

Onsdagen den 22 april

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i kultur- och trafikutskotten under Margareta Fogelbergs ledighet anmält hennes ersättare Margareta Lorentzen.

Andre vice talmannen förklarade vald till

suppleant i kulturutskottet

Margareta Lorentzen (fp)

suppleant i trafikutskottet

Margareta Lorentzen (fp)

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna och skrivelsen

1986/87:125 till socialutskottet

1986/87:134 till socialförsäkringsutskottet

1986/87:147 till arbetsmarknadsutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1986/87:Ju127–Ju130 till justitieutskottet

1986/87:Sk149 till skatteutskottet

1986/87:Jo143–Jo149 till jordbruksutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1986/87:25, 32, 33 och 39

Utrikesutskottets betänkanden 1986/87:12 och 13

Socialutskottets betänkanden 1986/87:19, 22 och 23

Kulturutskottets betänkande 1986/87:19
Utbildningsutskottets betänkanden 1986/87:12 och 14
Trafikutskottets betänkanden 1986/87:17 och 18
Jordbruksutskottets betänkande 1986/87:18
Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1986/87:12, 14 och 15
Bostadsutskottets betänkanden 1986/87:10–12

5 § Företogs till avgörande kulturutskottets betänkande 1986/87:10, trafikutskottets betänkande 1986/87:14 och bostadsutskottets betänkande 1986/87:8 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 105).

Kulturutskottets betänkande 10

Punkt 1

Mom. 1 (avskaffande av statens ungdomsråd)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 64 för reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 (anslag till Statens ungdomsråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl. i motsvarande del, *dels* reservation 2 av Jan-Erik Wikström och Margareta Fogelberg – bifölls med acklamation.

Punkt 2

Mom. 1 (sänkning av övre åldersgränsen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (anslag till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 38 för reservation 4 av Karl Boo och Kerstin Göthberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (bidrag till studentförbund)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Jan-Erik Wikström och Margareta Fogelberg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3 (anslag till Bidrag till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande 14

Punkt 1

Mom. 1 och 7 (sjöfartsverkets verksamhet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 16 för reservation 1 av Viola Claesson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (inriktningen av sjöfartsverkets verksamhet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 62 för reservation 2 av Gösta Andersson m. fl. 9 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (isbrytningen till Norrlandshamnarna)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 45 för reservation 3 av Gösta Andersson och Rune Thorén. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 5 (anslag till Stöd till svenska rederier)

Utskottets hemställan bifölls med 195 röster mot 108 för reservation 4 av Rolf Clarkson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 8

Mom. 1 (PBL och enskilda rättigheter)

Först biträdades reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. med 73 röster mot 44 för reservation 2 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall. 186 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 194 röster mot 65 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. 44 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (det generella strandskyddet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (rekreationspolitiken)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 17 för hemställan i reservation 5 av Tore Claesson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Rolf Dahlberg m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4–8

Utskottets hemställan bifölls.

Andre vice talmannen meddelade att debatten skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

Anf. 2 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Det mest hoppingsvande i utvecklingsländernas aktuella situation är förändringens vind till förmån för demokrati och marknadshushållning som i dag berör alla kontinenter.

Den snabba ekonomiska tillväxten i Sydostasien och demokratiseringen i Latinamerika och nyligen på Filippinerna ger inspiration. Insikten ökar att u-länderna inte är dömda att förbli fattiga och förtryckta. Denna omprövning till förmån för marknadsekonomin styrks av de praktiska erfarenheter som vunnits. Under 1970- och 1980-talen har utvecklingen varit mycket gynnsam i länder som satsat på marknadsekonomiska lösningar, enskilt ägande, fri företagsamhet och en öppen utrikeshandel. Stagnation och tillbakagång råder i de länder som kvarstannat i feodala strukturer eller som enligt socialistisk modell kollektiverat jordbruket och sökt sätta centralplaneringen i system.

Skillnaden i tillväxt och ekonomisk utveckling mellan marknadsekonomierna i Sydostasien och Latinamerika och de afrikanska staterna är dramatisk och tragisk. Så har också politiseringen och förstatligandet av det ekonomiska livet gått mycket långt i Afrika.

Bland u-länderna själva finns nu en växande villighet att byta utvecklingsmodell. Kinas väg från kulturrevolution till ett liberaliserat jordbruk och självförsörjning med livsmedel är ett talande tecken på den förändring som håller på att ske. Likaså har Indien under Rajiv Gandhi inlett en politik som leder från planhushållning mot mer av marknadsekonomi.

Herr talman! Det är genom ökad produktivitet och därigenom alstrad tillväxt som industriländerna uppnått sin välfärd. Samma väg måste de i dag fattiga länderna vandra.

Även om en generös biståndsgivning från industriländernas sida kan påskynda utvecklingen så måste tillväxten i huvudsak baseras på u-ländernas egna insatser. Det är endast u-länderna själva som genom en ändamålsenlig politik kan skapa den samhällsmiljö som främjar utveckling och framåtskridande.

Jordbruket är nyckeln till tillväxt i de fattiga länderna, liksom det en gång var hos oss. I 1986 års Världsbanksrapport diskuteras jordbrukets centrala roll för utvecklingen i u-länderna. Bakgrunden är tämligen självklar: 70 % av u-ländernas innevånare är jordbrukare. Ändå konstaterar rapporten att många u-länder för en politik som allvarligt missgynnar bönderna. Analysen utgör en kraftfull plädering för marknadshushållningens nödvändighet.

Tvärtemot vad som tidigare hävdats är bönderna i u-länderna pris- och incitamentkänsliga.

Mot den positiva utvecklingen i Asien kontrasterar utvecklingen i många länder i Afrika. Faktum är att den genomsnittlige afrikanen i dag är fattigare än han var 1970 och att han riskerar att vara ännu fattigare 1990, om inget görs för att ändra jordbrukspolitiken och den ekonomiska politiken i mera ändamålsenlig riktning. Skräckexemplet i Världsbankens rapport är Tanzania, det land som erhåller och erhållit mest svenskt bistånd.

Jordbrukets betydelse för Afrikas utveckling understryks också i en rapport från FN-organet FAO som publicerades i september 1986. Dokumentet "Afrikanskt jordbruk - de nästa 25 åren" är framför allt en strategi för hur Afrika skall återvinna sin förmåga att föda sig självt.

FAO pläderar för en radikal omläggning av den ekonomiska politiken och jordbrukspolitiken i syfte att öka incitamenten för den enskilde bonden att producera.

De realiteter som beskrivs i dessa och många fler rapporter är av stor betydelse också för svensk biståndspolitik. En betydande del av det svenska bilaterala biståndet går till länder i Afrika. Afrikas problem är också svenskt bistånds problem. Det är hög tid för Sverige att i dialogen med u-länderna göra klart att en kollektivisering av lantbruket och satsningen på en statsledd utveckling inte leder till framåtskridande.

Huvudsyftet med vår u-landspolitik måste vara att stödja en utveckling som långsiktigt och varaktigt förbättrar situationen för de fattiga människorna i u-länderna. För att nå detta mål är det nödvändigt att produktionen och den produktiva kapaciteten i u-länderna ökar. Det är genom tillväxt som fattigdomen utrotas.

En viktig förutsättning för att u-länderna skall lyckas i strävan att utveckla sitt näringsliv är att de får tillgång till marknader. Utomordentligt köpstarka sådana finns i industriländerna. Ett första krav på en framsynt u-landspolitik måste således vara att den skall främja frihandeln. Handelshindren mot utvecklingsländerna måste bort såväl nationellt som internationellt. Också vi i Sverige måste tillämpa en helhetssyn på våra relationer till utvecklingsländerna. Vill vi bidra till den fattiga världens utveckling så får vi inte bromsa densamma genom en ogenerös handelspolitik. Direkt genant är det för ett frihandelsland som Sverige att fortsätta att tillämpa textilrestriktioner mot de fattiga länderna. Importbegränsningarna på tekoområdet drabbar länder som samtidigt får u-hjälp från Sverige. Detta är absurt.

Medan ett ökat handelsutbyte är en naturlig del av ett lands utvecklingsprocess, så är biståndsströmmarna utifrån kommande resurser, som i bästa fall kan ge ett värdefullt bidrag till utvecklingsprocessen och i sämsta fall leder till snedvridningar och felallokeringar i mottagarländernas ekonomier.

1970-talets erfarenheter visar otvetydigt att bistånd i sig inte åstadkommer utveckling. Bistånd kan vara en hjälp till och stöd för u-ländernas egna utvecklingsansträngningar. Det är i medvetande om att vårt bistånd måste vara en hjälp till självhjälp som vi skall utforma vår biståndspolitik. Aldrig så generösa biståndsprogram nyttjar föga så länge u-länderna själva för en utvecklingspolitik som inte stimulerar deras egen befolkning till produktiva insatser.

Sverige har en skyldighet att i dialogen med mottagarländerna framhålla syftet med det svenska biståndet: att hjälpa till att utrota fattigdomen och stödja en utveckling i demokratisk riktning. Dessa båda mål går i själva verket hand i hand. Det går aldrig att få i gång en varaktig ekonomisk utveckling i ett land om inte individens insatser och inflytande uppmuntras. Ett återinförande av marknadshushållning på jordbrukets område är i själva verket den viktigaste fattigdomsbekämpande åtgärd som i dag kan vidtas i en lång rad afrikanska länder.

1970- och 1980-talets dystra erfarenheter av utvecklingssamarbetet, där alltför litet av biståndet lett till uppsatta mål – en ekonomisk och demokratisk utveckling i mottagarländerna –, måste leda till en omprövning och nyorientering av utvecklingssamarbetet. Det kravlösa, regimorienterade bistånd som knäslattes av socialdemokraterna i början av 1970-talet leder inte till framåtskridande.

Programländerna har år efter år kunnat räkna med växande landramar, i stort sett oberoende av hur samarbetet fungerat. Risk finns att program tillkommit och importstöd utbetalats mera för att fylla upp landramarna än för att insatsen haft karaktären av en meningsfull hjälp till självhjälp. Regimorienteringen leder till att biståndspengarna i första hand går till en statsbaserad byråkrati som blir biståndsberoende.

Biståndet måste ges en bredare och självständigare bas så att det blir mindre beroende av regimerna i mottagarländerna. Detta kan bl. a. ske genom att biståndet i större utsträckning än nu inriktas på att stödja den enskilda sektorn i u-länderna, jordbrukarna, företagarna, kooperationen, facket, universitetsvärlden m. m.

De enskilda insatserna, de enskilda organisationerna och de demokratiska krafterna måste få ett bättre stöd. U-landspolitiken måste omfatta handelspolitiska åtgärder, forskningssamarbete och kulturutbyte samt vidgade möjligheter för svenskt näringsliv, missionen och de humanitära, kooperativa och fackliga organisationerna att var och en på sitt område bidra till en framgångsrik utveckling av u-ländernas ekonomiska, sociala och kulturella struktur.

Svenskt bistånd måste omorienteras bort från de luftiga program- och importstöden. Det behöver spridas till många lokala strukturer och institutioner inom u-länderna, och det bör gå till fler u-länder än i dag.

Effektiviteten i biståndet höjs om vi övergår till ett mera projektinriktat bistånd där klara mål för insatsen kan uppställas och en meningsfull utvärdering ske.

Herr talman! Det är glädjande att demokratimålet fått ett betydligt större utrymme i årets budgetproposition, i partimotionerna och i utskottsbetänkandet. Vi ser detta som en framgång för våra idéer. En så bred uppslutning borde göra det möjligt att snabbt gå från ord till handling.

Tyvärr sviker utskottets socialdemokrater när det gäller de konkreta förslagen. De vill inte ha ett särskilt anslag för demokratiutveckling, och de vill inte att årliga rapporter om situationen för de mänskliga rättigheterna i våra samarbetsländer skall utarbetas.

Samma brist på överensstämmelse mellan ord och handling förmärks i socialdemokraternas inställning till miljöfrågorna. De säger ja till centrens

förslag, att miljön förs in som ett särskilt biståndsmål. Det är glädjande. Men de säger nej till det gemensamma borgerliga kravet på ett särskilt anslag för miljövärd, markvärd och energi. Ändå är det naturligtvis så att ett sådant anslag skulle ge miljöarbetet en ordentlig skjuts framåt.

På en punkt ger socialdemokraterna med sig. De bifaller borgerliga förslag om att ytterligare räkna upp anslaget till enskilda organisationer med 50 milj. kr. I föredragningar inför utskottet har det klart visat sig att de enskilda organisationerna anser sig kunna ta hand om mer statliga medel på ett meningsfullt sätt. Enligt moderat uppfattning är de enskilda organisationernas arbete bland det mest hoppingsvande i en ofta mörk biståndsbild. Deras verksamhet bör få ett fortsatt växande stöd.

Svenskt bistånd måste ges en ny inriktning. Vi måste komma bort från de stora stela regimorienterade landprogrammen och få ett mera ämnes- och projektinriktat bistånd. Vi måste verka i flera länder. Biståndet måste ges en uttalad demokratiprofil. Ett särskilt anslag för demokratiutveckling bör inrättas, och det landinriktade biståndet bör innehålla ett antal projekt för demokratiutveckling. Det kan gälla t. ex. stöd till politiska partier, ett oavhängigt rättssystem, en fri press, ett väl fungerande undervisningsväsende.

Oroande i detta sammanhang är att socialdemokraterna med stöd av vpk vill ge regeringen i uppdrag att se över de fyra biståndsmålen. Varför vill man detta? Är det något fel med de i parlamentarisk enighet fastställda målen: tillväxt, utjämning, oberoende, demokrati? Är det inte måluppfyllelsen som brister? I den mån en översyn skall komma till stånd bör den ske parlamentariskt och beröra också biståndets innehåll. Det har varit en styrka att alla partier varit överens om de fyra målen. Det vore synnerligen beklagligt både för Sverige och för mottagarländerna om denna enighet skulle brytas. Misstanken ligger nära till hands att det är demokratimålet som irriterar.

Lena Hjelm-Wallén har nu inte varit helt lyckosam när hon försökt förklara vad hon menar med demokrati i u-länder. Handlar det bara om folkligt deltagande eller har demokrati kanske också något att göra med styrelseskick, rättssäkerhet och yttrandefrihet? Jag menar att utskottets ordförande Stig Alemyr är skyldig kammaren en förklaring. Någon sådan återfinns nämligen inte i biståndsbetänkandet.

Så till frågan om Vietnam. Sedan utskottet behandlade frågan har ju regeringen ställt ultimatum till sig själv om Vietnambiståndet. För det är väl så man måste tolka regeringens beslut. Det är glädjande att regeringen nu äntligen erkänner det berättigade i vår ståndpunkt, att det inte är förenligt med de värderingar Sverige förfäktar i andra sammanhang att ge omfattande bistånd till ett land som så grovt kränker folkrätten som Vietnam gör genom sin ockupation av Kampuchea. Det förvånande är att insikten kommer så sent, åtta år efter invasionen, och att tidsfristen sätts ända till 1990. Sveriges FN-ambassadör sade i höstas att vietnameserna borde lämna Kampuchea med omedelbar verkan. Självfallet har han rätt. Detta är väl också den svenska ståndpunkten vad gäller ryssarna och Afghanistan. Socialdemokraternas ultimatum är bra, om det hade gällt 1987, men som det givits nu tenderar ju regeringen att legitimerar en fortsatt vietnamesisk ockupation.

Det är ju inte heller enbart ockupationen av Kampuchea som gjort att vi moderater sedan flera år krävt att biståndet till Vietnam bör avslutas. I år talar äntligen alla partier om demokratins betydelse för utvecklingen i u-länderna. Vietnam är en diktaturstat och ett så hårt och slutet system att möjligheterna torde vara små att med svenskt bistånd kunna medverka till en demokratisk utveckling. I ett så totalitärt samhälle torde ett regimorienterat bistånd snarare medverka till att förstärka den sittande diktaturens position.

Svenska biståndsmedel har finansierat huvuddelen av Bai Bangs investeringskostnader. Dessutom betalas nu hundratals miljoner för att driva industriföretaget Bai Bang. Och nu främförs det som en bedrift att Bai Bang lyckats exportera papper, när saken är den att SIDA inte bara betalar för investering och drift utan nu också köper produkten för "export" till Etiopien.

Jag förstår att biståndsministern blev väl emottagen i Vietnam nyligen! Men borde inte biståndsministern ha varit försiktig i vad gäller att uttala sig om att skogsarbetarnas situation förbättrats? Är verkligen statsrådet så blåögd att hon tror att ett officiellt besök på några dagar ger möjlighet att bedöma den saken? Risken finns ju också att Vietnam tolkar statsrådets uttalande så att nu är den frågan ur världen. Statsrådet kan genom sina uttalanden ha gjort de stackars kvinnorna en direkt otjänst.

Herr talman! En väsentlig del av det svenska bilaterala biståndet går till södra Afrika. Det är ett led i kampen mot apartheid som alla politiska partier står bakom. Vi tror dock att det under nuvarande förhållanden är viktigare att satsa mera pengar på det regionala SADCC-samarbetet med dess bokstävligt livsviktiga investeringar i bl. a. kommunikationer än att räkna upp de enskilda ländramarna. Denna prioritering gör att vi kan öka SADCC-anslaget med 155 milj. kr. utöver regeringens förslag. Vi vill också öka stödet till de demokratiska krafter som inne i Sydafrika arbetar för apartheidens avskaffande.

Sverige måste föra rättens och frihetens talan också i de fattiga länderna. Fattigdom får aldrig bli en ursäkt för förtryck. Den kombination av rättsstat, individuell valfrihet och marknadshushållning som gett Sverige dess välstånd är nyckeln till framsteg också i u-länderna.

Herr talman! Mina kolleger kommer att i det följande beröra anslagsramar och reservationer, betalningsbalansstödet, miljöfrågor, enskilda länder m. m. Jag ber härmed att få yrka bifall till de moderata reservationer som finns fogade till utskottets betänkande.

Anf. 3 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Varför skall de fattiga ge till de rika? Det kunde vara ämnet för årets biståndsdebatt. Det kan tyckas vara ett egendomligt påstående, för debatten i dag skall ju handla om hur vi skall ge nästan 10 miljarder kronor från rika Sverige till de fattiga länderna – inte det omvända.

Det är sant. Men summan av vårt och andra rika länders biståndspolitik är ändå att mer kapital i år kommer att gå från de fattiga länderna till de rika än omvänt.

Det är det nya i relationerna mellan den rika och den fattiga världen. Strömmen har vänt. Kapital rinner ut från de fattiga länderna och in i de rika.

För fem år sedan var ännu nettoutflödet till de fattiga länderna 35 miljarder dollar. Förra året hade strömmen vänt. Då var nettoutflödet från u-länderna 22 miljarder dollar.

Nyligen passerade u-ländernas skulder mardrömsgränsen 1 000 miljarder dollar. Skuldfällan har slagit igen. Man måste låna för att betala ränta på de gamla lånen. De som sitter värst i kläm är de allra fattigaste.

Varför vållar detta faktum inte större uppmärksamhet? Varför reser sig inte alla med hjärta i kroppen upp och säger ifrån? Hur kan det komma sig att vi, de rika, beter oss lika egoistiskt och kortsynt som någonsin forna tiders kolonialmakter? Jag har inget svar på de frågorna. Åtskilligt får vi som bär det politiska ansvaret i dag ändå ta på oss. Vi vet att en stor majoritet i Sverige är beredd att ge till behövande i andra länder, om man nås av information om vad som behöver göras och om man litar på att hjälpen kommer fram. Åtskilligt mer kan och måste göras för att ta till vara denna positiva inställning till svenskt bistånd. Vi kan inte ensamma vända strömmen så att resurserna återigen går till de fattiga länderna, men vi kan medverka till att så sker. Vi kan låta insikten om den rika världens perversa u-landspolitik påverka vårt eget handlande – påverka omfattningen, utformningen och inriktningen av vårt bistånd.

En sak vet jag. Utflödet av kapital från de fattiga länderna beror inte på att behovet skulle vara mindre i dag än för tio år sedan. Tvärtom. Innan de barn som föds i Sverige i dag har uppnått pensionsåldern har befolkningen i världen mer än fördubblats. Allt fler munnar skall mättas. Allt fler behöver vård. Allt fler behöver utbildning. Allt fler söker utkomst för överlevnad. Allt fler svälter i dagens värld. Jordarna sugs ut. Öknarna breder ut sig. Skogen skövlas. I världens överbefolkade städer växer slumområdena. Bostadsbehovet är skriande. Undernäring, infektioner och pester härjar. Krig ödelägger. Och ovanpå alltsammans drabbas nu också de allra fattigaste av vår tids farsot, aids. Den slår hårt mot många av de allra fattigaste länderna i världen. Exempel på framsteg saknas inte. De är tillräckligt många för att ge hopp och inspiration. Men behoven är överväldigande.

Ställt inför dessa fakta drar ett av riksdagens partier slutsatsen att det svenska biståndet kan minska. Det är omöjligt att låta bli att uttrycka sin bestörtning inför denna reaktion. Moderata samlingspartiet tycks mena att det inte finns användning för ens 1 % av Sveriges samlade inkomster för bistånd till fattiga människor i andra länder.

Skälet sägs vara att värdet av projekt där Sverige kan delta inte uppgår till en summa som motsvarar 1 % av BNI.

Moderaterna ser med skepsis på mycket av det bistånd som SIDA ansvarar för. Det må vara, men bara hälften av vårt samlade bistånd går via SIDA. Finns det enligt moderata samlingspartiets mening verkligen inga andra kanaler att nå fram till de svältande och behövande? Finns det inget FN-organ som kan ta emot något högre bidrag från Sverige? Har vi givit allt vi kan och bör till katastrofhjälp? Kan inte Röda korset eller Rädda barnen ta emot mer? Finns det inte ens anledning att medverka till att lyfta av skulder från de mest skuldtyngda länderna? Visst finns det behov. Det finns hål att stoppa i överallt. Och det finns vägar att hjälpa, som uppfyller högt ställda krav på effektivitet i biståndet.

Varför är det då så viktigt att ge 1 % av BNI? Varför inte 2 eller 1/2 %? Det måste ju trots allt bli en avvägning mot alla andra anspråk på resurser som riksdagen har att ta ställning till.

Av två skäl: det är ett löfte, och det är en signal. Vi har givit ett löfte till de fattigaste länderna att långsiktigt avstå en hundradel av våra inkomster för att långsiktigt och uthålligt ge hjälp till självhjälp. Och det är en signal till omvärlden att göra likadant. Om Sverige – med hänvisning till egna svårigheter – skulle bestämma sig för att bryta sitt löfte, hur mycket större anledning skulle då inte många andra i-länder ha att minska sitt bistånd? Signalen till omvärlden är viktig.

Herr talman! Därför att behoven är omätliga och hjälpen vi ger så ringa, är det viktigt att ställa höga krav på effektivitet i biståndet. Varje krona inom biståndsramen måste användas så effektivt som möjligt. Därvidlag har vi ett dubbelt ansvar: dels mot de behövande – ju effektivare pengarna används, desto fler kan hjälpas –, dels mot givarna, dvs. skattebetalarna, som har rätt att kräva att inget förspills, att slöseri beivras, att fel rättas till och att erfarenheter om lyckade och misslyckade projekt får påverka biståndets utformning i framtiden.

Effektiviteten i svenskt bistånd kan bli högre än den är i dag. Men för att kunna mäta hur effektiv man är måste man först göra klart vad målen för verksamheten är. De handlar bl. a. om att hjälpa de fattigaste bland de fattiga och att stödja en demokratisering i de länder där vi är verksamma.

Enligt folkpartiets mening kan vi nå närmare de målen, om vi ändrar vissa rutiner för vårt bistånd. Jag skall ta upp tre ändringar som skulle leda till bättre användning av pengarna.

Det första är att låta mer av biståndet omhändershas av ideella organisationer, dvs. av kyrkornas mission, Lutherhjälpen och Diakonia, Röda korset, Rädda barnen, kooperativa och fackliga organisationer etc. De arbetar flexibelt. De har låga administrationskostnader. Hjälpen förmeras genom egna insatser. Organisationerna vägleds av ideella och ideologiska värderingar, som ger tilläggsvärden. De har en lång erfarenhet om hur biståndet skall nå fram och komma till varaktig nytta.

Det är mot den här bakgrunden mycket glädjande, att vi i utskottet kommit överens om en kraftig höjning av bistånd via ideella organisationer. Redan i budgetpropositionen föreslog regeringen en viss höjning. Den har fördubblats genom utskottets diskussioner. Jag är övertygad om, att vi därmed medverkat till att biståndsmedlen används mer ändamålsenligt, mer effektivt.

Vid de föredragningar som de ideella organisationernas företrädare gjort i utskottet har man klart strukit under värdet av långsiktig planering för att resurserna skall användas effektivt. Folkpartiet har därför föreslagit att riksdagen skulle uttala sig för en viss årlig ökning av anslagen till de ideella organisationerna. Det betyder inte ökade utgifter för staten, utan endast att en större del av det som går till bistånd kanaliseras genom dessa organisationer. Jag beklagar att enigheten i utskottet beträffande synen på de ideella organisationernas medverkan i biståndet inte omfattar också denna aspekt. Det sätter ner effektiviteten i biståndsarbetet jämfört med vad som annars vore möjligt.

Det andra sättet att förbättra effektiviteten är att se till att pengarna inte blir liggande kvar i Sverige. Då bör vi inte – som regeringspartiet föreslår – anslå allt större summor till ändamål, där vi av erfarenhet vet att utnyttjandet går långsamt. Det gäller u-krediter och s. k. betalningsbalansstöd. Båda är viktiga anslag, men vi skall inte ge mer än vad vi kan bedöma kommer till användning på dessa båda anslag. Det är svårt att frigöra sig från intrycket, att regeringen blåser upp dessa anslag för att hålla kostnaderna nere.

I fråga om u-krediterna har utskottet prutat ordentligt på regeringens förslag. Men även med det nu liggande förslaget får den ansvariga myndigheten, BITS, något mer än den hade begärt – och det är inte första gången.

När det gäller betalningsbalansstödet har folkpartiet föreslagit en annan beslutsordning för att minska spillet i biståndet. Det stödet används för att lyfta av skuldtyngda länder en del av bördan. För att det skall ge avsedd effekt bör det ske tillsammans med andra länder och Världsbanken. Av det skälet är det omöjligt att exakt säga när anslagen behöver tas i anspråk.

Av årets anslag om 400 milj. kr. har fortfarande endast ca 50 miljoner använts. Om två månader finns ytterligare 460 milj. kr. för samma ändamål. Det är osannolikt att de överenskommelser som måste träffas innan dessa medel kan användas någonsin kommer att stämma med svenska budgetår och svensk anslagsteknik. Vi har därför föreslagit en annan ordning.

Det vore bättre att ge regeringen ett bemyndigande att upp till en viss summa medverka i internationella överenskommelser om avskrivning av skulder. Det exakta utfallet kan därefter räknas av från nästkommande budgetårs anslag. Därmed skulle vi kunna undvika att pengar blir inestående på svenska konton i stället för att komma till snabb användning i mottagarländerna. En omläggning av det här slaget är, tror jag, oundviklig. Det blir en viss utgiftsökning det år omläggningen sker. Jag antar att det är därför regeringspartiet går emot förslaget. Något annat rationellt skäl finns inte. Men därmed får man också ta på sig skulden för att effektiviteten i svenskt bistånd hålls nere.

Det tredje sättet att höja effektiviteten i biståndet är att göra inköpen av förnödenheter där man kan få dem billigast. Detta talar för ett obundet bistånd. Det borde vara den enda rationella vägen, inte bara för att ge mottagarländerna ökat självbestämmande utan också för att öka effektiviteten i användningen av resurserna. Så sker inte alltid i dag, men det beror inte på försumliga tjänstemän hos SIDA utan på att riksdagen har bestämt att det skall vara så.

Riksdagen har nämligen bestämt, att spannmål som Sverige ger till svältande länder skall köpas till svenska regleringspriser i stället för till världsmarknadspriser. Det betyder att vi betalar ca 65 milj. kr. extra för den brödsäd vi vill skänka för att mätta svältande människor. Det är ett oförsvarligt slöseri med resurser. Om 65 milj. kr. ytterligare behövs för svensk jordbrukspolitik, så skall detta redovisas över rätt anslag och inte gömmas i biståndsanslaget. Hur kan företrädarna för det socialdemokratiska partiet, som är medvetet om denna orimlighet, försvara att den inte omedelbart rättas till?

Herr talman! Ett av målen för biståndet är att främja en demokratisk utveckling i mottagarländerna. Det är angeläget att det målet tas på allvar

och inte stannar vid en läpparnas bekännelse. Vi kan inte ställa krav på att våra mottagarländer skall uppvisa en fullt fungerande demokratisk samhällsstruktur från den ena dagen till den andra som villkor för att svenskt bistånd skall fortsätta. Det vore likt den obotfärdiges förhinder. Men sett över en längre tid är det nödvändigt att rörelseriktningen är mot demokrati för att svenskt bistånd skall bli effektivt. Just därför att vi tror att demokrati som styrelseskick är den bästa formen för att främja såväl mänskliga fri- och rättigheter som ekonomiskt välstånd, vore det fel av oss att ge avkall på demokratisering som mål för vårt bistånd.

I såväl propositionen som i utskottets betänkande sägs mycket klokt om tyngden i demokratimålet. Det är förpliktande uttalanden. Det borde leda till stor öppenhet från regeringens sida när det gäller att hitta vägar att påskynda demokratiseringen. Jag kan dess värre inte finna någon sådan öppenhet.

Låt mig ta några exempel:

Vi har föreslagit att särskilda anslag avsätts för stöd till Uganda och Filippinerna. I båda dessa länder har klara steg mot en demokratisering tagits. I Uganda har inte fred och vapenvila uppnåtts. Det råder emellertid inget tvivel om att den nuvarande regimens ambitioner och metoder med fördel avviker från dem som tillämpades under Idi Amins och Milton Obotes tid. Den svenska regeringen borde ge det uttalade stöd för den nuvarande regimens ambitioner som ett särskilt anslag är uttryck för.

Detsamma kan med än större fog sägas om utvecklingen i Filippinerna. Folkpartiet föreslår att särskilda medel avsätts också för Filippinerna och att de används för ett särskilt avtal om regerings-samarbete. Därmed skulle Sverige som nation kunna uttrycka sitt stöd för och sitt gillande av den glädjande utveckling mot demokrati som har skett i Filippinerna. Jag beklagar att regeringspartiet inte kan förmå sig att inse värdet härav.

Majoriteten i utskottet har också ställt sig kallsinnig till förslaget om att kanalisera visst bistånd för demokratistödjande åtgärder via de politiska partierna. Man säger sig förstå värdet av ett sådant bistånd för att nå mångfald och pluralism i mottagarlandet. Men man vill inte anstränga sig för att få det att fungera som en förm tillgänglig för alla politiska partier. Det är svårt att frigöra sig från känslan att det beror på att den svenska arbetarrörelsen redan har hittat sin form när det gäller att få del av svenskt bistånd för vidare befordran till systerorganisationer i andra länder. Ändå menar vi bara att svenska biståndsorgan borde slussa vidare ytterligare medel för demokratiseringsarbetet också via andra svenska politiska organisationer. Det skulle vara ett effektivt sätt att främja demokratimålet.

Mitt tredje exempel på hur demokratiseringsprocessen kan främjas är helt enkelt att mer ingående studera i vilken riktning demokratiarbetet rör sig. Det är en svår och grannliga uppgift att uttala sig om summan av samhällsförändringarna, och den är ingalunda värderingsfri. Därför har vi föreslagit att en utvärdering av demokratiseringsprocessen i olika mottagarländer skulle göras jämväl av en fristående instans. Det är, och det vill jag understryka, inget underkännande av SIDA:s insatser. Men man kan inte vara expert på allt, och det är inget konstigt i att dess erfarenheter och iakttagelser kompletteras och jämförs med en fristående granskning och

beskrivning. Det skulle ge ett välbehövligt tillskott till beslutsunderlaget när ställning skall tas till om demokratimålet beaktas i tillräckligt hög grad.

På alla dessa tre punkter har regeringspartiet varit kallsinnigt. Det är faktiskt litet svårt att ta det ökade intresset för demokratimålet i biståndet riktigt på allvar när så gott som varje konkret förslag till precisering avvisas.

Får jag, herr talman, slutligen ta upp en klassiker i folkpartiets biståndspolitik – avdragsrätten för gåvor till ideella biståndsorgan. En sådan avdragsrätt skulle öka människors biståndsvilja och även effektiviteten i biståndet. För varje krona som staten släpper till lösgörs nämligen ytterligare en från givmilda människor. Förslaget finns utformat. Det är tekniskt fullt möjligt att hantera, och det finns att studera i vårt grannland Finland. Det enda som fattas är den goda viljan.

Förslaget kan inte avföras med motivet att en sådan avdragsrätt är artfrämmande för vårt skattesystem. Den möjligheten finns redan när det gäller avgifter till fackföreningar. Får jag fråga Stig Alemyr eller biståndsmministern eller någon annan som vill försöka svara: Varför är det viktigare att medge avdragsrätt för avgift till facklig organisation än för gåvor till ideellt biståndsarbete? Varför är det viktigare att stödja en organisation som förhandlar fram bättre villkor för mig än en organisation som arbetar för bättre villkor för de verkligt svaga? Svara på de frågorna om det går! Och varför är det möjligt för en socialdemokratiskt ledd regering i Finland att ansvara för ett system med avdragsrätt för gåvor medan det inte är möjligt för en socialdemokratisk regering i Sverige? Vad är det för slags ideologiska skygglappar som är efter år förhindrar ett förslag som skulle öka svenskt bistånd, tillvarata människors biståndsvilja och öka effektiviteten i vår hjälp till fattiga länder? Om det finns ett svar, så låt oss höra det!

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla reservationer där folkpartiet medverkar samt i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Hadar Cars, Per Arne Aglert, Karl-Göran Biörsmark, Carl-Johan Wilson, Charlotte Branting, Kjell-Arne Welin, Erling Bager, Anders Castberger, Lars Sundin, Olle Grahn, Ulla Orring och Margitta Edgren (alla fp).

Anf. 4 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Ingemar Eliasson ställde några frågor till mig och moderaterna. Jag önskar att jag kunde begära ordet för förlängd replik, men det går naturligtvis inte. Som vi ser saken är problemet för svensk u-hjälp *i dag* inte bristen på pengar utan svårigheten att omsätta anslagna medel i effektiva insatser som når de fattiga. Ingemar Eliasson gav själv alldeles utmärkta exempel på de stora reservationer som i dag är ett stort bekymmer inom det svenska biståndsanslaget.

Sedan är det faktiskt så, Ingemar Eliasson, att även vi föreslår ett ökat biståndsanslag. Vi säger nej till pengar till Vietnam. Vidare tycker vi inte att ytterligare pengar behöver anslås till betalningsbalansstödet – inte för att vi är negativa till den biståndsformen utan därför att knappast några pengar har utnyttjats.

Finns det då inga kanaler som moderaterna tycker är bra och vill anslå

ökade pengar till? Jo, Ingemar Eliasson! Utskottet har sagt ja till vårt förslag om ökade medel till katastrofanslaget. Vi är eniga i det avseendet, Ingemar Eliasson. Det är således vårt förslag som utskottet sade ja till. Utskottet sade också ja till en ökning av anslaget till enskilda organisationer med 50 milj. kr. Vi hade föreslagit 55 milj. kr. Men vi nöjde oss med dessa 50 milj. kr.

Vi har också föreslagit ett särskilt anslag om 75 milj. kr. för demokratiutveckling och ett särskilt anslag om 100 milj. kr. för miljö, markvård och energi. Vi tror således, Ingemar Eliasson, att det går att ändra biståndets inriktning så att det blir mera meningsfullt. Då kommer det också att kännas bättre att öka biståndsanslagen i snabbare takt.

Anf. 5 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag kan förstå om Margaretha af Ugglas behöver förlängd repliktid för att försvara den moderata biståndspolitik. Den låter sig inte försvaras så lätt – inte ens om taletiden utsträcks. Med tanke på de enorma behov som finns i världen är det svårt att försvara och förklara varför besparingar skall ske just när det gäller svenskt bistånd. Det är angeläget – jag försökte tidigare utveckla det resonemanget – att vi bättre använder de resurser som går till svenskt bistånd. Det finns inga argument för att minska biståndet till mindre än en hundradel. Jag har försökt att visa på ett antal vägar när det gäller att öka effektiviteten. Det är bättre än att bara dra slutsatsen att vi måste minska anslagen därför att effektiviteten i dag är för låg.

Det är sant att en del av moderaternas anslagsförslag har gått igenom. Men om det vore angeläget för moderaterna att använda en hundradel av våra inkomster till bistånd, nog finns det då ytterligare hål att stoppa i. Nog skulle katastrofhjälpen kunna ökas ytterligare. Nog skulle det humanitära biståndet kunna behöva större resurser. Nog skulle flyktingkommissariatet kunna disponera större resurser för flyktingarna i världen etc. etc.

Det är således inte behov som fattas. Det avgörande är den avvägning som moderaterna gör mellan olika behov som finns i vårt land och annorstädes – och som man i och för sig kan ha respekt för. Men man skall vara på det klara med att man därmed ger en signal till omvärlden om att andra i-länder kan göra likadant. Då kommer den svenska signalen att förmeras, förvärras. I-ländernas bistånd kommer att minska och klyftan mellan rika och fattiga länder kommer att öka ytterligare. Vi skulle fortsätta att gå i fel riktning. Till detta medverkar moderaterna när de – som är fallet i år – drar ned biståndet till de fattiga länderna, och det måste jag beklaga.

Anf. 6 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! I förhållande till behoven i världen räcker inte ens folkpartiets biståndsanslag, utan frågan är vad vi kan göra här hemma i Sverige för att på ett bra, vettigt och effektivt sätt försöka hjälpa till. Ser man då till realiteterna i dag är svårigheterna stora att använda de anslagna medlen på ett bra och förnuftigt sätt, så att de verkligen når fram till de fattiga människorna.

Den debatt som i dag förs i många sammanhang också i Sverige kan Ingemar Eliasson inte vara omedveten om. Jag försökte här redovisa att det

faktiskt finns många områden inom svensk biståndspolitik, många kanaler och många organisationer, där det kan vara värt att satsa mera. Vi har i moderata samlingspartiet konkreta förslag om hur biståndet kan förändras och omorienteras, så att det blir bättre och effektivare. Glädjande nog är alla faktiskt ense på en del av dessa punkter.

Anf. 7 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag nödgas då konstatera att fru af Ugglas inte ser att det finns möjligheter att använda en hundradel av Sveriges inkomster för ett effektivt bistånd. Jag beklagar denna inställning från moderaternas sida.

Anf. 8 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Karin Söder, Görel Thurdin, Britta Hammarbacken och jag kommer att tillsammans ge en bild av centerpartiets biståndspolitik.

Centerpartiets miljöengagemang är känt för alla. Det tar sig uttryck i vårt nationella arbete lika väl som i de internationella frågorna.

Det har länge stått klart för oss att ett rationellt, långsiktigt nyttjande och skydd av naturresursbasen måste bli ett centralt utvecklingsmål. Miljöperspektivet måste lyftas fram i alla sammanhang och föras in också i de högpolitiska utvecklingsfrågorna, såsom skuldfrågorna samt valuta- och handelspolitik. Sverige har ett stort ansvar att hävda miljöfrågorna i de internationella organen.

Centerpartiet kräver också att Sverige i sitt bilaterala utvecklingsamarbete lägger kraftigt ökad vikt vid miljö- och resursfrågorna. Det räcker inte med att satsa svenska biståndspengar på miljöprojekt eller på miljökomponenter i utvecklingsprojekt. Vi måste också medverka till att miljö- och naturresurs-hänsyn byggs in i de samlade utvecklingssträvandena hos våra biståndsländer.

Miljö- och resursfrågorna diskuteras mycket i internationella sammanhang, men ännu efter ett decenniums talande är handlandet klart otillräckligt. Miljöproblem och resursutarmning är i dag allvarigare än någonsin.

Vi vet, sade Olof Johansson i den utrikespolitiska debatten, att dagens kortsiktiga politiska beslut vrider utvecklingen fel och att det är generationerna efter oss som kommer att tvingas leva med effekterna av detta.

Det är uppenbart, om man ser till den miljöförstörelse som skett och sker i u-länderna, att biståndet haft negativa konsekvenser för dem. Biståndsgivarna har inte brytt sig om ekologiska realiteter. Perspektiven har varit för kortsiktiga.

Världskommissionen för miljö och utveckling, Brundtlandkommissionen, lägger snart fram sin rapport. Den kommer att ge underlag för omfattande miljödiskussioner i olika fora och kan förhoppningsvis bidra till att miljö- och resurshänsyn på ett tidigt stadium integreras i utvecklingspolitiken.

Jag läste just i World Business att t. o. m. Världsbanken nu har fått upp ögonen för miljöförstörelsen. Bankerna är tvungna att studera Brundtland-rapporten. Problemet för Världsbanken är, säger man, att övertyga inte de rika länderna utan de fattiga u-länderna om miljöns betydelse. Världsbanken har gjort upp en lista på aktioner som bör vidtas. Detta är utomordentligt positivt – det är ett nytt och ett stort steg framåt när det gäller miljöfrågorna.

Socialdemokraternas engagemang i miljöfrågorna har aldrig varit särskilt progressivt. Jag tror att Brundtlandkommissionen redan har utövat en viss påtryckning på socialdemokraterna. De går nämligen i betänkandet i år med på centerpartiets krav att hushållning med naturresurser och miljö skall göras till ett biståndspolitiskt mål. De måste väl ha något positivt att redovisa när debatten tar fart efter det att kommissionen har publicerat sin rapport.

Jag har noterat att Lena Hjelm-Wallén i radio och press har lanserat miljömålet i biståndspolitiken. Det är som bekant inte sant, men det kan vi i centern bjuda på. Vi har nått resultat genom att socialdemokraterna i utskottet har gått med på vårt förslag. Det är bra, och det är vi tacksamma för – det är resultatet som är huvudsaken.

Det går naturligtvis inte att slå sig till ro med detta. Miljöproblemen löses inte genom en målsättning – det är det dagliga agerandet som betyder något. Vi måste också vara medvetna om svårigheterna. Det är inte så lätt för ett utvecklingsland att slå vakt om en viktig långsiktig utveckling när man inte klarar de dagliga behoven. En kvinna med sitt svältande barn i famnen – vad bryr hon sig om att miljön runt henne kan vara förstörd om tio år? Det enda viktiga för henne är hennes barns överlevnad, hennes behov av mat här och och nu.

Vi måste vara realistiska och inse svårigheterna, men vi får inte förtrötta i vårt handlande.

De hittillsvarande fyra biståndsmålen lades fast för tio år sedan, och nu kommer alltså ett femte mål, miljö- och naturresurshänsyn.

Det är viktigt att målsättningen för Sveriges biståndspolitik ständigt debatteras. Just nu är det debatten om demokratimålet som är aktuell. Jag medger gärna att den debatten är svår att föra. Vi är alla överens om demokratimålet, men jag har ändå en känsla av att vi talar förbi varandra. Går vi litet djupare in och analyserar våra uppfattningar, visar det sig att vi lägger in olika tolkningar i demokratimålet och i fråga om hur det skall förverkligas.

För oss i centerpartiet finns det en grundläggande tes i biståndspolitiken som säger allt om demokratifrågan: Sverige skall ge bistånd till människor och inte till regimer.

Detta betyder att det för oss i centerpartiet är lika fel när socialdemokraterna söker socialistiska regimer att stödja som när moderaterna vill skära ner anslagen till länder som inte har en demokrati som vi i Sverige finner acceptabel.

Jag tycker faktiskt att vi då och då tar till imperialistiska brösttoner. Vi tror på vårt demokratiska system – med all rätt. Vi vet att det fungerar och att det kan skapa en bättre fördelning av våra gemensamma resurser. Detta system skall vi informera om, tala om i kontakterna med resp. u-land, visa konkreta exempel på att det är ett bra system.

Att däremot trycka på andra länder vårt politiska system – är inte det en form av imperialism? Det är naturligtvis teoretiskt möjligt att uppifrån skapa en demokrati. Men jag tror att en demokrati skapas och måste skapas nerifrån, med utgångspunkt i människorna själva. Det är framför allt här som jag ser Sveriges enorma möjligheter till insatser. Vi skall främja demokratin genom att stärka den enskilda människans situation och utveckling. Stödja

utbildning, hälsovård och forskning. Människor måste bli fysiskt och psykiskt starka, få självförtroende och kunna formulera sina krav. Vi skall hjälpa till att bygga upp demokratiska institutioner, stödja en fri press, Kooperation och fackföreningar. Att använda demokratifrågan som ett hot om avbrytande av bistånd eller som ett villkor för bistånd anser jag vara felaktigt.

Det kan naturligtvis uppstå situationer där vi, på grund av regimens agerande, inte kan tänka oss att gå in med bistånd eller där vi måste avbryta ett bistånd. Bistånd till Filippinerna under den korrupte Ferdinand Marcos hade t. ex. varit en omöjlighet, liksom det blev en omöjlighet med stöd till Chile efter kuppen 1973. Det kan också uppstå gränsfall där det är svårt att bedöma om ett bistånd skall fortsätta eller inte.

Men utgångspunkten måste, som jag sade, hela tiden vara de enskilda människorna, de fattigaste människorna. Vi kan inte låta dem drabbas ännu hårdare därför att de har en regim som vi inte gillar.

Centerpartiet har begärt ett nytt anslag på 120 milj. kr. till u-länder som är i behov av ekonomiskt stöd för sin demokratiska utveckling. Vi har tänkt att det stödet framför allt skulle gå till länder utanför programländerna, länder som har varit diktaturer och som börjar ett demokratiskt uppbyggnadsarbete.

Jag måste säga att jag är utomordentligt besviken på utskottsmajoriteten som inte ställt upp på detta viktiga krav. Jag tycker att det visar på en bristande klarsyn. Låt oss ta Filippinerna som exempel. Här har landet fått en ny regim som vill bygga upp en demokrati för sina 59 miljoner invånare. Svårigheterna vet vi är enorma, inte minst mot bakgrund av den ekonomiska misär som Marcos ledde landet in i. Men här bedrivs nu ett eget demokratiarbete. Man håller sina val, ställer krav på en snabb jordreform osv. Det vore ett önskeprojekt att få gå in i det här landet och hjälpa med de kunskaper och erfarenheter som Sverige har.

Det gäller att rädda en demokrati under dess första stapplande steg. Att inte stödja innebär faktiskt ett stöd för de reaktionära krafterna. Ytterst kan det bringa dem tillbaka i regeringsställning. Det är *nu* Corazon Aquino och Filippinerna behöver vår hjälp. Vi ser just i dagarna i Argentina hur skör en demokrati är i sitt första skede. Jag tycker att ett nej till detta krav från socialdemokraterna visar att det finns alltför litet av engagemang och fantasi i regeringens biståndspolitik. Biståndspolitiken är alltför statisk. Den hårda läsningen till programländer försvårar andra akuta och angelägna insatser.

Jag har besökt Filippinerna nyligen, noga försökt att sätta mig in i landets situation och dess värre också insett att den svenska regeringens engagemang för Filippinerna och dess demokratiska strävanden är bra nära noll. Det är tack vare de enskilda organisationernas arbete, i det här fallet som i så många andra, som regeringen har något att hänvisa till. Jag vet att BITS nu går in i ett projekt med Världsbanken om kartläggning av landet via satellit. BITS engagemang för Filippinerna upplever jag som positivt.

Utskottsmajoriteten gör en märklig krumelur kring målen. Först ställer man upp på centerns krav på miljömål – det skall ges regeringen till känna. Sedan tycker man hux flux, utan någon som helst motivering eller något som helst resonemang, att regeringen bör göra en översyn även av de övriga målen. Jag tycker att det är en orimlig tanke att regeringen ensam skall sitta

och göra en översyn av målen. Målsättningen för vår biståndspolitik måste vi lägga fast tillsammans i en parlamentarisk översyn eller utredning.

De mål vi nu har för vår biståndspolitik fastställdes i partipolitisk enighet efter en parlamentarisk utredning. Om nu utskottsmajoriteten önskar en översyn av målen, är det en helt nödvändig följd att man också ser över innehållet i biståndspolitiken. Mål och medel är en enhet och måste utredas tillsammans.

Från centerpartiet har vi nu och tidigare begärt en utredning om biståndspolitiken. Tydligt anser också socialdemokraterna att biståndspolitiken behöver utredas. Men de väljer en annan väg än vi skulle önska. De utreder bit för bit; katastrofbiståndet, SAREC osv. Dessa partiella utredningar är givetvis värdefulla i sig, men de ger ingen översyn, ingen helhetsbild.

Det händer så myckét i u-länderna och i givarländerna som kan vara intressant och angeläget att studera och analysera. Nederländerna, som har haft samma system som vi, med biståndskontor ute i mottagarländerna vid sidan av utrikesrepresentationen, rationaliserar nu och slår samman dessa till en enhet. Det kunde ju vara intressant att studera.

Jag tror att det är hög tid för utredning av utvecklingsbiståndet, inte minst för att få klarhet i hur mycket av vårt bistånd som når fram till de fattigaste, hur vi skall kunna effektivisera vårt bistånd så att det verkligen når sitt mål och hur vi skall åstadkomma en bättre anpassning till biståndsmålen. Ett biståndsarbete måste vara långsiktigt, men den lösning vi här i dag till ett visst antal programländer innebär att det nästan är omöjligt att gå in i akuta hjälpaktioner som skulle behövas och där effekterna skulle kunna bli betydande. I centerpartiet tror vi på en större flexibilitet i arbetet. Det behövs mer av projekt- och ämnesinriktat bistånd.

Herr talman! Behoven i utvecklingsländerna är enorma. Att minska biståndet är cyniskt, det får inte ske. Det behövs ett effektivare bistånd för att nå de fattigaste, och det behövs snarare mer pengar än mindre.

I Manila upplevde jag på Smokey Mountain gränsen för min förmåga att uthärda. Att se hur människor levde på sophögarna i en otrolig smuts och stank, bland feta råttor och myriader av spyflugor var nästintill outhärdligt. Människorna livnär sig bristfälligt på soporna. Tänk om de kunde få ett återanvändningsföretag. Tänk om de kunde få litet mer betalt för sina sopor genom egen återanvändning, så att de skulle kunna få bo som människor och leva som människor. Jag tycker att det är oerhört deprimerande att de samlade biståndsresurserna i världen inte kan åstadkomma en sanering av den värsta slummen våra olika storstäder. Att åstadkomma något där vore verkligen att hjälpa de fattigaste.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som undertecknats av Karin Söder och mig och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 9 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Med tanke på vad Margaretha af Ugglas sade om utvecklingen i Latinamerika vill jag rekommendera att man läser den artikel som finns i Dagens Nyheter i dag, skriven av Eduardo Galeano. Den har rubriken "En sjuklig demokrati som lever av fruktan" och handlar om militärens makt. I

Argentina såg det lovande ut när militärernas uppror under påskhelgen avstyrdes. Men i går fick vi andra besked, och den situation som nu utvecklas i Argentina är skrämmande lik den i Chile under Salvador Allendes sista tid, när militärkuppen förbereddes.

Herr talman! Tredje världens skulder beräknas i dag till 1 000 miljarder dollar. Räntebetalingarna uppgick åren 1981–1985 till över 300 miljarder dollar. Utflödet av räntor och amorteringar fortsätter att vara större än inflödet av nya utländska lån. 1985 var nettoöverföringen från u-länderna 22 miljarder dollar.

Dessutom fortsätter råvarupriserna att falla. Under året 1985 sjönk de med 12 %.

Den protektionistiska jordbrukspolitiken som USA, EG och även Sverige bedriver har avsatt berg av subventionerat vete, ris, socker, bomull och matolja, vilket pressar ner priserna på världsmarknaden. U-länderna kan inte längre konkurrera med komparativa fördelar. Deras bönder tvingas sälja billigt, sätta sig i skuld och till slut gå från jorden. I stora skaror drar de in till storstädernas slum i jakt på arbete och utkomst. Så skapas svält och social misär. U-ländernas enorma skuldbörda, de fallande råvarupriserna och protektionismen är de rika ländernas lysande affärer på bekostnad av u-ländernas fattiga, som blir än fattigare, och det hotar dessutom många av dessa länders nationella oberoende och demokrati.

Varje minut dör 24 människor av svält. På två år dör fler av svält än de som miste livet i de båda världskrigen. Detta tillåter den rika världen, trots att det finns tillräckligt med mat i världen – tre gånger så mycket som behövs för att människorna skall kunna äta sig mätta. Men två tredjedelar konsumeras av en tredjedel av världen, i de rika länderna.

De mest hänsynslösa exploatörerna av u-ländernas råvaror och arbetskraft, de som kontrollerar dessa länders handel, är de transnationella företagen. Många u-länders jordar kontrolleras av dessa imperialistiska företag, inte för produktion för den inhemska befolkningen utan för export till den rika världen. Sture Linnér har på uppdrag av SIDA och UD gjort en utredning om katastrofbiståndet. Han konstaterar helt riktigt att de politiska och ekonomiska faktorerna är orsaken till den miljöförstöring som i sin tur framkallar svält. Han säger också att ansvaret för den rådande situationen åvilar de gamla kolonialmakterna och de regeringar som kommit till efter självständigheten. Han ger sedan ett exempel från Senegal, där den tidigare kolonialmakten Frankrike kraftigt skar ner den senegalesiska livsmedelsproduktionen för intern konsumtion och i stället prioriterade jordnötsodling för export till moderlandet, alltså till Frankrike. Stora skogsområden kalthöggs för att ge plats åt det kommersiella jordbruket. De boskapsskötande stammarna drevs i väg från sina ursprungliga betesmarker och trängdes ihop på allt knappare utrymmen i periferin med överbetning och andra former av jordförstöring som följd. Senegals regering fortsätter nu att satsa på denna exportgröda.

Linnér säger vidare: Visst har torkan varit svår i Senegal under senare år. Det är dock inte den som i första hand vållat svälten. Denna beror främst på ett politiskt och ekonomiskt system som hänsynslöst exploaterat människor, boskap och jord.

Ett annat exempel på imperialistisk utplundring av u-länderna är vad som händer med de tropiska regnskogarna. UNDP, alltså FN:s biståndsorgan, varnar för att 10–20 % av världens växt- och djurarter kommer att utrotas före år 2000 om de transnationella företagen får fortsätta med sin grova exploatering. Det är jakten på värdefullt timmer, i vilken också – om jag inte har alldeles fel – svenska skogsbolag deltar, som är en av orsakerna till skövlingen av regnskogarna. Också USA:s hamburgerkedjor går till attack mot regnskogarna. På 1960-talet konsumerade amerikanen 40 kg oxkött per år, men 1980 var konsumtionen 65 kg. Importen har ökat kraftigt. Hamburgerbarerna svarar för en fjärdedel av den amerikanska konsumtionen. De vill ha billigt kött. Importpriset från Centralamerika 1978 var 1,47 dollar per kg mot 3,30 för amerikanskt kött. Regnskogarna avverkas för att ge betesmark åt biffkor. För att förintelsen av regnskogarna skall gå tillräckligt snabbt används gigantiska maskiner och växtgifter innehållande dioxin. Dessa exploaterade u-länders folk får sämre och sämre möjligheter att äta kött. I Costa Rica har konsumtionen sjunkit från 15 till 10 kg kött per år samtidigt som man där har fördubblat köttproduktionen. Det finns t. o. m. uppgifter som säger att en huskatt i USA i genomsnitt äter mer kött än en centralamerikan.

Det är de s. k. fria marknadskrafterna som bär ansvaret för denna gigantiska utplundring. Vi hörde nyss hur högerens representant i talarstolen lovprisade dessa marknadskrafter. Och de andra två borgerliga representanterna – från folkpartiet och centerpartiet – anförde ingen som helst kritik mot de transnationella företagens grova exploatering av u-länder.

Vi har i vår motion ställt ett antal krav. Vi föreslår att regeringen gör en kartläggning av de transnationella företagens inflytande över u-ländernas utrikeshandel. Till detta säger utskottet att de transnationella bolagen utan tvivel har möjligheter att fatta beslut som kan påverka små u-länder negativt. Utskottet hänvisar till det arbete som pågår i FN samt till arbetet för en uppförandekod gällande de transnationella bolagen. Vi utgår ifrån att Sverige aktivt driver på i dessa frågor. Det är inte tillräckliga åtgärder men ändå steg i rätt riktning.

Vi har också föreslagit att Sverige måste agera energiskt för att stödja den alliansfria rörelsens krav på bättre bytesvillkor. En internationell konferens för att reformera det monetära systemet är därför erforderlig. När det gäller protektionismen säger utskottet att denna viktiga fråga åter kommer att tas upp i de nyss inledda handelspolitiska förhandlingarna i GATT. Det återstår att se vart detta leder.

Herr talman! Nu är Sverige inte det land som står utanför den övriga s. k. utvecklade kapitalistiska världen. Åtstramningar och arbetslöshet gör att man skärper attityderna gentemot tredje världen. Sverige går mer och mer ifrån principen att biståndet skall vara fritt från svenska kommersiella intressen. U-krediterna är ett av flera exempel. Vi är inte negativa till u-krediter, men de skall inte belasta biståndsbudgeten. Vi har därför sagt nej till de 650 milj. kr. som finns upptagna i biståndsbudgeten för u-krediter, och föreslår att denna summa överförs till katastrofanslaget. Andra exempel på kommersialisering av biståndet är medlemskapet i IDB – Interamerikanska utvecklingsbanken –, Världsbanken, så som dess struktur nu är uppbyggd.

Ytterligare exempel på kommersialiseringar av biståndet är anslaget till Internationella finansieringsbolaget, IFC. Denna instans har till uppgift att stimulera privata investeringar i tredje världen. Alltså spelar IFC rollen av att bana väg för de transnationella bolagens inträngande i tredje världen. Utskottsmajoriteten ger nu alltså biståndspengar för sådana ändamål. Ytterligare exempel är det till Världsbanken knutna organet MIGA, i vilket regeringen avser att söka medlemskap. Detta organ har till uppgift att försäkra bl. a. transnationella bolag mot nationaliseringar i u-länderna. Vi har yrkat avslag på anslaget till IDB och IFC och till medlemskap i MIGA.

Vår uppfattning är att Sverige internationellt bör verka för att FN-systemet mer än i dag skall bli det forum där handel, bistånd och andra frågor som är viktiga för tredje världens länder avgörs. Här har alla stater lika rösträtt. Vi har också med anledning därav föreslagit att man ökar anslaget till UNDP med ytterligare 25 milj. kr.

Herr talman! En sak som diskuteras mycket när det gäller svenskt biståndssamarbete är demokratifrågorna. Politiska rättigheter och politisk makt är två skilda ting. Detta är ett banalt påpekande men måste ändå framhållas att döma av den svenska debatten. Alltför ofta definieras demokrati och mänskliga rättigheter i abstrakta termer: flerpartisystem, parlamentarism, press-, åsikts- och trosfrihet. Ibland ursäktas bristen på demokrati med landets fattigdom.

Men den politiska makten är en fördelning och jämlikhetsfråga. Katarina Larsson skrev i sin omdebatterade studie över arbetsförhållandena på Vinh Phu-projektet i Vietnam, dvs. skogsprojektet: "I Vietnam finns det ingen hierarki av eliter som exploaterar de vanliga människorna och ägnar sig åt iögonenfallande konsumtion, medan stora skikt av befolkningen lever under omänskliga förhållanden. I alla dessa avseenden är det imponerande vad som åstadkommit. I många u-länder är det en privilegierad elit som formulerar politiken, fördelar resurserna, utväljer utvecklingsprojekt och kanaliserar utvecklingsbistånd för att i första hand gynna de bättre ställda, medan de fattiga ignoreras. Denna inriktning på utvecklingsansträngningarna tvingar miljoner och åter miljoner människor ut i en ofattbar fattigdom och social nöd. För 20–30 procent av barnen innebär det döden före fem års ålder. Det ger anledning till eftertanke att sådana försumligheter väcker så litet indignation." Så långt Katarina Larsson.

Visst ger det anledning till eftertanke att denna Katarina Larssons studie givit upphov till så mycket enögd indignation. De som talar så mycket om tvångsarbete, tycks glömma att fattigdomen i sig är ett tvång. Det är de fattiga som saknar politisk makt att frigöra sig och förbättra sina villkor.

Demokratin måste definieras i konkreta termer. Vilket inflytande har de vanliga människorna? Hur kan de påverka sin situation? Representerar de valda sina väljares intressen i parlamenten och lokala församlingar? Hur kan människor uttrycka sina åsikter? Kan de utöva sin religion? Får de använda sitt eget språk och utveckla sin kultur? Finns det fackföreningar som effektivt försvarar sina medlemmars intressen? Hur kan kvinnorna delta i det politiska, sociala och ekonomiska livet? Finns det tidningar där de icke-privilegierade kan få sina problem och krav framförda?

Skall demokratimålet i den svenska biståndspolitik definieras som krav

på demokrati eller som bidrag till en utveckling i demokratisk riktning? Kort kan vi titta på vår egen historia. Där kan vi se ett samband mellan demokrati och ekonomisk utveckling. Men det var inte demokratin som drev fram den ekonomiska utvecklingen. Det var tvärtom.

Först 1905–1921 kom det demokratiska genombrottet, efter det industriella genombrottet 1860–1910. Det var den framväxande industriarbetarklassen och arbetarrörelsen som var huvudkraften i kampen för lika rösträtt. Den slogs för föreningsrätt och mötesfrihet. Fackföreningsrörelsen fick kämpa hårt i vårt land för att ge statarna mänskliga rättigheter. Allt detta är erfarenheter att tillvarata i samarbetet med länderna i tredje världen. Vi anser därför att de svenska folkrörelserna har en viktig roll i vårt biståndssamarbete, inte minst Amnesty och de fackliga organisationerna.

Utskottets majoritet föreslår nu att de biståndspolitiska målen skall ses över, inklusive frågan om demokrati – majoriteten utgörs av socialdemokrater och vpk. När man ser över de biståndspolitiska målen ingår också demokratifrågan, inte minst i vårt förslag. Det tycker vi är bra och kommer att innebära en breddning av hela frågan om demokrati och ett slut på – hoppas jag – den ensidiga debatt högern fört om demokrati och mänskliga rättigheter.

Herr talman! Jag skall ägna en stund åt att kommentera de borgerligas demokratiargument. Trots vad jag har sagt om demokrati och mänskliga rättigheter skall jag föra debatten om demokratifrågorna på de ensidiga villkor som borgerligheten för den. Jag anser nämligen att deras s. k. omsorg om demokratin i u-länderna inte har ett dyft med humanitet att göra. Tvärtom är deras agerande ett krasst politiskt ställningstagande. Alla Sveriges samarbetsländer med s. k. marknadsekonomi är fria från de borgerligas kritik, trots att det i dessa länder sker gigantiska rättsövergrepp och råder en total brist på demokratiska fri- och rättigheter. Jag skall strax bevisa detta. De borgerligas attacker riktar sig mot de samarbetsländer som har någon form av planerad ekonomi och mot sådana länder som inte tillåter transnationella företag att exploatera arbetskraft och naturtillgångar.

Det pågår ett utbrett slavarbete världen runt, i Thailand, Hongkong osv. Men jag skall inskränka mig till att säga några ord om slavarbetet i våra programländer. Internationella Juristkommissionen, som har hållit ett seminarium, har avslöjat att fem miljoner människor i Indien lever i slaveri. Enligt indisk lag kan den som håller en slav dömas till tre års fängelse. Fram till juni månad 1984 hade inte en enda dags fängelse utdömts i Indien för detta brott. Indien är ett av våra stora biståndsländer och har varit det i många år. Det värsta slavarbetet är barnarbetet. Enligt Världshälsoorganisationen arbetar 150 miljoner barn under 15 år, många av dem i gruvor och fabriker. Enligt Fria Fackföreningsinternationalen arbetar enbart i Indien 15 miljoner barn i hårt arbete upp till 15 timmar om dagen. Regeringen i den korrupta regimen i Bangladesh är ärlig och talar om att antalet barnarbetare i landet uppgår till 14 miljoner. De utgör 31 % av arbetskraften. Det betyder att vart fjärde barn mellan 6 och 14 år arbetar i tungt arbete dagligen. Det finns t. o. m. femåringar som tvingas arbeta i tändsticks- och jutefabriker 12 timmar om dagen. De flesta av dessa barn lider av undernäring och luftvägssjukdomar. Bangladesh är också ett av våra stora mottagarländer av bistånd.

Det bistånd som går till Bangladesh hamnar inte hos de fattigaste, utan hos eliten, de som redan är välbeställda. Om nu de borgerligas engagemang för mänskliga rättigheter vore äkta, borde man väl åtminstone få höra en liten protest mot detta enorma slav- och barnarbete, som pågår i två av våra stora programländer. Men någon sådan protest har inte hörts. Jag har inte heller väntat mig att det skall komma någon sådan från moderaterna, men varför tiger ni i folkpartiet och centerpartiet? Var befinner ni er? Varför tiger ni? Ni känner ju till förhållandena. Handlar det inte om enorma brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna? Ändå håller ni igen munnen. Ni är ju engagerade och protesterar mot brott mot mänskliga fri- och rättigheter i andra länder, och dessa brott är inte alls av samma format som i de länder jag talar om. Denna er tystnad betraktar jag som ett enormt hyckleri och inget äkta engagemang för de mänskliga fri- och rättigheterna.

Låt mig beröra situationen i ett tredje programland, Kenya. Under den nuvarande presidenten är det en stat där grundläggande demokratiska rättigheter dagligen åsidosätts. Regimens kritiker tystas, fängslas, torteras och dödas. Jag skall nämna några exempel.

År 1980 dödades 300 människor av regeringstrupper i Garissa. År 1982 dödades över 2 000 människor av regeringstrupper i Nairobi och Nanguli. År 1984 mördades 800 kenyaner i West Pokot. 1 000 människor massakrerades i Wajirdistriktet. 12 studenter klubbades till döds av kravallpolis på den s. k. blodiga söndagen. Under FN:s pågående kvinnokonferens i Nairobi 1985 avrättades i hemlighet 13 kenyaner efter en illegal utväxling med Tanzania.

Det sitter hundratals politiska fångar i Kenyas fängelser som efter månaders vistelse där döms i summariska rättegångar. Ofta har bekännelser framvingats under tortyr. Allt detta känner de borgerliga partierna i Sverige till. Ändå tiger de. Varför? Men det värsta är att också UD för det mesta tiger om förhållandena i Kenya. Även SIDA tiger. Och vad gör den svenska ambassaden i Nairobi? Jag har ännu inte sett någon rapport från den om vad som pågår i Kenya, vilka brott som den nuvarande presidenten och hans anhang begår mot de mänskliga rättigheterna. Varför är det så tyst? Ni måste ju känna till de händelser sedan 1980 som jag har räknat upp. Ni måste känna till att det sitter ett stort antal politiska fångar i Kenyas fängelser, fångar som ännu inte är dömda för sitt brott att ha kritiserat regimen.

Vi anser inte att biståndet skall upphöra till de länder som jag här har nämnt. Men vi anser inte att den nuvarande formen av bistånd skall gälla. I stället skall biståndet ges vid sidan om dessa regimer. Använd exempelvis de enskilda svenska organisationerna! De är effektiva när det gäller att kanalisera bistånd till de fattigaste i Bangladesh och Kenya. Vi anser således att bistånd skall ges även i fortsättningen men under andra former. Det har vi också reservationer om.

Jag har, herr talman, använt litet för mycket tid, men vi har bara biståndsdebatt en gång om året. Det är viktiga frågor som skall diskuteras, och därför får det ta den tid som behövs. Jag accepterar således ingen kritik för att jag har överskridit den angivna taletiden.

Låt mig till sist säga något om Nicaragua och den skamlighet som centern och folkpartiet visar upp i sina reservationer. De vill sänka biståndet till Nicaragua med hänvisning till att det är brister i de demokratiska fri- och

rättigheterna. Nu vill jag att Ingemar Eliasson och Gunnel Jonäng talar om vilka brister i de demokratiska fri- och rättigheterna i Nicaragua som ni syftar på. Gå upp i talarstolen och tala om det! Om ni tiger, då har ni ett oerhört dåligt samvete och har bara följt efter moderaterna. Att moderaterna angriper Nicaragua, som haft fräckheten att gentemot USA hävda sin rätt till självständighet och oberoende, förstår jag. Moderaterna är ju i alla sammanhang USA:s megafoner, såväl i denna kammare som i detta land.

Men ni två, som ju säger att ni är litet annorlunda än moderaterna och har solidaritet som en viktig fråga i era program, hur kan ni i er reservation anklaga Nicaragua för begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter utan ett ord mot USA och contras, som mördar, bränner ner och förstör för det nicaraguanska folket?

Nicaragua har sju partier i sitt parlament, från yttersta vänstern till yttersta högern. Nicaragua har beslutat om en ny grundlag, som grundligt har diskuterats i hela landet och paragraf för paragraf diskuterats i det nicaraguanska parlamentet. Inte ens vi i vårt land diskuterar en ny grundlag eller förändringar i grundlagen på det sätt som man har gjort i Nicaragua. Vad är det för brist i de demokratiska fri- och rättigheterna där?

Med det här yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer.

I detta anförande instämde Karl-Erik Persson (vpk):

Anf. 10 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Det är väldiga anklagelser som Bertil Måbrink slungar ut här. Dess värre är de dåligt underbyggda. Han talar om att vi tiger när det gäller barnarbetet, att vi är hycklare som tiger osv. Jag vill göra en enda kommentar.

Barnarbetet tog vi i centern upp långt innan vpk hade kommit på den tanken. Centern var det första parti som, inte i år men i fjol, tog upp just frågan om barnarbete. Det visar vårt engagemang.

Anf. 11 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Bertil Måbrinks engagerade anförande var ganska snårigt att följa, men jag tycker att det ändå utmynnade i en kraftfull plädering för att det svenska biståndet måste verka för en demokratisk utveckling i mottagarländerna och respekt för mänskliga fri- och rättigheter på ett betydligt mera konkret sätt än hitintills. Bertil Måbrink sade också att det bör ske bl. a. genom att man satsar på enskilda organisationer, och det är en inställning som helt stämmer med den vi moderater företräder här i kammaren. Jag tycker att det var glädjande att höra att vpk nu går in för detta.

Det var också trevligt att höra Bertil Måbrink säga att det var högern som särskilt pläderade för dessa, som han sade, abstrakta rättigheter. Men jag måste då ställa frågan: Vad menar egentligen Bertil Måbrink med att flerpartisystem, parlamentarism, press-, åsikts- och trosfrihet är abstrakta saker? Är det inte högst konkreta ting för varje människa, även för en fattig människa?

Jag blir mycket oroad när jag läser vad vpk skriver om demokrati i sin motion: "Förhållandet majoritet-minoritet kan innehålla religiösa motsätt-

ningar. Under sådana förhållanden är parlamentarism och växling vid makten knappast bra recept för oss att föreskriva." Jag tycker att jag börjar känna igen vpk.

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

*Internationellt utvecklings-
samarbete m. m.*

Anf. 12 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Med stora gester och väldiga brösttoner anklagar Bertil Måbrink bl. a. folkpartiet för bristande trovärdighet i demokratifrågor. Är man kommunist, borde man nog vara litet ödmjukare i en sådan debatt. Man är därmed delaktig i rader av övergrepp runt om i världen, där just den kommunistiska ideologin motsätter sig varje form av demokrati och mångfald.

De liberala partierna runt om i världen står för mångfald, demokrati och flerpartisystem. Det vore bra om motsvarande kunde sägas om kommunistiska partier.

När det gäller Nicaragua vill jag för tydlighetens skull understryka att folkpartiet inte motsätter sig att Nicaragua är ett programland. Vi motsätter oss inte att Sverige ger stöd till Nicaragua. Tvärtom förordar vi ett ganska omfattande stöd. Vad vi har föreslagit är att låta stödet ligga kvar på oförändrad nivå och i stället ge enskilda organisationer – kooperativa, fackliga och andra ideella organisationer – ökat stöd så att de kan utöka sitt engagemang, bl. a. i Nicaragua.

Vi menar att det är ett väldigt effektivt sätt att underifrån, så som Gunnel Jonäng talade om, bygga upp en demokratisk struktur. Det finns många sådana lovande inslag i det nicaraguanska samhället, och det är just dem vi vill ta fasta på, i stället för att låta större delen av stödet gå via regeringen.

Detta framkom inte – om jag uttrycker mig försiktigt – i det väldigt pompösa anförande som Bertil Måbrink nyss höll.

Anf. 13 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Jag trampade på en del ömma tår, och det var avsikten med mitt anförande. Jag konstaterar att Margaretha af Ugglas, Ingemar Eliasson och Gunnel Jonäng inte svarar på mina konkreta frågor.

Har ni tappat bort dem, så kan jag upprepa dem. De gällde Indien, Bangladesh och Kenya, och jag har mycket konkret angivit vad som pågår i dessa tre länder och som innebär brott mot de demokratiska fri- och rättigheterna. Varför svarar ni inte? Jag påvisade att ni ingenting har sagt i era huvudanföranden och ingenting vid utskottsbehandlingen.

Indien har världens modernaste konstitution, vad jag förstår. Ändå tillåter man att barn ända nere i femårsåldern sliter tio-femton timmar om dagen i gruvor och fabriker. Innan de kommer upp i tonåren är deras ryggar söndervärkta. De är gamla när de blir tonåringar. Varför tiger ni? Har ni inte varit medvetna om dessa förhållanden?

Varför tiger ni om det som har hänt sedan 1980 i Kenya? Ni har aldrig från den här talarstolen sagt någonting i protest mot de förhållandena.

Vad är det, Gunnel Jonäng och Ingemar Eliasson, som gör att ni vill skära ner biståndet till Nicaragua? Vad är det för brister i de demokratiska fri- och rättigheterna? Det är ju sådana argument ni åberopar i reservationen. Tala

om det nu i er sista replik, så att vi får besked! Det är inte bara jag som kräver besked utan också många andra.

Svara på frågorna om Kenya, Indien och Bangladesh, och tala om varför ni vill skära ner biståndet till Nicaragua med motiveringen att det brister i fråga om demokratiska fri- och rättigheter!

Anf. 14 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Varför, Bertil Måbrink, stöder inte vpk vårt krav på att det skall utarbetas årliga rapporter om situationen i fråga om de mänskliga fri- och rättigheterna i våra samarbetsländer? Vpk har haft ett utmärkt tillfälle att göra detta och har det fortfarande. Stöd oss vid omröstningen här i kammaren om några timmar! Då kommer vi att få ett bra material som kan hjälpa oss att vidta de åtgärder som Bertil Måbrink efterlyser.

Varför stöder ni oss inte?

Anf. 15 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill klart uttala att vi tar avstånd från övergrepp mot mänskliga fri- och rättigheter vilket land de än må förekomma i. Tänk, om detsamma kunde sägas om kommunisterna!

När det gäller Nicaragua är Bertil Måbrink dåligt påläst. Vi skär inte ner anslaget, vi låter det ligga kvar på oförändrad nivå. Samma belopp som regeringen föreslår till ökat programsamarbete föreslår vi i stället till ökat samarbete via de enskilda organisationerna, särskilda projekt och humanitärt bistånd.

Detta är sanningen om vår politik visavi Nicaragua. Vi tycker att där finns många hoppningivande tecken på demokratisering. Vi vill stödja de inslag som är mest hoppningivande, och dit hör det direkta samarbetet mellan fackliga, kooperativa och andra ideella organisationer här i Sverige och deras motsvarigheter i Nicaragua.

Anf. 16 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! För andra gången måste jag konstatera att de fakta som Bertil Måbrink lägger fram är felaktiga. Det är precis så som Ingemar Eliasson sade: vi har inte krävt någon nedskärning av biståndsanslaget till Nicaragua. Vi har ansett att det behövs en större flexibilitet. De medel som på det viset frigörs lägger vi över på humanitärt bistånd i Latinamerika, och de kan den vägen komma människorna i Nicaragua till del.

För övrigt arbetar vi i centerpartiet intensivt för de mänskliga rättigheterna i olika länder i olika delar av världen, oavsett vilken regim de har. Vi kommer i höst att få en stor debatt om just de mänskliga rättigheterna. Från centerpartiet kommer vi att fortsätta att driva de frågorna oavsett regim.

Anf. 17 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Rätt skall vara rätt. Det är riktigt att centern och folkpartiet i sin reservation inte föreslår några nedskärningar, utan ett oförändrat anslag. Men med tanke på inflation osv. blir det i realiteten en försämring av biståndet. Sedan säger ni att man eventuellt kan kanalisera biståndet via andra vägar, men det är inte samma sak som att ställa upp för den ökning som

regeringen nu föreslår och som Nicaragua så väl behöver.

Ingemar Eliasson säger att hans parti protesterar mot brott mot mänskliga rättigheter var de än förekommer, och något liknande säger Gunnel Jonäng. Men faktum kvarstår att ni ännu inte har förmått att säga ett enda litet ord av protest mot vad som pågår i Indien, Bangladesh och Kenya – inte ett ord, trots att jag nu för tredje gången uppmanar er att visa äktheten i ert engagemang för demokratiska fri- och rättigheter. Jag konstaterar detta, och det är beklagligt.

Ni har ännu inte kunnat påvisa vad det är för inskränkningar av de demokratiska fri- och rättigheterna som gör att ni måste reservera er – moderaterna vill ha en minskning och folkpartiet och centern vill ha bibehållet anslag – trots att ni vet vilket behov som där finns. Ännu har ni inte förmått att tala om detta. Vad är det för inskränkningar i detta demokratiska Nicaragua som gör att ni agerar på det här sättet?

Så till Margaretha af Ugglas: Vi skall göra en översyn av de biståndspolitiska målen, inkl. demokratifrågan. Det har socialdemokraterna och vi kommit överens om, och det innebär att vi kommer att se mycket brett på alla programländerna och demokratifrågorna. Men nu vet vi ju att det finns ett antal länder som grovt bryter mot de demokratiska fri- och rättigheterna; jag har räknat upp dem här. Det vet Margareta af Ugglas också, men inte någon protest. Vi behöver inte ha någon särskild utredning för det, för utredningen kommer nu i och med att utskottets majoritet har gjort en sådan här bestämd markering när det gäller att se över de biståndspolitiska målen.

Sedan är jag den första att erkänna att visst sker det också i Vietnam, Tanzania och andra biståndsländer övergrepp mot de demokratiska fri- och rättigheterna, och det har vi protesterat mot. Men vi anser att både Tanzania och Vietnam utvecklas i demokratisk riktning. Där tillgodoser man människornas behov och inte elitens, och det är väldigt viktigt och i överensstämmelse med våra biståndspolitiska mål.

Anf. 18 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det vore egentligen frestande att gå in i den här diskussionen, där nu oppositionspartierna har trampat på varandras ömma tår en rätt lång stund. Jag skall inte göra det, men jag vill göra en enda markering:

Den här diskussionen visar på ett av de verkligt svåra problemen när det gäller svensk biståndspolitik. Om man tittar på reservationerna i utskottsbetänkandet i dag och ser tillbaka några år – i varje fall de år under vilka jag har erfarenhet av dessa frågor som ordförande i utrikesutskottet – är det alldeles uppenbart så, att partierna i sina reservationer vill öka resp. minska biståndet med hänsyn till vad man tycker om de regeringar som sitter i resp. land. Det har vi nu erfarenhet av, och det är naturligtvis ett dilemma. Trots alla deklARATIONER om att det inte är regeringarna man stöder utan att det är de fattiga som skall ha hjälpen, är man på ett något märkligt sätt bunden av sitt intresse för eller missnöje med den eller den regimen.

Herr talman! Det är naturligtvis svårt att följa den här debatten, eftersom det i utskottsbetänkandet finns 84 olika reservationer och talarna delar upp dem mellan sig. Det blir svårt för en åhörare att se något system i detta, och det finns egentligen inget system. Jag kommer nu att ta upp en del av de

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

Internationellt utvecklings-samarbete m. m.

punkter som representanter för oppositionspartierna har berört, och en del lämnar jag till kamrater i utskottsgruppen som kommer efter mig på talarlistan. Det är således ingen oartighet mot företrädarna för de olika partierna att jag nu låter några frågor stå obesvarade, för det är andra som har i uppdrag att besvara dem. Jag kommer heller inte att göra någon biståndspolitisk deklaration. För den kommer biståndsministern, som kommer upp i talarstolen efter mig, att svara å det socialdemokratiska partiets vägnar.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att till bistånd nästa budgetår anvisa 9 870 milj. kr., vilket beräknas vara 1 % av den svenska bruttonationalinkomsten. Det är en ökning med 930 milj. kr. Man kan fråga sig varför det nu är så angeläget att det just skall vara ett belopp som motsvarar 1 % av BNI. Många gånger tidigare har det deklarerats att detta i utomordentligt hög grad har ett symbolvärde på det sättet att vi härigenom kan markera vårt intresse för bistånd och också försöka förmå andra länder att nå upp till samma nivå. Det måste ju inte nödvändigtvis vara ett exakt miljonantal för att man skall få ut ett bra bistånd, men just att vi år efter år höjer vårt bistånd, så att det ligger på 1 % av bruttonationalinkomsten, är i och för sig både för oss själva och för den omvärld vi arbetar i av stor symbolisk betydelse.

Här beklagar jag naturligtvis, som andra har gjort i dag, att moderaterna inte är med på detta utan lägger sig på ett förslag långt under alla andra partiers. När vi talar om borgerlig splittring i den svenska politiska debatten gäller det ofta familjepolitik, skattepolitik, energipolitik osv., men det här, mina damer och herrar, är ett precis lika viktigt område. Frågan om internationell solidaritet och Sveriges medverkan i kampen mot fattigdom och svält är precis lika viktig som de interna stridsfrågorna, där vi upplever de starkt splittrade borgerliga partierna.

Också här finns en borgerlig splittring som är mycket allvarlig. Jag har flera gånger i denna talarstol frågat: Vad kommer att hända med biståndet om det skulle bli ett regeringsskifte efter kommande val? Blir det mittenpartiernas löften om att följa en-procentsmålet eller moderaternas lägre ambitioner när det gäller biståndspolitiken som kommer att genomföras? Det svaret har ni aldrig velat ge oss. Jag tror ändå det är väldigt viktigt för hela den opinion som är engagerad för biståndet att få klart för sig vilket som kommer att gälla om det blir ett borgerligt maktövertagande efter nästa val.

Det har under dagens debatt talats om översynen av de biståndspolitiska målen. Någon av talarna sade: Vad är det som ligger bakom detta? Är ni möjligen ute efter att försvaga demokratimålet? Att över huvud taget fråga något sådant är totalt nonsens. Vi vill att man skall se över formuleringarna i de biståndspolitiska målen därför att dessa formuleringar antogs för ungefär tio år sedan och att vi sedan dess har upplevt en historisk utveckling både i de rika länderna och i de fattiga. Vi har upplevt hur nya ting betonas och andra tonas ner. Det kan vara av värde att se igenom hur vi har formulerat de biståndspolitiska målen för att se om det finns anledning att föra till något nytt och omformulera målen så att de kommer bättre i takt med den historiska utvecklingen.

Jag är av den uppfattningen att det är helt självklart att, när målen formuleras, ytterligare understryka kraven på en demokratisk samhällsut-

veckling och respekt för mänskliga rättigheter. Jag noterar också att vi är överens om att miljöfrågorna skall lyftas fram mer än tidigare genom att ett särskilt biståndspolitiskt mål skall formuleras när det gäller miljöproblematiken.

I samband med detta kommer man in på en intressant fråga. Gunnel Jonäng och andra har indignerat sagt: Ni menar inte allvar, ni socialdemokrater, när ni talar om miljö, mänskliga rättigheter och demokrati, för ni vill ju inte införa en särskild anslagspost för dessa uppgifter. Men det är inte alls så att en särskild anslagspost innebär en garanti för förstärkta insatser på ett visst område. Tvärtom vill vi att man i alla biståndsinsatser skall ta med kraven på demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och miljöhänsyn. De kraven får inte isoleras under en särskild anslagsrubrik utan skall finnas med över hela fältet i svenskt bistånd. Detta att inte anvisa pengar under en särskild anslagsrubrik innebär alltså inte att vi bortser från vikten av de ändamål som det gäller här.

Ifrån borgerligt håll vill man inte ha denna översyn av de biståndspolitiska målen. Man vill hellre ha en allmän biståndspolitisk utredning, som ett par av partierna säger. Det finns reservationer om detta. Vi har gått emot ett sådant förslag, men jag har sagt här i talarstolen både förra året och året dessförinnan att jag inte utesluter att det vid något tillfälle kan finnas anledning att tillsätta en allmän biståndspolitisk utredning för att se över hela fältet. Vi har emellertid nu under ett antal år valt metoden att undersöka och utreda delar av biståndet bit efter bit, och det finns i dag knappast ämnen tillräckligt för att motivera en allmän biståndspolitisk utredning. Väsentliga delar av biståndet har ju utretts. Nu tar vi en bit till, i och med att de biståndspolitiska målen skall ses över, och så får vi se vad som sedan kan bli över. Biståndet kan inte vara statiskt utan måste ständigt ses över, och därför utesluter jag inte möjligheten av en samlad utredning så småningom.

Vissa av dem som talar för en biståndspolitisk utredning vill väl med hjälp av en sådan komma ifrån systemet med landprogrammering. Det är också ett av de ämnen som vi talar om i dag.

Huvudmottagarländerna är begränsade till antalet. Någon talare har sagt att om vi minskar insatserna där kan vi komma in i andra länder. Jag vill då rekommendera en läsning av budgetpropositionen i det avsnitt där man redovisar i vilka länder svenskt bistånd finns.

Svenskt bistånd kommer till över 80 länder i världen. Det är praktiskt taget alla utvecklingsländer. Biståndet kommer dit dels via de stora anslagen över landramarna, dels genom enskilda organisationer, genom katastrofanslag, genom anslag till humanitär verksamhet osv. Sverige är inne i praktiskt taget hela utvecklingsvärlden. Det är orimligt att ge ett intryck av att det skulle finnas nya länder att komma in i. Man kan naturligtvis omfördela mängden av stöd. Man kan öka stödet till vissa länder och minska det till andra. Det sker också ständigt. Men ge inte ett intryck av att vi skulle vara utanför ett antal länder som behöver vår hjälp. Även om anslagen på sina håll är mycket små är vi inne i praktiskt taget alla utvecklingsländer.

Landprogrammeringen är ändå bra att ha kvar för de huvudmottagarländer som vi traditionellt arbetar i. Det ger oss underlag för en långsiktig planering och också underlag för de diskussioner med de olika regeringarna

som vi för och kommer att föra när det gäller demokratiseringsprocessen, respekten för mänskliga rättigheter osv.

En fråga som också har varit uppe och kommer att vara uppe mycket i dag är frågan om Vietnam. Denna fråga kommer en av mina kamrater i utskottetsgruppen att diskutera. Jag skulle bara för min egen del vilja säga följande. Jag var i Vietnam för ett par månader sedan. När jag besökte bl. a. Olof Palme-institutet i Hanoi, där man tar emot hundratals sjuka och nedgångna barn, då önskade jag att Margaretha af Ugglas hade varit med. Jag har önskat att Margaretha af Ugglas skulle resa dit och uppleva att det ändå känns ganska skönt att – även om man inte gillar regeringen där – kunna se hur små barn räddas till livet, hur de allra mest undernärda och nedgångna små barnen blir människor på nytt. Det är en väsentlig del av svenskt bistånd, och detta tycker jag att moderaterna skall tänka på när ni går till attack bl. a. mot Vietnambiståndet.

Enskilda organisationer har det talats om ganska mycket. Jag tillhör dem som anser att det arbete som enskilda organisationer utför i u-länderna är av stor betydelse och oftast mycket bra utfört. Jag har också medverkat till, som alla vet, att öka anslaget i förhållande till det förslag som finns i budgetpropositionen. Men vi skall samtidigt vara medvetna om – det säger också organisationerna själva – att det finns ett tak för vad man orkar med. Det kan inte bli så att var och en av de svenska enskilda organisationerna utvecklas till något slags mini-SIDA. Det är inte meningen, utan meningen är att dessa organisationer inom de resursramar och de administrativa möjligheter som de har skall kunna medverka till och fortsätta en viktig insats inom svenskt bistånd. Vi skall också fortsättningsvis öka anslagen till dessa organisationer, men vi måste från år till år bedöma hur mycket organisationerna kan klara och vilken kapacitet de besitter. Detta gör att vi inte kan ställa upp på folkpartiets krav att ha en inprogrammerad årlig ökningstakt.

Här vill Ingemar Eliasson också ta upp en skattedebatt –, som jag tycker på rätt underliga grunder. Han menar att man i samband med beskattningen skulle få dra av de pengar som man ger till enskilda organisationer för deras bistånd. Det låter nästan som om man skulle få avdrag för kollekten i kyrkan. Ingemar Eliasson jämför också med avdragen för del av fackföreningsavgift. Jag förstår inte varför han inte också tog upp frågan om företagarnas rätt att dra av avgifterna till sina organisationer. Varför just bara fackföreningsavgifterna?

Jag tror att det vore ganska olyckligt – och det har vi sagt flera gånger – om man skulle låta skatteplanering ligga bakom humanitära insatser, låta skatteplanering ligga bakom den välgörenhet som vi vill engagera oss för. Jag tror egentligen att det allra bästa är att vi gör som vi gör nu, tar in skatter av medborgarna och sedan ger ett större bidrag per invånare till u-länderna än praktiskt taget något annat land i världen gör.

Jag vill ta upp ytterligare ett par punkter. Betalningsbalansstödet har rönt stort motstånd, till en början från alla oppositionspartierna men nu på slutet bara från de borgerliga partierna. Jag skall nu inte tala så mycket om skuldskrisen. Det har andra gjort och fler kommer också att göra det senare. Å utskottets vägnar vill jag bara deklarerat att det här inte är ett försök att lägga undan pengar, som inte skall användas. Utskottet är mycket angeläget

om att understryka att de pengar som riksdagen kommer att anvisa till de skuldtyngda länderna – varvid vi vill försöka åstadkomma internationell samverkan om användandet av medlen – skall användas. Det skall inte finnas några reservationer, vi skall inte försöka behålla pengarna i Sverige, pengarna skall användas på samma effektiva sätt som biståndet i övrigt.

Då kommer jag in på frågan om effektiviteten. Flera har sagt att det är svårt att få biståndet att nå fram, vi når inte de fattigaste. Ge inte ett intryck av att den svenska biståndspolitiken är misslyckad, för det är den inte! Det är klart att det i Bangladesh och vissa andra länder är svårt att komma ut, men rent allmänt är det svenska biståndet alldeles utmärkt. I huvudsak omvitnas överallt att vi har en skicklig organisation för lämnande av bistånd, både genom SIDA och genom enskilda organisationer. Det finns anledning att när vi understryker kravet på effektivitet ändå konstatera att Sverige i stort sett ger ett bra bistånd. En förutsättning är naturligtvis att inte minst SIDA har administrativa resurser, som gör det möjligt att använda de medel som för varje år blir allt större. Vi kan inte räkna med att SIDA skall ta hand om hundratals miljoner ytterligare varje år samtidigt som organisationen bantas och de administrativa resurserna minskas. Då riskerar man att man får anlita konsulter som är tre gånger så dyra som de egna anställda. Därför har utskottet velat medverka till att föra över ytterligare litet pengar till SIDA:s egen organisation i hopp om att det skall vara möjligt att se över det hela, så att SIDA kan fungera bra och klara det allt större biståndet på ett sätt som alla kan acceptera.

Herr talman! Till sist frågan om vår solidaritet. Solidariteten med de svaga här hemma talar vi om i andra debatter. Nu är det fråga om solidariteten med de svaga ute i världen. Det är viktigt att vi trots många mindre meningsmotsättningar har en bred majoritet i Sveriges riksdag för att fortsätta att solidariskt ställa upp med 1 % av våra gemensamma tillgångar för att hjälpa de människor som svälter, är sjuka och som lever i otrygghet.

Anf. 19 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att utskottets ordförande Stig Alemyr handskas lättsinnigt med de biståndspolitiska målen. Dessa fastställdes i enighet efter en noggrann parlamentarisk utredning. Det är viktigt för oss i Sverige, och inte minst för programländerna, att det råder enighet i Sveriges riksdag om de biståndspolitiska målen. Varför har inte utskottets ordförande försökt samla utskottet kring en parlamentarisk utredning? Med stöd av vpk:s konstiga formuleringar om värdet av flerpartisystem, press-, åsikts- och trosfrihet samt parlamentarism tycker utskottets ordförande att det är lämpligt att regeringskansliet ser över de biståndspolitiska målen. Jag tycker, som sagt, att detta är ett lättsinnigt sätt att se på svensk biståndspolitik. Jag tycker att det är allvarligt.

Det är oroande, och dessutom en smula förvånande, att Stig Alemyr med sin mångåriga parlamentariska erfarenhet säger att en särskild anslagspost för demokrati eller miljö- och markvård inte får effekt på verksamheten. Har man den inställningen är ju en stor del av riksdagens verksamhet onödig.

Jag tror inte att Stig Alemyr inser bristerna i den regimorienterade biståndspolitiken. Men *egentligen* gör han det när han ändå säger att vi här

talar om en ökning av biståndet till det eller det landet beroende på vad vi tycker om regimen. Vi måste göra svensk biståndspolitik mindre regimorienterad och mer till nytta för människorna i de olika länderna. Vi behöver kanske inte diskutera regimerna så mycket.

Herr talman! Till sist några ord om borgerlig samverkan. Får vi en omprövning i enlighet med många av riktlinjerna i våra reservationer, blir inte anslagsfrågan något problem.

Anf. 20 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Stig Alemyr började med att betygsätta oppositionens olika reservationer. Han sade att det finns en tendens till att uttala missnöje med den ena eller den andra regimen och låta agerandet styras av detta. Underförstått: Så gör inte socialdemokraterna.

Det är naturligtvis omöjligt att inte göra en regim ansvarig för huruvida demokratiseringsprocessen går framåt eller bakåt, om de mänskliga fri- och rättigheterna förtrampas eller ej. Om utvecklingen inte är till belåtenhet på dessa punkter, motverkar den långsiktigt möjligheterna att nå fram med svenskt bistånd på det sätt som vi önskar. Därför blir naturligtvis regimerna ansvariga för hur det går med svenskt biståndssamarbete i ett längre perspektiv.

Men visst är det väl så, att socialdemokraterna egentligen resonerar på samma sätt. Nu har man från socialdemokratiskt håll aviserat, att om inte Vietnam är ute ur Kampuchea före 1990, kommer svenskt bistånd att upphöra. Det är väl i så fall på grund av missnöje med den regimen. Inte är det väl så att behovet av hjälp i Vietnam då plötsligt skulle ha upphört? Vi måste nog, Stig Alemyr, tillämpa den där principen litet till mans, om vi menar allvar med de mål som vi ställer upp för vårt bistånd.

Sedan frågade Stig Alemyr hur det blir med besparingarna när det gäller biståndet, om det blir en ny borgerlig regering. Han påstod att vi aldrig har besvarat den frågan. Jo, Stig Alemyr, vi har besvarat denna fråga gång på gång. Först när vi fick en borgerlig regering nådde biståndet enprocentsgränsen. Detta hände aldrig under de år då socialdemokraterna var ansvariga för biståndspolitik. Under de borgerliga åren uppgick också biståndet oförändrat till 1 %. Men när socialdemokraterna kom tillbaka bröts enprocentslöftet, och det gjordes med stöd av moderaterna. Det är inte socialdemokraterna som är garanter för en höjning av biståndet och för att löftet om 1 % skall bevaras. I stället för att visa oro för hur det skulle gå om vi finge en ny borgerlig regering, borde Stig Alemyr ägna sig åt att bygga upp försvaret inom det egna partiet mot nya brott mot löftet om enprocentsmålet.

Herr talman! Jag får återkomma till Stig Alemyr beträffande diskussionen om rätten till avdrag för gåvor. Stig Alemyr har ett och annat att inhämta på den punkten.

Anf. 21 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Stig Alemyr uttryckte farhågor beträffande enprocentsmålet, om det skulle bli ett borgerligt maktövertagande. När det gäller enprocentsmålet förhåller det sig naturligtvis just som Ingemar Eliasson sade. Jag tror att enprocentsmålet uppnås säkrare, om vi har en borgerlig

regering än om vi har en socialdemokratisk. När vi har haft socialdemokratiska regeringar har enprocentsmålet verkligen varit i fara. Då har vi fått kämpa hårt för att uppnå enprocentsmålet.

Stig Alemyr talade om att det kan komma att behövas en utredning, men att det i varje fall inte behövs någon för närvarande. Jag har sagt att de många små utredningar som gjorts varit värdefulla, men de ger inte en god helhetsbild. Det sker mycket på de här områdena, och man borde mera lyssna på och lära av andra.

Också den översyn av biståndsmålen som nu föreslås blir en halvmesyr. Biståndsmålen får ju värde först när de kopplas till en konkret verklighet. Därför borde biståndspolitikerna utredas i dess helhet. Jag vill fråga Stig Alemyr: Anser Stig Alemyr att det är bra att regeringen själv gör en sådan här översyn? Jag tycker att det är angeläget att vi får ta ställning till frågorna tillsammans i en parlamentarisk utredning. Vi strävar efter en gemensam syn på biståndsfrågorna, och vi borde därför också utreda dessa tillsammans.

Det vore vidare bra om utrikesutskottets ordförande inte generaliserade om oppositionen, för man kan då verkligen hamna fel, vilket Stig Alemyr också gjorde när det gällde betalningsbalansstödet. Jag vill bara erinra om att det var tack vare centern som betalningsbalansstödet kunde genomföras i fjol och att vi fortfarande är positiva till detta. Vi har däremot, eftersom bara 50 miljoner av de 400 miljonerna har använts, velat dra ner ökningen något, men vår inställning är fortfarande positiv.

Vi har däremot klart sagt ifrån att vi inte är beredda att medverka till att gamla skulder till Sverige skulle skrivas av med hjälp av detta anslag. Vi är dock helt medvetna om att många av de fattigaste u-länderna befinner sig i en akut betalningskris och behöver stöd för att klara sin skuldsituation.

Anf. 22 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Bara några kommentarer till Stig Alemyrs inlägg. Vad gäller betalningsbalansstödet vill jag säga till Stig Alemyr att vi inte ens från början har varit motståndare till detta. Vad vi begärde var en konkretisering av på vilket sätt det skulle användas. Denna begäran tillgodosågs också av utskottet, och vi tyckte att den redogörelse som vi fick var tillräcklig för att vi skulle kunna acceptera betalningsbalansstödet.

Vad beträffar enprocentsmålet vill jag säga att jag inte anser att vi har nått upp till detta mål. Jag vidhåller detta av två anledningar.

För det första tillämpas en ny beräkningsgrund, enligt vilken procentsatsen fastställs med utgångspunkt i bruttonationalinkomsten. Vi motsätter oss inte denna beräkningsmetod, men i förhållande till vad som gällde enligt den gamla metoden minskar biståndsmålet med flera hundra miljoner, och den eftersläpningen vill vi att man skall ta igen.

För det andra pågår det, som jag sade i mitt huvudinlägg, en kommersialisering av biståndet, och det är fel att räkna in den kommersiella delen i procentmålet. Jag pekade på u-krediterna, som uppgår till 650 miljoner. Vi anser att det är principiellt felaktigt att lägga in dem i biståndsbudgeten. Vi är, som jag sagt, inte motståndare till u-krediter, men menar att de bör föras till handelspolitikens område eller till något annat område. Bistånd skall vara

rena gåvor, fria från kommersiella transaktioner. Jag räknade också upp andra sådana inslag.

Jag tycker vidare att man inte skall stanna vid enprocentsmålet. Vi måste under åren framöver höja biståndet väsentligt och närma oss 2 % av BNI när vi kommer in på 1990-talet.

Anf. 23 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag började mitt anförande med att säga att den debatt som hade förts mellan oppositionsföreträdarna om sympatier för olika regimer visade på en av svårigheterna i svensk biståndspolitik. Det var min utgångspunkt. Även socialdemokraterna berörs naturligtvis av denna svårighet. Det är riktigt, som Ingemar Eliasson säger, att det är ett inslag i regeringens politik att vi framhåller för Vietnams regering att förutsättningen för att vi skall fortsätta med vårt bistånd i Vietnam på det sätt som nu sker är att vissa åtgärder vidtas. Alla brottas vi med de här svårigheterna, men det olyckliga var att ni själva försökte förneka det i den debatt som föregick mitt anförande.

När det gäller frågan om översyn av de biståndspolitiska målen har utskottsmajoriteten inte sagt något om i vilken form regeringen skall göra denna översyn. Det är upp till regeringen själv att avgöra hur en översyn skall göras. Jag vill till Margaretha af Ugglas säga att jag tycker att det skulle vara utomordentligt värdefullt om vi även i fortsättningen kunde vara eniga om formuleringarna om de biståndspolitiska målen. Jag utgår från att när ett regeringsförslag kommer skall man i utrikesutskottet försöka bli överens. Det är av stort värde att vi kan ha en bred enighet om formuleringarna om de biståndspolitiska målen.

Jag har inte menat att en anslagspost för markvård, energi och miljö skulle försämra insatserna. Vad jag vill är att man på alla biståndsområden och beträffande alla biståndsinsatser skall ta hänsyn till mänskliga rättigheter och till miljön. Att säga ifrån att det skall ske under alla anslagsposter är enligt vår uppfattning bättre än att ha särskilda anslagsposter för dessa ändamål.

Jag håller med Gunnel Jonäng om att det i fjol var centerpartiet som hjälpte oss att den gången genomföra betalningsbalansstödet. Jag hade hoppats att man skulle göra det även i år.

Det har här uppstått en tävlan om vem som egentligen har fött tanken om 1 % i bistånd. Jag satt själv med i den arbetsgrupp inom socialdemokratiska partiet, under ledning av Ulla Lindström, vars arbete ledde till att en socialdemokratisk partikongress i slutet av 1960-talet blev först i landet med att fastslå målet 1 % av bruttonationalprodukten i bistånd till de fattiga länderna. Det är inte särskilt fruktbart att göra detta till något slags historisk tävlan. Det är viktigare att det, som jag konstaterade i mitt inledande anförande, råder en stor och bred uppslutning bakom detta mål. Det är klart att vi skall slå vakt om det.

Jag vill till sist säga till Ingemar Eliasson: Jag betraktar det som en av mina uppgifter att i mitt eget parti slå vakt om opinionen för detta höga biståndsmål. När ekonomiska kriser kommer blir det ganska lätt så att det i alla våra organisationer dyker upp personer som inte tycker att det är ett bra mål. Det är därför en uppgift för oss alla att agitera för och slå vakt om detta mål.

Anf. 24 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Till att börja med vill jag önska herr Alemyr all framgång i det arbetet. Det har lyckats i år, då regeringen har hållit fast vid enprocentsmålet. Jag hoppas att det nu skall bli en god vana, som man håller fast vid, så att vi slipper nya avsteg från enprocentsmålet.

Så till frågan om avdragsrätt. Det var en mycket egendomlig syn på den frågan som Stig Alemyr gjorde sig till tolk för i sitt förra inlägg. Det skulle vara att ge möjlighet till något slags skatteplanering att medge avdragsrätt till gåvor för ideella ändamål. Jag drog i mitt anförande parallellen med avdragsrätt för fackliga avgifter. Får jag fråga Stig Alemyr: Är det av skatteplaneringsskäl som man är medlem i en facklig organisation och betalar facklig avgift? För mig skulle det vara en makalös syn på facklig solidaritet. Anledningen till medlemskapet är naturligtvis att man vill uppnå någonting tillsammans med likasinnade i denna organisation.

Jag har den största sympati och respekt för facklig solidaritet och fackligt arbete, men om jag ställs i valet mellan avdragsrätt för den avgift som jag betalar till en egen facklig organisation och avdragsrätt för en gåva till en organisation som är till för att hjälpa andra människor, föredrar jag det senare. Det ger en möjlighet att stödja solidariteten. Det är egendomligt när socialdemokratin gör en annan prioritering.

Det är också fråga om en egendomlig syn på begreppet skatteplanering. Det förslag som finns utarbetat handlar, om jag minns rätt, om att man upp till 2 000 kr. skall få göra avdrag i sin deklaration. Det innebär verkligen inte något handtag till nolltaxerarna och skatteplanerarna att ge avdragsrätt som gäller ett så ringa belopp. Avdragsrätten får gärna begränsas till den nivå som gäller för fackliga avgifter. Också då skulle den vara ett mycket substantiellt stöd för solidariteten i vårt samhälle. Det är för att fördubbla änkans skärv som vi kräver rätt till avdrag för gåvor till ideella ändamål, inte för att stödja några miljonärer eller skatteplanerare. Den här åtgärden är möjlig att genomföra. Den omfattas av socialdemokratin i Finland, som också kan administrera den. Låt oss ta in pengarna och fördela ut dem är Stig Alemyrs linje. Vilket praktexempel på socialdemokratiskt förmyndartänkande!

Anf. 25 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag är glad att Stig Alemyr vill ha enighet om de biståndspolitiska målen. Men varför sökte då inte socialdemokraterna uppnå den enigheten redan i utskottet utan stöder sig på vpk med dess besynnerliga funderingar runt demokratibegreppet.

Samma brist på konsekvens präglar också socialdemokratin ställningstaganden i övrigt. Man talar vackert om demokratin, och man tillstyrker förslaget om ett miljömål. Men när det sedan gäller att följa upp detta i praktisk handling säger man nej till alla konkreta förslag. Socialdemokratin vill inte ändra sin regimorienterade biståndspolitik. Det är där skon klämmer.

Anf. 26 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Det Stig Alemyr sade i sitt sista anförande var intressant. Jag tycker att det öppnar vissa dörrar för en parlamentarisk översyn av

biståndsmålen. Det står i utskottsbetänkandet att regeringen skall göra en översyn, och jag tolkar detta så att det är regeringskansliet som skall göra den. Men efter vad Stig Alemyr har deklarerat här – vi får väl höra mera om detta också av biståndsministern – öppnar sig kanske en möjlighet för en parlamentarisk översyn av biståndsmålen. Detta skulle vara oerhört värdefullt, inte minst mot bakgrund av den enighet om biståndsmålen som vi har talat om och som vi har haft under tio år. Jag hoppas alltså verkligen att en parlamentarisk utredning skall kunna komma till stånd.

Beträffande betalningsbalansstödet sade Stig Alemyr att han hade hoppats att centern skulle ställa sig bakom detta även i år. Det har vi faktiskt gjort. Vi tror på betalningsbalansstödet, men eftersom bara 50 av de 400 miljonerna var använda kom ju frågan att gälla storleken på anslaget.

Återinförandet av anslagsposten för miljö, markvärd och energi bedömer vi som en viktig åtgärd. Nu får vi ett nytt mål som tar hänsyn till miljö- och naturresurserna, men ett sätt att understryka att biståndet måste ha en stark inriktning just på miljösidan är naturligtvis att också anslå ett särskilt belopp för detta ändamål.

Anf. 27 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till Stig Alemyr. Man kan, som jag sade tidigare, i och för sig tala om demokrati i abstrakta termer och tala om flerpartisystem osv., men jag vill fråga Stig Alemyr om han anser att detta är tillräckligt. Det finns ju många länder som har ett sådant system, vilket jag har gett exempel på. Handlar det inte i allra högsta grad om en jämlikhets- och fördelningsfråga när det gäller u-länderna?

Jag anser att det är detta det handlar om. Delar Stig Alemyr den uppfattningen? Flerpartisystemet blir ju innehållslöst och något som är till för en liten elit, om den stora massan inte har några som helst möjligheter att påverka och bli delaktiga i sådana saker som mötesfrihet och möjligheter att lära sig läsa och skriva och att äta sig mätta. I t. ex. Indien är ju 60–65 % av människorna analfabeter. Vilka möjligheter har de att delta i demokratin?

Jag vill gärna höra Stig Alemyrs uppfattning i de här frågorna.

Anf. 28 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med frågan om skatteavdraget. Debatten om avdrag för gåvor till organisationer har vi fört länge här i riksdagen. Argumenten är mycket genomtjatade. Jag vill bestämt hävda att det inte finns någon möjlighet att jämföra å ena sidan rätten till avdrag för fackföreningsavgifter och å andra sidan det krav ni ställer när det gäller gåvor till ideella organisationer. Rätten till avdrag för del av fackföreningsavgiften kom till för att skapa någon rättvisa i relationerna mellan de anställda och arbetsgivarna, som redan tidigare hade denna avdragsrätt. För att undvika alla missförstånd från folkpartiets sida vill jag säga att jag icke betraktar medlemskap i en fackförening som ett uttryck för skatteplanering.

När det gäller försöken att i utskottet nå enighet omkring demokratimålet, som Margaretha af Ugglas talade om, vill jag gärna erinra om att knappast någon fråga behandlades under så lång tid som just denna. I utskottet traggade jag envetet den frågan för att försöka få fram en enighet kring

någon form av uttalande, men det blev inte någon sådan enighet.

Till slut: Bertil Måbrink ville ha min uppfattning om demokratifrågorna. När jag talar om demokrati och respekt för mänskliga rättigheter, gör jag det i djupaste och vidaste mening. Naturligtvis avser jag då inte bara flerpartisystem och en konstitution som på papperet garanterar människorna vissa rättigheter. Det är klart att det handlar om hur det i det praktiska livet fungerar för de enskilda människorna ute i byarna. Våra biståndspolitiska mål är ju formulerade så att man inte minst genom bidragen till enskilda organisationer skall kunna i grunden och ute i den lilla enheten börja bygga upp en känsla för demokrati och människovärde. Den inriktningen skall vi fortsätta med. Jag hoppas att man skall kunna göra ytterligare förtydliganden när demokratimålen nu skall preciseras ytterligare en gång, så att vi kommer fram till lösningar som innebär arbete för att skapa demokratisk utveckling och respekt för mänskliga rättigheter i dess allra vidaste tänkbara bemärkelse.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 29. Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Många u-länder befinner sig i dag i djup kris och obalans. Denna kris har framför allt drabbat de fattigaste u-länderna i Afrika. Långsam ekonomisk tillväxt har vänts i en tillbakagång, som under 1980-talet har förvärrats av en allvarlig skuldcrisis.

En av utvecklingssamarbetets viktigaste uppgifter i dag är att vända denna utveckling, som leder till växande utarmning. Det kräver ekonomiska reformer, anpassning och tillväxt. Åtskilliga afrikanska länder har med betydande uppoffringar inlett en ekonomisk anpassningsprocess. Men för att processen skall lyckas krävs ett större resursflöde utifrån. Ökad tillväxt i världsekonomin skulle ge u-länderna betydande resurstillskott i form av ökade exportinkomster. Men för att höja levnadsstandarden för folkflertalet krävs också ökat bistånd.

En viktig uppgift för Sverige i detta sammanhang är att plädера för tillväxt och anpassning med ett mänskligt ansikte, dvs. en anpassningsstrategi som värnar om de fattigaste människorna. Det är inte bara en fråga om rättvisa och jämlikhet. Jag är övertygad om att reformer som innebär delaktighet och är till direkt nytta för de många människorna har betydligt större förutsättningar att lyckas än en strategi där satsningar på ett fåtal förutsätts sippra ned till de många så småningom.

Den växande insikten om de fattigaste u-ländernas allvarliga situation manifesteras dess värre inte hos givarländerna i en motsvarande politisk vilja att ställa de nödvändiga resurserna till u-ländernas förfogande. Det är därför en viktig uppgift för Sverige att plädера för ökade biståndsinsatser från givarna. Det är särskilt allvarligt att stora biståndsgivare som Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien och Förenta Staterna fortsätter att skära ned sina andelar av i-ländernas bistånd.

Enprocentsmålet för det svenska biståndet ligger fast. Regeringens förslag innebär att biståndet ökar med 930 milj. kr. Biståndsbudgeten uppgår

därmed nästa budgetår till närmare 10 miljarder kronor.

Regeringens förslag innebär en fortsatt prioritering av de fattigaste länderna med särskild tonvikt på länderna i södra Afrika. I flertalet av dem råder en akut resurskris. Efterfrågan på många av deras exportprodukter är mycket svag. De finansiella flödena har minskat. Befolkningen ökar snabbare än i andra delar av tredje världen. Miljöproblemen tilltar på ett oroande sätt. De s. k. frontstaterna är dessutom utsatta för Sydafrikas destabiliseringspolitik.

Situationen i södra Afrika kräver särskilda insatser för att nya katastrofer skall kunna undvikas.

I oktober presenterade den svenska regeringen ett paket med nya insatser i södra Afrika för 660 milj. kr. De stora behoven i Afrika avspeglar sig också på flera sätt i fördelningen i årets budgetförslag. För flertalet afrikanska programländer föreslås kraftigt höjda landramar. Vidare föreslås ökat stöd till SADCC, befrielseörelser och humanitära insatser. En betydande höjning av katastrofanslaget är också motiverad, bl. a. med tanke på behoven av akut katastrofhjälp i södra Afrika.

Vi bör snabbt kunna gå in med katastrofbistånd om Sydafrikas destabiliseringspolitik eller andra skäl påkallar hjälpåtgärder. Låt mig nämna ett exempel. I Moçambique är följderna av det av Sydafrika styrda kriget redan alarmerande. 5,6 miljoner människor, eller 40 % av befolkningen, är enligt färskta rapporter i dag beroende av det internationella samfundet för att få mat och kunna överleva. Skolor har förstörts. Hälsovården på landsbygden har slagits i spillror. Vaccinationskampanjer går inte längre att genomföra, och barnadödligheten ökar. Enligt en UNICEF-rapport dog i fjol ca 85 000 barn på grund av krig och destabilisering.

Behoven av katastrofhjälp är här liksom i andra länder i regionen mycket stora. Jag har därför räknat med att avsätta 300 milj. kr. för katastrofinsatser i södra Afrika.

Förberedelser har också gjorts för att med utnyttjande av innevarande års anslag för stöd till länder med akuta betalningsbalansproblem gå in med särskilda insatser för skuldlättnad i några av programländerna i södra Afrika. De länder som i första hand är aktuella är Moçambique, Tanzania och Zambia. Jag beräknar att omkring 250 milj. kr. kommer att användas för detta ändamål.

Tillsammans med de nämnda katastrofinsatserna innebär detta att regeringen utöver förslagen i budgeten som rör landramar, regionalt och humanitärt stöd avsätter ytterligare omkring 550 milj. kr. för särskilda insatser i södra Afrika. Under nästa budgetår kommer enligt mina förslag sammanlagt drygt 2,6 miljarder kronor av det bilaterala biståndet att gå till insatser i södra Afrika.

I vårt samarbete med Latinamerika föreslås bl. a. en ytterligare ökning av stödet till Nicaragua.

Det långsiktiga samarbetet med mottagarländerna i Asien fortsätter på en i stort sett oförändrad nivå med tyngdpunkt på insatser för de fattigaste befolkningsgrupperna. Biståndet till Vietnam har efter hand blivit mer effektivt men överskuggas av de vietnamesiska truppernas närvaro i Kampuchea. Denna närvaro strider mot folkrätten.

Vårt biståndsavtal med Vietnam utlöper senast i juni 1990. Jag utgår från att Vietnam kommer att infria sitt löfte att senast det året dra tillbaka sina trupper från Kampuchea. Detta är en förutsättning för fortsatt reguljärt biståndssamarbete. Jag anser det väsentligt att Sverige år 1990 har full-handlingsfrihet när det gäller att ta ställning till det framtida biståndet. Regeringen har därför nyligen beslutat uppdra åt SIDA att bereda biståndet till Vietnam, så att inga bindande åtaganden för tiden efter 1990 föreligger när detta ställningstagande skall ske. Samtidigt bör det enligt regeringens beslut finnas beredskap för fortsatt långsiktigt utvecklingssamarbete.

Herr talman! Det finns i dag en allmän insikt om att de fattigaste ländernas skuldproblem kräver särskilda, internationellt samordnade aktioner. Flertalet av dessa länder återfinns i Afrika söder om Sahara. Dessa länder är extremt fattiga, de saknar kreditvärdighet och är starkt beroende av råvaruexport. Deras skuldproblem utgör en mycket liten del av u-ländernas totala skulder. Men för de berörda länderna har problemen blivit ohanterliga.

Jag anser att det finns starka skäl för att kräva särskilda åtgärder för denna grupp av länder. Regeringen har efter sonderingar med andra givarländer och internationella finansieringsorgan lagt fram ett förslag i fem punkter till samordnade aktioner på skuldområdet.

Som första punkt i regeringens program uppmanas andra givarländer liksom multilaterala organ att mer inrikta sitt bistånd till de fattigaste u-länderna, särskilt i Afrika söder om Sahara.

Sverige avsätter mer än hälften av det bilaterala biståndet till de fattiga länderna i Afrika söder om Sahara.

Regeringen avser att bibehålla denna stora andel. Regeringen anser för det andra att IDA – Världsbankens fond för stöd till de fattigaste u-länderna – bör sträva efter att avsätta 50 % av sina utlåningsresurser under den kommande treårsperioden till Afrika söder om Sahara i enlighet med den rekommendation som bidragsgivarna antagit.

Men för de mest skuldtungda av Afrikas låginkomstländer krävs därutöver direkta åtgärder för skuldlättnad.

Som tredje programpunkt föreslås därför att villkoren för låginkomstländernas skuldförhandlingar av statsgaranterade exportkrediter bättre anpassas till den faktiska återbetalningsförmågan. Nuvarande villkor ger inte de fattigaste länderna tillräckligt andrum för att omstrukturera sina ekonomier och återställa förmågan att betala sina skulder. Omförhandlingar av redan omförhandlade skulder har snarare blivit regel än undantag. Länderna tvingas skjuta ett växande berg av skulder framför sig.

Ett fjärde förslag är att få till stånd en fortsättning av Världsbankens särskilda fond för Afrika söder om Sahara, som inrättades 1985 och vars resurser snart är uttömda. En förlängning skulle främst inriktas på att stödja de mest skuldtungda låginkomstländerna i Afrika.

Som femte och sista förslag är det regeringens avsikt att verka för att alla givare skriver av kvarstående biståndskrediter som lämnats till de fattigaste u-länderna. Dessa krediter utgör en betydande andel av låginkomstländernas skulder. Några länder, däribland Sverige, har avskrivit alla biståndskrediter till dessa länder.

Detta är några av de åtgärder regeringen vill fortsätta att diskutera i internationella fora under den närmaste framtiden. Samtidigt är det nu hög tid att gå till praktisk handling. Målsättningen måste vara att nå konkreta resultat snarast. Den svenska regeringen är beredd att agera nu. Därför har vi i budgeten avsatt 460 milj. kr. för skuldlättnadsåtgärder under nästa budgetår.

Det är en mycket strategisk anslagspost i biståndspolitiken under kommande år.

Vid det nyligen avslutade mötet med Världsbanken och Internationella valutafondens utvecklingskommitté uppnåddes enighet om behovet av skuldlättnadsåtgärder för de fattigaste och mest skuldtyngda länderna. Vi är inne i ett aktivt skede för att söka komma fram till allmänt accepterade åtgärder.

Herr talman! Uppemot en tredjedel av Sveriges bistånd går genom multilaterala organisationer. I flera organ tillhör Sverige de allra största bidragsgivarna.

Vi tror på Förenta nationerna som idé, som ett fredsbevarande organ, som en garant för de små staternas rättigheter, men också som en kanal för bistånd. Då är det självklart att värna om FN. Den finansiella krisen inom organisationen innebär emellertid ett dilemma för Sverige och andra bidragsgivare, som är positivt inställda till att arbeta genom FN. Hur skall vi förfara? Skall vi fylla luckorna när USA och andra större givare skär ned sina bidrag? Eller skall vi hålla på principen om en rimlig bördefördelning mellan givarna? Jag har i budgetförslaget försökt göra en avvägning med hänsyn till angelägna insatser som innebär förslag om fortsatt ökning av våra bidrag till några av de större FN-organen, främst UNDP, UNICEF, Världslivsmedelsprogrammet och FN:s flyktingkommissarie. I den här situationen måste vi dock noga granska de olika delarna i FN-systemet. Regeringen kommer att fortsätta att i samarbete med de övriga nordiska länderna aktivt arbeta för reformer och för ett så effektivt FN som möjligt.

Åtgärder för att skydda och bevara miljön har varit föremål för en livlig debatt här i dag. Det är en ödesfråga för u-länderna liksom för vår del av världen. Miljöfrågorna måste därför genomsyra det svenska biståndet. Sverige finansierar en rad insatser för att förbättra miljön såväl i programländerna som genom enskilda organisationer, regionala program, särskilt stöd till miljö- och markvård och bidrag till internationella organisationer. Forskning om miljön har också en avgörande roll för att angripa problemen. Regeringen beslöt förra året om ett extra anslag för särskilda forskningsprogram avseende avskogning och ökenutbredning. Katastrofförebyggande åtgärder kan också sättas in när miljöförstöring hotar att leda till akut nöd och mänskligt lidande. Det är regeringens avsikt att ge hög prioritet åt och öka dessa insatser.

Jag anser att vårt mål skall vara att ta hänsyn till miljön i allt svenskt utvecklingsarbete, inte bara i form av särskilda miljöinsatser utan också i andra biståndprojekt, i stödet genom folkrörelser och enskilda organisationer liksom i vårt agerande i internationella biståndsorgan. Detta innebär att miljöfrågorna ges en framskjuten plats i biståndet. Jag välkomnar därför utskottets uttalande att det finns goda skäl att se över formuleringarna i de

biståndspolitiska målen för att bekräfta miljöns centrala betydelse. Jag ser gärna att skyddet av miljön skrivs in som ett femte mål för det svenska biståndet.

Ett nytt och allvarligt problem, som berör både i- och u-länder, är immunbristsjukdomen aids. Det finns all anledning att känna stor oro för den katastrof sjukdomen kan medföra i många u-länder, särskilt i det redan hårt drabbade Afrika. Vi måste genom biståndet ge u-länderna resurser för att angripa problemen. Inom det svenska biståndet görs redan olika insatser, såväl bilateralt som genom WHO. Jag anser att vi kraftigt måste öka dessa insatser. Jag räknar med att vi kan behöva avsätta omkring 100 milj. kr. för de nya åtgärder som SIDA förbereder.

Herr talman! Demokratisk samhällsutveckling är ett av målen för det svenska biståndet. Strävanden i demokratisk riktning gäller inte bara i det långsiktiga stödet till programländerna utan i hela vårt utvecklingssamarbete. I Sverige råder stor enighet om vikten av demokratimålet. Samtidigt är samhällsförhållandena i de flesta u-länder mycket avlägsna från vad vi söker uppnå med detta mål. Våra mottagarländer har genom det förtroendefulla och ofta mångåriga samarbetet med Sverige kommit till insikt om den syn vi har på demokratiska fri- och rättigheter. Därigenom finns en utgångspunkt för att stärka folkflertalets deltagande i samhällsutvecklingen genom biståndet.

Demokratimålet är svårt att arbeta med. Debatten här i dag har mycket tydligt speglat detta. Men det får inte begränsa våra ansträngningar. Realistiska föreställningar om de resultat u-länderna kan uppnå på detta område är inte något hinder. Det är tvärtom en förutsättning för att vi skall kunna utforma biståndsinsatser som faktiskt främjar en utveckling mot ökat folkligt deltagande, ett demokratiskt samhällssystem och respekt för grundläggande mänskliga rättigheter.

Vissa biståndsanslag är direkt inriktade på demokratifrämjande arbete. Dit hör det humanitära stödet till Latinamerika och södra Afrika samt stödet till kvinnofrågor, kultur och massmedia inom det föreslagna nya anslaget för särskilda program. Inom andra delar av vårt bistånd görs också insatser som bidrar till en demokratisk utveckling. I dessa sammanhang ser jag det bistånd som förmedlas av folkrörelser och enskilda organisationer som särskilt viktigt.

Den dialog som Sverige för med samarbetsländerna kommer regeringen att utnyttja mer systematiskt för att framhålla demokratimålets betydelse. Genom valet av projekt och sektorer inom biståndsprogrammen kan vi också öka stödet till insatser som är av direkt betydelse för demokratiseringsprocessen. Sådana insatser kan avse utbildning, ökat rättsskydd, bättre statlig förvaltning och lokalt självstyre men också stöd till massmedia, folkrörelser och fackföreningar, forskning och kvinnoprojekt.

I anslutning till detta vill jag också framhålla vikten av ett kvinnoinriktat bistånd. Kvinnorna utgör en betydelsefull del av arbetskraften i u-landsekonomierna, t. ex. som livsmedelsproducenter, men saknar av tradition rättigheter och ett stöd från samhället som svarar mot deras insatser. Ett bistånd som stärker kvinnornas ekonomiska oberoende och delaktighet i samhällsutvecklingen är därför ett effektivt sätt att bekämpa fattigdom och

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

öka det folkliga inflytandet och därmed främja demokratin.

Herr talman! Det råder stor enighet om biståndets inriktning och de strävanden som bör ha en framskjuten plats i svenskt utvecklingssamarbete. En opinionsundersökning från i höstas visar också att uppslutningen bakom biståndet hos det svenska folket är starkare än på länge. Detta är glädjande. Jag vill samtidigt understryka vikten av en fortsatt öppen och ifrågasättande debatt om biståndets innehåll. Debatten behövs inte bara för att stimulera till nytänkande och utveckling av vårt bistånd. Debatten är också enligt min mening en förutsättning för att stärka biståndsviljan och för ett fortsatt starkt engagemang för u-länderna.

Anf. 30 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Också när det gäller biståndministern skulle jag vilja efterlysa sambandet mellan ord och handling. Biståndministern talar om miljöns betydelse, men socialdemokratin avskaffade det särskilda anslaget avseende miljö, markvård och energi. Man har haft flera år på sig att biträda borgerliga motioner om anslagets återinförande, och jag tycker det är hög tid, biståndministern, att anslaget nu återinförs.

Jag blev glad att höra de positiva och, tycker jag, också ganska konkreta beskederna om demokratifrågorna. Men låt oss då få ett särskilt anslag för demokratiutveckling, så att vi kan verka såväl i den nuvarande programlandskretsen som i flera samarbetsländer.

Till sist vill jag säga att jag tycker att biståndministern skall ta tillfället i akt och inför kammaren förklara sina uttalanden: Har kvinnorna i skogen i Vietnam nu fått det så mycket bättre att problemen är ur världen?

Anf. 31 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till biståndministern med anledning av den debatt som förts.

Riksdagen skall nu ge regeringen till känna att det behövs ett nytt, ett femte, biståndspolitiskt mål avseende skydd av miljön i enlighet med förslag från centerpartiet. Därutöver skall riksdagen ge regeringen till känna att det behövs en översyn av de biståndspolitiska målen. Är biståndministern beredd att låta denna översyn ske genom en parlamentarisk grupp, genom en parlamentarisk utredning?

Vi har framhållit att det är mycket viktigt att vi, på samma sätt som vi för tio år sedan tillsammans i en utredning lade fast de biståndspolitiska målen, också nu gemensamt kan göra en utredning. Jag tycker att det skulle vara ytterst anmärkningsvärt om regeringen genomförde den aktuella översynen i regeringskansliet. Jag önskar verkligen att vi kan göra utredningen gemensamt, och jag tror att det skulle ha stor betydelse för den framtida enigheten när det gäller biståndsmålen.

Anf. 32 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Några ord till Lena Hjelm-Wallén om Kenya. Lena Hjelm-Wallén var ju inne i kammaren när jag redovisade vad som pågår i Kenya. Jag skulle vilja fråga biståndministern vad hon har gjort för att påtala saken för den kenyanska regeringen. Genom vilka protester, på vilket

sätt har biståndsmministern framfört synpunkterna till Kenyas regering? Jag utgår från att Lena Hjelm-Wallén vet om vad som har skett i Kenya under årens lopp och vad som fortfarande pågår där när det gäller demokratiska fri- och rättigheter.

Min andra fråga gäller Vietnam, och jag skulle kunna nöja mig med att återge den fråga som Gunnar Fredriksson framförde i en lång artikel i Aftonbladet för en eller två veckor sedan beträffande det krav om ett tillbakadragande av trupperna till 1990 som regeringen har framfört. Vad håller ni på med? Det var ungefär den frågan Gunnar Fredriksson avslutade sin artikel med. På vilket sätt hjälper man kvinnorna i Vietnam eller de andra fattiga genom att ställa sådana här villkor? Har regeringen bedömt saken så att det inte finns något större hjälpbehov i Vietnam efter 1990? På det sättet kan det väl ändå inte vara.

Jag håller med om att Vietnam har kränkt det nationella oberoendet i Kampuchea. Därom råder inga delade meningar. Men vi måste se på bakgrunden till att det blev på detta sätt. Eller hur? Annars blir debatten om Kampuchea och Vietnam helt snedvriden, och det kan inte vara något intresse för en socialdemokratisk regering att få en sådan debatt.

Det finns även andra faktorer bakom det hela. Man måste också ställa vissa krav på Kina, USA och Thailand, som fortfarande förser Pol Pot med vapen och förnödenheter, så att han kan mörda, bränna ned osv. i Kampuchea. Flera parter är alltså inblandade. Jag skulle helst se att Vietnam försvann från Kampuchea i morgon dag, och jag tror att vietnameserna själva har det önskemålet. De kan inte ha något intresse av att stanna kvar i Kampuchea – de behöver sina resurser till annat, och det säger de själva. Men vi måste ta vårt ansvar och se: Vad blir alternativet? Blir det Pol Pot och hans gäng som kommer tillbaka? Skulle så ske har vi inte bidragit till fred och stabilitet i området.

Jag tycker att det är litet olyckligt att den svenska regeringen nu börjat ställa sådana villkor som att trupperna skall ha dragits bort 1990. Det är inte riktigt så enkelt.

Anf. 33 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Det var ju ett innehållsrikt och på många sätt sympatiskt anförande som statsrådet höll. Men det saknas, tycker jag, ändå besked på ett antal punkter.

Först vill jag dock notera klargörandet att enprocentsmålet nu ligger fast. Det borde kanske ha hetat att enprocentsmålet *numera* ligger fast. Jag vill emellertid så gärna lita på att enprocentsmålet i fortsättningen kommer att vara oförändrat och att anslaget i alla fall inte kommer att sjunka under enprocentsnivån.

Några saker vill jag fråga om. Först gäller det södra Afrika.

Vi får här ett besked om hur mycket resurser man kommer att avdela till frontstaterna, och det är tacknämligt. Men jag vill erinra statsrådet om att regeringen fortfarande sitter på 280 milj. kr., som ni har hållit inne från förra årets anslag och som borde användas nu, när behovet är så skriande i frontstaterna. Är det verkligen regeringens mening att för tid och evighet

lägga beslag på dessa pengar, som riksdagen en gång har avsatt för biståndsändamål?

Jag vill också fråga statsrådet om den pinsamma punkt som gäller uppköp av spannmål. Är det verkligen regeringens avsikt att vi skall använda pengarna för att betala överpriser för produkter som vi köper för att skänka till u-länderna? Om dessa pengar behövs för svensk jordbrukspolitik, så måste statsrådet se till att de beviljas under rätt anslag och inte belastar biståndsanslaget. Kan statsrådet lova att det nu åtminstone är sista året som så sker?

Beträffande betalningsbalansstödet undrar jag: Kommer alla de pengar som nu finns tillgängliga verkligen att användas under slutet av det här budgetåret och under nästa budgetår? Det finns närmare 1 miljard kronor tillgängliga för förhandlingar och överenskommelser på detta område. Kan vi lita på att pengarna verkligen kommer till användning, dvs. att förhandlingarna bedrivs i sådan takt att pengarna inte blir liggande på svenska konton? Annars vore det bättre att riksdagen beslöt om användning på annat sätt.

Till slut några ord om demokratiseringsprocessen i olika länder. Jag anvisade ett antal sätt att stödja en sådan demokratiseringsprocess i våra mottagarländer. Ett sätt är att kanalisera mera av pengarna via svenska politiska partier, så som socialdemokratiska partiet och arbetarrörelsen i Sverige nu gör. Varför vill socialdemokratin motsätta sig att vi hittar en form där också andra partier kan tillämpa en liknande ordning?

Anf. 34 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Först vill jag säga att jag är uppmuntrad av den rätt nyanserade diskussion som har förts om vår biståndspolitik. Jag är också glad över att flera talare så tydligt har tagit avstånd från moderaternas besparingspolitik vad gäller biståndet. Den stora skillnaden mellan partierna i fråga om svensk biståndspolitik beror ju på moderaternas ovilja att ställa upp på enprocentsmålet. Det var välgörande, tycker jag, att höra Ingemar Eliasson tala om den betydelsefulla skillnaden mellan moderaterna och de övriga partierna.

Det är visserligen sant att solidariteten inte bara kan mätas i pengar. Men det är inget tvivel om att våra möjligheter att bistå effektivt skulle minska avsevärt med så mycket lägre anslag som moderaternas förslag innebär. För land efter land – bland de länder som vi samarbetar med – föreslår moderaterna att biståndet skall sänkas. Oftast åberopas då skäl som direkt har med fattigdomen att göra. Samtidigt hävdar moderaterna att biståndet skall inriktas på de fattigaste u-länderna. Man undrar hur detta går ihop. Är det inte som det brukar vara med moderaterna, att de bara söker skäl för att avstå i stället för att bistå?

Moderaterna ägnar också, till skillnad från övriga riksdagspartier, en viss uppmärksamhet åt att ifrågasätta och misstänkliggöra stora delar av biståndet. Tyvärr saknas mer konstruktiv kritik och konstruktiva förslag. Den bristande biståndsviljan, som manifesteras i förslag till nedskärningar, präglar ju en stor del av partiets politik. Anders Wijkman, som tidigare var ledamot av riksdagen, men som nu ägnar sig åt Röda korset i stället för

moderat riksdagspolitik, sade nyligen i en intervju om svensk biståndspolitik något som jag tycker är värt att citera: "Det märkliga är ju inte några fiaskon här och var, utan att det över huvud taget fungerar, att det är så mycket som görs och att så litet pengar kommer snett." Jag hoppas att Margaretha af Ugglas vill ta litet lärdom av hans praktiska erfarenhet.

Det har varit rätt mycket diskussion om regimorientering. Det är ju faktiskt så, att bara en tredjedel av hela biståndet läses till programländer, 3 205 milj. kr. av de 9,8 miljarderna.

Får jag, herr talman, också kommentera översynen av målen. Jag har sagt att jag välkomnar utskottets maning till oss att se över målen för biståndet, så att värdet av miljön kommer bättre till uttryck. Det är naturligt att eftersträva politisk enighet kring de mål som skall styra det svenska biståndet. Riksdagen har alltså nu bett regeringen att göra en översyn av målen, främst för att få in miljöaspekterna. Jag har ännu inte tagit ställning till formerna för denna översyn. Men min strävan är att översynen skall utformas så att det blir möjligt att föra en öppen debatt om målen och formuleringarna innan ett formellt förslag framläggs för riksdagen.

Så över till den fråga som har ställts om Vietnam. Jag har nyligen gjort ett veckolångt besök i Vietnam, och jag ägnade halva tiden åt Bai Bang och skogsprojektet Vinh Phu, och jag kan försäkra Margaretha af Ugglas att jag i alla tänkbara sammanhang förde fram de svenska kraven på att förhållandena för skogsarbetarna skall förbättras. Jag kunde konstatera, mot bakgrund av de rapporter som vi fick för ett par år sedan och hur det ser ut i dag, att väldigt mycket hade förbättrats. Detta säger jag inte bara utifrån vad jag själv såg. Jag har naturligtvis tagit till mig den information som svenska experter och biståndsarbetare har gett mig, liksom vad som har stått i studier och utvärderingar under senare år. Man måste kunna konstatera förbättringar men likväl hålla fast vid att mer bör kunna göras. Vi fortsätter arbetet på att förbättra förhållandena för skogsarbetarna i Vietnam.

Jag måste också säga att när man ser hur verkligheten är i Vietnam och jämför med hur den svenska debatten förs, så slås man av att Vietnam behandlas mycket orättvist av många debattörer.

När det gäller demokratifrågorna tror jag att vi är överens i långa stycken. Sedan krävs det – och det kravet ställs naturligen på regeringen – att i handling följa upp intentionerna i olika sammanhang. Detta är inte lätt att göra – det kan man gärna erkänna. Men jag vill ändå hävda att vi på alla nivåer – från regeringsrepresentanter till mina medarbetare i departementet och SIDA:s medarbetare – verkar för demokratimålet.

Jag har också, Bertil Måbrink, besökt Kenya under senare tid, och jag har med flera av ministrarna samt presidenten haft ett livligt meningsutbyte om vad demokrati står för – hur vi ser det. På det sättet måste vi fortsätta att arbeta, både i resonemangen med regeringarna och direkt ute i biståndsverksamheten.

Ingemar Eliasson undrar om betalningsbalansstödet – pengarna till skuldlätnader – verkligen kommer till användning. Jag vill redovisa att av betalningsbalansstödet för det första året, 1985/86, praktiskt taget allt har gått åt. Innevarande år har än så länge bara 50 miljoner utbetalats. Men som jag sade kommer inom kort över 250 miljoner att utbetalas. Det blir alltså 300

miljoner av de 400 miljonerna. Med tanke på vad som ändå är i görningen internationellt räknar vi med att de medel som är avsatta kommer att utnyttjas under nästa år. Vår avsikt är definitivt inte att detta skall vara någon sparbössa, utan medlen skall användas.

Jag hoppas också att jag i mitt inledningsanförande gjorde klart att merparten av dessa pengar skall riktas mot södra Afrika, och att det framstod hur stora och betydelsefulla de svenska insatserna i södra Afrika är. Därmed tycker jag också att jag svarar på frågan om de 280 miljonerna.

Frågan om spannmålspriserna utgör inte det mest heroiska inslaget i svensk biståndspolitik. Jag har noterat att utskottet redan förra året, och med återupprepning i år, principiellt ansett att det inte är lämpligt att använda de svenska reglerade priserna när man köper spannmål för biståndszändamål. Jag måste säga att jag principiellt inte har någon annan åsikt.

Anf. 35 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag måste säga att jag är glad att biståndszministeren upptäckt att det finns en skillnad mellan socialdemokratisk och moderat biståndspolitik. De övriga reservationerna – ett 80-tal – tycks hon inte se.

Vi är kritiska mot den regimorienterade biståndszpolitiken. Vi är kritiska mot de stela landrampsprogrammen, de automatiska uppräkningsarna, importstödet som fyller upp där man inte kan finna ändamålsenliga projektinsatser. Vi vill få en ändring, vi vill få ett mera ämnes- och projektinriktat bistånd. Vi vill ha ett särskilt anslag för miljö- och märkvärd, och ett särskilt anslag för demokratiutveckling. Vi vill att det bakom de vackra orden också skall finnas konkret handling. Vi tycker att det är viktigt att vi får en förändrad inriktning på biståndszpolitiken.

I sitt huvudanförande var Lena Hjelm-Wallén positiv till att det fördes en diskussion om biståndet, men i det här inlägget, som tycktes vara förberett för att vara en särskild attack mot oss moderater – jag välkomnar den gärna – var det inte så bra med diskussion. Jag uppmanar Lena Hjelm-Wallén att inte bara lyssna på vad vi säger utan att också läsa dr Gormander i Aftonbladet. Läs Lasse Bergs Vem hjälper biståndet?, läs andra böcker som finns i ämnet och se att det behövs en diskussion om och en omorientering av det svenska biståndet!

Anf. 36 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén säger att ordningen när det gäller uppköp av spannmål inte är det mest heroiska inslaget i vår biståndspolitik. Nej, det är den verkligen inte – den är pinsam. Jag noterar emellertid det uttalande som statsrådet gör – det är väl så nära ett erkännande man kan komma. Det antyder ju att Lena Hjelm-Wallén har dragit det kortaste strået i kampen med kolleger inom regeringen. Jag vill bara önska henne framgång i det arbetet i fortsättningen och hoppas att det är sista gången som riksdagen behöver se ett sådant förslag.

När det gäller Vietnam tycker jag att det finns saker och ting som inte riktigt går ihop i regeringens och socialdemokraternas uttalanden och politik. Det är säkert så som statsrådet nu säger, att landet blir orättvist betraktat i en del analyser. Det som har oroat oss är att regeringen och statsrådet inte klart

och entydigt har kunnat säga att allt tvångsarbete i skogsprojektet har upphört eller måste upphöra. Det skulle vara välgörande inte bara för den inhemska debatten utan också i första hand naturligtvis för våra relationer till Vietnam att det gjordes fullständigt klart att vi inte accepterar några inslag av tvångsarbete.

Det är också en del som är osammanhängande, tycker jag, när det gäller synen på om Vietnam varaktigt skall vara ett programland eller inte vara det. I folkpartiet har vi dragit slutsatsen att det inte kommer att vara möjligt att långsiktigt upprätthålla ett bistånd, eftersom det inte går att påverka samhällssystemet. Det sker inte någon demokratisering. Därför kommer vårt bistånd inte långsiktigt att bli effektivt. Vi måste successivt dra oss ur; vi skall göra det i ordnade former. Detta instämmer åtminstone inte för närvarande regeringen i. Samtidigt låser man anslaget på oförändrad nivå. Det kan ju tolkas som ett första steg till avveckling, eftersom Vietnam är det enda landet där detta sker. Man säger, att om Vietnam inte har gått ut ur Kampuchea 1990, måste man dra några slags slutsatser när det gäller biståndet till landet i fråga.

Vad innebär egentligen regeringens politik i förhållande till Vietnam? Har man nu påbörjat reträtten? I så fall vore det lika bra att ge det beskedet, så att avvecklingen kunde ske i ordnade former i stället för att vi skall avvakta och se hur det kommer att gå. Ingen tror väl egentligen att Vietnam kommer att dra sig ur Kampuchea bara för att få behålla Sveriges bistånd.

Till slut, herr talman, säger statsrådet att hon hoppas att pengarna för betalningsbalansstödet går åt. Det vore bättre att ha en teknik, där man inte behövde hoppas utan där man i efterhand kunde konstatera hur det blev.

Anf. 37 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag har naturligtvis förståelse för att biståndsministern inte på stubinen kan lova en parlamentarisk utredning om biståndsmålen. Biståndsministern talade om vikten av att föra en öppen debatt om formuleringen av målen innan ett formellt förslag läggs fram. Det kan naturligtvis innebära en parlamentarisk utredning. Det kan också innebära någon enmansutredning plus remissomgång. Men nog tycker jag att det vore orimligt om någon tjänsteman på regeringskansliet skulle sitta på sitt kontor och fundera över de här målen. Frågan är om det inte är något av ett misstroende mot de övriga politiska partierna. Här behövs engagemang från flera. Här behövs spänst, nya tankar och debatt. Jag vädjar verkligen till biståndsministern att nöga fundera över den här saken och att tillsätta en parlamentarisk utredning, så att vi tillsammans i enighet kan formulera de viktiga biståndspolitiska målen.

Anf. 38 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller Kenya så betvivlar jag inte att biståndsministern där har diskuterat både med presidenten och med ministrar om vad demokrati är, men har biståndsministern också tagit upp de omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter som sker i Kenya? Jag uppfattade Lena Hjelm-Walléns inlägg på det sättet att vad man har diskuterat är demokrati såsom vi ser det. Jag har redogjort för vad som har hänt från 1980 och fram till

i dag. Har de konkreta händelserna tagits upp? Har man från svensk sida avgett kraftiga protester?

Sedan fick jag inte något svar om Vietnam. Jag tror att Vietnam kan dra tillbaka sina trupper från Kampuchea 1990, och jag hoppas att det sker tidigare. Men om det mot förmodan inte skulle ske, skall vi då straffa de fattiga i Vietnam? Man hävdar ju ständigt och jämt att vi inte ger bistånd till regimer utan till de fattiga. Behoven är ju enorma. Stig Alemyr har här från talarstolen berättat om sitt senaste besök i Vietnam och om de utmärklade barn som finns på ett sjukhus i Hanoi. Man kan anföra fler exempel. Skall dessa människor straffas helt plötsligt? Vi har hävdad en helt annan princip, men den skall visst inte gälla.

Med anledning av talet om tvångsarbete m. m. vill jag fråga om biståndsmnistern delar uppfattningen att fattigdomen i sig är ett tvång. Det är först när man kan avskaffa fattigdomen som man också kan avskaffa tvång. Den här situationen råder inte bara i Vietnam, eller hur? Den råder ju också i Sri Lanka, bland de tamilska kvinnorna, teplotckerskorna, som är mer eller mindre livegna. Situationen är densamma för befolkningen på landsbygden i Indien. Vi har talat om slavarbete osv. Det skulle vara intressant att litet mer konkret få höra biståndsministerns uppfattning i de här frågorna.

Anf. 39 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är alldeles klart, Bertil Måbrink, att fattigdomen utgör ett tvång. Det är också mot den bakgrunden som jag hävdar att debatten, såsom den har förts i Sverige, om arbetsförhållanden i Vietnam varit orättvis.

Angående Vietnam och vår syn på det fortsatta biståndet och närvaron i Kampuchea vill jag säga att vi har fattat ett beslut för att ge SIDA riktlinjer för hur man skall bereda biståndet de närmaste åren fram till 1990 och därefter. Vi har inte fattat det beslutet för att det skall utgöra någon påtryckning på Vietnams regering i vad gäller Kampucheafrågan. Jag tror inte ett dugg på den typen av biståndspåtryckningar. Sådana påtryckningar gör vi vid våra samtal direkt med regeringar i fråga eller när vi via FN gör klart hur vi ser på olika typer av agerande. Där har vi under alla år sagt att invasionen i Kampuchea är ett brott mot folkkrätten, vilket vi fördömer.

Jag tycker att det är litet trist att man i debatten nu förringar de vietnamesiska löftena att vara ute ur Kampuchea 1990. I dag är de löftena mycket tydligare än de varit tidigare. Dessa löften är värda att välkomnas i stället för att mötas med misstro. Att moderaterna inte gör det är väl mest av bara farten, men tyvärr följer även folkpartiet och centern med, och det tycker jag är trist. Även här delar sig de borgerliga i tre olika linjer: moderaterna vill helt avveckla och folkpartiet och centern vill på litet olika sätt successivt minska biståndet.

Vår inriktning är alltså att bereda biståndet så att vi har handlingsfrihet 1990. SIDA skall dock också få göra förberedelser för tiden efter 1990, eftersom min och den svenska regeringens förhoppning är att Vietnam skall infria sitt löfte att vara ute ur Kampuchea 1990. Då anser vi att det finns goda förutsättningar för fortsatt biståndssamarbete med Vietnam – ett fattigt, krigshärjat land som verkligen borde vara värt de rika ländernas stöd.

Så kom återigen frågan om skuldåttnader upp, och det uttalades

tveksamhet om huruvida pengarna kommer till användning. Jag tycker det är litet trist att vi behöver ha den här diskussionen i riksdagen, när ni alla är övertygade om vilket enormt hinder skuldbördan utgör för de fattigaste länderna. I allt fler rika länder har man nu börjat inse detta. I Världsbanken och Valutafonden markeras att man nu är klar över problemens vidd och över att särskilda åtgärder måste till för de fattigaste länderna. Att vi från svensk sida kan driva på starkt i den frågan beror inte minst på att vi har pengar anslagna. Det finns andra nationer som nog gärna skulle vilja vara lika pådrivande men som inte har denna möjlighet därför att de inte har samma trovärdighet som vi som har ett särskilt anslag för ändamålet. Jag tycker därför inte att det går ihop. Ingemar Eliasson, att hävda att det är viktigt att göra en massa saker på skuldområdet men samtidigt inte anslå några pengar till det. Detta beklagar jag, men jag hoppas att insikten skall komma så småningom, som den har gjort i andra länder som tidigare varit tveksamma.

Herr talman! Mycket av den debatt som förs en sådan här dag handlar om hur man omfördelar inom enprocentsramen. Det är något tiotal eller i enstaka fall hundratal miljoner som föreslås föras från en delpost till en annan. Egentligen är det inte så stora skillnader mellan partierna, förutom den skiljelinje som går mellan moderaterna och oss andra. Men den borgerliga splittringen är genomgående. Förutom denna stora skiljelinje finns det också, som har nämnts, 84 reservationer till detta betänkande. Tre av de reservationerna är gemensamma för de tre borgerliga partierna.

Det är naturligtvis lätt att utmåla kritik mot regeringen i vissa frågor som borgerlig enighet, men inte ens i de frågor där kritiken är som mest högljudd, t. ex. Vietnambiståndet eller demokratifrågorna, finns det någon enad borgerlig front. Det är ju tur att man har detta kitt, kritiken mot socialdemokratin, att komma samman om, för annars skulle det inte vara så mycket med den borgerliga biståndspolitik.

Likväl vill jag avsluta min del av debatten med att återigen betona samstämmigheten. Det finns en betydande enighet i den svenska riksdagen om biståndspolitik, och det är någonting som jag är glad för.

Anf. 40 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Den biståndspolitiska debatten, såväl i Sverige som utomlands, har på senare år fått en markerad förskjutning av tyngdpunkten mot biståndets resultat. Decenniers verksamhet på området har samlat erfarenheter och material av tillräckligt omfång och med en verklighetsförankring som ger tillförlitligt underlag för utvärderingar, genomförda med vetenskaplig, kyligt förutsättningslös metodik.

Utan att gå in på de enskilda arbetenas resultat kan ur dessa utläsas vissa gemensamma problemområden. Samtliga kan hänföras till följdverkningarna av bristande insikter i hur kulturchocker skall undvikas vid mötet mellan industrikulturer och kulturer som ännu vilar på naturhushållningens bas.

De utvecklade ländernas tro på en snabb industrialiseringsprocess delades allmänt av utvecklingsländernas lilla, ofta välutbildade ledarskikt. Båda parter förbisåg att under ledningstoppen ej fanns den kompetens som krävs för att bära upp ett industrialiserat samhälle. Den process som tagit

industrinationerna 100–200 år att genomgå kan inte förverkligas inom loppet av ett fåtal decennier i länder där t. o. m. en utvecklad handels- och hantverkstradition saknas. Felslagna förväntningar yttrar sig i form av sjunkande försörjningsförmåga, skuld kris, industrirehabilitering i stället för utveckling, snabbt växande storstadsslum samt omfattande naturförstörelse. Man har kommit bort från vägen till en trygghetsskapande självtillit och i stället hamnat på ett växande biståndsberoendes steniga stig.

Rådande situation med felslagna förväntningar beskrivs i proposition 1986/87:100, bil. 5. Krisområdena redovisas med realism. Vad som saknas är en djupare analys av bakomliggande orsaker, såsom ansvarsfördelning vad gäller utvecklingsprogram, styrning och samordning av dessa, samverkansformer, politiska och ekonomiska system, långivarens ansvar gentemot låntagaren m. m. Propositionen slår fast att enprocentsmålet i svenskt bistånd står fast. I två motioner, från resp. centern och folkpartiet, föreslås att målet för vårt bistånd skall höjas till 2 % av BNI. Utrikesutskottet avstyrker dessa förslag. Moderata samlingspartiet anmäler i reservation 2 i utskottets betänkande 1986/87:10 avvikande mening till utskottets tillstyrkan av regeringens förslag rörande biståndsanslagens storlek.

I motiveringen till det moderata avslagsyrkandet påtalas bl. a. de betydande reservationer som genom åren byggts upp av outnyttjade biståndsmedel. Detta "visar att biståndsverksamheten inte låter sig styras av anslagsmål", konstateras det i reservation 2.

Herr talman! I mitt anförande i 1986 års biståndsdebatt tog jag upp reservationernas utveckling och storlek till närmare granskning. De därvid redovisade tabellerna återkommer med vissa kompletteringar i min motion 1986/87:U217 och utmynnar i yrkande 2 med begäran att regeringen tar initiativ till att minska reservationernas storlek. Vid utgången av budgetåret 1985/86 uppgick de utgående reservationerna till 25 % av anslagna medel, utestående skuldsedlar förutan, på anslagsposten C 1. Internationella biståndsprogram och till 31 % av anslaget C 2. Bilateralt biståndsarbete. Detta visar att ett centralt problem för det svenska biståndssamarbetet är svårigheten att använda anslagna medel, inte brist på pengar. Innan detta problem lösts blir varje diskussion om ökad biståndsvolym utan mening. Där god penningtillgång är för handen botas inte funktionella brister av ännu mera pengar. En sådan åtgärd skulle endast bidra till en än mer försämrad hushållning.

Vid behandlingen av motion U217 framhåller utskottet att det svenska enprocentsmålet är ett anslagsmål och inte ett utbetalningsmål. Ett antal skäl anges till att utbetalningstakten är lägre än vad anslagna medel medger. Bakomliggande analys är inte särskilt inträngande. De av mig redovisade senaste åtta åren med tillgängliga siffror visar att reservationerna totalt sett ökar år från år fram till 1985/86 – det sista året med tillgängliga siffror då en mindre sänkning inträder. För året anslags 8,1 miljarder kronor, och utgående reservationer uppgick till 5,7 miljarder mot 5,8 miljarder 1984/85. Tabellerna 1 och 2 i motion U217 visar hur reservationerna har vuxit fram och hur de fördelar sig på olika anslagsposter.

Enligt utskottets mening är detta inte någon orimlig situation. Reservationerna under C 2 anges vara i huvudsak in-tecknade för olika program och

projekt. SIDA har under åren haft samma förklaring. Vore den hållbar, skulle detta i så fall återspeglas i variationer i ett under tre år fortlöpande medelvärde för reservationerna. Så är inte fallet.

Reservationerna stiger genom åren. Om denna utveckling tillåts fortsätta, kan en svårhanterlig situation uppstå med betydande svårigheter från administrativ och planmässig synpunkt samt från genomförandesynpunkt. En snabb utbetalning av dessa miljarder innebär också kännbara påfrestningar på Sveriges valutareserv.

Sammanfattningsvis konstaterar dock utskottet att det är önskvärt att reservationernas storlek minskas. Även SIDA har uppmärksammat problemet och har fr. o. m. 1984/85 nedbringat reservationerna till en något lägre nivå. Detta synes huvudsakligen ha skett genom en ökning av utbetalningen av betalningsbalansstödet. Metoden är inte invändningsfri, då den bidrar till kortsiktiga lösningar och inte är ett led i ett kontrollerat planeringsprogram med positiva återverkningar på såväl kort som lång sikt. En metod som borde prövas är att sammanföra reservationerna på ett gemensamt buffertkonto, vars storlek anpassas till de anspråk på reserverade medel som under löpande budgetår reses.

I reservation 2 påtalar moderata samlingspartiet de stora eftersläpningar i biståndsanslagens utbetalningar som de betydande reservationerna vittnar om. Kravet på effektivitet och kvalitet i de enskilda biståndsinsatserna måste höjas och på ett annat sätt än hittills styra biståndets utformning och storlek. Därför föreslår vi längre fram i betänkandet en annorlunda och mer flexibel inriktning av det svenska bilaterala biståndet. Sammantaget leder detta till ett medelsbehov av 9,095 miljarder kronor för budgetåret 1987/88.

Herr talman! Det är glädjande att miljöproblemen i u-länderna och flera av dessa problems globala sammanhang alltmer vinner uppmärksamhet. I propositionen understryks detta, och man anför exempel på det samband som råder mellan miljö, fattigdom, kortsiktig utvecklingspolitik, vinstintressen och väpnade konflikter. Som motåtgärder har svenskt bistånd i ökad omfattning satsat på trädplantering och återbeskogning, förbättrad bränsleekonomi, terrassering och vattenreglering. Kravet på en helhetssyn och gränsöverskridande åtgärder som främjar ekologiskt balanserad miljö betonas även i propositionen.

I motion U217 tar jag också upp vissa naturmiljöanknutna riktlinjer för biståndet. I motionen framhålls de akuta problem som råder inom områdena areell produktion, vattenförsörjning och naturkapitalets bevarande och utveckling. I en flexibel biståndspolitik måste arbetet på att lösa dessa problem ges högsta prioritet. Ytterst är det på naturkapitalet som all mänsklig odling grundar sin existens och framgångsrika utveckling.

Några av de största hoten är torka och ökenspridning, skogsskövling, förändringar i luftens innehåll av koldioxid, vattenånga, syre och kväve, sviktande vattenförsörjning och sjunkande grundvattensnivåer. Hårdast drabbad av alla kontinenter är Afrika – en döende kontinent om ej snara åtgärder sätts in.

För att finna de rätta motåtgärderna, som ger en uthållig, effektiv och framgångsrik utvecklingshjälp, krävs betydande forskningsinsatser. Dessa måste göras på såväl ett nationellt som ett internationellt plan och i nära

samarbete. Sverige har här förutsättningar att inta en ledande position. Vad sedan gäller motåtgärdernas implementation måste höga krav ställas på en total samordning av alla biståndsgivares verksamheter. De former som bistånd i dag bedrivs i kommer att visa sig otillräckliga och framstå som ett inledande skede i u-hjälpens historia. Det skede som vi nu står inför innefattar utmaningen att lösa organisatoriska, folkrättsliga, ekonomiska m. fl. frågor som hör samman med en starkt integrerad, internationaliserad utvecklingshjälp.

Motion U217 har i sin helhet behandlats av utskottet med förståelse och välvilja, så även motsvarande avsnitt i den moderata kommittémotionen U229. Undantag härifrån görs bl. a. beträffande det i båda motionerna förekommande yrkandet på ett återinförande av en särskild anslagspost för miljö- och markvård och energi. Samma yrkande finns även i motion U216 från folkpartiet och U209 från centern. Utskottet avstyrker yrkandet med hänvisning dels till att miljöfrågorna blir starkt prioriterade inom anslaget till SAREC, dels till att miljö- och markvård samt energi ingår som delposter i den för året nya anslagsposten för särskilda program.

Avstyrkandet förvånar genom att man ej lever upp till den prioritering av miljön och därmed nära sammanhängande frågor som utskottet i tidigare avsnitt i betänkandet uttalat sig för. Som särskild anslagspost inom SIDA skulle miljö- och markvård och energi ges den centrala betydelse dessa har för ett framgångsrikt utvecklingsarbete på fältet. Uppgiften är sådan att den inte hör hemma inom SAREC, vars område är forskning.

Slutligen, herr talman, några ord om min motion U230, i vilken jag föreslår stöd till ett mindre projekt för utveckling av kungariket Bhutans försörjning med rent dricksvatten. Bhutan är ett litet, fattigt land med en närmast medeltida naturhushållning. Man för en neutralitetspolitik, liksom Sverige, och man har klara ambitioner att utveckla landet till en demokrati. Man undviker att ta emot stöd från supermakterna och söker i stället samverkan med små stater. Utvecklingen skall ske varsamt för att man skall kunna undvika kulturchocker och för att man skall kunna bevara landets särpräglade kulturarv samt stora naturvärden. Utvecklingen följer noggrant upprättade femårsplaner med kravet att kostnaderna ej får överstiga vad landet självt kan bära. När det gäller metodiken i och genomförandet av utvecklingsarbetet finns det åtskilliga moment som även Sverige skulle ha nytta av att lära känna för att sedan kunna tillämpa kunskaperna i det egna u-hjälpsarbetet.

Utskottet avstyrker min motion med tillägget att ställningstagandet ej är något som är en gång för alla givet utan att det kan ändras – dock efter omsorgsfull beredning och beslut av riksdagen. Förhoppningsvis skall tillfälle till detta ges, så att Sverige därmed kan få en utvecklingspartner som helt uppfyller de i våra biståndsmål ställda kraven.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga moderata reservationer samt till de reservationer som moderaterna har ställt sig bakom.

Anf. 41 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! I engagemanget för biståndet inryms all den ångest vi känner inför tillståndet i världen. Biståndet är ett uttryck för avskyn inför de orättvisor och den förnedring som tillhör vardagen för så många av världens

invånare. Men i biståndspolitiken ligger också en förhoppning om en framtida värld utan förtryck, fattigdom och förstörd miljö. Och just för att biståndet bär fram våra ljusaste drömmar uppstår oavslutligt nya debatter om snabba framsteg som uteblivit, om förhoppningar som grusats, om hur ogörligt det är att genom biståndet söka förändra världen.

Men biståndet är inget trollspö, och u-länderna får aldrig reduceras till en filmduk där i-länderna projicerar sina innersta drömmar. Det gäller inte minst tendensen att i u-landsdebatten förvandla olika länders utvecklingsmodeller och regeringsplaner till förkroppsligade ideologiska visioner ur svenska partiprogram. Den magin i biståndsdebatten kan vara farlig, inte minst för att det handlar om ytterligare ett sätt att utnyttja u-länder i egoistiska syften.

Alldeles för ofta reduceras biståndet till ett fordon för egennytta. Förvånansvärt ofta krävs att biståndet skall användas i andra syften än för de fattiga människornas bästa. Det gäller kraven att låta biståndet bära kostnaderna för en del av det svenska planerade spannmålsöverskottet, kraven att biståndet skall bära en del av de exportfrämjande kostnaderna och kostnaderna för industripolitiken genom bindningen av biståndet, och det gäller användningen av u-krediter och betalningsbalansstödet som luftblåsar i biståndet.

Bindningen av biståndet till uppköp i Sverige är en gravt överskattad metod att öka den svenska exporten. Förutom att det rent exportpolitiskt inte är effektivt saknar bindningen helt biståndspolitiska motiveringar. Folkpartiet föreslår att bindningen av det svenska biståndet successivt skall minska.

Bundet bistånd strider mot frihandelstanken. Det begränsar mottagarlandets valfrihet och urholkar värdet av biståndet. De upphandlade varorna riskerar att fördyras, eftersom konkurrensen begränsas. Bundet bistånd kan också leda till många praktiska problem för u-länderna. Ett klassiskt exempel är Kenya, som av olika bidragsgivare har försetts med 18 olika vattenpumpar – med åtföljande behov av 18 olika sorters reservdelar.

I den svenska biståndsdebatten har krav på en ökad andel bundet bistånd förts fram av industrins representanter och av moderaterna. Den nuvarande graden av bindning försvaras av en ohelig allians mellan regeringen och moderaterna i årets betänkande. Inte sällan har samma debattörer på en gång begärt högre effektivitet och ökad bindingsgrad. Men hur kan ökad bindingsgrad bli annat än mindre effektivt, mindre nyttigt för de mottagande människorna och ge mindre valuta för en given summa pengar?

Bindning handlar om ett slags subvention till en produktion som annars inte skulle vara konkurrenskraftig. Sådan verksamhet är – det vet vi genom både teori och praktik – ekonomiskt osund. Svenska företag får givetvis order i biståndssammanhang under förutsättning att de är konkurrenskraftiga.

Det bundna biståndet ligger för närvarande på 15 % av det totala anslaget, men återflödet ligger så högt som 50 %. Förmodligen skulle återflödet inte öka utöver denna andel förrän vid en mycket hög bindingsgrad. Moderaternas krav på effektivitet har uppenbarligen lägre prioritet än kravet att biståndsmedlen skall komma den svenska industrin till godo.

Biståndet är ett uttryck för att vi inte accepterar en värld, där små barn inte får tillräckligt med mat, där människor i sin nöd tvingas förstöra jordar och sina framtida överlevnadsmöjligheter i den dagliga kampen för att få mat och bränsle och där människor hunsas och fråntas självklara mänskliga rättigheter.

Allt detta bör också speglas i de biståndspolitiska målen. Underutveckling och miljöförstörelse står i ett oupplösligt förhållande till varandra. Fattigdom, svält och överbefolkning leder till en rovdrift på jord, vatten och växtlighet. Så grundläggs omfattande miljökatastrofer i u-länderna.

Miljöförstörelse i u-länder är i de flesta fall allvarigare och av en annan karaktär än i i-länder. Den drabbar direkt människors möjligheter att försörja sig. Om inte ökenspridningen stoppas och markerosionen och skogsskövlingen upphör kan ingen utveckling komma till stånd, särskilt inte för de fattigaste människorna på landsbygden.

Av det skälet behövs ett ytterligare biståndspolitiskt mål, ett miljömål, där det slås fast att miljöskydd och naturhushållning är en grundläggande förutsättning för utveckling. Av det skälet envisas folkpartiet med kravet att återinföra det särskilda anslaget för miljö, energi och markvärd.

Just detta att nå de fattigaste människorna har en debatt nyligen handlat om med anledning av Lasse Bergs bok. Att ge bistånd via ideella organisationer är ett utomordentligt exempel på bistånd som verkligen kommer fattiga människor till godo. Det är mycket tillfredsställande att utskottet nu ställer sig bakom en ytterligare höjning av bidraget till de ideella organisationerna med 50 milj. kr. Folkpartiet tror dock att de ideella organisationerna har kapacitet att ta emot mer, framför allt om det på förhand kan klargöras att de kommer att få en viss summa pengar i ökning under en femårsperiod framöver. Därmed skapas verkligen förutsättningar för en bra mottagarkapacitet hos de ideella organisationerna.

Ett annat exempel på bistånd som når de fattigaste är kvinnobiståndet. Kvinnor utgör halva mänskligheten, förfogar över en tiondel av världens inkomster, äger mindre än en hundradel av världens rikedomar men svarar för två tredjedelar av alla arbetstimmar i världen.

Bistånd till kvinnor får stora spridningseffekter. Kvinnorna har huvudansvaret för barn, och mycket av vardagsomsorgen om män, gamla och sjuka faller på kvinnorna. Kvinnor spelar en central roll när det gäller att bekämpa undernäring. Det finns ett klart samband mellan mödrars läskunnighet och barns hälsa. Ju högre utbildning en kvinna har, desto mindre risk är det för att hennes barn dör i späda ålder. Trots detta är två tredjedelar av världens analfabeter kvinnor.

Det är hög tid att göra biståndet i sin helhet mera kvinnoinriktat. Den regionala kvinnoenheten i Kenya är en bra modell för kommande regionala enheter på andra håll. Det är vidare mycket väsentligt att varje biståndskontor avdelar en person som har ett särskilt ansvar för kvinnofrågor. I betänkandet ges löften om att så skall ske, och vi nöjer oss i folkpartiet för närvarande med det men kommer att följa frågan uppmärksam i framtiden. Frågan om kvinnobistånd är för viktig för att behandlas som en modenyck i biståndsdebatten.

Några områden i världen kräver särskild uppmärksamhet. Situationen i

södra Afrika blir ständigt värre för de människor som lider direkt eller indirekt av apartheidregeringens försök att hålla kvar makten med rena terrormetoder. Sydafrika är ett land i bitvis kaos och sönderfall. Den sydafrikanska regeringens aggressioner går allt som oftast ut över grannländerna.

En internationellt stadigt mer omfattande ekonomisk bojkott kommer – det vet vi – att tillfälligt skapa problem för invånare både i Sydafrika och i frontstaterna. Den nyligen föreslagna lagen om handelsbojkott åtföljs tyvärr inte av något extra ekonomiskt stöd för att i någon mån minska påfrestningarna, trots att det i det svenska lagförslaget ligger en förhoppning om att allt fler länder följer vårt exempel och inför en handelsbojkott. I det perspektivet är det än viktigare att ytterligare öka vårt stöd till Sydafrikas folk och till frontstaterna.

Stödet bör utgå till både ANC och SWAPO men inte minst till UDF och andra organisationer som verkar inne i Sydafrika. Folkpartiet föreslår därför en ökning av det humanitära biståndet till södra Afrika med 99 milj. kr. Vi föreslår dessutom att riksdagen har beredskap för att regeringen återkommer med en begäran om ytterligare medel om så skulle behövas.

En annan region som behöver vårt särskilda stöd och vår uppmärksamhet är Centralamerika. Länderna i Centralamerika lider under många ok. De har en utbredd fattigdom, ofta väpnade oroligheter och i något fall rent inbördeskrig. Det råder brist på demokrati, och mänskliga rättigheter förtrampas i många länder. Inte minst behöver de freda sig mot en stormakts kontrollambitioner.

I de många olika slag som utkämpas av folk i Centralamerika kommer enskilda människor ofta i kläm. De behöver vårt stöd, och därför föreslår folkpartiet en höjning av det humanitära biståndet och inrättandet av en ny anslagspost för särskilda insatser i Latinamerika. En sådan post för särskilda insatser kan utformas som en demokratistödjande fortsättning på det humanitära biståndet när latinamerikanska diktaturer avvecklas. Det vore orimligt att svika ett land just när det får reella möjligheter att bygga upp demokratin.

Men människor förtrycks även på andra ställen än i Latinamerika och södra Afrika. Endast sex länder på hela den asiatiska kontinenten har undertecknat FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna. Framför allt gäller detta Syd- och Sydostasien. Flera svenska ideella organisationer har i dag verksamhet i de regionerna för att täcka de stora behov av hjälp som finns. Det vore märkligt om dessa insatser av rena byråkratiska skäl inte skulle kunna få stöd över den svenska biståndsbudgeten. Folkpartiet har därför reserverat sig till förmån för dels att anslaget till humanitärt bistånd ökas, dels att det blir en särskild möjlighet att ge dessa pengar till Syd- och Sydostasien.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till samtliga reservationer där folkpartiet medverkar samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 42 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Det betänkande som vi behandlar i dag, utrikesutskottets betänkande nr 10, tycker jag är ett av de allra viktigaste betänkanterna som

riksdagen har att ta ställning till. Det är nämligen när vi handlägger de här frågorna som vi verkligen tar ställning till halten av vår solidaritet gentemot vår omvärld och gentemot våra medmänniskor. Det rör sig också i väldigt hög grad om hur vi påverkar framtiden för våra barn – inte bara barnen här hemma, utan hela världens barn. De blir, som vi hört flera gånger här i dag, allt fler.

Jag vill redan nu i inledningen av mitt anförande säga att den oro som utskottsordföranden, och för den delen även biståndsministern, kände rörande centerpartiets och en eventuell borgerlig regerings förmåga och vilja att upprätthålla enprocentsmålet är en oro som fullständigt saknar grund. Centerpartiet är i stället för en utveckling av vårt solidariska bistånd.

Jag tycker att vi också en dag som denna har anledning att ställa oss frågan vad våra barn väntar sig av oss vuxna när det gäller framtiden. De har faktiskt rätt att fråga oss vad vi tänker göra för dem och för deras framtid. Gunnel Jonäng har tidigare i dag tagit upp frågor som rör miljön och hur vi alltmör måste inrikta våra åtgärder på att ta både ekologiska och miljömässiga hänsyn i vårt biståndsarbete och hur vi från centerns sida har fått viss framgång i de här frågorna. Vissa klarlägganden har gjorts här i dag när det gäller att utveckla en mer långsiktig utvecklingsstrategi i de länder som i dag är svårt drabbade av skogsskövling, ökenutbredning och allehanda miljöproblem. Även i dessa fall är det fråga om framtiden för de barn som kommer att leva och verka i dessa länder. Det är en stor utmaning som världen står inför, och utan att ta dessa hänsyn kommer vi skändligen att misslyckas.

Samtidigt som vi diskuterar biståndsarbetet bör vi låta barnen få känna att de har rättigheter som är lika självklara som de vuxna änser rätten till hälsa, mat, sjukvård, utbildning och en lång rad juridiska rättigheter vara. Det är ingen självklarhet i världen i dag. Därför är det arbete som för närvarande pågår i Genève med konventionen om barnens rättigheter mycket viktigt. Barnens rättigheter måste kunna hävdas i alla sammanhang, men det kan man inte göra så länge denna konvention inte är färdig.

Jag vill gärna ta några ögonblick i anspråk för att berätta om bakgrunden till denna konvention. Arbetet började redan 1924 då Nationernas förbund antog den första deklARATIONEN om barns rättigheter, inspirerat av alla de lidanden som barn hade fått utstå under första världskriget. Den bärande tanken i det arbetet var att man skall betrakta ett barn som en egen person med egna mänskliga rättigheter. Initiativtagaren till den här deklARATIONEN var Eglantyne Jebb, den kvinna som grundade engelska Rädda barnen och som också inspirerade till grundandet av svenska Rädda barnen.

Ett annat viktigt steg när det gäller barnens rättigheter togs 1959 när Förenta nationerna antog deklARATIONEN om barnens rättigheter. Den innehöll tio artiklar om barnens rätt. Det är den vi har som rättesnöre i dag i avvaktan på att barnen skall få en alldeles egen konvention. Arbetet med den nya konventionen började 1980 och pågår inom FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Där finns företrädare för en lång rad regeringar. Där finns FN-organ och internationella frivilliga organisationer engagerade. Resultatet av detta konventionsarbete kommer att vara mycket viktigt för barnens rättigheter. Sverige har i nära samarbete med frivilliga organisationer utfört ett framgångsrikt arbete. Vi som arbetar inom de ideella

organisationerna är mycket glada över det samarbete vi har med den svenska regeringen.

Det kan naturligtvis tyckas litet konstigt att man inleder en biståndsdebatt på det här sättet. Men jag tycker faktiskt att ingen diskussion i biståndsfrågan borde få äga rum utan att barnens rättigheter kommer i fokus. Det har visat sig att den satsning som inom biståndsarbetet görs på barn och på kvinnor är den satsning som blir mest framgångsrik också långsiktigt. Det är där vi når de allra svagaste, de allra fattigaste. Därför tyckte jag att det var på sin plats att inleda på detta sätt.

Vi säger så ofta att barnen är framtiden. Med våra biståndsinsatser direkt genom SIDA, genom de ideella organisationerna eller genom de multilaterala insatserna inom FN:s ram är det i dag vi lägger grunden för den framtid som barnen går till mötes. I den framtiden hoppas vi att varje barn är en självständig individ med en alldeles egen rättighet oavsett var barnet befinner sig.

Jag vill också peka på det förhållandet, att om vi kommer så långt som vi önskar från svensk sida med konventionsarbetet om barnens rättigheter, då kommer också frågan om barnarbete, om barn i krig, om barn som tas ut till soldater, t. ex. i kriget mellan Iran och Irak, och alla sådana här för oss så väsentliga frågor att komma i ett helt annat juridiskt läge än vad som har varit fallet tidigare när det gällt att hävda barnens rättigheter. Därför har frågan också sin givna plats i det här sammanhanget.

Det är viktigt att lyssna till barnens önsknings och till vad de förväntar sig av oss. Det är viktigt att de får uttrycka sina framtidsvyer och framtidsvisioner.

Vad är det då som kommer fram i alla de samtal, alla de intervjuer som görs med barn? Jo, det är en önskan om fred och rättvisa, att människor oavsett hudfärg och kultur skall kunna leva sida vid sida i endräkt med varandra och kunna dela resurserna på ett rättvist sätt. Därför är också vårt biståndsarbete, våra insatser för att skapa rättvisa, utveckling och möjligheter för alla människor till ett bättre liv att ses som ett led i fredsprocessen. Utan ökad rättvisa får vi heller ingen fred. Utan ökad rättvisa får vi heller ingenting som skulle kunna liknas vid en demokrati.

Jag vill än en gång påpeka att åtgärder för kvinnor är en betydelsefull del av detta, och det framhåller vi också i centermotionen. Jag är glad för den skrivning som finns i utskottets betänkande när det gäller ökad satsning på kvinnorna och också för det uttalande som biståndsministern gjorde. Vi hoppas nu bara att regeringen frikostigt ställer mer pengar till förfogande än vad som skedde under föregående år.

Antalet reservationer som är knutna till detta betänkande skulle kunna ge vid handen att det råder stor oenighet i alla väsentliga frågor som rör vårt svenska bistånd, men så är faktiskt inte fallet. Det råder i långa stycken också en stor enighet. Ett initiativ som utskottet har tagit och som grundar sig på oppositionens förslag är de ökade anslagen till frivilligorganisationerna. De ideella organisationerna spelar en mycket stor roll när det gäller utvecklingsarbetet med många olika länder. De har spelat och spelar en stor roll när det gäller att upprätthålla och utveckla biståndsviljan i vårt land. Den kapacitet som de enskilda organisationerna har på biståndsområdet är sådan

att det ansetts lämpligt att öka deras möjligheter till ett aktivt och effektivt arbete. Det är därför mycket glädjande att utskottet har gått längre än regeringen, dock icke så långt som vi från centerpartiet och från andra partier har önskat. Vi tycker att enigheten och möjligheten att få igenom förslaget om mera pengar till de ideella organisationerna i det här fallet fick ta över.

Vad är det då fråga om när man ger mer pengar att förvaltas och brukas av de ideella organisationerna? Jo, det är ett erkännande av de insatser som enskilda medlemmar, givare och faddrar utför. De ger av beskattade pengar därför att de känner solidaritet med medmänniskorna ute i världen. Detta fina samarbete mellan enskilda engagerade människor och de myndigheter som är anslagsgivare måste få utvecklas, och jag tror att det finns möjligheter till detta. Så som jag uppfattar det finns det i dag ett förtroendefullt samtal, fyllt av respekt, mellan myndigheter, mellan regering och riksdag och organisationerna, som det är mycket viktigt att bygga vidare på. Jag skulle emellertid vilja understryka en mycket viktig sak, och det är att de organisationer som får bidrag, det må vara Röda korset, Rädda barnen, Diakonia, Flyktinghjälpen, Lutherhjälpen eller vilken annan organisation som helst, är självständiga folkrörelser som skapar och skall skapa en egen policy, som finner sina egna effektiva vägar att nå de grupper av människor som de känner störst intresse för och har störst kunnande att göra något för. Det får inte upplevas så att de skall gå i regeringens, riksdagens eller SIDA:s ledband. Det är självständigheten hos organisationerna i ett demokratiskt land som vårt som är så betydelsefull. Man bestämmer själv sina villkor – hittills har man kunnat göra det. Man har fått förtroendet att gå in t. ex. där SIDA inte kunnat vara på plats. Man för en öppen dialog, och varje organisation är självfallet öppen för kritik på samma sätt som vi också vill kunna kritisera när SIDA inte lyckas.

Det är mångfalden i ett demokratiskt pluralistiskt samhälle som vårt som driver biståndsarbetet och biståndsenagemanget framåt. Den öppna dialogen, där man också är beredd att pröva om man kanske har gjort fel, gör att biståndsviljan ökat och kan komma att öka ytterligare så att vi kan nå längre än till enprocentsmålet.

Människor är alltså beredda att betala med beskattade pengar samtidigt som man också betalar över skattsedeln, och de känner stolthet över att vara med och ta ett personligt ansvar. Som politiker har vi ett oerhört stort ansvar för att låta den dialogen och den debatten leva vidare på ett positivt sätt. På det viset kan vi också komma många fler medmänniskor till hjälp ute i världen.

Detta gäller också de demokratifrämjande insatserna. Jag vill nämna det kooperativa området, där utskottet uttrycker sig mycket positivt om de förslag som vi har väckt från centern. Kooperationen har länge varit en viktig del av utvecklingsarbetet.

Jag ser att biståndsministern nu är i kammaren, och då vill jag ställa en fråga som jag vet att många frivilliga organisationer brottas med. Det är att även de har administrativa kostnader för sitt arbete. För många medlemmar i en ideell organisation kan det kännas mycket betungande att en stor del av de insamlade medlen går till administration även om man försöker att vara mycket effektiv. Jag vill fråga om biståndsministern är beredd att delta i en

diskussion om hur vi tillsammans skall kunna lösa ett sådant problem i sakens goda syfte att de människor som ger frivilliga insatser skall känna att en så stor del som möjligt av dessa går direkt ut till de projekt som man är engagerad i.

Så till ett annat område. Sverige har alltid varit ett stort stöd för Förenta nationerna och har givit stora finansiella bidrag till FN. Vi i centerpartiet står självfallet bakom en sådan politik och vill också utveckla den. Det gäller också FN:s biståndsgorgan. Vi är av den uppfattningen att det internationella biståndet är av mycket stort värde. Om t. ex. länder med gemensamma förutsättningar inom en region söker gemensamma lösningar genom samordnade ansträngningar, så blir effektiviteten desto större. Därför anser vi, att de multilaterala organen måste förbli centrala delar av det internationella utvecklingsarbetet.

Ett exempel på hur detta kan fungera har vi fått redan tidigare i dag, och jag skall därför inte upprepa det i detalj. Jag tänker på krisen i Afrika, där de insatser som är nödvändiga inte kan klaras enbart av enskilda länder utan måste samordnas. FN måste kunna spela en stor roll för samordningen, där också de nordiska länderna kan göra effektiva insatser.

Vår slutsats i centerpartiet är den, att världsnöden är ett ansvar för det internationella samfundet och att det ansvaret bör bäras av världens nationer gemensamt. Av det skälet har vi också till detta betänkande fogat två reservationer som rör det internationella samarbetet på biståndsområdet. Tillsammans med folkpartiet har vi velat öka anslagen till UNDP och till UNICEF, dvs. de två system som har med utvecklingsarbete och med barn att göra. Det är ju omvittnat, senast i SIDA:s nyhetsbrev, hur man kan utföra ett mycket effektivt arbete för nödlidande barn i världen. Man har kunnat bekämpa farsoter som drabbar barn. Jag tänker på kampen mot diarréer och på vaccinationsinsatser av olika slag. Inte minst nu när aids hotar att bli en katastrof för väldigt många barn är det viktigt att UNICEF får tillräckliga resurser för att kunna medverka effektivt i det arbetet. Det är skälet till att vi har velat öka anslaget till UNICEF.

UNDP har också ansvar för biståndsarbetet i stort, och även på det området är det viktigt att man får tillräckliga medel till sitt förfogande.

Två andra områden där vi från centerpartiet är ensamma om att föreslå ett ökat anslag gäller UNHCR, dvs. flyktingprogrammet, och World Food Program, där vi för livsmedelsprogrammet vill anslå 10 milj. kr. utöver regeringens förslag. När det gäller UNHCR, som har ansvaret för omhändertagandet av flyktingar, vet vi ju att världen har stora områden där oerhörda flyktingskaror finns, inte minst i de fattiga länderna. Afghanistanska flyktingar i Pakistan är ett exempel. Det finns flyktingar i södra Mexico. Det finns flyktingar i Sudan. Det finns flyktingar på många håll i världen, och UNHCR är ett viktigt organ som måste få tillräckliga resurser till sitt förfogande för att kunna klara av dessa svåra frågor på ett riktigt och medmänskligt sätt.

Just i dessa dagar pågår en nordisk konferens i Saltsjöbaden där man diskuterar flyktingfrågor på nordisk basis. Jag skulle vilja ta kammarens tid i anspråk för att läsa en dikt av Stig Dagerman. Den är mer än 30 år gammal, men den säger mer än de ord vi här ofta kan prestera om vårt ansvar, inte bara

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

Internationellt utvecklingsarbete m. m.

för flyktingar utan för nödlidande barn i världen. Den heter Flykten valde oss.

Fågeln väljer flykten. Vi valde den icke.
Flykten valde oss. Därför är vi här.
Ni som ej blev valda – men ändå frihet äger,
hjälp oss att bära den tunga flykt vi bär!

Bojan väljer foten. Vi valde att vandra.
Natten var barmhärtig. Nu är vi här.
Ni är för många, kanske den frie trygge säger.
Kan vi bli för många som vet vad frihet är?

Ingen väljer nöden. Vi valde den icke.
Den valde oss på vägen. Nu är vi här.
Ni som ej blev valda! Vi vet vad frihet väger!
Hjälp oss att bära den frihet som vi bär!

I sanning uppfordrande ord under en biståndsdebatt!

Det finns stora behov av humanitära insatser bland flyktingar och bland människor som är flyktingar också i sina egna länder. Det gäller särskilt två områden: Latinamerika och södra Afrika. Varje dag möts vi av meddelanden om hur människor förtrycks i de delarna av världen. Speciellt upprörs vi av apartheidregimens vansinnesdåd och förtryck av människor vilkas brott är att de inte har den vita hudfärgen.

Humanitärt bistånd i södra Afrika är i hög grad ägnat att stödja en demokratisk utveckling i Sydafrika. Det är därför viktigt att människor får rättshjälp, att kyrkorna får möjlighet att arbeta fritt, att man kan bygga upp fackföreningar och att de som är fängslade om möjligt kan få stöd. Många är också de barn och ungdomar som lider svårt i apartheidregimens Afrika. Det är mycket betydelsefullt att det humanitära biståndet till södra Afrika får en sådan storlek att vi inte står där utan tillgångar när riktiga behov blir möjliga att tillgodose. Att behoven finns där är det inget tvivel om. Det gäller bara att nå de rätta mottagarna. Det är därför som vi från centerpartiets sida har medverkat till en reservation för att höja anslaget till humanitärt bistånd i södra Afrika med 45 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Förhållandena i Latinamerika är också mycket osäkra. Fortfarande slår militärdiktaturer sina klor i människorna. På många håll är osäkerheten mycket stor om den demokratiska utvecklingen inom det egna landet. Behovet av pengar för att komma de människor till mötes som kämpar en ojämn kamp för sina mänskliga rättigheter är också mycket stort, och det är därför vi har föreslagit ett med 35 milj. kr. ökat anslag till humanitärt bistånd i Latinamerika. Samtidigt har vi föreslagit oförminskat anslag till Nicaragua. Med denna fördelning har vi skapat större flexibilitet.

Vi kan därmed stödja rörelser i Nicaragua som är beredda att främja demokratin på den grund som vi står på. Jag skall inte fortsätta den debatt som förts tidigare här i dag. Jag vill bara understryka att vi föreslår ett oförändrat anslag och att vi föreslår att pengar ställs till förfogande att användas för de demokratiska krafter som verkar i Nicaragua.

Gång på gång drabbas stora delar av vår värld av katastrofer. Jordbävningar, översvämningar, vulkanutbrott och svältkatastrofer är några exempel. De drabbar alltid de allra svagaste och de allra fattigaste hårdast.

När en katastrof inträffar är det viktigt att vara snabbt på plats. Vi har inget särskilt yrkande om katastrofanslagets storlek men väl om att anslaget skall gå till katastrofarbete och inte till förebyggande arbete. Det är centerpartiets uppfattning att biståndsarbetet i dess helhet skall vara förebyggande, så att vi så långt möjligt kan undvika katastrofer, men de pengar vi särskilt avsätter till katastrofer skall sättas in när katastrofen är ett faktum.

Vi vill ha till stånd upparbetade kanaler med katastrofberedda specialister, så att inte onödigt lidande behöver utstås för att katastrofinsatserna är försinkade eller pengarna förbrukade. Det kan ske genom de ideella organisationerna, som är beredda att snabbt vara på plats, eller genom deras upparbetade kanaler. Vi vill också ha till stånd en hög beredskap när det gäller katastrofinsatserna. Vi tror att vi på det sättet kan göra den allra bästa insatsen. Även FN-organen skall naturligtvis räknas med i det här sammanhanget.

Allra sist vill jag ta upp ett område som ligger mig mycket varmt om hjärtat, det nordiska samarbetet. På biståndsområdet har man lyckats etablera ett samarbete, inte minst när det gäller det mycket stora behovet i södra Afrika.

I centerpartimotionen tar vi upp frågan om en handlingsplan för det nordiska samarbetet på biståndsområdet. Vi gör det mot bakgrund av att de nordiska länderna i många sammanhang har kunnat uppträda effektivt tillsammans. Men vi saknar i dag en samlad nordisk handlingsplan. Det är dock glädjande att kunna konstatera att det av skrivningen i utskottsbetänkandet att döma ser ut som om det skulle kunna börja hända saker och ting. En ämbetsmannakommitté arbetar med biståndsfrågor och en handlingsplan. Det är att hoppas att den gör detta skyndsamt och lägger fram ett konstruktivt förslag för Nordiska rådet.

Det kunde också konstateras vid sessionen i Helsingfors, där man mycket intensivt diskuterade möjligheterna till internationellt samarbete, att det var just på biståndsområdet som man hade lättast att komma överens. Det är min förhoppning att biståndsministern skall bidra till att en bra och effektiv handlingsplan i biståndsfrågor kommer på Nordiska rådets bord. Det skulle glädja oss mycket och kan också bli en inkörsport till andra viktiga samarbetsområden när det gäller internationella frågor som hittills varit svåra att hantera.

Anf. 43 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! När man har lyssnat på en biståndsdebatt i så här många timmar är det många trådar som man gärna skulle vilja plocka upp och nysta vidare på. Maria Leissner, Karin Söder och tidigare också Lena Hjelm-Wallén har tagit upp frågan om kvinnorna och biståndet. Jag vill bara understryka vad Maria Leissner sade, nämligen att bistånd till kvinnor inte får bli någon modenyck i biståndet. Jag instämmer livligt i det.

Jag erinrar mig att den första motion jag skrev när jag kom till riksdagen för snart tio år sedan handlade om kvinnor och bistånd. Men jag kan också

konstatera att politiken på det området under dessa tio år, från att ha varit mest vackra ord och deklamationer, nu har fått en mer praktisk utformning. Jag tror att FN:s kvinnoårstionde med betoning på u-länderna har bidragit mycket till den utvecklingen.

Nära förknippade med kvinnorna är barnen. Jag tyckte det var utmärkt att Karin Söder använde så lång tid till dem i sitt anförande.

Tyvärr kan man inte plocka upp alla trådar i en debatt. Jag har valt att i stället för denna plocka upp en annan, som var aktuell litet tidigare i morse.

Tid efter annan och under längre eller kortare perioder tilldrar sig olika länder och regioner runt om i världen ett speciellt intresse hos den svenska opinionen, i vår massmedierapportering och i vår internationella debatt. Södra Afrika är otvetydigt en sådan region och Vietnam ett sådant land. Jag skall uppehålla mig vid situationen i ett annat sådant land, nämligen Nicaragua.

Vi följde på 1970-talet med stort intresse en framgångsrik men svår befrielsekamp i Nicaragua på andra sidan av världshavet. Vi har också följt detta lands kamp för frihet och oberoende och för rätten att självt få bestämma över det land man fick ta över. Denna kamp har rönt ett mycket stort intresse i svensk debatt.

Nicaragua är i dag ett land som inte bara befinner sig i en svår ekonomisk kris beroende på väpnat våld och ekonomiska sanktioner från USA. Det är också ett land som desperat kämpar för att behålla sitt oberoende. Nicaragua är också ett av våra programländer och tillhör de programländer som har god kapacitet som mottagarland. Man har en hög effektivitet i biståndet och små reservationer, dvs. låga outnyttjade anslag. Det kan vara värt att notera, inte minst för Sten Sture Paterson som i sitt anförande uppehöll sig så länge vid de bekymmer han ansåg reservationerna i biståndet utgöra. Över huvud taget är dessa egenskaper hos Nicaragua som programland just de egenskaper som inte minst moderaterna efterlyser när vi diskuterar det svenska biståndet.

Stora reservationer kan av olika anledningar uppstå under en tid och föranleder alltid kritik. De tas t. o. m. till intäkt för att biståndsanslagen skall kunna minskas. Om effektiviteten i biståndet talar framför allt och gärna moderaterna. Ändå passar inte Nicaragua riktigt in i moderaternas biståndsvärld. Nicaragua är nämligen utvalt bland de länder där demokratimålet skall göras till ett villkor, en pekpinn eller kanske t. o. m. en bestraffning. Några sådana länder har valts ut genom åren – Cuba, Vietnam och nu senast Nicaragua. Det är emellertid inte bara i dessa länder som det är litet så och så med demokratin och de mänskliga rättigheterna, särskilt inte om vi anlägger vår egen självgodas måttstock på demokrati. Det är en fälla som vi alla har mycket lätt att falla i. Att just dessa länder är speciellt misshagliga för moderaterna måste bero på att de har varit i konflikt med USA:s intressen, en händelse som kanske inte bara ser ut som en tanke.

Jag påminde under förra årets biståndsdebatt – det förtjänar att upprepas och har även tidigare i dag varit uppe till debatt – att vi faktiskt har fyra biståndsmål, nämligen den demokratiska utvecklingen, den sociala och ekonomiska fördelningspolitiken, oberoendet och den ekonomiska tillväxten samt snart också, som så många har påpekat, miljön. Dessa mål måste betraktas som främjandemål. Vårt bistånd skall bidra till en utveckling i

riktning mot dessa mål. De får aldrig vara villkor för vårt bistånd. Om vi nämligen skulle ställa en genomförd demokrati, en framgångsrik fördelningspolitik, en pågående tillväxt och ett otvetydigt oberoende samt en bra miljö som villkor, eller ens en utveckling i riktning mot alla fyra mål som ett villkor för att ge bistånd, då skulle inte bara SIDA-tjänstemän utan också vi svenska biståndspolitiker få fara omkring som osaliga vålnader runt om i världen i jakten på lämpliga samarbetsländer. Vi skulle aldrig hitta dem.

Det förtjänar också att upprepas att dessa mål kan vara olika viktiga i skilda länder. Finns det något annat land, om vi bortser från frontstaterna i södra Afrika och deras behov av att bryta beroendet av Sydafrika – till dessa länder går halva vårt bistånd i dag –, där oberoendemålet just nu har större betydelse än i Nicaragua? För mig är det självklart att Nicaragua måste få den chans som landet ännu inte har fått, trots att man borde ha fått den under de snart tio år som gått sedan man kastade ut diktatorn och utsugaren Somoza.

Först när det inte längre handlar om akuta hot mot överlevnad och mot självbestämmande kan vi bedöma om det i Nicaragua – eller i något annat land – finns vilja och förmåga att skapa den demokrati och pluralism som vi *alla* i det här landet vill se hos våra vänner i Nicaragua. Vi har ju, inte minst på senare tid, fört en debatt om hur vi ytterligare skulle kunna betona demokratimålet i biståndsarbetet. Det är viktigt att vi för den debatten.

Jag trodde att vi var överens med centern och folkpartiet om att detta mål i hög grad måste vara ett främjandemål och inte ett villkor. Lika överens trodde jag att vi var om att målet för vårt bistånd till Nicaragua måste vara oberoendet. Vi måste alltså hävda och stödja det nicaraguanska folkets rätt att självständigt besluta om sitt lands framtid.

Min besvikelse blev därför stor när folkpartiet förra året bestämde sig för att frysa biståndet på föregående års nivå. Då var motivet att "det instabila läget motiverar en viss återhållsamhet". Jag sade redan då att av nicaraguanaerna kan denna återhållsamhet, som det talas om, knappast uppfattas på annat sätt än att de skall straffas för att de har ett inbördeskrig. Men de önskar ju inget hellre än att få slut på det.

Herr talman! Det var förra årets besvikelse, och nu kommer jag till årets som knappast är mindre. Nu tvingas jag konstatera att också centern anslutit sig till denna linje. Det instabila läget anges åter som skäl men också "begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter". Rättning i leden höger ut. Precis som moderaterna gör nu centern och folkpartiet demokratin till ett villkor i stället för ett främjandemål. Det gör de till råga på allt i ett land som härjas av en svår väpnad inre konflikt, under vilken inget land till fullo skulle klara att hålla alla fri- och rättigheter oförändrade. Detta gör centern och folkpartiet i ett land som trots denna inre konflikt genomfört en författningsreform med deltagande av alla partier i parlamentet.

Svensk socialdemokrati har aldrig tvekat när det har gällt att stödja Nicaragua i dess kamp för överlevnad och självbestämmande. Jag tror att vi har ett brett stöd för det i svensk opinion. Detta stöd måste ges genom ett effektivt och viktigt bistånd. Därför står vi inte bara fast vid att Nicaragua skall förbli ett av våra programländer, utan vi är också beredda att öka anslagen och utvidga stödet.

Svensk arbetarrörelse har också i hög grad engagerat sig i den biståndsform

som kanske bäst av alla främjar pluralism och demokrati. Fackliga organisationer, kristna socialdemokrater, ungdomar och kvinnor inom arbetarrörelsen ägnar sig alla åt ett omfattande solidaritetsarbete riktat till olika grupper i Nicaragua, just via det biståndsanslag som benämns "Enskilda organisationer" och som Margaretha af Ugglas, Ingemar Eliasson och Karin Söder talat så vackert om. Just genom det anslaget har svensk arbetarrörelse arbetat för den demokratiska utveckling som samtliga borgerliga partier uppenbarligen nu givit upp beträffande Nicaragua.

Till slut vill jag gärna något kommentera anslaget till enskilda organisationer. Det är ett anslag som har ökat kraftigt under de senaste åren och som de borgerliga partierna på något sätt vill göra till *sitt* bistånd, genom att alltid plussa på litet i motionskraven.

Jag har ingenting emot att det anslaget ökar vartefter, och jag har också en stor tilltro till de enskilda organisationernas förmåga att på ett riktigt sätt utnyttja pengarna. Jag tror att det blir ett bra bistånd av det här anslaget, men jag tror också att det måste växa i någorlunda rimlig takt.

Även om det i framtiden kan bli mer pengar, så tycker jag inte att vi bara skall diskutera hur vi skall klara administrativa problem och andra svårigheter för de stora enskilda organisationerna. I stället för att diskutera hur vi skall undvika att de stora enskilda organisationerna som jobbar med bistånd skall bli några mini-SIDA, skulle jag önska att vi tillsammans kunde diskutera hur vi skulle kunna utforma biståndet så att fler enskilda organisationer stimulerades till att ge sig in i arbetet.

Jag skulle välkomna att flera små organisationer kunde ta sig an vän-, broder- eller systerorganisationer i andra länder, så att det inte bara blev pluralism i de u-länder där vi vill stödja den demokratiska utvecklingen utan att denna pluralism skulle kunna blomma också när det gäller det svenska biståndsarbetet via enskilda organisationer.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 44 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 45 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Det finns mycket i det som Maj-Lis Löow säger som jag tycker är värdefullt och som jag verkligen vill instämma i.

Nicaragua är ett land som befinner sig i en mycket utsatt situation, på flera sätt. Nicaragua behöver vårt stöd och skall ha det. Landet kommer att få folkpartiets stöd även i fortsättningen, kanske framför allt just på de punkter som Maj-Lis Löow nämnde, nämligen stöd till oberoende, självständighet i utvecklingen och inte minst permanentning av ett demokratiskt tillstånd, en utveckling som ju har påbörjats.

Jag reste själv till Nicaragua för att se litet med egna ögon hur det stod till, om det var ett paradiset eller ett helvete eller någonting däremellan. Jag måste säga att det finns många nyanser i landet. Det finns inte bara en regering utan också en opposition, och det finns många oppositionsgrupper som har olika syn på utvecklingen i landet.

USA:s angreppskrig var nästan samtliga kritiska emot. Jag tror inte att jag fann mer än en person som inte var så kritisk som de övriga. Mot regeringen var företrädarna för oppositionen kritiska framför allt därför att de tyckte att det inte gick tillräckligt snabbt och tillräckligt säkert med demokratiseringsprocessen.

Därför menar vi i folkpartiet att det inte bara är stöd till oberoende som Nicaragua behöver. Landet behöver också hjälp till stabilisering av sin demokrati. Det finns många skäl för det, kanske främst att Nicaragua inte har några egna demokratiska traditioner. Där har ju inte funnits någon demokrati tidigare.

Ett annat skäl är, att när man har genomfört en väpnad revolution, som man har gjort i Nicaragua, finns det alltid en risk för att man bibehåller en viss del av det militära synsättet.

Det är därför viktigt att vi försöker stödja framför allt pluralism och demokratisträvanden i Nicaragua utöver tillväxt- och oberoendemålen som jag också tycker är mycket väsentliga.

När jag pratade med oppositionen i Nicaragua gav alla samma bild, oavsett vilken ideologisk tillhörighet de hade. Ge oss bistånd, sade de, men diversifiera det. Ge inte enbart till regeringen utan ge till organisationer som inte är kontrollerade av regeringen. Detta har folkpartiet tagit ad notam.

Vi kräver inte minskning av biståndet, men vi kräver att det skall diversifieras och kanaliseras via enskilda organisationer. Det gäller såväl det humanitära biståndet som det särskilda demokratianslaget, som det vore väldigt trevligt om Maj-Lis Löow ville ansluta sig till.

Anf. 46 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Nej, Maj-Lis Löow, vi har inte på något sätt givit upp när det gäller att främja demokratin i Nicaragua. Jag vill bestämt hävda att den demokratiska utvecklingen i Nicaragua, liksom utvecklingen över huvud taget för det nicaraguanska folket, ligger oss centerpartister mycket, mycket varmt om hjärtat. Det som skiljer oss åt är att vi har valt litet olika metoder att stödja denna utveckling.

Centern har föreslagit ett oförändrat anslag till regeringen men också ett demokratianslag på 120 milj. kr. som man kan ta av för att stödja en demokratisk utveckling på ett något annorlunda sätt än det som regeringen uppenbarligen är beredd att tillämpa. Vidare har vi anslagit 35 milj. kr. till humanitära insatser i denna del av världen.

Sammantaget visar detta att vi har ett stort engagemang för den nicaraguanska utvecklingen och att vi är minst lika kritiska till den stormaktsinblandning som USA har gjort sig skyldigt till. Vi vill på allt sätt söka möjligheter för att få ett annat sakernas tillstånd.

Det är inte frågan om att ställa villkor. Den metod som vi föreslår är den som också socialdemokraterna använder sig av i olika sammanhang när de finner det lämpligt att inte ge allt till landets regering.

Sedan skulle jag också vilja kommentera det som Maj-Lis Löow sade om att vi har försökt göra de ideella organisationerna och det arbete de utför till så att säga våra egna bebisar. Det är ett faktum att oppositionen har föreslagit mera pengar till frivilligorganisationerna och att utskottet också har gått

längre än regeringen, men det grundar sig i väldigt hög grad på en utredning som har visat att det arbete som dessa organisationer utför är effektivt och också engagerar människor ute i landet, precis som Maj-Lis Lööw sade.

Många människor får vara med och känna sig delaktiga, göra någonting av sig själva. Därför är det så viktigt att vi hanterar detta på ett riktigt sätt och också utvecklar möjligheterna. Jag delar Maj-Lis Lööws uppfattning att det inte skall bli några mini-SIDA. Det viktiga är att arbetet blir effektivt, att pengarna går så direkt som möjligt till projekt och att de organisationer som är bäst på olika områden också skall komma i första rummet.

Till sist kan jag också säga att ju fler som engagerar sig på det här sättet och kan öka kontakten med omvärlden, desto bättre är det både för biståndsarbetet och för en fredlig samlevnad.

Anf. 47 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Först till Karin Söder: Det är bra. Låt oss göra de enskilda organisationerna till en gemensam bebis då. Men nog tycker jag att ni har stått här i talarstolen och hållit upp den bebisen flera gånger under debatten i dag och sagt: Titta, så stor och fet och fin den har blivit tack vare oss!

Jag tycker också att det är bra att både Maria Leissner och Karin Söder nu deklarerar att det är viktigt att vi fortsätter att stödja Nicaragua. Jag får då bara hoppas att det når utanför den här kammaren att ni tycker så.

Vad jag bekymrar mig för är nämligen att jag har litet svårt att överblicka hur det skulle uppfattas om er gemensamma reservation vann gehör, dvs. om vi skulle frysa landramen till Nicaragua. Jag menar då inte vad det skulle innebära materiellt, vilka projekt som skulle få lov att utgå, och jag menar inte heller så mycket hur det skulle uppfattas i Nicaragua. Jag menar fastmer: Hur skulle det uppfattas av omvärlden? Hur skulle det kunna utnyttjas t. ex. i debatten i andra länder som inte är lika positivt inställda? Hur skulle det kunna utnyttjas av USA? Just nu när opinionen och de styrande i USA sakta tycks börja komma till insikt om det förkastliga i att stödja contras, just när contras börjar komma i gungning med avhopp och brist på pengar och när t. o. m. det illegala stödet från USA börjar avslöjas, då skulle alltså Sverige börja svikta.

Jag antecknade att Maria Leissner i sitt första inlägg sade att det vore orimligt att svika ett land just när det får chansen att börja bygga upp demokratin. Då går det inte att i den här debatten komma dragande med att det finns anslagsposter som heter Humanitärt bistånd. Särskilda insatser för demokratin och Katastrofbistånd och bistånd genom enskilda organisationer, anslagsposter ur vilka det redan i dag kommer pengar till Nicaragua. Det blir den speciellt namngivna landramen för Nicaragua som kommer att diskuteras, och det kommer att uppfattas som att Sverige omprövar biståndet.

Jag noterade att Ingemar Eliasson tidigare i debatten sade om Vietnam att när Sverige nu låser biståndet vid nuvarande nivå kan det tolkas som ett första steg mot aveckling. Hur skulle man i så fall tolka en frysning av biståndet till Nicaragua i vår omvärld? Jag är bekymrad för hur det skulle tolkas, och därför tycker jag att det är olyckligt att ni är så småaktiga att ni inte kan gå med på de här futtiga miljonerna, när det handlar om miljarder i stormaktsingripanden.

Anf. 48 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! I det här betänkandet, som är omfattande och har många reservationer, finns det faktiskt en sammanhållen tanke för varje enskild del. Den sammanhållna helheten gäller också Nicaragua, och därför betonade jag i ett tidigare inlägg att vi inte har varit snåla, utan vi har bibehållit nivån för det bistånd som går direkt till Nicaragua. Vi har ett ganska avsevärt anslag, 120 milj. kr., för att stödja den demokratiska utvecklingen, och vi har 35 milj. kr. för humanitära insatser. Det är den helheten man måste se.

Jag vill åberopa vad Maria Leissner, som har varit på plats ganska nyligen, har erfarit, nämligen att det finns en opposition också i Nicaragua, precis som här i Sverige, som inte till hundra procent delar regeringens uppfattning. Jag tycker faktiskt inte att det är att undergräva en demokratisk utveckling om man stöder progressiva demokratiska krafter. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag understryka att contras och andra stormaktpåverkade grupper inte skall räknas till dem, utan det är just dem som inom kyrkorna, inom fackföreningarna och på annat sätt vill medverka till en mångfald i Nicaragua det gäller.

Det är på det sättet man skall se de förslag som centerpartiet har lagt fram i sina reservationer. De innebär ett stöd för en demokratisk utveckling i Nicaragua. Det har vi sagt långt utanför det här huset, och det kan Maj-Lis Löow vara säker på att vi åter kommer att göra framgent. Det kan också gälla många andra länder, men just nu talar vi om Nicaragua. Det finns dess värre exempel på länder som vi skulle behöva föra en liknande diskussion om. Låt oss ta det här som ett exempel av de många.

Anf. 49 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Jag förstår inte Maj-Lis Löow när hon säger att enbart det stöd som går till Nicaragua via regeringen är intressant. Vad är det för fel på det förslag som kommer från många grupper inom Nicaragua om att ge bistånd i ökad omfattning till andra grupperingar som inte är direkt underställda statsmakten på det ena eller andra sättet? Vi vill göra det i folkpartiet. Exakt samma summa som socialdemokraterna föreslår som ökning lägger vi på det humanitära biståndet, och den skall alltså enligt vår mening användas i Nicaragua. Dessutom föreslår vi en helt ny anslagspost, Särskilda anslag, och jag tror att det anslaget, om det införs, till mycket stor del kan komma att gynna Nicaragua. Detta är en förstärkning jämfört med regeringens förslag. Framför allt innebär det en nyanserad syn på vad som sker i ett land som Nicaragua, där det finns en pluralism; det tycker jag är väsentligt att framhålla i sammanhanget.

Pierre Schori redogjorde i går i Magasinet i några punkter för sin syn på det svenska stödet till Nicaragua, och jag tyckte att det var utomordentligt. Han sade: För det första stöder vi landets kamp för oberoende gentemot stormakterna, framför allt gentemot USA. För det andra stöder vi utvecklingen av människors livsvillkor, eftersom det verkligen finns ett biståndsbehov i Nicaragua. Beträffande regeringens insatser, kanske framför allt när det gäller demokratin, delade han många av de synpunkter som förts fram av oppositionen, däribland möjligtvis det liberala partiet, kan man hoppas. Jag tycker att det var en utomordentlig sammanfattning, som jag mycket väl kan

skriva under. Därför anser jag att det vore välgörande om Maj-Lis Lööw och socialdemokraterna kunde inse att bistånd har värde även när det inte går genom regeringen.

Anf. 50 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Endera är Maria Leissner inte hederlig eller också har hon inte hört på mina inlägg, när hon säger att jag hävdar att enbart det stöd som går via regeringen skulle duga i Nicaragua. Jag ägnade en bit av mitt inledningsanförande åt att beskriva det bistånd som enskilda organisationer ger, t. ex. svensk arbetarrörelse, och det går faktiskt inte via regeringen utan det går till kvinnoorganisationer, ungdomsorganisationer osv.

Det är ju ingenting som hindrar att man utöver en fortsatt höjd landram också har detta stöd, och vi har det ju redan. Trots att riksdagen i dag kommer att besluta om en höjd landram för Nicaragua kommer vi att göra insatser via det humanitära biståndet, via katastrofbiståndet, via enskilda organisationer. Mycket av det, inte minst när det gäller det humanitära biståndet och de enskilda organisationerna, går till utvecklingen av pluralism och demokrati. Det tycker jag att vi kan vara överens om.

Vad jag bad både Maria Leissner och Karin Söder att reflektera över var: Hur skulle det uppfattas i vår omvärld, om Sverige nu skulle frysa biståndet till Nicaragua på nuvarande nivå, när ni uppenbarligen lägger in alla möjliga tolkningar i det faktum att vi har låst biståndet till Vietnam vid en nivå som är densamma för två år efter varandra? I själva verket handlar det där om att vi håller på att avveckla ett stort biståndsprojekt och inte behöver lägga så mycket pengar på att fullfölja pappersbruket i Bai Bang. Här skulle det de facto vara fråga om att minska biståndet på grund av inflationen. Men det skulle framför allt betraktas som att Sverige nu började svikta i sitt stöd till Nicaragua. Det tycker jag är olyckligt i en situation där både världsoinionen och inte minst opinionen inom USA börjar inse att kontras inblandning så småningom blir omöjlig.

Anf. 51 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! I en ledare förra veckan med titeln "Dags ta strid för biståndet" tog tidningen Dagen upp biståndets problem. Dagen har i sin läsekrets en del av Sveriges allra mest biståndskunniga och biståndsintresserade invånare, en sakkunnig läsekrets på det här området. Men ledaren är alls icke, som man kanske kunde vänta sig, en plädering för höjning av biståndsanslagen. Den har ett budskap som för oss moderater känns blott alltför välbekant.

Man säger bl. a.: "De grupper som av osjälviska motiv har slagits för biståndets storlek måste nu ta en än hårdare kamp för dess innehåll. I annat fall kan den svenska biståndsviljan så småningom bytas i biståndsförakt."

Ledaren konstaterar vidare: "Biståndet är inte till för att ge oss god nattsömn. Dess existensberättigande ligger i att det uppfyller bestämda krav och bestämda behov."

Så är det. Det viktigaste är vad vi gör – inte våra goda föresatser.

I statlig som i all annan verksamhet åskas i allmänhet budgetmedel efter noggrann och ofta smärtsam prövning. För vad som bedöms vara absolut

nödvändigt begär man en erforderlig summa pengar.

Endast då det gäller biståndsanslaget gör man tvärtom. Först anslås en summa motsvarande 1 % av bruttonationalinkomsten. Sedan fyller man anslaget med innehåll.

Det är bara moderata samlingspartiet som under åren öppet vågat ifrågasätta den metoden. För våra politiska motståndare har det varit lätt att därigenom beskylla oss för bristande generositet och för att vara motståndare till enprocentsmålet. Men vad det är fråga om är ärlighet och krav på effektivitet också i biståndet.

Problemet för svenskt bistånd är i dag inte huvudsakligen brist på pengar. Problemet är att kunna använda anslagna medel på ett meningsfullt sätt, tillräckligt snabbt och så att medlen verkligen leder till förbättrade levnads- villkor för de fattigaste i världen.

Till biståndsministern, Stig Alemyr och Ingemar Eliasson, som har talat mycket och varmt om just själva den symboliska innebörden i enprocentsmålet, skulle jag vilja säga – om någon av dem är kvar i kammaren: Vi har under en lång följd av år betalat ut ungefär 0,8 % av BNP i bistånd. Därmed uppfyller vi med god marginal det av FN uppställda målet på 0,7 % av BNI till internationellt solidaritetsarbete. Jag tror faktiskt att det är FN:s tabeller över vad vi har betalat ut som betyder mest för bilden av vårt bistånd ute i världen. Naturligtvis skall vi sträva efter att nå upp till att en gång kunna betala ut 1 % av BNI i bistånd. Jag vill då också påpeka att det var under de borgerliga åren som vi låg högst när det gäller själva utbetalningarna.

Särskilt Ingemar Eliasson, som gång på gång gick upp i olika anföranden och pekade på olika speciella anslagsposter som inte hade använts, borde kanske besinna vad det innebär i förhållande till just vikten av enprocentsmålet. Jag tror inte alls att det beror på bristande vilja hos regeringen eller biståndsmyndigheterna att man inte lyckats betala ut de anslagna pengarna. Jag är fullt medveten om att det finns många och stora svårigheter.

Det är svårigheter att mobilisera rätt resurser på rätt plats och vid rätt tidpunkt. Det är brister i mottagarländernas infrastruktur, administration och förmåga att tillgodogöra sig hjälpen så att den verkligen når ut till människorna. Det är brist på kunniga, erfarna och villiga människor som ställer upp i det många gånger hårda, obekväma och föga meriterande u-landsarbetet. Det är svårigheter att arbeta i länder där förtryck, korrupktion och ineffektivitet hör till ordningen för dagen. Det är detta som sätter gränserna i dag – inte bristen på pengar.

Biståndet och dess effektivitet, dess innehåll och dess förmåga att uppfylla de mål som för mer än tio år sedan i parlamentarisk enighet fastställdes, har diskuterats och ifrågasatts livligare än någonsin på sistone. Ett ifrågasättande och en konstruktiv kritik är naturligtvis, som statsrådet Lena Hjelm-Wallén också påpekade, viktigt och nyttigt. Lika viktigt är det att en korrekt och i god avsikt levererad kritik också får effekt: Annars kan just det som tidningen Dagen befarar inträffa, att den mycket höga solidariteten med de nödlidande i tredje världen urholkas och förbyts i misstänksamhet mot biståndsinsatserna. Låt oss hoppas och arbeta för att detta inte skall inträffa.

Visst har man tagit till sig kritiken. Visserligen hör vi rapporter om förtorkade trädplantor och aldrig använda brunnar, men man har tagit

lärdom av erfarenheterna. Jag tror att de första svenska statliga bistånds-
årens pompösa storvulnhet har utbytt mot en mera realistisk syn på den
tekniknivå, den komplexitet och den storlek som man kan ha i biståndet. Jag
håller med Stig Alemyr när han säger att mycket av det svenska biståndet är
mycket bra, når ut och har effekt.

Hur kan då årets biståndsbetänkande och riksdagsbeslut leda fram mot ett
mera effektivt bistånd som bättre lyckas uppfylla biståndsmålen? Med ett
betänkande med 86 reservationer som underlag för debatten får man
naturligtvis lätt intrycket att det råder en enorm oenighet. Många talare har i
debatten påpekat skillnader och oenighet. Jag skulle vilja göra tvärtom och
litet grand peka på den gemensamma synen och den, som vi uppfattar det,
gradvis allt större förståelsen för många av moderata samlingspartiets krav,
en förståelse som jag tycker att jag kan finna i årets biståndsförslag.

Trägen vinner. Vi tycker att vi inte minst i år har fått stöd, åtminstone
verbalt, för många av våra tankar. Folkpartiets biståndsmotion hade i år
rubriken "Ett effektivt bistånd", och som moderat läste man långa stycken i
den med en besynnerlig igenkännandets glädje. Av Ingemar Eliassons
anförande kunde man få en annan uppfattning, men det var mest retorik.

Socialdemokraterna har det litet svårare. Det verkar som om man av
princip måste avvisa moderata förslag. När det blir fråga om att bifalla de
konkreta kraven säger man i regel nej. Men i nästa mening talar man i alla fall
om att man tycker likadant – åtminstone i ord. Detta är naturligtvis ett stort
steg på rätt väg.

Debatten om demokratimålet, som vi länge fick föra ensamma, är i år
noggrann och innehåller många mycket pregnanta skrivningar och ställnings-
taganden. Man säger visserligen att man inte tror att det är praktiskt och
politiskt möjligt att utarbeta en sådan strategi för en demokratisk utveckling
som vi moderater begärt. Men man tar genast ett steg tillbaka och säger "att
man har anledning förmoda att den genomgång av demokratibeståndet, som
sålunda inletts av regeringen, i många avseenden kommer att kunna
motsvara ändamålet med en strategi". Det är alltså ändå möjligt att försöka
utarbeta någon form av strategi. Man tar avstånd från av oss moderater och
folkpartister framställda krav på att biståndet till ett land skall kunna ändras
eller avbrytas om långvariga brott mot folkrätt och mänskliga rättigheter sker
eller i fall av anfallskrig. Man säger att det inte går att uppställa regler för de
situationer då en avveckling eller förändring av biståndet bör äga rum. Men
efteråt heter det: "Utskottet vill dock med eftertryck slå fast att brott mot
grundläggande folkrättsliga regler måste kunna påverka storleken och
inriktningen av ett regeringssamarbete." Och i full enighet skriver utrikesut-
skottet: "Förföljelse, olagliga frihetsberövanden, tortyr och andra allvarliga
övergrepp mot människor, begångna av staten eller tolererade av den, kan
aldrig ursäktas. När det gäller dessa för människans värdighet och frihet
avgörande rättigheter bör det inte finnas någon plats för kompromisser."

Detta, herr talman, bör rimligen kunna få betydelse för inriktningen av
samarbetet med vissa länder. Där vi vet att respekten för de mänskliga
rättigheterna är dålig och där svåra trakasserier mot enskilda oppositionella i
det egna landet ingalunda är främmande för regimer med vilka Sverige
samarbetar bör Sverige kunna påtala detta i samband med biståndssamar-
betet.

Svenskt bistånd är givetvis ingalunda en sådan väldig maktfaktor i något lands politik att den svenska regeringen med pekpinna radikalt kan få en odemokratisk regim att över en natt ändra sin politik. Biståndet når naturligtvis också lättast ut till befolkningen om det lämnas i samarbete och samförstånd – om nu detta är möjligt – med landets egna myndigheter.

Men uttalanden som de här citerade förpliktigar. I vissa länder – Etiopien, Tanzania, Nicaragua och kanske t. o. m. Vietnam – har det svenska biståndet, även om det inte är någon enorm ekonomisk faktor i statsbudgeten, säkerligen en stor politisk betydelse. Vi fick själva när några från utskottet besökte Etiopien ett klart intryck av en känslighet hos regimen – om än kanske inte hos diktatorn själv, som torde vara okänslig för det mesta – för vad svenska myndigheter säger och en vilja att vara till lags.

I en debatt som jag förra året förde med Maj-Lis Lööv kom besvikelsen över revolutionen i Nicaragua till uttryck. Man hade väntat sig så mycket av den. Det fanns så goda förutsättningar, och besvikelsen blev då desto större. Dessutom är Nicaragua säkerligen ett av de länder där den svenska socialdemokratin och den svenska regeringen har mycket stora möjligheter att med ord verkligen påverka, och detta är ett speciellt ansvar.

Maj-Lis Lööv efterlyste något annat land som i lika hög grad är i behov av stöd för sitt oberoende. Det är klart att Nicaragua är mycket illa utsatt, eftersom det står mellan de två supermakterna, beroende av antingen den ena eller den andra, eller i värsta fall båda. Men det finns andra sådana länder. Jag kan nämna Afghanistan som ett exempel.

Självfallet är självständigheten oerhört viktig. Jag tycker att Karin Söder och Maria Leissner på ett utmärkt sätt har förklarat hur man kan ge bistånd på annat sätt än genom att mekaniskt räkna upp landramar.

Hur många gånger har den svenska regeringen verkligen använt sig av möjligheten att påtala förhållanden som vi inte finner förenliga med respekt för mänskliga rättigheter eller en utveckling i demokratisk riktning? Jag minns mig en samtalsuppteckning från en konfrontation mellan en regeringsföreträdare och den etiopiska regeringen, där man från svensk sida nästan urskuldande sade att vi ideologiskt inte har något emot kollektiviseringen av jordbruket, men att den riskerar att minska effektiviteten. Har Sveriges regering inte några ideologiska invändningar mot den med brutala metoder genomförda tvångskollektivisering av fattiga etiopiska bönder som nu genomförs? – Dessa bönder som några år tidigare givit revolutionen sitt stöd, framför allt därför att den första generationen av revolutionärerna lovat dem att bli enskilda jordägare i stället för rättslösa arrendatorer.

Jag har framför mig en artikel ur tidningen *Broderskap*. Man har ringt upp chefen för SIDA:s lantbruksbyrå och frågat om den rapport som utarbetats och där det riktas kritik mot den etiopiska byreformen kommer att ha någon effekt på det svenska biståndet. Det svar som ges är följande:

”Man kan säga så här; rapporten skulle kunna användas som ett underlag för ett beslut om att avveckla biståndet till Etiopien. Det skulle kunna vara så, men det är inte aktuellt.” – Det kanske inte heller var meningen.

Men tidningen framhåller med sina frågor och undrar:

”Kan Sverige använda biståndet för att pressa fram en förändring?”

Svaret blir:

”Vi vet faktiskt inte om deras sätt att skapa nya byar är rätt eller fel. Det sker inte så som vi vill. Men vi vet inte om det är en oriktig metod.”

Så frågar tidningen om det i dag förekommer någon dialog om detta. Då blir svaret att rapporten kan ses som en svensk reaktion på den byreform som man nu genomför och att det faktum att man kunnat genomföra den inom det etiopiska systemets ram visar på att det förekommer en sådan dialog.

Detta, herr talman, anser jag inte vara att tillfredsställa några särskilt högt ställda krav när det gäller att föra en dialog om vad människorna tycker om en tvångskollektivisering, som dessutom sker på ett sätt som man genom erfarenheter från andra länder vet är fullständigt förödande för produktiviteten och överlevnaden i jordbruket.

Etiopien är ett av de många historiska exemplen på den förrådade revolutionen, på hur de nya herrarna blev värre förtryckare än de gamla och på hur kampen för friheten tycks vara lättare att genomföra än det är att sedan behålla friheten och ge den åt alla.

Låt mig till sist, herr talman, något uppehålla mig vid Etiopien som ett exempel på ett svenskt biståndsmottagarland. Gunnar Hökmark och jag har i en motion försökt tydliggöra hur vi moderater menar att biståndsarbetet skulle kunna förändras så att biståndet så långt det är möjligt når människorna och så att vi uppfyller våra biståndsmål. Detta exempel på biståndsarbete gäller även länder där vi inte vill stödja eller stärka en eventuell terrorregim och dess grepp. Det kan med modifikationer och förändringar användas för biståndsarbetet i de flesta andra mottagarländer – principerna är desamma.

Jag tror att alla de utskottsledamöter som i höstas besökte Etiopien har på sin näthinna bilderna av det vilda och vackra landskapet, den krypande öknen, de vackra människorna, kvinnorna längs vägarna med sina evinnerliga bördor, de skrattande barnen. Men säkert har de också kvar bilderna av de meningslösa vägspärrarna, småpåvarnas trakasserier mot befolkningen och – på befallning inför de svenska gästerna – de på led uppställda, handklappande bönderna, som från de runda chicahusen på de malariafria höjderna drivits samman i snörråta rader, under korrugerade plåttak. Bönderna stod där i de tvångsvis sammandragna kollektiven, där regimen lättare kan kontrollera dem och där de bästa jordlotterna säkert ges till den som lojalt fogar sig under den lokale eller regionale potentatens styre.

Medan den socialdemokratiska gruppen snällt lyssnade på två timmars monolog av diktatorn själv besökte vi andra utskottsledamöter svenska missionärer. Människor som kunde landets språk och som hade levt där i många år kunde berätta om förhållandena i fängelserna, där de som är motståndare till regimen eller kanske bara varit medtävlare i ett val av byhövdning sitter sammanfösta. De är beroende av anhöriga som bär till dem mat eller, om de inga anhöriga har, av den generositet som medfångar visar. I regimen fängelser får man ingen mat och ingen rättegång. Missionärerna kunde berätta om hur människor trots regimen försök att hindra dem strömmar till kyrkorna som aldrig förr, hur både unga och gamla, öppet eller underjordiskt – beroende på i vilken region de lever och hur hårt det lokala förtrycket är – konfirmeras och längtar efter kunskapen om en annan herre än den de till vardags är utsatta för.

Vi fick också se effekterna av det effektiva internationella hjälparbetet uppe i de utarmade bergsregionerna, där även svenska organisationer har varit verksamma. Vi mötte de internationella hjälporganisationernas arbetare, de som nu tagit itu med vad som kommer efter katastrofhjälpen, dvs. hjälpen till återuppyggnad och utveckling.

I detta land som i andra länder vill vi att den svenska hjälpen med fantasi och flexibilitet använder många kanaler, att vi med kraft säger ifrån att vi inte medverkar till tvångskollektivisering av bönder och utarmning av jordbruket, att vi använder Rädda barnen, Röda korset och FN:s olika väletablerade organ, att vi använder missionen och givetvis också regeringens kanaler. Vi kan t. o. m. använda svenska skogsföretag för att restaurera skogen. Det kan dessa företag, och det är kanske detta som det är mest bråttom med för närvarande i det etiopiska hjälparbetet.

Pengarna skall användas till bistånd enligt de svenska biståndsmålen. Om detta inte går genom att stelt räkna upp landramar får man söka andra vägar. Biståndet skall användas för utveckling och frigörelse och inte lydigt ges till en terrorregim som vill använda det till något som vi av erfarenhet från andra länder vet är förödande.

Givetvis kan vi tvista om hur mycket pengar som skall anslås till det och det landet. Vad vi vill plädera för är att vi i det svenska biståndet först planerar projekt, förutser katastrofbehov, undersöker de praktiska möjligheterna att genomföra det vi vill, kommer överens med resp. lands myndigheter eller med de organ och institutioner som skall utföra det praktiska arbetet och att vi sedan räknar ut vad detta kommer att kosta och att vi i samarbetet vågar tala om vad de svenska biståndsmålen står för. Detta kan betyda stagnation eller t. o. m. neddragning av ett anslag ett år, eller kanske höjning av ett annat i stället, vilket det har talats om i diskussionen om Nicaragua. Det kan betyda att man vid ett annat tillfälle bättre kan gå in och uppfylla målen.

Jag skall avsluta mitt anförande med ett citat som hela utskottet står bakom.

”En viktig uppgift för dialogen med mottagarländerna är att parterna preciserar projektmålen. När så skett bör det vara ett svenskt krav, att det parterna enats om också blir genomfört. De kortsiktiga målen måste vara realistiska. Långsiktigt bör Sverige ha högt ställda mål som också kan innebära krav på förändringar i mottagarlandets politik.”

Detta tycker jag, herr talman, låter som ett steg på vägen och en öppenhet för de moderata önskemålen om ökad flexibilitet och ett projektorienterat bistånd, i stället för alltför stela fixeringar vid landramarna, och för att vi verkligen skall arbeta för att nå våra biståndsmål också i samarbete med regimer i de länder där vi arbetar med bistånd.

Utifrån mitt anförande yrkar jag bifall speciellt till reservationerna 3, 9 och 13.

Anf. 52 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Den främsta anledningen till att jag har begärt replik är Anita Bråkenhielms kritik av utskottsmajoritetens förslag om ett bibehållande av enprocentsmålet. Hon har alla möjliga konstiga motiveringar för denna kritik, bl. a. att man går fel väg denna gång mot när man fattar andra beslut.

Det är beklagligt att man från moderat sida inte förstår vad vi menar med detta enprocentsmål. Vi menar därmed att vi både för oss själva och för omvärlden skall markera vår vilja till ett omfattande bistånd och sedan under resans lopp försöka utbetala så mycket som möjligt av detta. Vi beklagar att utbetalningarna har legat på ca 0,8 %, ibland kanske under det. Nu är vi på väg att öka detta tal, och målet måste ju vara att slå vakt om 1 % av bruttonationalinkomsten och se till att dessa pengar också används i det praktiska biståndet. Vi menar också att detta är ett internationellt föredöme, vilket jag har sagt i mitt tidigare inlägg i dag. Det är därför ganska upprörande att man från moderat sida försöker hitta alla möjliga förklaringar för att komma ifrån detta.

Sedan säger Anita Bråkenhielm att socialdemokraterna utgår från att de aldrig kan hålla med moderaterna och att de aldrig kan instämma i några moderata synpunkter. Det är synd att Anita Bråkenhielm inte har upptäckt hur vi i den socialdemokratiska utskottsgruppen vid vartenda utskottssammanträde försöker att skriva oss samman så långt det är möjligt med andra partier. Men vi kan inte ställa upp på era krav på att minska biståndet. Och vi kan inte ställa upp på det försök ni ständigt gör att misstänkliggöra det svenska biståndet – att det går till fel länder, att det inte är effektivt, att SIDA inte är bra, etc. Ni försöker ständigt misstänkliggöra biståndet, och det tycker jag är utomordentligt allvarligt. Ni kan aldrig komma och begära att vi andra skall ställa upp på detta.

Jag skall inte tala om Etiopien, eftersom en av mina kolleger kommer att göra det. Men när Anita Bråkenhielm i sitt anförande säger att vi bör ta alla tillfällen att påverka när det gäller demokratimålet och annat och att påverka ledarna i de länder vi besöker, vill jag erinra om att vi socialdemokrater gjorde det vid ett möte med ordföranden Mengistu, men det passade inte Anita Bråkenhielm att vara med vid detta tillfälle.

Anf. 53 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Anita Bråkenhielm har uppfattat att jag i mitt anförande påtalade vissa problem som har med ineffektiviteten att göra, och det är alldeles riktigt. Av det kan man dra två slutsatser. Den ena är att pengarna kan återgå till statskassan och att vi därigenom kan minska biståndet. Den andra är att vi måste hitta andra vägar för att pengarna skall komma till bättre användning. Moderaterna drar den första slutsatsen, folkpartiet drar den andra. Vilken slutsats man drar beror naturligtvis på hur angeläget man tycker att det är att komma de behövande till hjälp. Moderaterna tycker inte att det är lika angeläget med ökat bistånd, de har en annan värdering. Däri ligger skillnaden, och den skall man inte hyckla om. Jag beklagar naturligtvis att moderaterna gör denna avvägning mellan olika behov. Jag tycker att det är obegripligt att moderaterna inte ser de behov i världen som kan täckas med den skärv som vi kan ge från svensk sida.

Anita Bråkenhielm tycker sig känna igen vissa avsnitt som gäller demokrati och effektivitetsresonemang i vår partimotion. Jag önskar att den dag kom då hon och andra moderater också kände igen och instämde i avsnitten som handlar om behov av ökat bistånd och att den dag kom då hon och moderaterna skämdes för att de i dag hyser uppfattningen att biståndet kan minskas.

Anf. 54 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Herr talman! Stig Alemyrs upprördhet skall jag ursäkta med att jag lade märke till att han inte hörde hela mitt anförande.

När det gäller att tillstyrka och tillmötesgå våra förslag kan jag peka på tre konkreta förslag som vi har fått tillstyrkta. De gäller ramen för stöd till enskilda organisationer, katastrofbiståndet och de krafttag som vi nu skall ta för att göra något åt aids genom biståndet. Det tackar vi för. Men vad jag försökte tala om var, att även om man inte tycker att man konkret kan ställa upp på att t. ex. formulera en strategi för demokrati i biståndet, ställa upp på ett särskilt anslag för detta osv., går man oss ändå till mötes i värderingar, och jag tackade för detta och uppskattar det.

När det gäller enprocentsmålet är debatten alltid omöjlig. Våra värderingar i partiet skall vi be att få stå för själva, och vi skäms inte för att vårt parti är det enda parti som inte skäms för att tala om att det viktiga är vad vi betalar ut och vad vi gör, inte vad vi låtsas att vi gör.

Ingemar Eliasson, den dag vi hittar effektiva och bra sätt att betala ut 1 % av BNI ställer vi gärna upp på det. Det som vi inte ställer upp på är t. ex. betalningsbalansstödet, vilket vi vill minska, eftersom det över huvud taget inte har använts. Det vill folkpartiet också. Vi anser att vi kan använda förra årets pengar först. Vi vill också avveckla biståndet till Vietnam. För övrigt handlar det om omfördelningar av pengarna.

Jag tycker inte att vi behöver skämmas för att vi vågar stå för att den dag man på ett sätt som uppfyller de svenska biståndsmålen kan betala ut dessa pengar gör man det. Det handlar nog om det här med nattsömnen, som tidningen Dagen skriver om, alltså vår egen nattsömn. Därför skulle jag vilja instämma i vad tidningen Dagen skriver i sin ledare. Låt oss koncentrera oss på kvaliteten, innehållet, effektiviteten och bygga upp det hela på det sätt som jag redovisat. Först skall vi besluta om projekten, planera dem, naturligtvis med goda marginaler för oförutsedda utgifter, med katastrofanslag, sedan räkna ihop och se vad det blir. Det blir ungefär 0,8 % av bruttonationalinkomsten. Så har det varit i flera år.

Det allra ohederligaste var när socialdemokraterna förra året försökte anslå reservationerna en gång till och räkna in dem i enprocentsmålet. Men det har man inte gjort i år.

Anf. 55 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara meddela att jag lyssnade till Anita Bråkenhjelm's hela anförande.

Anf. 56 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Den dag vi hittar angelägna projekt, säger Anita Bråkenhielm, skall vi kunna öka biståndet. Hur okänslig för behoven i världen får man vara, om man inte ser att det finns hur stora behov som helst att täcka med de småsummor som Sverige kan anslå för bistånd? Varför inte anslå ytterligare något till södra Afrika, till frontstaterna som nu blir mer och mer pressade av apartheid-regimen i Sydafrika? Varför inte anslå litet mer för att hejda den ökenutbredning som Anita Bråkenhielm själv talar om? Varför inte anslå litet mer för att hjälpa flyktingarna i världens alla flyktingläger att

få litet drägligare villkor? Varför inte anslå litet mer till katastrofförebyggande åtgärder? Det går inte att motivera en neddragnings av biståndet med hänvisning till att det inte går att hitta angelägna projekt. Anita Bråkenhielm säger att man inte först vill anvisa 1 % och sedan bestämma sig för hur pengarna skall användas. Men summera behoven – det kanske visar sig att det skulle behövas 2 %.

När det gäller svenskt försvar har däremot moderaterna uttalat sig för en årlig realhöjning med 2 % av anslaget för att ge en signal till omvärlden att vi måste rusta upp. Det kan vara motiverat att ge en sådan signal. Men när det kommer till biståndet ser inte moderaterna att vi i Sverige också bör ge en signal till omvärlden att den fattiga världen behöver ökat stöd från den rika världen. De ser i stället möjligheter att spara på svenskt bistånd. Jag beklagar än en gång denna inställning.

Anf. 57 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Jag hör att Stig Alemyr har lyssnat på hela mitt anförande. Jag skall ändå inte vara så ofin att jag tar tillbaka min ursäkt.

Till Ingemar Eliasson vill jag säga, att så länge det finns 5,6 miljarder anslagna som ännu inte är använda, kanske det är svårt att anvisa pengarna tillräckligt snabbt. Det finns en risk att regeringen och biståndsmyndigheterna uppfattar det som generande med reservationerna och frestas att utbetala pengarna, för att så att säga bli av med dem, till något som de annars inte skulle ha betalat ut dem till. Det blir som i kommunala styrelser och nämnder som får veta att om de inte använder pengarna före den 1 januari fryser de inne, så det gäller att kvickt köpa någonting mellan jul och nyår. Den situationen skall vi inte önska oss.

När det gäller försvarsanslagen kan jag i detta sammanhang inte motstå frestelsen att återge vad statssekreteraren i försvarsdepartementet en gång sade: När vi anslår pengarna till försvaret räknar vi aldrig med att de skall räcka. Vi kommer aldrig att kunna uppfylla det som vi föreslår. Han fick då frågan av mig om det inte var ett egendomligt sätt att anslå pengar om man redan från början visste att det var för litet. Jag bad om en jämförelse med biståndsanslaget. Då sade han: Ja, det är en annan sak. Där gäller det att göra av med en viss summa pengar. Här gäller det att så effektivt och sparsamt som möjligt genomföra en viss verksamhet.

Jag tycker inte vi skall behöva leva med den här typen av diskussioner. Det behöver vi inte heller göra om vi erkänner att det viktiga är vad vi betalar ut – inte vad vi anslår. Då tycker jag att vi ärligt skall erkänna att vi faktiskt inte kan betala ut pengarna i den takt som är planerad. Det kan vi i nästan all annan statlig verksamhet. Jag hoppas att denna situation inte skall bestå. Som jag sade förut misstänker jag inte alls att regeringen, SIDA eller någon annan myndighet är illvillig när det gäller att betala ut pengar. Jag har talat mycket om de oerhört stora svårigheter som finns i biståndsarbetet. Detta skall vi tänka på. Men vi skall inte hålla på med någon sorts debatt om olika människors moral hit eller dit.

Anf. 58 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Som många konstaterat är dagens debatt mycket mångfasetterad. Det är kanske så det skall vara. Det speglar ungefär biståndsarbetets ideologi och vardag, teori och praktik.

I den interna fördelningen av ämnen har jag intresserat mig särskilt för miljöfrågorna. Jag skall därför knyta tillbaka till ett tidigare anförande i ämnet. Jag vet att det annars kan bli rätt så friska kast mellan de olika ämnena.

”De yttersta gränserna för all mänsklig verksamhet sätts av ekosystemen. Mänskligheten måste alltid leva inom de ramar som sätts av naturen.”

”Utvecklingsländerna måste ges möjligheter att utvecklas utifrån de ekologiska förutsättningarna och utan att miljö och natur föröds.”

Det är två citat ur centerns motion om global resurshushållning till 1978/79 års riksdag som togs upp i det årets biståndsdebatt. Tiden var då, det vill jag gärna erkänna, inte riktigt mogen för ett bifall till vårt förslag angående ett internationellt ekologiskt institut. Men det blev början på en debatt om det långsiktiga perspektivet i biståndsarbetet. Förståelsen för att de globala miljöproblemen var en bidragande orsak till nöd och katastrofer växte. Kanske som en följd härav infördes 1981 ett biståndsanslag för miljö, markvård och energi. Det var en viktig markering. Det var en förnyelse och en vitalisering av biståndspolitiken. Framför allt var det en hjälp till självhjälp och en början på ett långsiktigt förebyggande arbete för att förhindra katastrofer.

I den första biståndsdebatt som hölls efter den socialdemokratiska regeringens tillträde tvingades centerns representant Sture Korpås att konstatera följande:

”Regeringens strykning av det särskilda anslaget för Miljö, markvård och energi är otrolig. Det är en allvarlig utmaning mot de miljontals människor som öknarna och de skövlade skogarna driver framför sig.”

Socialdemokraterna har nu i utskottet gjort om inte en hel omvändning så i alla fall en halv omvändning. Det är tillfredsställande, som Gunnel Jonäng redan har påpekat. Man har gjort samma bedömning som bl. a. centerpartiet, att miljöbistånd och landsbygdsutveckling har en avgörande inverkan på och en avgörande betydelse för u-ländernas framtid. Men man är inte beredd att återinföra den speciella anslagsposten. Den återfinns tyvärr endast i en reservation till betänkandet av centern, folkpartiet och moderaterna gemensamt. Det hade annars, tycker jag, varit en logisk konsekvens till utskottstexten om även socialdemokraterna förordat ett återinförande, och dessutom hade det varit en markering av att särskilda medel skall avsättas till förebyggande insatser.

Hur ser det då ut i de delar av världen som är mest utsatta för katastrofer av olika slag, för hunger, torka och översvämning? Låt mig få återge några uttalanden som gjorts i en del tidningar och tidskrifter.

Det första citatet lyder: ”Vi är nu över 5 miljarder människor på jorden. Över 1 miljard kan dagligen inte äta sig mätta.”

Vidare: ”I Latinamerika lider ca 40 miljoner människor av svält och undernäring, i Asien ca 350 miljoner människor. I Afrika lever ungefär 100 miljoner människor på gränsen till svält.”

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

Internationellt utvecklingsarbete m. m.

I ett annat uttalande heter det: "Det finns i dag 15 miljoner flyktingar i världen. 90 % av alla dessa finns i de fattiga länderna."

Naturligtvis är politiskt och religiöst förtryck, krig och inbördeskrig viktiga orsaker till att människor flyr från sitt hem och från sin region. Men katastrofer som översvämningar och svält är hemsökelse som obarmhärtigt drabbar i första hand de små, de gamla och de svaga.

Många ideella organisationer har hjälpt till att lyfta fram de ofta komplicerade sambanden när det gäller den stora nöden i världen. Röda korset är en av organisationerna, och från en av dess tidningar vill jag återge ett avsnitt ur en rapport från 1986 som gäller svältens Etiopien: "En människa som inte får mat konsumerar i stället långsamt sig själv. Det inåtvända våld som individen tvingas utöva mot sig själv förblir ansiktslöst och obestraftat. Även när det som i fråga om massvält är det påtvingade resultatet av en snedfördelning av tillgängliga resurser – såväl nationellt som internationellt. Svält är ett brott vars utövare inte etiketteras. Ur de välnärdas synpunkt är den bekväm också såtillvida att offren inte orkar protestera. Massvälten försiggår under tystnad. Svälten maskeras ofta som naturkatastrof."

Är det då inte en naturkatastrof att torra sveper fram eller att det förekommer översvämningar? Jo, visst är det så. Men de plötsliga, dramatiska händelserna är ofta bara toppen på ett isberg i länder där en bred majoritet av befolkningen lider av kronisk undernäring, dåliga sanitära förhållanden m. m. Det är en mera "smygande" katastrof som till en betydande del beror på människans eget handlande. Det är kanske inte så tacksamt och så intressant att skildra detta, och därför missar man ofta sammanhang och bakgrund också när det gäller katastrofer. Varför har t. ex. antalet offer för naturkatastrofer i världen mer än sexdubblats mellan 60-talet och 70-talet? Kanske – ja, troligen – finns svaret i den tysta katastrofen. Människan ändrar sin miljö så att den gradvis blir mer sårbar för vissa katastrofhändelser, och parallellt med detta ökar människornas egen sårbarhet.

Exempel härpå ger ytterligare några pressklipp: "Varje år avverkas tropiska skogar motsvarande en yta av hela Svealand."

"Varje minut förvandlas en yta motsvarande 20 fotbollsplaner till öken."

"Varje sekund förs 30 ton matjord bort på grund av jordförstöring, enbart från det etiopiska högländet."

Den före sudanesiske presidenten hävdade inför FAO:s årsmöte 1983 att Saharaöknen tränger in i Sudan längs en bred front med en hastighet av omkring 5 km om året. Exemplet kan bli många, många fler.

Mitt i vår upplysta tid, då rapporter från världens alla hörn inom några timmar kan redovisas hemma i våra vardagsrum, då forskningsresultat debatteras och populariseras, så att även icke-forskare förstår, då kunskapen finns i högre grad än tidigare om allt fler förfinade sammanhang i livet, så ökar de skrämmande exemplen – ökar i omfång och ökar när det gäller antalet drabbade. Tecknen på att vi handskas ovarsamt och kortsiktigt med vår globala miljö får inte bli fler.

Vid sidan av allt annat biståndsarbete – och där är det viktigt att upprepa det som Karin Söder lyfte fram tidigare och som faktiskt står i en av de reservationer som bär ett centernamn – måste man upprätthålla en skillnad

mellan en akut och oförutsedd nödsituation och ett reguljärt bistånd, även om detta är inriktat på de i viss mening permanenta katastrofer som råder i många länder. Det skall alltså vara en boskillnad mellan de akuta och de förebyggande insatserna. Men bägge måste givetvis finnas sida vid sida.

Det behövs en återplantering och en nyplantering av skog. Det behövs breda markvårdsprogram. Det behövs särskilda satsningar på vattenprogram. Det behövs åtgärder för att minska överbetning och brännvedskris, liksom mycket annat. Det behövs en särskild satsning, gärna i form av områdesprogram, som kompletterar det landinriktade biståndet; man skall kunna gå över ett problemområde oavsett om det korsar en gräns.

Det är redan utsatta människor som drabbas. Det är människor som har nog med att skaffa mat för dagen som behöver vår solidaritet för att kunna få en tryggare morgondag. Jag yrkar därför, fru talman, bifall till reservationerna 68 och 71.

I hungerns spår kommer ofta sjukdomarna, eller också drabbar sjukdomarna hårdare. För närvarande vet vi att HIV-smittan med dess fruktade följeslagare aids drabbar mycket hårt i många delar av de mest utsatta länderna. Härvidlag är jag glad att kunna konstatera och understryka att utskottet gör en viktig markering genom att påpeka att vi måste gå fram på bred front och samarbeta både nordiskt och internationellt. Det finns en beredvillighet i skrivningen som jag tycker att man skall lyfta fram, liksom förslaget om tillkännagivande från ett enhälligt utskott.

Slutligen har centerpartiet i reservation 53 markerat betydelsen av de regionala insatserna i södra Afrika genom att förorda att anslagsposten ökas med 50 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. Men, fru talman, eftersom detta redan har berörts av andra talare och eftersom jag inte upplever saken så att det finns några egentliga motsättningar mellan majoritet och minoritet på denna punkt avstår jag från att argumentera och inskränker mig till att yrka bifall till reservation 53.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 59 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag skall kortfattat beröra några av vpk:s reservationer till detta betänkande.

Men jag vill först säga att jag anser att det här betänkandet om biståndspolitikerna i många stycken är mycket bra och att det, till skillnad från de betänkanden som vi tidigare under 1980-talet har behandlat här, på ett mycket avgörande och bra sätt tillbakavisa de moderata attackerna och den högervändning som har gjort sig ganska märkbar här under de senaste åren. Det hälsar jag och mitt parti naturligtvis med stor tillfredsställelse.

Jag skall uppehålla mig litet vid reservationerna 39 och 49, som handlar om Sydostasien, dvs. Vietnam och Kampuchea.

Vi har sedan länge, vilket är väl bekant, kämpat för att biståndet till Vietnam skall bibehållas och inte trappas ned, såsom har skett. Under många år, ända sedan 1976 när vi fick ny majoritet i riksdagen, har attackerna mot Vietnam, det vietnamesiska folket och återuppbyggnadsarbetet efter de

förfärliga krigen varit otroliga här i Sverige – och naturligtvis också i andra länder. Attackerna har varit mycket aggressiva, speciellt naturligtvis från moderata samlingspartiet. Tyvärr har också de andra borgerliga partierna dragits med i dessa attacker. Detta manifesterades 1976, direkt när vi fick en borgerlig majoritet i riksdagen, genom en sänkning av biståndet till Vietnam. Sedan har det fortgått på samma sätt. Det är ju skönt att vi inte har haft fortsatta borgerliga majoriteter – för då skulle vi ha haft ett biståndsläge och en biståndspolitik som åtminstone de av oss som tycker att det gäller en viktig fråga hade fått skämmas för.

Men det är ur vår synpunkt inte tillfredsställande som det är nu. Vi tycker att de prutningar på Vietnambiståndet som nu sker inte är acceptabla. Vi har föreslagit en höjning av landramen till Vietnam med 50 milj. kr. Det är inte särskilt mycket pengar i sammanhanget.

Jag skall inte uppehålla mig alltför mycket vid de argument som har använts av Vietnambiståndets motståndare. De har ju varit uppe i talarstolen tidigare i dag. Det är förvånansvärt att en sådan rapport som den Bertil Måbrink nämnde här – Katarina Larssons rapport om Bai Bang-projektet och skogsarbetarnas villkor – har använts på det sett som skett. Där fanns faktiskt mycket av både–och, vilket Bertil Måbrink visade med sina citat här i dag.

Vi har självfallet också kritiserat de förhållanden som framför allt de skogsarbetande kvinnorna har utsatts för i Vietnam, och det finns klara indikationer på att dessa förhållanden nu kommer att förbättras. Men det som har redovisats i massmedia från hela denna omfattande rapport, och som har använts i debatten, har varit sådant att man kunde ha trott att Katarina Larssons skrivningar enbart varit kritiska och nedgörande, vilket ingalunda var fallet.

I fredsbyggelsen mellan Vietnam och USA, som nu nästan har blivit bortglömd – utom av dem som sysslar med frågorna, kanske – lovade USA att ställa upp med hjälp för återuppbyggnad i landet, att hjälpa till att läka krigets sår, som det hette. Vi vet också att inte en cent av medel från USA har kommit i det sammanhanget. Det är ju därför som det är så viktigt att länder som Sverige fortsätter och ställer upp för det här folket, hjälper till att få landet på fötter. Det behöver inte ske kritiklöst, vilket ju har framhållits gång på gång i debatten.

Jag tycker att det vore bra om vi för framtiden i dessa biståndsdiskussioner kunde få en ytterligare tillbakatryckning av högeroffensiven mot Vietnam, och om vi kunde komma till insikt om att det fortfarande finns stora behov i områden där vi har stora möjligheter att hjälpa och där också hjälpen kommer fram till folket och inte hamnar, som har sagts tidigare här i debatten, hos eliter eller i toppen av samhället – för det gör inte Vietnambiståndet.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till vår reservation 39 om ökat bistånd till Vietnam.

Vi har också tagit upp frågan om Kampuchea och vad som kommer att hända när man där så småningom kommer att stå på egna ben. Jag skall inte här återupprepa diskussionen om Vietnams ockupation och om trupperna inne i landet. Men jag tycker att det är litet förvånande att man är så

historielös på borgerligt håll också när man kritiserar detta och inte kommer ihåg – vilket jag hade anledning att påminna om när vi debatterade denna fråga i utskottet – att vad som drog in Kampuchea i kriget var USA under Nixons presidentskap. USA invaderade landet, slängde ut kungen, Sihanouk, och etablerade allt detta elände som sedan följde. Om inte USA:s ingripande hade skett, hade kanske Kampuchea inte alls dragits in i dessa förhållanden. Man kan alltså inte enbart hålla sig till dagsläget, utan man måste också se på den historiska bakgrunden.

Vi tycker att det vore bra om man gjorde vissa förberedelser, tog ökade kontakter inne i Kampuchea, för att kunna ge ökat bistånd när de vietnamesiska truppernas tillbakadragande – eller avpollettering – kommer att ske. Ett årtal för detta tillbakadragande har ju angivits, och det finns ingen anledning att betvivla att det blir på det sättet. Det är inte så långt dit, och det hade alltså enligt vår uppfattning varit bra om vi hade kunnat fatta ett beslut om förberedelser. Detta har vi tagit upp i reservation 49, som jag också vill yrka bifall till.

Fru talman! Jag vill även beröra ett par andra, ganska välkända frågor om bistånd och internationell solidaritet, som vi länge har arbetat med. Det gäller befrielse rörelsen Fretilin på Östtimor. Det har i det sammanhanget varit många och, måste jag säga, tyvärr ganska omoraliska turer från de svenska regeringarna – för det gäller både socialdemokratiska och borgerliga regeringar. Enligt vår uppfattning har man enbart på grund av de stora handelspolitiska intressen som vi har när det gäller Indonesien, en stormarknad i Sydostasien, förrätt folket på Östtimor och dess representanter i befrielse rörelsen Fretilin. Det har gjorts uppmärksammade uttalanden av högt uppsatta tjänstemän i den svenska utrikesförvaltningen. De har varit där, kommit hem och berättat att det inte finns något Fretilin kvar utan att allting i stort sett är väl beställt, att den indonesiska regimen ser till att det kommer in hjälp, osv. Men samtidigt får vi motsatta rapporter, och vi vet att Fretilins motstånd, fortsätter, att förtrycket och massakrerna från den indonesiska krigsmaktens sida på den här ön fortsätter.

Vi anser fortfarande att den svenska regeringen borde ta initiativ för att försöka få in direkt hjälp till Fretilin. Det förslaget har som vanligt avstyrkts i betänkandet. Därför har vi i reservation 63 krävt att Sverige skall försöka få direkt hjälp in till Fretilin på Östtimor.

I reservation 63 har vi också på nytt väckt frågan om humanitärt bistånd till Chile. Det är ju en fråga som har kommit litet i skymundan under de senaste åren. Vi har här tidigare hört om förhållandena i Latinamerika och om militärdiktaturerna där, som nu försöker blomma upp igen. Argentina och Uruguay har nämnts i debatten här i dag. I Chile sitter diktaturen kvar. Det vore enligt vår mening bra om man kunde öka hjälpen till det chilenska folket genom olika organisationer, och vi har reserverat oss för detta i reservation 63, som jag yrkar bifall till.

Slutligen några ord om stöd till solidaritetsorganisationerna, Afrikagrupperna och ISAK. Det har gjorts skrivningar om detta i utskottet, men man har inte velat gå in för ökade generella bidrag till dessa organisationer. Det som händer i södra Afrika får vi räkna med kommer att fortsätta under lång tid, och de opinionsbildande grupperna här hemma i Sverige behöver ökat

stöd. Vi har tagit upp detta i vår motion och reserverat oss för det kravet i reservation 73, till vilken jag också yrkar bifall.

Anf. 60 BENGTT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Av den här debatten kan man dra åtminstone en slutsats när det gäller ett partis, moderaternas, biståndsfilosofi, nämligen ungefär följande: Ett gulnat foto av Karl Marx i något u-land och moderaterna kräver avveckling av det svenska biståndet!

Jag skall i övrigt kommentera de reservationer som hänför sig till svensk biståndsverksamhet i Asien och särskilt uppehålla mig vid förhållandena i Vietnam och Afghanistan.

Moderaterna kräver än en gång att biståndet till Vietnam skall upphöra och föreslår att ingen ny landram skall sättas upp för nästa budgetår. Folkpartiet och centern vill skära ner Vietnambiståndet från 300 till 200 milj. kr. och upprätta en s. k. avvecklingsplan för detta bistånd. Vpk vill å andra sidan höja medelsramen med 50 milj. kr. Som skäl för sitt yrkande åberopar moderaterna Vietnams ockupation av grannlandet Kampuchea samt bristande respekt för mänskliga rättigheter. Det senare exemplifierat med vad man menar vara grova missförhållanden för skogsarbetarna vid Vinh Phu/Bai Bang-projektet. Folkpartiet ansluter sig närmast till moderaternas värderingar, medan centern nöjer sig med att peka på vietnamesiska truppstyrkors närvaro i Kampuchea. Centern ger i rättvisans namn samtidigt uttryck för insikten att pågående insatser och gjorda åtaganden skulle skadas vid ett alltför abrupt avbrott av biståndssamarbetet med Vietnam.

I en annan reservation begär moderaterna dessutom en särskild redovisning av biståndet till Vietnam i form av en s. k. vitbok. Slutligen krävs i en gemensam borgerlig reservation att Sverige skall ställa ytterligare krav på förbättring av arbetsförhållandena vid skogsprojektet Vinh Phu/Bai Bang.

Vietnam är ett av jordens fattigaste länder. Fyra decenniers krigstillstånd och då inte minst USA:s skövling av landet har satt djupa och svåråtkäta sår i det vietnamesiska samhället. Stora förluster av liv och egendom samt en kraftigt försämrad ekonomisk utveckling har utsatt landet och dess invånare för svåra prövningar. Inget biståndsland har blivit mera omskrivet och debatterat än Vietnam. Ofta, och det gäller inte minst moderaternas kritik, har åsikterna varit flera än insikterna. Den moderata logiken är också en smula haltande. Först kräver man stopp för biståndet till Vietnam, därefter en faktaredovisning i form av en vitbok.

Vi har inte motsatt oss en lättillgänglig sammanställning av relevant information om biståndet till Vietnam. Något så pretentiöst som en vitbok anser vi dock inte vara nödvändigt.

Flera informationskällor står redan till buds. Sålunda kan man studera förhållandena på platsen, t. ex. i Bai Bang, en möjlighet som erbjudits såväl utskottets ledamöter som ledamöter av SIDA:s styrelse. Endast moderaterna har anmält den obotfärdiges förhinder.

Slutligen vill jag rekommendera läsning av en alldeles färsk och förträfflig blå bok i skriftserien Bistånd utvärderat: nr 2-87. Detta gör jag också med tanke på att vi av moderaternas företrädare Margaretha af Ugglas tidigare i dag fick en del lästips. I den här blå boken tas just skogsarbetarnas villkor i

Bai Bang upp. De utredare som i debatten ofta används som slagträ mot projektet är betydligt mer nyanserade än vad som framskymtats i den moderata propagandan. I sina slutsatser skriver de bl. a.:

”I Vietnam kan t. ex. nästan alla läsa och skriva, och praktiskt taget alla barn går i skolan. Nära nog alla har tillgång till hälsovård, och spädbarnsdödligheten ligger inte mycket över i-ländernas. Vietnam saknar däremot överklass som genom att utnyttja andra lever i överflöd och låter folkflertalet leva under omänskliga förhållanden.”

Om dessa och andra intressanta iakttagelser om Vietnam kan man alltså läsa i den blå boken.

Förhållandena för skogsarbetarna vid Bai Bang-projektet har i själva verket förbättrats. Det gäller inte minst kvinnornas situation. En omfattande undersökning av arbets- och levnadsvillkoren i området kommer dessutom att redovisas av Rita Liljeström i höst.

Slutligen finns det anledning att erinra om att Vietnams regering gjort en utfästelse att de vietnamesiska trupperna skall ha lämnat Kampuchea senast 1990. Sverige har också skaffat sig full handlingsfrihet gentemot Vietnam genom att inte göra några bindande åtaganden efter 1990.

Jag yrkar avslag på reservationerna 36–41.

Moderaterna vill sänka anslagsramen med 5 milj. kr. till ett annat fattigt och biståndsberoende land i Sydostasien – Laos. Vpk å andra sidan vill öka anslaget med samma belopp. Det finns stora och otillfredsställda biståndsbehov i Laos. Det gäller inte minst inom skogs- och transportsektorn, till vilka områden Sverige koncentrerar det långsiktiga samarbetet. Det finns förvisso betydande svårigheter att bedriva biståndsverksamhet i Laos. Men man skall då komma ihåg att de problem som uppstått till inte oväsentlig del beror på en handelsblockad från grannlandet Thailands sida.

Vi anser att biståndet till Laos är väl avvägt, och jag yrkar avslag på reservationerna 45 och 46.

Vpk vill minska biståndet till Bangladesh med 10 miljoner utöver den nedskärning som redan genomförts enligt förslaget i propositionen. Som skäl anför man en oviss politisk utveckling särskilt utifrån demokratisk synvinkel. Det skall erkännas att det ofta varit svårt att nå de mest eftersatta grupperna i Bangladesh med bistånd. Rådande brister i biståndssamarbetet motiverar därför en viss minskning av medelsramen. Att gå så långt som vpk förordar är dock inte motiverat. Jag yrkar avslag på reservation 47.

Vpk vill att Sverige redan nu skall bygga upp ett mera långsiktigt biståndssamarbete med Kampuchea. Detta anser utskottsmajoriteten inte vara möjligt så länge vietnamesiska trupper besätter landet.

Jag yrkar avslag på reservation 49.

I reservation 62 förordar vpk ett direkt humanitärt stöd till befrielseörelsen FRETILIN på Östra Timor. Låt mig först slå fast att Sverige lämnar ett betydande humanitärt bistånd till Östra Timor. Detta kanaliseras genom Svenska röda korset till Internationella röda korset, ICRC, som nyligen kunnat återuppta biståndsverksamheten på ön. Däremot vidhåller vi uppfattningen att direkta bidrag till befrielseörelser bör utgå endast om FN:s generalförsamling i en resolution med svensk anslutning uttalat sig till förmån för sådant stöd.

Jag yrkar avslag på reservation 62.

Centern och folkpartiet reserverar sig till förmån för stöd till demokratiseringsfrämjande insatser i Filippinerna. Det finns skäl att understryka att Sverige redan lämnar bistånd till landet genom enskilda organisationer, Beredningen för tekniskt-ekonomiskt samarbete, BITS, och internationella organisationer. Vi har anledning att räkna med att regeringen även i fortsättningen kommer att ge samarbetet med Filippinerna den inriktningen att den demokratiska utvecklingen i landet kan befrämjas.

Jag yrkar avslag på reservation 72.

Folkpartiet begär en särskild anslagspost för humanitärt bistånd till Asien och Mellanöstern. Vi delar uppfattningen att de mänskliga rättigheterna kränks i lika stor utsträckning på många håll i dessa delar av världen som i regioner för vilka särskilda anslagsposter för humanitära insatser har inrättats. Å andra sidan gör vi redan nu betydande humanitära insatser genom anslag till enskilda organisationer och till katastrofhjälp i Asien och Mellanöstern. Afghanistan är ett bra exempel på detta.

Fru talman! Jag vill samtidigt som jag yrkar avslag på reservation 64 avslutningsvis säga några ord om situationen i just Afghanistan.

Sedan 1979 ockuperar Sovjetunionen Afghanistan, ett litet och underutvecklat land i Centralasien. Detta krig kräver liksom andra väpnade konflikter sina offer på slagfältet. Men detta är trots allt inte det värsta. I Afghanistan är det folket som är fienden för förtryckarna och ockupationsmakten. Den ryska elefantens fot har varit särskilt skoningslös mot kvinnor och barn. Fem miljoner människor, en tredjedel av Afghanistans befolkning, befinner sig på flykt undan den ryska krigsmaskinen. Av dessa uppehåller sig drygt tre miljoner i grannlandet Pakistan. Det torde vara den största flyktingkoncentrationen i världen. Varje månad flyr fortfarande mellan 8 000 och 10 000 afghaner över gränsen till Pakistan och Iran. Nästan 50 % av flyktingarna är barn under 15 år.

När en väninna till den engelske dramatikern George Bernhard Shaw i första världskrigets Tyskland tog bilder av svältande tyska barn, anklagades hon för att stödja fienden. Då replikerade Shaw: "We have no enemies below the age of seven" – vi har inga fiender under sju år. Men i Afghanistan betraktas barnen som fiender av den sovjetiska ockupationsmakten och dess bräckliga och omänskliga marionettregim.

Barnadödligheten i Afghanistan är, jämte den som förorsakas av apartheidregimen i Sydafrika, högst i världen. 40 % av Afghanistans barn dör före fem års ålder. Barn i Afghanistan dör av diarréer, luftvägsinfektioner, malaria, undernäring och svält, men barn i Afghanistan dör också av bomber och minor – bomber släppta från ryska flygplan och s. k. licksaksminor, maskerade till dockor, pennor, klockor och andra vardagsföremål. En hearing här i Stockholm den 4-5 april, arrangerad av Svenska Afghanistankommittén, satte obevekligt de ryska illdåden mot barn i strålkastarljuset.

Nu finns åtminstone några tecken på rysk vilja till en politisk lösning av Afghanistankonflikten. Förhandlingar i Genève har lett till vissa framsteg. Men samtidigt pågår kriget i Afghanistan med oförminskad intensitet. Jämsides med att Sovjet i ord visar nymornad fredsvilja, bombar ryska flygplan flyktingläger i Pakistan. Det drabbar främst barnen.

I senaste numret av Afghanistan-Nytt skriver Kristina Talja, forskollärare från Göteborg, bl. a.: "För barnen som växer upp i Pakistan blir Afghanistan ett paradiset bortom bergen, en dröm om en verklighet som blir allt mer orealistisk med åren. De hör ständigt de vuxnas berättelser om hur bra de hade det i Afghanistan, om huset, jorden, boskapen och trädgården med fruktträden. En pojke sa till mig: 'Här i Pakistan finns bara sand och små vassa stenar, som man skär sig på. I Afghanistan kan man springa barfota i gräset.' "

Vi i Sverige kan ge vårt bidrag till att förverkliga de afghanska barnens dröm om att åter få springa omkring i sitt lands gröna gräs genom att fortsätta vårt humanitära stöd, bl. a. genom Svenska Aghanistankommitténs försorg. Just Afghanistankommittén är en av de allra effektivaste biståndskanalerna för medicin, sjukvårdsutrustning och livsmedel till landets lidande befolkning. Vi kan också ge vårt bidrag till en bättre tillvaro för barnen i Afghanistan genom att i olika sammanhang oförtröttligt fortsätta att hävda de folkrättsliga och humanitära principer som förtrampas i landet. Inte minst viktigt är nu att arbeta för att internationella organisationer som t. ex. UNICEF – FN:s barnfond – får möjligheter att utvidga sitt i dag begränsade hjälparbete inne i Afghanistan.

Anf. 61 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Ett par korta kommentarer om Östra Timor och Fretilin och om Kampuchea med anledning av Bengt Silfverstrands inlägg.

Östra Timor och Fretilin är en av de senaste decenniernas största moraliska debacle i den svenska utrikespolitiken. Vi har svikit ett folk, och vi har gjort det medvetet på grund av att stora ekonomiska intressen har sett den stora marknaden i Indonesien som viktigare än att söka hjälpa en liten och utsatt folkgrupp i dess kamp för självständighet. Det har varit många turer, och jag har inte tid och möjlighet att nu dra upp dem. Vi får säkert återkomma till den debatten.

Vad som har varit anmärkningsvärt är att svenska regeringar – det gäller naturligtvis även tidigare borgerliga regeringar – gång på gång har framfört uppfattningen att det har genomförts en pacifiering på Östra Timor, att där inte pågår några strider, att där inte finns något motstånd och, vilket är ännu mer anmärkningsvärt, att den indonesiska regimen på något sätt skulle ha börjat kanalisera in hjälp till folket på Östra Timor.

I det sammanhanget nämnde Bengt Silfverstrand Internationella röda korsets arbete. Men Röda korset får ju bara arbeta på den indonesiska regimens villkor! Då kommer naturligtvis inte ett öre, inte en gasbinda eller någonting annat att hamna hos de människor som fortfarande gör motstånd, och det är ju det som är det viktiga.

Jag tycker det är litet fegt att som vanligt krypa bakom att FN inte har bestämt att man skall hjälpa denna befrielsesträvan och säga att så länge FN inte gör någonting kan inte vi heller göra det. Några sådana internationella lagar finns inte skrivna. Ingen skulle kunna pricka Sverige om den svenska regeringen ansåg att man borde hjälpa Fretilin.

De rapporter som har lämnats av utskickade höga tjänstemän på UD har varit deprimerande, som jag sade tidigare. Man har åkt omkring med

representanter för regimen och kommit hem och rapporterat att allt är gott och väl.

Den här frågan måste vi naturligtvis fortsätta att ta upp. Det är beklämmande att vi har hamnat i den situationen, men den måste debatteras vidare.

När det gäller Kampuchea vill jag bara säga att argumentet att man inte skulle kunna göra vissa förberedelser och sonderingar för att uppta en ökad och intensifierad hjälp när vietnameserna drar sig tillbaka 1990 inte är hållbart. Även om de nu finns där, finns det naturligtvis möjligheter att göra undersökningar av olika slag i syfte att förbättra möjligheterna att öka hjälpen efter 1990.

Anf. 62 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! När det gäller Östra Timor arbetar Sverige utifrån de förutsättningar att lämna hjälp som råder i landet. Vi har mycket begränsade om ens några möjligheter att påverka det politiska läget i landet. Däremot kan vi göra humanitära insatser. Den kanal som står oss till buds är Internationella röda korset, och vi måste ändå notera som ett framsteg att Internationella röda korset åter kan verka på Östra Timor.

Så sent som 1986 uppgick budgeten för humanitärt stöd genom Röda korset till 11 milj. kr. – Svenska röda korset bidrog med 400 000 kr. – och hälften kom från katastrofanslaget. Jag har inte märkt att vpk när vi har diskuterat detta har haft någon annan uppfattning.

När det gäller Kampuchea nämnde Oswald Söderqvist att man åtminstone kunde göra sonderingar. Jag vet inte hur hårt vi skall trycka på just det ordet, men det är alldeles uppenbart att Sverige genom att finnas i landet med humanitärt stöd skaffar sig en uppfattning om förutsättningarna. Först när det inte längre finns främmande trupper i landet blir det möjligt att ta ställning till om vi skall kunna ge oss in på ett mera långsiktigt svenskt bistånd till Kampuchea.

Anf. 63 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Det ligger ingen motsättning i att tycka att det är bra att Internationella röda korset kan komma in och verka på Östra Timor. Det är klart att det är bra, ingen har påstått någonting annat.

Men det har också åtskilliga gånger av Fretilins representanter, som jag med säkerhet vet har träffat högt uppsatta personer i socialdemokratins ledning vid sina besök här i Sverige vid flera tillfällen, mycket klart och tydligt deklarerats på vilket sätt och genom vilka kanaler man skulle ha kunnat sända in svenskt humanitärt bistånd till Östra Timor utan att bli beroende av den indonesiska regimen. Det har ni inte velat lyssna på. Jag skall inte nämna några namn, men jag vet att Hortha, Fretilins "utrikesminister", som flera gånger har besökt Sverige, har framfört dessa uppgifter till socialdemokratien. Man kan alltså inte skylla ifrån sig på det.

Det är alltså den obotfärdiges förhinder, tycker jag. Fortfarande är det bara att konstatera att de svenska ekonomiska intressena av Indonesien som stor marknad för svenska företag har fått väga tyngre än att försöka hjälpa ett litet folk som orättfärdigt har ockuperats efter att ha förklarat sig självständigt 1975.

Anf. 64 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det har visat sig vara välgrundad svensk praxis att låta stöd till befrielseörelser utgå endast i enlighet med den resolution som FN:s generalförsamling har antagit och som Sverige har anslutit sig till och som medger bistånd och stöd till sådana här organisationer.

Inga nya omständigheter – inte heller Oswald Söderqvist har i denna debatt pekat på några sådana – föranleder en omprövning av den här välgrundade inställningen.

Anf. 65 GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Först vill jag säga till Bengt Silfverstrand att jag blev väldigt imponerad av hans engagerande anförande om Afghanistan. Det tar sig när det gäller regeringens syn på den saken, och tydligen även socialdemokraternas.

Sovjets ockupation av Afghanistan har ju förorsakat världens största flyktingproblem. Det har aldrig någonsin i modern tid funnits ett så stort flyktingproblem. Man kan fråga sig varför socialdemokraterna inte kan gå med på mer medel t. ex. till flyktingkommissariatet. Jag besökte för ett tag sedan FN-forum och då vädjade den nordiske flyktingkommissarien om ytterligare medel på grund av bl. a. problemet med Afghanistans flyktingar. Likaså nämndes barnens behov av hjälp. Jag tycker att socialdemokraterna på den punkten kunde ha stött centerns krav på mer pengar till UNICEF.

Fru talman! Vilken funktion har biståndsmålet tillväxt, om större delen av folket i ett mottagande biståndsland blir allt fattigare? Har författaren Gunnar Ohrlander rätt när han säger att bönderna tillhör tredje världens fördömda? Jag tänker då på de miljoner småbrukare som faktiskt förtrycks och tvångsförflyttas i vissa afrikanska länder. I Tanzania är det 10 miljoner bönder som tvångsförflyttas. Deras gamla gårdar har bränts ned eller övergivits.

I Etiopien är det 30 miljoner människor som skall flytta på sig. Deras gamla hus skall rivas och nya skall byggas upp med material från de gamla husen.

Bertil Måbrink är inte längre kvar här i kammaren. Han klagade på saker som vi inte hade tagit upp tidigare. Men jag hörde inte att han heller talade om det här och det berodde inte på tidsbrist, såvitt jag kan förstå.

Jordbrukspolitiken är A och O för att dessa länder över huvud taget skall kunna komma på fötter igen och få till stånd en ekonomisk tillväxt. I SIDA:s rapport om Tanzania från oktober 1986 slår man fast att biståndet här varit så omfattande att Tanzania knappast hade kunnat hålla fast vid sin politik utan givarnas stöd. I Tanzania har 70 % av den statliga budgeten upprätthållits med hjälp av bistånd – och då inte bara från Sverige. Men människorna har inte blivit mindre fattiga!

I tidningen Aftonbladet har Gunnar Ohrlander beskrivit förhållandena i Tanzania. Jag antar att Aftonbladet i regeringens ögon ligger nära sanningen. Därför har jag valt att återge några citat från den tidningen.

För 19 år sedan bar Tage Erlander i Tanzania och gjorde det landet till ett biståndsland. Nu 19 år efteråt visar det sig vara på följande sätt:

– Industriproduktionen ligger under 1969 års nivå och industrins kapacitet utnyttjas till ca 20 %.

– 2 % av statsföretagen har godkända revisionsberättelser, många företag har aldrig presenterat någon ekonomisk redovisning sedan starten 1972.

– Med hjälp av bistånd byggdes tusentals vattenanläggningar. Bara 10 % fungerar tillfredsställande.

– Hälsoprogrammet har praktiskt taget brakat ihop.

– Tanzanias berömda satsningar på skolorna har inte alls gett de positiva resultat som officiella framställningar vill ge sken av. Eleverna fick i många fall ägna halva terminerna åt att marschera och att lära sig sjunga lovsånger till Nyereres ära.

– Enligt en beräkning sitter nu hundratusentals tanzanier i fängelser. Många är inspärrade, inte för vad de gjort utan för vad de förväntas göra – dvs. preventiv arrest!

SIDA själv har rapporter om att 50 000 barn dör varje år på grund av undernäring och att 10 000 småbarn är blinda på grund av vitaminbrist.

Jag har läst biståndsbudgeten om och om igen. Men jag kan inte se att man beskriver någon av de här sakerna. Någoting av det här måste i varje fall ha ett berättigande. I stället säger man t. ex. att satsningarna på utbildning inte har blivit som det var avsett och att det beror på den ekonomiska krisen. Men det handlar ju om *sättet* att administrera och leda, om *sättet* att hantera saker och ting. Det handlar också om utformningen och inriktningen av biståndet.

I det perspektivet är det inte särskilt svårt att förstå varför vi i centerpartiet inte vill öka biståndet till Tanzania innan klarhet har vunnits om den fortsatta utvecklingen och om Tanzanias ekonomiska anpassningspolitik. Jag yrkar bifall till reservation nr 31.

I en rapport från Sveriges ambassad i Addis Abeba kan man läsa om det etiopiska bybildningsprogrammet. Det beskrivs som en toppstyrd kampanj från partiets och jordbruksministeriets sida. Bönderna måste själva täcka kostnaderna för flyttning och ombyggnad. Det sägs också att bybildningen skulle kunna leda till positiva utvecklingsåtgärder. Men det finns inga tecken på sådana när det gäller investeringar i vägar, vattenförsörjning och elektrifiering. Trädgårdar finns kvar där människor inte längre bor. Vitaminbristen ökar därför att tillgången på grönsaker minskar. Man har långt att gå till sina trädgårdar. De fattigaste hushållen – ofta rör det sig om hushåll där kvinnor är ensamförsörjare – har drabbats hårdast.

I rapporten sägs det också att bybildningen kommer att påverka produktionen negativt. Även här har vi gjort en markering. Vi är nämligen emot en höjning av anslaget, därför att vi anser att biståndet bör ha en katastrofinriktad karaktär. Vidare behöver det inriktas på väl definierade projekt och ämnesområden som är angelägna för människorna i mottagarlandet. Jag yrkar bifall till reservation nr 33.

Fru talman! Det är också min uppgift att förklara centerpartiets ställningstagande när det gäller svenskt bistånd genom SIDA till Vietnam.

Det finns många vackra ord i regeringens proposition om svenskt bistånd. Man fäster i väldigt hög grad ökad vikt vid demokratimålet. Regeringen påstår att vi i Sverige befrämjar den demokratiska samhällsutvecklingen i världen mer än vad flertalet andra givarländer gör.

Grunden för demokratin är ju respekten för människor, för folkgrupper, för andra länder och för fred i världen. Ett land som förtrycker ett annat lands

folkrätt uppträder inte demokratiskt.

Jag vill fråga regeringen: Skall demokratimålet i ett mottagarland kunna motverka demokratimålet i ett annat land?

Jag är väl medveten om att Vietnam är ett utomordentligt fattigt land och att det landets fattiga behöver all hjälp de kan få. Vi vill ju också ge humanitär hjälp.

Men jag blir betänksam när Nordvietnam fortsätter att ockupera Kampuchea och landet samtidigt får fortsatt bistånd från Sverige. Folkrätten i Kampuchea blir därmed inte lika viktig som demokratimålet i Vietnam. Gör inte det här biståndet det möjligt för Vietnam att fortsätta ockupationen, att få mer pengar över till att finansiera den? Den frågan måste ställas.

Inte heller Oswald Söderqvist är kvar här i kammaren. Men oavsett vem som ockuperar handlar det om brott mot folkrätten. Om det gäller USA och Nordvietnam i Kampuchea eller om det gäller Sovjet i Afghanistan spelar ju ingen roll. En ockupation är en ockupation! Så länge detta pågår kommer vi i centerpartiet att kräva en avvecklingsplan. Vi i centerpartiet yrkar på att biståndet i år minskas med 100 milj. kr. till 200 milj. kr.

Jag yrkar bifall till reservation nr 38.

Jag yrkar också bifall till reservation nr 41, som berör arbetsförhållandena i Bai Bang. Jag tänker inte gå in närmare på de sakerna, för de har ju redan tidigare diskuterats.

Fru talman! Jag yrkar också bifall till reservationerna 78 och 83.

Många av de fattigaste u-länderna befinner sig i en akut betalningskris till följd av en svår skuldsituation. Centerpartiet medverkade därför under förra riksdagsåret till att införa ett särskilt anslag till stöd till dessa länder. Stödet förutsätter ett internationellt samarbete och att ekonomiska anpassningsprogram upprättas för resp. land.

I propositionen skriver regeringen: "I andra hand – – bör stöd kunna lämnas till bilaterala insatser i programländer för svenskt bistånd eller länder med vilka Sverige bedriver ett reguljärt ekonomiskt samarbete." Centern anser att stödet bör utgå till de fattigaste länderna, oavsett om de är programländer eller ej, så länge anslaget finns. Anslaget för u-krediter har ökat mycket snabbt. 1981/82 föreslogs 14,9 milj. kr., och nu är förslaget 650 milj. kr.

U-krediterna har kritiserats kraftigt redan tidigare. Det har i rapporter konstaterats att de biståndspolitiska skälen för u-kreditsystemet är undermåliga. Bokstavligt tolkade är de utan saklig underbyggnad eller egentligen baserade på argument för stöd åt svensk export, säger kritiker i böcker om bistånd. Detta styrks delvis av vad Gunnar Ohrlander har erfarit. Ju mer u-krediter som anslås, desto större blir behovet av dessa i framtiden – det framstår klart *allteftersom*.

Centerpartiet föreslår därför att anslaget för u-krediter skall minskas med 250 milj. kr. och att betalningsbalansstödet skall uppgå till endast 100 milj. kr., med hänsyn till att det sedan tidigare finns en stor andel outnyttjat anslag.

Det får i fortsättningen inte vara så att bistånd ges till regimer som kan stärka sina egna positioner och att kravet på en positiv biståndseffekt för de fattiga kommer i andra hand.

I en revisionsrapport från riksrevisionsverket som handlar om importstödet, som också har att göra med Sveriges export, sägs rätt ut att importstödet i första hand skall uppfylla tillväxtmålet. Det endamålet är tillräcklig om det inte uppenbart motverkar de tre andra biståndsmålen. Importstöd ges i stor utsträckning t. ex. till Tanzania, med det har visat sig att inte ens tillväxtmålet har uppfyllts, än mindre målet att med biståndet nå de fattiga i landet. Revisionsrapporten visar att SIDA har liten kunskap om regelsystem för upphandling i de aktuella länderna och att SIDA inte följer sina egna riktlinjer. Detta är mycket allvarligt, med tanke på de stora belopp som utgår i form av importstöd.

Jag har en känsla av att biståndspolitiken har utvecklats på precis samma sätt som inrikespolitiken. Om bara byråkratin och administrationen kan uppvisa fina siffror på papperet är regeringen nöjd. Vi är bra på att fylla i blanketter i detta land; och vi är bra på pappersexercis. Vi också mycket bra på att säga till omvärlden att vi är duktiga. Gunnar Ohrlander mötte emellertid i Östafrika människor som tyckte att svenskarna var dåliga biståndsgivare.

Fru talman! Centern kan på intet sätt tänka sig att minska det totala biståndet, utan vi säger snarare att det på sikt skall ökas.

Centerpartiet anser att en biståndssatsning måste mynna ut i en mobilisering i det mottagande landet, så att den egna kraften och kunskapen ökar. Det skall, som Britta Hammarbacken sade, vara hjälp till självhjälp i stället för odefinierat finansiellt stöd. Det krävs rätt kunskaper om jordbrukspolitik, om miljöhänsyn och om planering och för det krävs en decentraliserad inriktning av planeringen. Då skulle förutsättningarna för egen produktion förändras, så att ett finansiellt stöd så småningom skulle kunna ge det lyft i materiell välfärdsökning som dessa folk så väl behöver. I dag, när vi står med facit i hand, ser vi att det rent finansiella stödet tydligen inte har hjälpt de fattigaste särskilt mycket.

Fru talman! Centerpartiet kräver en biståndspolitisk utredning. Vad hjälper målformuleringar om instrumenten saknas? Det behövs en biståndspolitisk utredning, annars kommer det att bli omöjligt att bedöma de olika anslagsposterna. Det behövs konstruktiv kritik och utvärdering av svensk biståndspolitik. Målet ekonomisk tillväxt skall även gälla de fattiga, annars har vi ingen biståndspolitik värd namnet.

Anf. 66 BENGTT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det var intressant att notera att centerns andre vice ordförande gör moderaterna sällskap när det gäller att leta fram brister i biståndet. Det var mest klagomål på det som inte fungerar och inte så mycket konstruktiva och nya egna tankegångar vi fick höra.

Jag noterar naturligtvis med tacksamhet Görel Thurdins vänliga ord om mitt avsnitt om Afghanistan, men jag hörde en antydning om att socialdemokratin skulle ha ett nymörnat intresse för detta land. Den felsynen må förlåtas Görel Thurdin, eftersom hon inte har varit så länge här i kammaren.

Socialdemokraterna har under flera år fört fram och tryckt mycket hårt på situationen i Afghanistan, inte bara i ord utan också i handling. Det är ingalunda så, som Görel Thurdin vill låta påskina, att det är pengarna som är

begränsningen när det gäller stödet till Afghanistan, utan det är möjligheter-na att bedriva ett effektivt biståndsarbete inne i landet. Låt mig ta två exempel.

Röda korset och UNICEF har hittills i stort sett bara kunnat arbeta meningsfullt i det av Sovjetunionen kontrollerade Kabulområdet. Nu finns det vissa tecken på att det också skall bli möjligt att utvidga den verksamheten. Jag är helt övertygad om att Sverige då kommer att ställa upp med ytterligare ekonomiskt bistånd till landet.

När det gäller Vietnam hade nog Görel Thurdin skrivit sitt anförande i förväg, och hon tog inte intryck av den debatt som nu har ägt rum. Det har här klart och tydligt slagits fast två saker när det gäller Vietnams närvaro i Kampuchea. Det ena är den vietnamesiska regeringens utfästelse att lämna landet senast 1990, och det andra är den svenska regeringens klara deklaration att Sverige bara fullgör åtaganden om bistånd till Vietnam fram till 1990.

Slutligen vill jag i all vänlighet göra det påpekandet att Nordvietnam, som Görel Thurdin nämnde i sitt anförande, inte längre existerar. Nord- och Sydvietnam är sedan flera år tillbaka enade i ett Vietnam.

Anf. 67 GÖREL THURDIN (c) replik:

Fru talman! Bengt Silfverstrands syn på Afghanistan är mycket bra. Centerpartiet ställer sig helt och hållet bakom den och kommer att stödja varje förslag som gäller hjälpverksamhet till de många människor som befinner sig i nöd där borta.

Jag accepterar dock inte att Bengt Silfverstrand påstår att jag har ställt mig i det moderata ledet när det gäller biståndspolitiken. Jag förstår inte varför vi inte skall kunna prata om felaktigheter som sker i biståndet. Det verkar som om de rapporter som kommer från ambassader, från SIDA och från riksrevisionsverket inte skall diskuteras, utan de skall bara användas som slagord i debatten. Jag anser att det är konstruktiv kritik att ta fasta på sådana här rapporter. Vi måste försöka bedriva en biståndspolitik som gör det möjligt att nå fram till de fattiga människorna. Det spelar ingen roll hur stora anslagen är om effekten inte blir den avsedda. Därför har centerpartiet krävt en biståndspolitisk utredning. Utvärderingarna och kritiken måste samlas, och vi måste försöka enas om en inriktning som leder till den hjälp som vi verkligen vill ge.

Anf. 68 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det är självklart att man har både rätt och skyldighet att vara kritisk. Men det är mycket väsentligt att man också försöker föra fram positiva element i biståndet och framför allt att man är nyanserad.

Jag vill för min del avsluta den här debatten med att notera att det inte finns någon fråga som har diskuterats mer ensidigt i den här kammaren eller i svensk debatt över huyud taget än Vietnambiståndet. Där har i första hand moderaterna varit skyldiga, men centern och folkpartiet har alltför villigt hoppat på kritikvagnen. När vi nu har en rapport som är intressant. Bistånd utvärderat, som jag också vill rekommendera Görel Thurdin, skall jag avsluta med att läsa ett kort stycke ur den.

Bl. a. kvinnornas situation har tagits upp i många olika sammanhang. Nu noterar utredarna i denna rapport följande: I Vietnam finns det emellertid ett antal lagar och förordningar som skyddar de kvinnliga statsanställda. De har t. ex. rätt till 6 månaders mammaledighet, fri barnomsorg, längre sjukledighet än män osv. Anställningsvillkoren för vietnamesiska kvinnor är alltså annorlunda och t. ö. m. bättre än för kvinnliga arbetare i många andra fattiga länder.

Anf. 69 GÖREL THURDIN (c) replik:

Fru talman! Vi kan använda rapporter och läsa delar av dem, det gör naturligtvis var och en av oss. Men det hindrar inte att ju fler sådana här saker vi tar fram ur olika delar, desto större framstår behovet av en biståndspolitisk utredning. Därför tycker jag att det inte går att, som socialdemokraterna menar, ta steg för steg med motiveringen att det inte skulle gå att hålla samman alltihop på en gång. Biståndet är mångfasetterat, det är alldeles givet. Men vi kan inte få de rätta diskussionerna, om vi inte på något sätt får en samling kring en utredning, som inte bara handlar om målen utan också om medlen.

Anf. 70 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Fru talman! Jag har anmält mig för att tala om biståndet till Afrika och om katastrofbiståndet, men jag tar mig friheten att börja med några kommentarer.

Flera talare har i dag pekat på den ofantliga skuldbörda som u-länderna har dragit på sig. Den uppgår nu till ungefär 1 000 miljarder dollar. Det jag vill peka på, fru talman, är att i den storleksordningen ligger också de samlade militära utgifterna under ett enda år. Under ett enda år satsar alltså världens regeringar, med stormakterna i spetsen, lika mycket på militära utgifter som u-länderna har i skuldbörda. Detta visar en viktig sak: Det finns resurser. Frågan är bara hur de används.

För att förebygga missförstånd vill jag genast säga att jag självklart inte är ute efter att alla militära resurser direkt skall överföras till utvecklingsarbete, så orealistisk är jag inte. Men jag vill med denna jämförelse peka på det samband som finns mellan nedrustning och utveckling.

Flera talare här i dag också pekat på problemen med svälten i världen. Britta Hammarbacken gjorde det i ett engagerat och fint anförande, tycker jag. Jag skulle vilja göra en liten jämförelse här också. På grund av svält, alltså därför att det inte finns tillräckligt med mat, därför att det inte finns rent vatten så att barn kan undvika diarréer, därför att man inte kan vaccinera barn mot sjukdomar, som man skulle vilja göra, dör varje dag 40 000 barn i onödan. De dör därför att de inte får rent vatten, därför att de inte får tillräckligt med mat, därför att de inte vaccineras mot de vanligaste sjukdomarna. Det innebär att under den tid som gått sedan denna biståndsdebatt började i morse har mer än 10 000 barn dött i onödan. Det är också något att tänka på när vi diskuterar resurserna.

Svält och undernäring är inte något nytt. Genom årtusendena har vi varit utsatta för de här problemen i samband med missväxt, epidemier, krig och naturkatastrofer. Det nya nu är ju att svälten är permanent. Aldrig tidigare i

mänklighetens historia har så många fått för litet mat. Men det skulle inte behöva vara så. Det är inte bara det att vi redan nu producerar tillräckligt mycket mat för att den skulle räcka åt alla, om vi fördelade maten. Det är dessutom så att de bästa förutsättningarna för att odla mer mat finns just i tredje världens allra fattigaste länder. De skulle själva kunna producera den här maten.

Huvuddelen av jordens outnyttjade odlingsbara jordar finns i tredje världen, säger FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation. Men bara en tredjedel av den odlingsbara ytan används. I svältens Afrika är det bara 18 % av de odlingsbara ytorna som används. Det finns alltså resurser.

Flera har i dag varit inne på jordförstörelsen, ökenspridningen och erosionen. Någon har pekat på befolkningstillväxten. Dessa problem utgör naturligtvis hot på lång sikt. I varierande grad finns också de hoten redan nu i vissa regioner. Därför behövs kampen mot skogsförstörelse, mot jorderosion och självklart behövs också kampen för att begränsa befolkningstillväxten. Men Lasse Berg skriver i en, som jag tycker, utmärkt debattbok som heter *Vem hjälper biståndet*:

Både skogsplanteringar och kondomer behövs i biståndsarbetet. Men de minskar inte fattigdomen. Fattigdomens orsak är inte resursbrist. Totalt sett finns det resurser så att det räcker i tredje världen. Åkerarealen kan tredubblas och detsamma gäller avkastningen. Att de naturliga förutsättningarna inte ger goda skördar beror på eländiga jordbruksmetoder. Jorden töms på sin näring. Vattnet leds inte till den växande grödan. Detta i sin tur beror ytterst på maktfördelningen. Det beror på att några få i byn äger den mesta och den bästa jorden, att några få i byn har makten över pengarna, att några få i byn har makt över handeln.

Ja, så fortsätter Lasse Berg sitt resonemang. Jag är ganska säker på att han har rätt. De som har resurserna har inte viljan att producera och de som har viljan har inte resurserna, pekar han på.

Byarnas mäktiga slår vakt om sina privilegier. De tjänar mer på att tvinga de fattiga att sälja sina skördar till vrakpriser och på att låna ut pengar till ockerräntor. De tjänar mer på att daglönarens barn går för underbetalning, sliter från soluppgång till solnedgång för någon usel krona. Makten över produktionen och distributionen, det är vad det handlar om, menar Lasse Berg. Och för att citera honom direkt: Mat är en fråga om makt. Därför är det i grunden bara genom att bidra till att flytta makten i riktning mot de hungrande som vi kan hjälpa till att lösa svältproblemen. När sedan lantarbetarna organiserar sig mot plantageägare, godsägare och storbönder, kommer de att behöva vår solidaritet och vi deras.

Fru talman! Detta blev kanske en lång kommentar, men efter debatten i dag tyckte jag det var nödvändigt att framhålla de möjligheter som ändå finns, om vi använder våra biståndsresurser rätt.

När det gäller det svenska bilaterala biståndet går huvudparten, som biståndsministern har sagt i dag, till den afrikanska kontinenten och med tyngdpunkten förlagd till länderna söder om Sahara. Alla dessa länder tillhör programlandskretsen, de flesta sedan många år.

Moderaterna föreslår i en reservation sänkta medelsramar för Angola, Moçambique och Zimbabwe med motiveringen att de marxist-leninistiska

regimerna inte accepterar fredlig opposition och att utvecklingen går i en icke önskvärd diktatorisk riktning. Utskottets majoritet kan för sin del inte ställa upp på moderaternas resonemang. Ökat bistånd till länderna söder om Sahara är en viktig del i kampen mot apartheid. Angola, liksom Moçambique och Zimbabwe, tillhör de länder i regionen som är mest utsatta för Sydafrikas omfattande ekonomiska och militära sabotageverksamhet. Det svenska stödet vill vara ett stöd som syftar till resurstillväxt och ökat ekonomiskt oberoende.

Lasse Berg har återopats i debatten på senare tid och man har lyft fram mycket av hans kritik. Men man glömmer bort en del av det positiva som han också för fram. Jag skall påminna om det genom att ta fram exemplet Zimbabwe. "I Zimbabwe har staten stött privata storfarmare, entreprenörer, och samtidigt sett till att småbönderna fått tillgång till marknaden genom en målmedveten satsning på insatsvaror, jordbruksrådgivning, avsättningsmöjligheter och lockande konsumtionsvaror."

I ett Afrika av svält och sjunkande produktion har Zimbabwe med denna politik skapat ett omfattande överskott i sitt jordbruk. Småbrukens samlade produktion har ökat med 300 %, deras andel av stapelfödan majs var 11 % vid självständigheten 1980, nu är den 40 %, med en femdubbling av bomullsarealen har de bidragit till att göra Zimbabwe till en av Afrikas tre största bomullsproducenter."

Lasse Berg slutar detta avsnitt med att säga att "det behövs en stat som är de fattigas redskap för att marknaden skall kunna styras till deras förmån".

Utskottet anser att fortsatt stöd bör utgå till dessa tre återopade länder.

I reservationer av moderaterna och centern föreslås en sänkning av medelsramen för Tanzania i förhållande till vad regeringen föreslår. Moderaterna menar att det svenska biståndet till landet måste effektiviseras, vidare att de stora reservationerna innebär att landramen kan sänkas för nästkommande budgetår.

Centern motiverar sitt sänkingsförslag med att klarhet först måste vinnas beträffande Tanzanias ekonomiska anpassningspolitik.

Fru talman! Det svenska biståndsarbetet i Tanzania är främst inriktat på stöd för det ekonomiska återhämtningsprogram som för närvarande genomförs i landet. Mot bakgrund av landets ambitiösa ekonomiska utvecklingspolitik och det förhållandet att en överenskommelse uppnåtts med IMF anser utskottsmajoriteten den av regeringen föreslagna höjningen av medelsramen väl motiverad.

Även den för Etiopien föreslagna ramen har föranlett två reservationer, dels från moderaterna, dels från folkpartiet och centern. Som motiv för den lägre ramen i förhållande till regeringens förslag anför man, vilket återopats i debatten tidigare, den förda jordbrukspolitiken och bybildningsprogrammet.

Utskottet delar reservanternas oro över den etiopiska jordbrukspolitiken och bybildningsprogrammet. Men vi vet också och kan – efter det att utskottet har besökt Etiopien – konstatera att behovet av bistånd är stort, för att inte säga enormt. Vi vet att Etiopien trots den totalitära regimen har god förmåga att tillgodogöra sig vårt bistånd och få ut det till de fattiga. Även om det alltså finns inslag i den etiopiska politiken som ger anledning till kritik vill

utskottsmajoriteten tillstyrka den ökning av biståndet som föreslås i budgetpropositionen. Etiopien har en ny författning och vi bör väl också, för att ta det som ett exempel, framhålla den möjlighet som ligger i det. Till skillnad från de borgerliga fick vi socialdemokrater och vpk en uttömmande beskrivning av vad den nya författningen innebär vid besöket hos Mengistu. Det är möjligt att det är utanverk. Det är möjligt att det inte ger den framtid för Etiopien som vi hoppas på, men vi kommer ändå att arbeta för det med hjälp av vårt bistånd och de samtal som vi för.

Till skillnad från moderaterna, som vill att man skall säga nej till höjning av biståndsramen beträffande Botswana och Kap Verde, tillstyrker utskottet propositionen. Det är samma förslag som SIDA har fört fram.

Det svenska biståndet till Kenya har föranlett två reservationer. Moderaterna vill minska biståndet något i förhållande till regeringens förslag, och vpk vill successivt avveckla biståndet. Vi säger – framför allt till vpk – att genom att vara i landet, finnas med, har vi stor möjlighet att bidra till en demokratisk utveckling. Utvecklingen pekar fel nu, men vi vet också att det mycket snabbt kan ändra sig. Därför vill vi göra regeringens förslag till vårt.

I vpk-reservationen nr 48 uttalas oro över situationen i Lesotho. Risken finns naturligtvis att Lesotho kommer att utvecklas till ett rent lydrike under P. W. Botha och Sydafrika. Det vore olyckligt, men vårt biståndssamarbete med Lesotho syftar till att minska beroendet av Sydafrika, bl. a. genom att skapa arbetstillfällen för människor som för närvarande är sysselsatta i Sydafrika. Av denna anledning anser vi det vara nödvändigt att hålla fast vid regeringens förslag.

Folkpartiet föreslår Uganda som nytt programland. Till det vill jag säga att Uganda på senare tid har mottagit ett betydande svenskt bistånd i form av katastrofinsatser. För närvarande är specialenheten för katastrofhjälp inom beredskapsstyrkan för FN-tjänst verksam i Uganda. Dessutom arbetar flera enskilda svenska organisationer med bidrag från SIDA inne i Uganda. Uganda får alltså ett omfattande svenskt stöd. Därifrån till att gå över till att nu göra Uganda till ett programland är ett steg som utskottet inte är berett att förorda.

Utskottets förslag till medelsram för regionala insatser i södra Afrika har resulterat i tre reservationer från moderaterna, folkpartiet och centerpartiet, vilka alla förslår betydande höjningar av anslaget till SADCC-samarbetet. Det svenska stödet till SADCC är självfallet utomordentligt angeläget. Men med vetskap om att det finns en beredskap hos regeringen både när det gäller att ytterligare öka insatserna till SADCC och när det gäller att öka det humanitära biståndet till södra Afrika har utskottet funnit den avvägning som regeringen nu har gjort rimlig.

Fru talman! Med detta vill jag yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 71 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Biståndsministern har angivit fyra olika biståndspolitiska målsättningar. En av dessa är en demokratisk samhällsutveckling. Många andra talare har berört det problemet. Från moderat sida har vi bl. a. efterlyst en strategi för just demokratisk utveckling.

Det har också talats mycket här i dag om respekt för mänskliga rättigheter. Från moderat sida har vi också efterlyst ett bistånd som är mindre regimorienterat än det nuvarande.

Jag tänker upphålla mig alldeles speciellt vid Angola. Angola – eller rättare sagt MPLA-regimen där – är ett utomordentligt gott exempel på en missriktad u-hjälp.

Det kommunistiska Angola är inte demokratiskt och har inte någon demokratisk utveckling eller ens respekt för mänskliga rättigheter. I två olika rapporter har Amnesty International kritiserat de missförhållanden som råder.

Angola har betecknats som Afrikas Vietnam. Men varken i propositionen eller utskottsbetänkandet sägs någonting om det veritabla inbördeskrig som pågår där.

I propositionen tar man alldeles uppenbart klart parti för den kommunistiska regimen. Man talar i litet vaga ordalag om att upprepningsaktioner och sabotagehandlingar förekommer, men inte med ett ord nämns att här pågår ett krig mellan två olika arméer. Vi har dels UNITA, som till sitt förfogande har ca 50 000 man, dels den kommunistiska regimen, som förfogar över en armé på mer än 100 000 man inkl. kubaner och andra utlänningar.

Det verkar som om det ännu inte i vår avlägsna del av världen funnes något större intresse för det som händer i den här delen av Afrika. Tre år i rad har jag motionsvägen tagit upp Angolafrågan. Jag har nu anledning att tro att den under den närmaste framtiden kommer att bli bra mycket mer uppmärksammas än vad som har varit fallet tidigare.

Låt mig erinra litet grand om bakgrunden!

Redan på 1960-talet hade vi tre olika befrielse rörelser i Angola. Det var dels det marxistiska MPLA, i huvudsak koncentrerat till huvudstaden Luanda och framför allt lett av mulatter, dels FNLA under Holden Roberto, som större delen av tiden satt i Zaires huvudstad, och dels UNITA under ledning av dr. Jonas Savimbi, som till en början hade låtit sig utbildas i Kommunistkina och lärt åtskilligt av Mao Zedongs strategi och taktik.

När statskuppen inträffade i Portugal 1974 var frågan: Vad skulle nu hända i landet? I det s. k. Alvor-fördraget – som fått sitt namn efter Alvor, en stad på den portugisiska kusten – som sedan bekräftades i ett annat fördrag, nämligen Nakuru-fördraget, kom de tre befrielse rörelserna överens om att bilda en övergångsregering med deltagande från alla de tre olika rörelserna. Sedan fria val hållits skulle den regering träda till som hade det verkliga stödet i landet.

Övergångsregeringen kom till men kunde aldrig fungera. Redan från början saboterades dess verksamhet framför allt från MPLA:s sida. FNLA – det skall också sägas – deltog också aktivt i olika strider redan vid den tidpunkten, medan å andra sidan Savimbi och UNITA framstod som medlare. Det var också Savimbi som kunde räkna på ett kompakt stöd från den afrikanska enhetsorganisationen OAU, och inte minst från grannlandets president Kenneth Kaunda, som alltid varit en av Savimbis största supportrar.

Några fria val kom aldrig till stånd. I stället grep MPLA makten med våld. Man hade redan i augusti 1974 fått de första vapensändningarna från

Sovjetunionen, och redan i mars 1975 fanns de första kubanerna på plats. När självständighetsdagen kom var det redan flera tusen kubaner som var beredda att ställa upp och slåss på MPLA:s sida.

Detta gjorde att FNLA snabbt krossades av MPLA; medan däremot Savimbi och UNITA kom att dra sig tillbaka till den gerillakrigföring som man så framgångsrikt tidigare hade bedrivit mot portugiserna. Successivt lyckades emellertid Savimbi och UNITA bygga upp den del av landet som man håller, och i dagsläget utgörs den befriade delen av Angola – den del som Savimbi behärskar – av cirka en tredjedel av ytan. Regeringssidan behärskar ungefär en tredjedel, medan den återstående tredjedelen är omstritt land.

MPLA skulle sannolikt inte sitta en enda sekund om man inte hade tillgång till kubanska legoknektar, i dag till ett antal av ca 40 000, vartill kommer ryssar, östeuropeer och nordkoreaner. Sovjet pumpade under åren 1984–1985 in vapen för 15 miljarder kronor. Det är alltså här inte fråga om några små bataljer – det är fråga om ett krig där man har tillgång till de mest moderna och effektiva vapen av alla slag. Det är inte, som Bengt Silfverstrand sade, ett gulnat foto av Marx som i det här fallet skrämmer – det är de påtagliga realiteterna, där Moskva hittills har kunnat ta hem det mesta av spelet.

UNITA har på sitt territorium byggt en provisorisk huvudstad, Jamba. Dessutom har man nu en reguljär armé plus halvmilitära förband. Därtill kommer en infrastruktur som är rätt imponerande. Här finns sjukhus och här finns skolor. Man räknar med att det i för- och grundskolorna finns 210 000 elever och över 7 000 lärare. Man har en gymnasieskola där ungefär 2 000 elever studerar. Allt detta nämner man med stolthet, likaså att man har en lärarhögskola och en särskild jordbruksskola och även specialskolor.

Vore detta inte värt att stödja för svenskt vidkommande? Är det rimligt att Sverige ensidigt stöder en så ensidigt våldsoorienterad regim som den i Angola? Är det rimligt att Sverige här står som den största bidragsgivaren efter Sovjetunionen? Borde vi inte ha lärt litet grand av normmännen, som efter att ha studerat förhållandena på plats konstaterade att Angola inte var någonting för Norge att ge bistånd till? Borde inte Sverige i stället försöka agera för att få slut på det krig som förs? Borde inte Sverige kunna stödja UNITA och Jonas Savimbi i hans två enda stora målsättningar, nämligen: Ut med alla utländska trupper ur landet, och: Fria val?

Propositionen talar nu bevars om sydafrikanskt stöd till UNITA men säger inte ett ord om det massiva sovjetryska stödet, inte ett ord om de tiotusentals kubaner och andra kommunister som finns på plats.

UNITA har under årens lopp kunnat få stöd från många olika håll. Jag nämnde inledningsvis Kommunistkina, vars stöd dock upphörde. Man har fått stöd från Zambia, från Kenyatta, var en av de främsta supportrarna, från Zaire, Marocko, Elfenbenskusten och Senegal. Under de allra senaste åren har man också fått stöd från USA. Nu kommer uppenbarligen också en viss hjälp från Sydafrika. Skulle vi låta kubanerna massakrera oss hellre än att ta emot hjälp från Sydafrika, sade Savimbi. Man var inte särskilt tilltalad av att få titeln postuma revolutionärer, och det kanske är förståeligt.

Savimbi har under åren 1986–1987 haft stora diplomatiska framgångar i USA men också i Europa, där han besökte Europaparlamentet och den franske premiärministern samt nationalförsamlingens talman. För en vecka

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

*Internationellt utvecklings-
lingssamarbete m. m.*

sedan upprättade man också ett särskilt Pariskontor. Hans vädjanen tycks alltså bära frukt. Dessa vädjanen har återgivits i en bok som kom ut i slutet av förra året. Författaren är den mycket välkände Afrikakännaren och journalisten Frank Bridgland, och boken heter "Jonas Savimbi, A Key to Africa". Låt mig citera vad Savimbi säger om stöd från Sydafrika:

"UNITA kämpar för ett fritt, oberoende och demokratiskt Angola. Vi slåss mot kubaner och sovjetryssar, som förnekar oss rätten till vår nation. Ja, UNITA tar emot hjälp från republiken Sydafrika, men det är hyckleri av Sovjet att påstå, att detta betyder att vi på något sätt gillar Pretoriaregimen. Vi motsätter oss apartheid. Lyckligtvis är det en död ideologi. Den kan inte exporteras. Gud bad inte om vårt tillstånd, när han placerade Angola på Afrikas sydvästkust. Vi behöver hjälp utifrån, även om den kommer över den namibiska gränsen. Jag vill påminna kommunisterna om att Stalins accepterande av krigsmateriel från Amerika och Storbritannien under andra världskriget inte betydde ett godtagande av den liberala demokratin för Stalins vidkommande.

Vi ber om ert (västerländska) politiska och diplomatiska stöd. Vi behöver er för att i FN och andra internationella fora kunna framhärda i att kubaner och Sovjetryssar måste lämna Angola och de utlovade fria valen komma till stånd.

Underskatta inte betydelsen av ert beslut, ty Angola är Afrikas München. Tro inte, att Zaire, Zambia, Botswana och Namibia kommer att stå kvar i västlägret, där de står öga mot öga mot en Sovjetbas i Angola, som inte möter motstånd. De kommer att tvingas till politisk anpassning till Sovjet på samma sätt som större delen av Östeuropa kom att domineras av nazisterna 1938 utan att ett skott avlossades.

Det är därför jag säger, att UNITA är nyckeln till Angola, Angola är nyckeln till Afrika, och Afrika är nyckeln till Västerlandet. Jag är inte ensam om denna bedömning. Sovjet instämmer."

Man kunde hoppas att det nu hade funnits möjligheter att få ett slut på kriget och få till stånd en överenskommelse mellan UNITA och regimen i Luanda. Det som ingett förhoppningar under den senaste tiden är framför allt Benguelajärnvägen och dess framtid. Savimbi, som kontrollerar den fullständigt, har sagt att man är beredd att på nytt låta denna järnväg öppnas. Den betyder ju mycket för både Zaire och Zambia. Förutsättningen för dess öppnande är att garantier ges mot militära transporter. Det tycks som om Luanda inte varit beredd att acceptera detta, och kriget fortsätter.

Fru talman! Det MPLA-styrda Angola är raka motsatsen till ett land där demokratisk utveckling främjas. Genom vårt stöd till kommunistregimen i Angola motverkar vi det demokratiska västerlandets och därmed våra egna intressen. Det finns alltså all anledning att motsätta sig det stöd till Angola som inte är humanitärt motiverat. I motionen U235 yrkar jag att ingen förlängning skall ske av biståndsavtal och inte heller några nya avtal tecknas. Humanitärt bistånd däremot skall utgå till hela Angola, också till de av UNITA behärskade områdena.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till motion U235 och i övrigt till de moderata reservationerna.

Anf. 72 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Birger Hagård talar för stöd till UNITA. Liksom vi andra vet han att UNITA överlever som gerillaorganisation endast därför att den får stöd av framför allt den vita fascistregimen i Sydafrika. Jag noterar att P. W. Botha och hans apartheidregim har fått en megafon i den svenska riksdagen. Det är, fru talman, bara att beklaga.

Anf. 73 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg bör sätta sig in i saker och ting innan han talar om dem på det sätt som han gör. Jag kan konstatera att Savimbi och UNITA stod utan något som helst stöd åren 1976–1978. Då byggde han upp sin rörelse, och det gjorde han med den inhemska befolkningens stöd. Savimbi har aldrig funnits utanför sitt land, utan hela tiden kämpat tillsammans med sitt folk. Att landet ligger där det ligger är ett faktum som är svårt att bestrida. Hellre än att låta sig massakreras av cubaner tar man självfallet emot all hjälp där man kan få den.

Anf. 74 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Har den s. k. Boforsaffären med Sveriges biståndspolitik att göra? Svaret måste bli ja. Det finns ett obestriddigt och tragiskt samband mellan Sveriges vapenexport och vår biståndspolitik. I utredningen Samband mellan nedrustning och utveckling framhåller regeringen egen expert, Inga Thorsson, att det finns ett starkt samband mellan utvecklingsländernas vapenimport och en försenad ekonomisk och social utveckling. Vapenexport till svenska biståndsländer i tredje världen framstår mot bakgrund av utredningens resultat som paradoxal. Vi måste en dag som denna erkänna att det är ett moraliskt problem att ca 45 % av Sveriges vapenexport går till fattiga länder i tredje världen.

Det mest uppenbara exemplet på denna inkonsekvens mellan Sveriges vapenexport och våra biståndspolitiska målsättningar framträder när regeringen beviljar exportlicens för kanoner till Indien – vårt huvudmottagarland för bistånd i Asien – till ett värde av ca 8 miljarder kronor i första omgången. Dessutom beviljas statliga exportkreditgarantier för affären. Vapenexporten harmonierar synnerligen dåligt med biståndspolitikens huvudmålsättningar, som ju är: resurstillväxt samt ekonomisk och social utjämning i mottagarländerna.

Vi vet numera dessutom att det inte bara är Boforsdirektörerna som marknadsfört vapen till utvecklingsländerna. Sveriges egen regering har agerat mycket aktivt för att saluföra svenska vapen i tredje världen, inte minst kanonerna till Indien. Det är heller inte ägnat att stärka vår internationella trovärdighet när Indiens parlament funnit anledning att i två dagar diskutera anklagelser om mutor i samband med denna gigantiska vapenaffärs genomförande.

Det är inget särskilt djärvt påstående att Sveriges vapenexport har skadat vår utrikespolitiska och biståndspolitiska trovärdighet. KDS har i en motion begärt att regeringen skall få i uppdrag att utarbeta en avvecklingsplan för vapenexporten och att Thorssonutredningens förslag skall börja förverkligas. En avveckling av vapenexporten skulle vara en aktiv och konsekvent

åtgärd för att få en bättre överensstämmelse mellan Sveriges agerande i nedrustnings- och biståndssammanhang.

Fru talman! Det syenska biståndet behöver styras in på en ny kurs. De viktigaste huvudlinjerna i en sådan ny biståndsstrategi kan sammanfattas i kraven: inrikta biståndet på de fattigaste och på kvinnorna, satsa huvuddelen på landsbygdsutveckling, låt frivilligorganisationernas erfarenheter påverka hela biståndets utformning, inrätta ett biståndsdepartement och öka biståndets andel av BNI.

Ett nytt och högprioriterat biståndsområde måste dessutom bli insatser mot den lavinartade spridningen av HIV-smitta och immunsjukdomen aids i många av våra biståndsmottagarländer. Denna farsot utgör redan i dag ett nära nog obeskrivligt hot i framför allt Afrika och Asien, där möjligheterna att upplysa och hejda utbredningen av virusmittan är starkt begränsade.

Det är glädjande att utskottet tar fasta på det som anförs i motionerna om aids. Utskottet konstaterar att det inte bara handlar om ekonomiska resurser utan om fortsatta attitydförändringar, så att det blir möjligt att genomföra brett upplagda och effektiva informationskampanjer om motåtgärder. I detta sammanhang tror jag att frivilligorganisationernas höga medicinska och etiska trovärdighet, i kombination med deras personliga engagemang och decentraliserade organisation, är en unik resurs som måste utvecklas och aktivt tas till vara. Detta gäller kanske i alldeles särskild grad de olika missionsorganisationerna, Röda korset, Rädda barnen och andra humanitära biståndsorganisationer.

Vetenskapsmän hävdade nyligen att fem miljoner centralafrikaner redan är virusbärare. Även om smittan ännu inte nått alla delar av Afrika i samma omfattning, är det tydligt att alla, såväl homosexuella som heterosexuella medborgare, löper mycket stora risker att drabbas.

Enligt WHO har närmare 4 000 av de HIV-smittade i Västeuropa drabbats av aids. Detta är – fortfarande enligt WHO – mer än dubbelt så många som för ett år sedan. Allt talar för att stora delar av Afrika, Latinamerika och Asien hittills drabbats hårdare än Västeuropa av HIV och aids. Dessa länder, som är beroende av omfattande hjälpinsatser redan för att komma till rätta med många väl kända bristsjukdomar som fattigdomen skapar, kan nu få sina utvecklingssträvanden ödelagda av aidsfarsoten. Det verkar som om just den välutbildade ungdomen är särskilt hårt drabbad. Deras kunskap och engagemang är självfallet oerhört viktiga faktorer för att åstadkomma en ekonomisk och social utveckling. Kampen mot aids i tredje världen måste få högsta prioritet i vårt biståndsarbete.

Fru talman! Biståndet måste utformas så att det till största delen verkligen når fram till de fattigaste befolkningsgrupperna. Det måste dessutom i långt större utsträckning än hittills inriktas på kvinnor och ha som mål att skapa förutsättningar för demokratisk utveckling.

Hjälpen borde i mycket högre grad än tidigare sättas in mot svälten, jordbrukskrisen och landsbygdens fattigdom i Afrika, Asien och Latinamerika. Det arbetet måste få en långsiktig inriktning, där katastrofförebyggande insatser genom mark-, vatten- och skogsvård och utveckling av jordbruket prioriteras.

För att bli så effektiva som möjligt i det här arbetet måste vi ta till vara

frivilligorganisationernas erfarenheter och låta dessa få spela en avgörande roll vid utformningen av hela det statliga biståndet. Vi tycker att samarbetet med organisationerna skall vidgas ännu mer. Andelen biståndsmedel som kanaliseras genom dem bör öka men den måste hållas på en nivå som organisationernas struktur tål.

En allt för stor del av vårt nuvarande bilaterala bistånd går till det allmänna tillväxtmålet i form av exempelvis industristöd och importstöd. Samtidigt används allt för litet till vad som skulle kunna betecknas som ren landsbygdsutveckling. De stora industriprojekten som Bai Bang i Vietnam och kraftverket Kotmale i Sri Lanka betyder mest för dem som redan har det drägligt. Detsamma gäller för importstödet.

Utskottet för ett intressant resonemang med anledning av kds-kravet att tona ned det allmänna tillväxtmålet till förmån för en satsning på de allra fattigaste. Man menar att även satsningar på de allra fattigaste är tillväxtbefrämjande och att det är just bland dessa grupper som behovet av tillväxt är allra störst. Om detta är vi helt och fullt överens.

I föregående års betänkande anförde utskottet med anledning av samma krav att det sker en tillväxt i nationalräkenskaperna var gång ett belopp investeras i en ekonomi och att ekonomisk tillväxt har varit just vad mottagarländernas regeringar förväntat sig av biståndet. Detta är ett farligt resonemang och ett litet väl statistiskt synsätt på investeringar. Ett kraftverk t. ex., som inte fungerar, bidrar visserligen till tillväxt i nationalräkenskaperna men knappast till befolkningens ekonomiska och sociala välfärd.

Det är en avgörande skillnad mellan stora infrastrukturella investeringar och satsningar på småskalig landsbygdsutveckling, som direkt ger både mat och arbete. Vi måste också vara medvetna om att det är långt ifrån alltid myndigheterna i mottagarländerna prioriterar sina fattigaste befolkningsgrupper. Vi får räkna med svårigheter om vi bestämmer oss för att verkligen nå fram till dessa med huvuddelen av vårt bistånd. Jag kan inte finna annat än att utskottet undviker att ta ställning till en smärtsam men nödvändig prioritering mellan det allmänna tillväxtmålet och en satsning på de allra fattigaste.

Fru talman! Vi kommer inte ifrån att kopplingen mellan bistånd och svensk export ökar, och andelen s. k. bundet bistånd – genom u-krediter, importstöd m. m. – är allt för stor. Av det bilaterala biståndet genom SIDA beräknas återflödet uppgå till ca 50 % av utbetalningarna, eller drygt 2 miljarder kronor under 1985/86. Den utvecklingen hotar så småningom att driva biståndet i riktning mot de minst fattiga och de mest industrialiserade länderna i tredje världen, eftersom dessa är långt intressantare ur affärssynpunkt än de fattigaste länderna.

Fru talman! Sverige gör en stor och värdefull insats för ekonomisk och social utveckling i tredje världen. För att vi skall kunna fortsätta och öka dessa mycket angelägna insatser måste biståndsviljan vårdas. Att missionsorganisationerna genom alla år lyckats engagera till ett ständigt ökat internationellt engagemang, tror jag beror på att givarna får en kontinuerlig information om vad som uträttas och vilka behov som behöver fyllas. Den effekten måste vi eftersträva på fler områden. Flera svenska kommuner har upprättat vänortsförbindelser med orter i utvecklingsländerna, i flera fall

länder som Sverige har utvecklingssamarbete med.

Många människor, inte minst internationellt intresserade ungdomar, har intresse av lokalt förankrat biståndsarbete. Detta skulle kunna kanaliseras till en kommunal vänort i ett u-land. Kds har genom kommunala motioner tagit initiativ till att etablera vänort i u-land i flera kommuner, och erfarenheterna av utbytet med orterna är mycket positiva. Vi tror att ett mera kommunalt förankrat u-landsbistånd skulle öka förståelsen för ökade internationella biståndsinsatser. Men kommunernas möjligheter att engagera sig i lokalt riktat biståndsarbete är mycket begränsat. Kommunallagen bör ses över så att speciella bestämmelser om formerna för kommunalt u-landsbistånd förs in. Man kan tänka sig att engagemanget i direkt bistånd borde stå i viss proportion till de på frivillighetens väg insamlade medlen. Detta är en viktig principfråga som måste avgöras med den kommunala självstyrelsen som huvudprincip.

Fru talman! En annan viktig åtgärd för att stimulera biståndsviljan och öka förutsättningarna för internationell solidaritet är att införa en begränsad avdragsrätt för gåvor till internationell biståndsverksamhet. Även om denna fråga under historiens gång havererat vid flera regeringars försök att förverkliga en avdragsrätt, är den en mycket angelägen reform som är väl värd ett nytt försök. I tider när mer och mer av biståndet blir bundet och knyts upp som importstöd är det viktigt att stärka det folkrörelseförankrade biståndet. Här behöver vi pröva nya vägar. Svensk inrikespolitisk debatt mår dessutom väl av att det internationella perspektivet hålls levande. Även våra egna problem i det gynnade välfärdslandet Sverige kan få andra proportioner när vi får möjlighet att engagera oss i ett internationellt solidaritetsarbete.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till motion U205 samt till reservationerna 6, 10, 13, 14, 15 och 41.

Anf. 75 NILS T SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skall i detta inlägg kommentera det avsnitt i betänkandet som handlar om bidragen till internationella biståndsprogram.

Det finns i vårt land ett starkt folkligt stöd för FN:s mål och stadgar och för det arbete som bedrivs i de olika FN-organen. FN är en unik institution, där alla världens länder får komma till tals och ha ett inflytande. Just det förhållandet att alla länder, oavsett storlek och ekonomisk eller militär styrka, har rätt att delta gör FN till en unik och omistlig organisation i en värld där vi ser hur det ömsesidiga beroendet mellan länder och regioner ökar. Utan FN skulle sannolikheten öka för att världens öden än mer än nu skulle bli beroende av några få stormakter.

Nu befinner sig FN i den allvarligaste finansiella och politiska krisen i organisationens historia. För att komma fram till lösningar av krisen och av problemen måste vi kunna kräva av alla FN:s medlemsstater att de fullgör sina skyldigheter både politiskt och ekonomiskt men också att de sluter upp bakom FN-stadgan och utnyttjar världsorganisationen för att finna lösningar på gemensamma problem. FN:s framtid beror ju på medlemsstaternas politiska vilja.

I den svenska utrikespolitiken är ett starkt stöd till FN en av grundstenarna. Vår politiska uppslutning bakom FN har traditionellt åtföljts av

betydande ekonomiska bidrag till FN:s verksamhet, inte minst på biståndsområdet. Utskottet vill understryka att denna hållning bör Sverige även i fortsättningen inta och att regeringen med de medel som står till förfogande bör verka för att FN:s effektivitet och auktoritet stärks på alla områden. Bidraget till FN:s ordinarie budget uppgår nu till 200 milj. kr. och vårt bistånd genom FN till mer än 1 200 milj. kr.

Det multilaterala biståndet har många fördelar. Det markerar vårt stöd till internationellt samarbete och tilltron till FN. Det betyder att alla u-länder kan göra anspråk på resurser som inte förknippas med ett enskilt givarlands politiska eller ekonomiska villkor. U-länderna har ju ofta ett stort inflytande över hur pengarna används av FN-organen och de övriga multilaterala organisationerna. Vidare kan administrativ kapacitet sparas genom att man lämnar bistånd genom internationella organ som har allmänna mål som ligger i linje med våra biståndspolitiska mål.

Nu råder en bred enighet – det har framgått av tidigare inlägg under debatten – om att vi skall lämna ett betydande multilateralt bistånd. Det multilaterala biståndets andel av det totala biståndet ligger sedan flera år vid något under 30 %. Nu utesluter inte utskottet att denna andel kan komma att öka i framtiden, men vi skall veta att Sverige i flera av de multilaterala biståndsorganen sedan länge är en av de allra största bidragsgivarna. En strävan måste därför vara, menar utskottet, att förmå andra länder att öka sina anslag till FN:s biståndsverksamhet snarare än att ytterligare öka Sveriges andel.

De reservationer som berör denna anslagspost kräver höjning med varierande belopp av anslagen till UNDP, UNICEF, Världslivsmedelsprogrammet, WFP, UNHCR och IDA, vilket har framgått av tidigare inlägg. Nu är ju Sverige, som jag redan har pekat på, en betydande bidragsgivare till de här nämnda organisationerna. Regeringens förslag innebär relativt stora höjningar i förhållande till innevarande år. Mot den här bakgrunden, men också därför att Sverige inte ensamt bör stå för en ännu större andel av dessa organisationers budget, finner utskottet ingen anledning att ändra på de föreslagna beloppen utan anser dem ligga på en rimlig nivå.

I ett par reservationer kräver man att inga medel skall reserveras för samnordisk kreditgivning med motiveringen att det nu inte finns behov av ytterligare kreditformer.

Några ord om detta: I budgetförslaget är ett belopp på 50 milj. kr. reserverat för ett eventuellt svenskt deltagande i en samnordisk lånefond för förmånlig kreditgivning till biståndsprojekt i u-länder. Bakgrunden till detta är att Nordiska rådet under sitt möte 1983 beslöt att uppdra åt det nordiska ministerrådet att utreda frågan om ett nordiskt finansieringssystem för biståndsprojekt i u-länder. En utredning tillsattes och presenterade en rapport 1985 och ett tillägg till denna 1986. Frågan är nu föremål för fortsatt diskussion mellan de nordiska samarbetsministrarna. Utskottet har inte haft möjlighet att ta ställning i frågan om en samnordisk förmånlig kreditgivning, eftersom inget förslag från regeringen ännu föreligger. Utskottsmajoriteten har emellertid ingen invändning mot att regeringen fortsätter sina överläggningar med de övriga nordiska regeringarna med sikte att nå fram till en överenskommelse, och därför tillstyrker man att de begärda medlen

reserveras för ändamålet. Men utskottet vill samtidigt betona att ett eventuellt nordiskt samarbete på detta område måste vara biståndspolitiskt motiverat.

Beträffande reservationen om MIGA kommer, enligt vad utskottet fått veta, en proposition från regeringen där frågan om svenskt medlemskap i MIGA kommer att underställas riksdagen. Det finns därför inte skäl att redan nu uttala sig om ett eventuellt svenskt medlemskap i denna organisation.

I en reservation krävs att Sverige skall utträda ur det internationella finansieringsbolaget IFC. Nu har IFC under senare år ändrat inriktningen av sin utlåning och bl. a. ökat sina insatser i Afrika och på jordbrukssektorn. Mot den här bakgrunden har regeringen ansett det möjligt att delta i den kapitalhöjning som nu pågår. Utskottet delar den bedömningen.

I en folktopireservation berörs merkostnaden vid spannmålsköp. Inge-
mar Eliasson har tagit upp den frågan tidigare under debatten och också fått statsrådets kommentar. Förhållandet är att i budgetpropositionen tas upp ett belopp på 65 milj. kr. som skall användas för att täcka den merkostnad som uppkommer genom att inköp av svenskt spannmål sker till regleringspriser och inte till världsmarknadspris. Utskottet har tidigare uttalat och upprepar det än en gång, att den nu gällande ordningen skall betraktas som ett undantag, och utgår från att regeringen snarast föranstaltar om en återgång till den tidigare regeln, nämligen att spannmål för biståndssändamål skall köpas till världsmarknadspriser.

Fru talman! Med detta inlägg har vi socialdemokrater i utrikesutskottet kommenterat betänkandet och alla de reservationer – och det är inte mindre än 84 stycken – som har fogats till årets betänkande om vårt lands internationella utvecklings-samarbete.

Anf. 76 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Fru talman! Sara Lidman höll för några år sedan ett tal om den s. k. Bilderberggruppen. Hon riktade sina rättmätiga anklagelser mot "hungerkrigets generaler" till Kissinger, som just då var här, och andra som ville räkna Sverige som en frivillig allierad i utsvältningskrig mot tredje världens folk. Sara Lidman uttryckte sig så här:

"Häromdagen nåddes vi av nyheten att Dow Chemical, världens ledande giftföretag, tvingats betala skadestånd till de USA:s söner som sänts till Vietnam med uppdrag att döda det landets skogar och folk. Det var för mer än femton år sen och soldaten var som en frivillig legoknekt. Och även om träden anklagade honom när de dog, och de nyfödda med fosterskador var en himmelskriande syn, därborta i Vietnam, så gick han bara på order! Så var dock USA hans fosterland! Så krävde dock frihetsgudinnan att han fällde giftet! Så var dock detta krig ett försvar för de mänskliga rättigheterna! Så kunde icke han ta ansvar för stridsmedlens innehåll! Och han är absolut oskyldig . . . ända tills fenoxisyrorna gör med honom och hans barn samma sak som de gjorde med träd och folk i Vietnam.

Och fastän kriget mot tredje världen oftast sker med andra stridsmedel än dem som användes i Vietnam *så är det ett krig* med svälten som vapen, en människoförintelse, där vi medborgare, arbetare och aningslösa konsumenten

ter i världens tio rikaste länder utgör fotfolket, en omedveten legoarmé.

Det är därför vi måste taga reda på stridsmedlens innehåll – hungervapnets mekanik – innan det drabbar oss själva, eller våra barnbarn, tusen mil från krigsskådeplatsen.”

Fru talman! Ännu många år efter USA:s krigföring i Vietnam föds där gravt missbildade barn. Denna mänskliga tragedi är liksom den ekologiska förödelsen människors verk. När Pentagon spred det dioxinbemängda giftet över Vietnam för att avlöva skogar och förgifta skördar döpte man sin aktion till Operation Dödsriket.

Den hormoslyrliknande Agent Orange tillverkades av multijätten Dow Chemical, som gjorde rekordvinster under de massiva attackerna på ett fattigt folk.

Även i Latinamerika används växtgiftet Agent Orange, men nu för att köttbolagen, hamburgerkedjorna, skall få tillräcklig mark åt sina biffkor. Regnskogarna plöjs bort och avlövas för att de multinationella bolagen skall kunna sälja hamburgare till barerna.

Samtidigt som plöjden ”Fyra bugg och en Coca-Cola” lanseras bland hamburgerätande svenska ungdomar tillats multinationella, amerikabaserade Coca-Cola vara huvudsymbol på Nationalmuseum i Stockholm. Denna kommersialisering av kulturen har liksom amerikaniseringen av matkulturen sin materiella grund i det krig som hungerkrigets generaler bedriver i tredje världen.

I det lilla centralamerikanska landet Belize köper Coca-Colas juicebolag Minute Maid nära 3 000 km² av landets regnskog för att anlägga citrusplantager. SNF:s tidning Sveriges Natur uppger att detta är en åttondel av landets yta. Jordens Vänner driver nu en världsomspännande kampanj för att tvinga Coca-Cola att stoppa projektet. Jag citerar ur Sveriges Natur:

”Belize:s skogar är till stor del orörda och landet har därför klarat sig från de översvämningskatastrofer och den jordförstöring grannländerna drabbats av. I Belize finns fortfarande den centralamerikanska tapiren, jabirustorken och jaguaren. Här finns 4 000 blommande växtarter, varav 250 orkidéer.

Plantagejordbruket med dess kemikalier, maskiner och vidsträckta arealer för odling och bete åstadkommer obotliga skador – – –.

I dag finns det kvar 180 000 km² tropisk regnskog i Centralamerika. Varje år försvinner 3 200 km². Utvecklingen går snabbt – hälften av den centralamerikanska regnskogen har redan försvunnit. Och för vad?

– Storföretag har köpt och bränt ner regnskog för att få betesmark till boskap, vars kött exporteras för att användas till hamburgare och hundmat i den rika delen av världen, framför allt i USA – – –.”

Utredningen om katastrofbiståndet visade i hur hög grad miljöförstörelsen i tredje världen orsakas av regeringarnas jordbruks- och industripolitik och de transnationella företagens exploatering. Det är alltså viktigt att alla biståndsinsatser prövas från miljöpolitiska utgångspunkter. Nu handlar det om ett sekundernas krig, eftersom rovdriften på miljön gått så långt att den naturliga resursbasen, naturgrundvalen, hotas. Men ännu kan ett totalt ekologiskt sammanbrott förhindras. Vi i ypk föreslår därför en kraftig höjning av anslaget för katastrofbistånd.

Fru talman! Jag yrkar bifall till ypk-reservation nr 59 om medelsramen.

Vpk har i partimotion U238 tagit upp en rad, som vi tycker, viktiga förslag till hur Sverige kan utveckla insatser för en internationell kvinnosolidaritet.

Mycket av stödet till kvinnorna i samband med olika biståndsprojekt har inriktats på hygien, nutrition, hälsovård och inkomstskapande verksamhet. Det är inte alls oviktiga insatser men ofta blir deras effekter mycket begränsade på grund av att man inte analyserat orsakerna till problemen. Undernäring kan t. ex. i en given situation bero på politiska faktorer som att kvinnorna inte har rättighet att äga jord och att de i stället för att odla nyttiga vardagsgrönsaker av jordägaren tvingas att odla avsalugrödor. Prispolitiken kan medföra att vardagsvaror som kött, ägg och hönsmat inte kan betalas av vanliga familjer. Sociala faktorer som att kvinnorna saknar beslutsfattande makt när det gäller penningfrågor i familjen kan vara orsak till en felbalanserad diet.

Ett annat problem i det internationella biståndsarbetet är att man ofta byter prioriteringar. Att satsa på hygien eller nutrition i ett eller två årtionden når inte problemens rötter. Problemen med exempelvis undernäring går så mycket djupare än till okunnighet. Det är alltså av grundläggande betydelse att de som ger bistånd och de kvinnor i u-länderna som tar emot bistånd verkligen förstår det ekonomisk-politiska system som är grunden till att förhållandena är som de är. Biståndsprogrammen måste struktureras utifrån dessa insikter och med inriktningen på att ge kvinnorna basförutsättningar, dvs. barnomsorg, hälsa m. m., för att kunna föra sin egen kamp.

Olika hjälpinsatser behöver därför åtföljas av program för medvetandehöjning med exempelvis en metodik som KFUK använt i Zimbabwe. Ett projekt har utvecklats så att dessa kvinnor nu med hjälp av lokala bönder har ett eget mejeri. Denna metodik höjde medvetenheten hos kvinnorna och förbättrade deras situation. Vpk vill därför särskilt rekommendera denna metodik i samband med olika biståndsprojekt för kvinnor. En del av biståndsanslaget bör användas för att utbilda kvinnor i just denna metodik för utvecklande bistånd. Även undervisningsmaterial behövs.

Problemen för kvinnorna på landsbygden har uppmärksammats relativt mycket i samband med bistånd. Kvinnor i industrin är en grupp som växer och som det är viktigt att stödja nu när de börjar organisera sig och försöker påverka utvecklingen. I exempelvis Zimbabwe har det bildats kvinnokommittéer i fackföreningar för att förbättra situationen för kvinnorna på fabrikerna.

Fru talman! Vpk:s kvinnopolitiska utskott har i vår fått möjlighet att medverka i ett projekt där fackligt aktiva svenska kvinnor deltar med sina kunskaper och erfarenheter i Zimbabwe. Kvinnor från de särskilda kommittéerna i fackföreningarna kommer att fungera som förebilder för sina systrar i facket inom industrin.

Vpk vill öka det direkta biståndet till kvinnoorganisationer i mottagarländerna. Vi anser det viktigt att det inom ramen för det kvinnoinriktade biståndet blir bättre möjligheter än i dag att ge stöd även åt uppförandet av byggnader. Det kan gälla daghemsbyggnader eller annat som kvinnorna själva kämpar för.

Jag är mycket glad över att vpk har fått gehör för sitt förslag om en nordisk konferens om internationella kvinnofrågor. Vid konferensen nästa år bör de

frågor som vi har aktualiserat i vår partimotion och som jag delvis redogjort för tas upp till diskussion. Mycket kan och måste göras för att inspirera och medvetandegöra kvinnorna om vilka effekter ett visst biståndsprogram kan få på deras egen situation och deras levnadsförhållanden. Men det behövs också resurser till detta i form av utökning av personal och igångsättande av projekt för kvinnor, såsom vpk föreslår.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall även till vpk-reservationerna 11 och 67.

Anf. 77 PER ARNE AGLERT (fp):

Fru talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till reservationerna 64 och 65.

Den motion som ligger till grund för reservation 64 har tillkommit därför att en del av våra större ideella organisationer har begärt bistånd för mänskliga rättigheter i Mellanöstern och Sydasien men fått det beskedet från SIDA att därtill krävs ett politiskt beslut i riksdagen.

Utskottet har skrivit så välvilligt om motionen att man skulle kunna hoppas att de som avser att och önskar göra insatser för mänskliga rättigheter i dessa områden skulle få samma möjligheter att göra det som t. ex. i Latinamerika, där man har gjort det med stor framgång. Jag tror att de får nöja sig med att gå upp med dessa skrivningar till SIDA och höra om detta kan räcka för att få bidrag till sådana insatser. Det bästa vore annars om riksdagen kunde bifalla reservation 64 och därmed ställa sig bakom det som utskottsmajoriteten så vackert uttalar men sedan slutar med att yrka avslag på motionen.

I reservation 65 föreslås att frivilligorganisationerna skall få litet bättre möjligheter till framförhållning för att programmera projekt i länder som har sådana regeringar att vi är tvacksamma till om vi skall låta regeringarna genomföra projekten. Flera av dessa organisationer skulle vara beredda att överta eller göra nya projekt som på ett helt annat sätt skulle nå de fattigaste och mest behövande och inte bli politiskt korruperade.

Därför vill jag gärna yrka bifall också till reservation 65.

Flera talare från majoriteten har talat välvilligt också om detta. Om man tar med referatet från diskussionen vore det egendomligt om inte SIDA skulle kunna gå med på en sådan framförhållning, utöver att ge möjligheter till projekt för mänskliga rättigheter i Sydasien och Mellanöstern.

Skulle så inte bli fallet får vi väl återkomma med nya motioner.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (nytt volymmål för biståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (BNP som beräkningsgrund)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (biståndsanslagens storlek m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 64 för reservation 2 av Margaretha af Ugglas m. fl.

Punkt 2

Mom. 1 (tillväxtmålet)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 38 för motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (strategi för demokratiutveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 64 för reservation 3 av Margaretha af Ugglas m. fl.

Mom. 5 (anslagspost för demokratiutveckling)

Först biträdde reservation 5 av Margaretha af Ugglas m. fl. – som ställdes mot reservation 4 av Gunnel Jonäng och Karin Söder – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Margaretha af Ugglas m. fl. – genom uppresning.

Mom. 6 (bistånd genom politiska partier m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 187 röster mot 106 för reservation 6 av Margaretha af Ugglas m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (avbrytande av bistånd m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 8 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (redovisning av situationen för mänskliga rättigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 186 röster mot 107 för reservation 9 av Margaretha af Ugglas m. fl.

Mom. 9 (översyn av biståndsmålen)

Utskottets hemställan bifölls med 150 röster mot 142 för reservation 10 av Gunnel Jonäng m. fl.

Mom. 11 (landsbygdsutvecklingens andel av biståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (bekämpning av aids)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (alkohol och narkotika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (kvinnoinriktade projekt)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 14 för reservation 11 av Bertil Måbrink. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 21 (effektivitet i biståndet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (biståndsinspektör m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (landprogrammering och projektbistånd)

Utskottets hemställan bifölls med 191 röster mot 101 för reservation 13 av Gunnel Jonäng m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (utvidgning av kretsen av samarbetsländer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (programlandssamarbete med El Salvador och Guatemala)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (biståndsdepartement)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 1 för motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del.

Mom. 30 (biståndspolitisk utredning)

Utskottets hemställan bifölls med 192 röster mot 102 för reservation 15 av Gunnel Jonäng m. fl.

Punkt 3

Mom. 3 (utvärdering av det multilaterala biståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (inriktning av Världsbankens arbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (bidrag till UNDP)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 18 av Gunnel Jonäng m. fl. i motsvarande del. *dels* reservation 19 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

*Internationellt utveck-
lingsarbete m. m.*

Mom. 8 (bidrag till UNICEF)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Gunnel Jonäng m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (bidrag till WFP)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Gunnel Jonäng och Karin Söder i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (bidrag till UNHCR)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Rune Ångström och Maria Leissner i motsvarande del, *dels* reservation 20 av Gunnel Jonäng och Karin Söder i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (bidrag till IDA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Rune Ångström och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (sammordisk kreditgivning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 22 av Rune Ångström och Maria Leissner, *dels* reservation 23 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (MIGA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (utträde ur IFC)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (merkostnad 1987/88 vid spannmålsköp)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 43 för reservation 26 av Rune Ångström och Maria Leissner i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (köp av spannmål till världsmarknadspris)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Rune Ångström och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (obundet bistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (importstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (medelsramar för Angola, Moçambique och Zimbabwe)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (fortsatt biståndssamarbete med Angola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U235 av Birger Hagård – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (medelsram för Tanzania)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 30 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 31 av Gunnel Jonäng och Karin Söder – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (medelsram för Etiopien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 33 av Gunnel Jonäng m. fl., *dels* reservation 32 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (fortsatt biståndssamarbete med Etiopien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (inriktningen av biståndet till Etiopien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (medelsram för Nicaragua)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 35 av Gunnel Jonäng m. fl., *dels* reservation 34 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (medelsram för Vietnam)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservationerna 37 av Rune Ångström och Maria Leissner samt 38 av Gunnel Jonäng och Karin Söder i motsvarande delar, *dels* hemställan i reservation 36 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* hemställan i reservation 39 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 13 (avvecklingsplan för biståndet till Vietnam)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservationerna 37 av Rune Ångström och Maria Leissner samt 38 av Gunnel Jonäng och Karin Söder i motsvarande delar – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 14 (fortsatt biståndssamarbete med Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (vitbok om biståndet till Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (förhållandena vid biståndsprojektet Bai Bang)

Utskottets hemställan bifölls med 150 röster mot 144 för reservation 41 av Gunnel Jonäng m. fl.

Mom. 17 (medelsramar för Indien, Botswana och Kap Verde)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 42 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (medelsram för Kenya)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservationerna 43 av Margaretha af Ugglas m. fl. och 44 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 19 (framtidig bistånd till Kenya)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 44 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (medelsram för Laos)

Utskottets hemställan, – som ställdes mot *dels* reservation 45 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 46 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 21 och 22 (medelsram m. m. avseende Bangladesh)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (framtidig bistånd till Lesotho)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (återuppbyggnadsbistånd till Kampuchea)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (biståndssamarbete med Uganda)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 50 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (medelsram för regionala insatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 51 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del, *dels* reservation 52 av Rune Ångström och Maria Leissner, *dels* reservation 53 av Gunnel Jonäng och Karin Söder – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (inrättande av anslagspost för särskilda insatser i Latinamerika. m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 54 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (medelsram för humanitärt bistånd i Latinamerika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 55 av Rune Ångström och Maria Leissner, *dels* reservation 56 av Gunnel Jonäng och Karin Söder – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (medelsram för humanitärt bistånd i södra Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 57 av Gunnel Jonäng m. fl., *dels* reservation 58 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (inriktningen av biståndet till södra Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (medelsram för katastrofer m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 59 av Bertil Måbrink, *dels* utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (katastrofpostens användning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 60 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (beredskap för begäran om ytterligare medel för katastrofbistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 61 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (humanitärt bistånd till Fretilin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 62 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (humanitärt bistånd till Chile)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 63 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (humanitärt bistånd i Sydasiern och Mellanöstern)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 64 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls genom uppresning.

Mom. 47 (framtida storlek av anslagsposten för bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 65 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (frivilliga organisationers roll i utvecklingsarbetet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U205 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (återinförande m. m. av anslagsposten för miljö, markvård och energi)

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 150 röster mot 143 för den i reservation 68 av Gunnel Jonäng m. fl. anförda motiveringen.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 51 (medelsram för särskilda program)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 66 av Rune Ångström och Maria Leissner, *dels* reservation 67 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 52 (stöd för demokratin i Filippinerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 72 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 1 (generellt informationsbidrag till Afrikagrupperna m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 73 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anslag till Information)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 74 av Rune Ångström och Maria Leissner, *dels* reservation 73 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 6

Mom. 1 (reskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 75 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 4 (anslaget för SAREC)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 76 av Rune Ångström och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Punkt 10

Mom. 3 (u-krediter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 77 av Rune Ångström och Maria Leissner, *dels* reservation 78 av Gunnel Jonäng och Karin Söder, *dels* reservation 79 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (internationell monetär konferens)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 80 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (medelstilldelning för betalningsbalansstöd m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 81 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 82 av Rune Ångström och Maria Leissner i motsvarande del, *dels* reservation 83 av Gunnel Jonäng och Karin Söder – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (utfästelser om betalningsbalansstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 82 av Rune Ångström och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid början av morgondagens arbetsplenum.

8 § Kammaren beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

10 § **Begränsning av vattenkraftsutbyggnaden, m. m.** (forts. från prot. 105)

Fortsattes överläggningen om bostadsutskottets betänkande 1986/87:9.

Anf. 78 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Debatten om detta ärende, som påbörjades före påskuppehållet, är förhoppningsvis slut om en eller ett par timmar.

Bostadsutskottets betänkande 1986/87:9 behandlar naturresurslagen. Där ingår vattenkraftens roll i energibalansen samt frågan om de fyra huvudälvarna i norr och en rad konventionella älvsträckor i större och mindre vattendrag. Frågan om exploatering och projektering inom de obrutna fjällområdena i norr och miljö- och bebyggelseplaner i de sydligaste landskapen omfattas samtidigt av aktuella motionskrav.

De allra flesta motionerna avvisas av utskottet, men på en punkt finns det en bred majoritet för att ändra tidigare riksdagsbeslut, nämligen att Strängsforsen i Klarälven undantas från aktuella utbyggnadsplaner. Majoriteten i dag består av socialdemokraterna, vpk, centern och folkpartiet. Moderaterna ensamma står som reserverar när det gäller Strängsforsen.

Herr talman! Den 26 november 1986 beslöt riksdagen att anta en länge efterlängtat lag om hushållning med landets naturresurser. Förkortat kallar vi lagen i dagligt tal för NRL. Lagen träder i kraft den 1 juli 1987. Lagen avser att främja en från ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Jag skall i tur och ordning kommentera de reservationer som fogats till betänkandet och även bemöta vissa inlägg från oppositionens sida i debatten sent på kvällen den 9 april.

I reservation nr 1 av folkpartiet behandlas vattenkraftens roll i energibalansen. Reserverarna menar att någon ytterligare vattenkraftsutbyggnad utöver den produktionsnivå om 66 TWh som riksdagen uttalat sig för icke får ske. Reserverarna hävdar att det nu är närmast ombyggnader och effektiviseringar som återstår för att nå nämnda nivå på 66 TWh. Frågan har varit föremål för behandling i utskottet tidigare, och utskottet avvisar motionskravet med samma argument som hösten 1986.

Utskottets argument är följande: Det har tidigare fastslagits att vattenkraftens roll i energibalansen skall variera på ett sådant sätt att det bör vara möjligt att uppnå en vattenkraftsproduktion om 66 TWh per år 1990. Vi menar att det är en onödig gärning att ge regeringen någon pekpinne om vilken omfattning vattenkraften skall ha i den framtida energiförsörjningen framför allt på lång sikt.

Det är riktigt som centerns Birgitta Hambræus nämnde att det finns olika uppgifter om hur många TWh som i dag produceras. Olika beräkningsgrunder ger varierande uppgifter, och vi kan inte ge säkra tal på hur mycket vattenkraften kan tillåtas bli utbyggd enligt vattenlagen.

Motionsförslaget och reserverarnas skrivning i reservation nr 1 avvisas med denna motivering. Jag yrkar därmed avslag på reservation nr 1 och bifall till hemställan i betänkandet.

I reservation nr 2 finner vi partikonstellationen centern och folkpartiet, som båda anser att riksdagen nu bör förklara de fyra huvudälvarna som nationalälvar. Frågan om de fyra huvudälvarna och deras status har varit föremål för debatt och beslut i denna kammare vid ett flertal tillfällen. I princip kan man säga att 1984 års riksdagsbeslut står fast. Detta beslut har sedermera konfirmerats i 1986 års riksdagsbeslut.

Kravet på ett ytterligare förstärkt skydd för huvudälvarna m. fl. finner utskottet inga som helst bärande skäl för, att tillmötesgå. Motionskravet från centern och folkpartiet avvisas. Vi finner inte heller att beteckningen nationalälvar skulle innebära bättre skydd än vad NRL-riktlinjerna i dagsläget erbjuder. De båda motionerna från centern och folkpartiet avstyrks därmed. Vi menar att NRL-skyddet är fullt tillräckligt, även framdeles. Jag yrkar därför avslag på reservation 2 och bifall till utskottets hemställan.

De reservationer som vi nu möter är gamla bekanta som vi mött vid tidigare tillfällen när vi behandlat närvattendrag av varierande kaliber. I reservation 3, där folkpartiet och vpk är allierade, återupprepas kravet på att Voxnan i hela dess sträckning mellan Siksjön och Vallahagen skall skyddas. Folkpartikravet i partimotion 517 och vpk:s krav i motion 521 går ut på att ytterligare utöka skyddet av Voxnan.

Utskottsmajoriteten finner inte övertygande skäl tala för att ändra nuvarande riktlinjer för NRL. Motionsförslagen avstyrks därmed. Reservanternas begäran i denna del kan således icke tillmötesgås. Jag yrkar avslag på reservation 3 med denna motivering.

Reservation 4 har samlat inte mindre än tre partier. Det är centern, folkpartiet och vpk som gemensamt hamnat på samma ståndpunkt, nämligen den att Härkan, Ammerån och Edänge bör omfattas av NRL. Härkan, Ammerån och Edänge har tidigare prövats, och några ytterligare skäl för att undanta dessa älvsträckor har inte framkommit.

Tore Claeson från vpk aktualiserade i sitt inlägg en rad skäl för att undanta vissa älvsträckor och föra in dessa under NRL. Beträffande Ammerån kan jag på en punkt i stort sett dela Tore Claesons uppfattning, nämligen vad gäller kraftföretagens bristande sociala ansvar för bygdens befolkning. Vi socialdemokrater hade vid föregående riksdagsbehandling den uppfattningen att de tredskande parterna skulle sätta sig ned vid förhandlingsbordet och söka nå en förhandlingslösning. Vi hamnade i minoritet, och riksdagen beslöt något helt annat. Här får vpk ta på sig en stor del av ansvaret för riksdagens beslut, som innebär att en utredning inte kommer att göras för att utröna om fallrättsägarna, dvs. kraftföretagen, skulle kunna bidra ekonomiskt till Ragunda kommun, utöver vad som kan utdömas enligt vattenlagen. Här hamnade vpk i famnen på moderaterna, och de var inte sena att utnyttja tillfället, vilket jag beklagar.

När det gäller Edänge och Edängeforsen är det riktigt som Tore Claeson sade att det har förevarit förhandlingar i vattendomstolen. De nya sakskalet som Tore Claeson säger ha framkommit därefter får väl beaktas av regeringen, dvs. regeringen får väga in även dessa synpunkter vid sitt slutgiltiga ställningstagande.

Majoriteten menar alltså att nämnda älvsträckor icke bör ingå i NRL. Jag yrkar avslag på reservation 4 vad gäller Härkan, Ammerån och Edänge.

I reservation 5 har folkpartiet och vpk gemensamma strävanden, att ändra på en rad kontroversiella älvsträckor. De båda partierna återupprepar kravet på att Emån, Jaurekaska, Gide älv uppströms Björnfallet, Meåforsen i Ångermanälven samt Klippen i Umeälven bör ingå i NRL. Vad gäller Emån och Tore Claesons påstående att malens enda och sista reproduktionsplats är

i uppenbar fara sker bl. a. följande bedömning. Den eventuella fridlysning av malen som Tore Claeson påstår är aktuell kommer självfallet att beaktas i beslutsprocessen, samt bevarandevärdenas roll, även när det gäller Emåns eventuella framtida utbyggnad.

Några nya och avgörande skäl för att frångå tidigare riksdagsbeslut har icke framkommit. Jag yrkar därmed avslag på reservation 5.

Under rubriken Västerdalälven m. fl. projekt talas om en rad älvsträckor som tidigare behandlats av riksdagen. I vänsterpartiet kommunisternas partimotion föreslås att även Västerdalälven uppströms Hummelforsen, Österdalälven mellan Väsa och Åsen, Klarälven sträckan Femtån-Värån, Hinnsjöån, Manglidsälven, Sörkvarnsforsen i Kolbäcksån och Härjeån uppströms Lillhärddal skall ingå i NRL. Några nya övertygande skäl har icke framkommit vad gäller dessa uppräknade älvsträckor.

Med den motiveringen yrkar jag avslag på reservation nr 6.

Reservation nr 7 gäller Råneälven. Där har vi socialdemokrater hamnat i opposition. Vi återupprepar kravet på att Råneälven inte skall omfattas av NRL. Vårt ställningstagande baserar vi bl. a. på att en bred majoritet inom vattenkraftsberedningen föreslog att Råneälven skulle ingå i vattenkraftsplannen. Den ändring vi föreslår har vi preciserat i vår reservation nr 7. Jag hänvisar till den utförliga reservationen. Dessutom kommer Leif Marklund, som är från den berörda landsdelen, att utveckla socialdemokraternas syn på ärendet.

Man kan naturligtvis fråga sig om moderaterna hade haft samma ställningstagande om fallsträckan tillhört Vattenfall som om den varit privatägd. Det är en fråga som många ställer sig. I övrigt hänvisar jag till den debatt vi hade i ärendet så sent som hösten 1986 där Oskar Lindkvist gav en utförlig redogörelse i ärendet.

Jag yrkar bifall till reservation nr 7 rörande Råneälven.

Herr talman! Reservation nr 8 av moderaterna gäller Strängsforsen. Strängsforsen har för många värmlänningar blivit något av en symbolisk miljöfråga. Kanske är det för att det är den sista levande forsen. Strängsforsen – ett vilt skönt parti i en tremila obruten forssträcka och av statens planverk betecknad som ett unikt naturinslag. Strängsforsen är den sista längre sammanhängande forssträckan på sydligare breddgrader.

I Rolf Edbergs bok *De glittrande vattens land* beskriver författaren vad Klarälven betytt och betyder för folk på båda sidor om gränsen. De möttes vid Elf, heter det ofta hos Snorre Sturlason om de nordiska regenternas gränsmöten. Nyckfullt har älven blandat norskt och svenskt och vävt samman de nordiska folkens historia. De strömmande vattnen ger liv åt landskapet och är nu skyddade på båda sidor om gränsen. Detta hälsas med stor tillfredsställelse av befolkningen i Norge och Sverige.

Slaget om Strängsforsen är en lång historia fylld av dramatik. Första gången frågan behandlades i riksdagen var i början av 1977. Alltså har drygt tio år gått sedan frågan för första gången aktualiserades i riksdagen.

Låt mig inledningsvis säga, herr talman, att det här har varit en mycket besvärlig fråga där vi socialdemokrater har lagt ned ett betydande och omfattande jobb. Det har funnits argument både för och emot en utbyggnad. Det har funnits de som har velat bygga ut Strängsforsen. Det är framför allt

två fackförbund som har aktualiserat frågan: Byggnadsavdelning 29 i Karlstad och Elektrikerförbundet i Värmland. Mot detta har funnits lokalbefolkningen i området som med klar majoritet säger nej till en utbyggnad. De socialdemokratiska föreningarna, arbetarekommunen i Torsby, kommunen i Torsby och länsstyrelsen har alla med bred majoritet avvisat kravet på en utbyggnad.

I proposition 1977/78:57 behandlades riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen (FRP). Riksdagen beslöt att sträckan mellan Kärrbacksstrand och Edebäck skulle omfattas av FRP-riktlinjerna. Därmed kom Strängsforsen inte att omfattas av riktlinjerna, medan så blev fallet med projektet Klarabro.

I remissvar på en utredning ansåg bl. a. länsstyrelsen i Värmlands län, Torsby kommun, Svenska naturskyddsföreningen, fiskeristyrelsen och Friluftsrådet att Strängsforsen och Klarabro inte borde byggas ut. Från fiskesynpunkt framhölls älvens betydelse som reproduktionsområde för lax och öring. Torsby kommun, som är ett tungt remissorgan, ansåg att bevarandevärdena måste anses större än samhällsnyttan av en utbyggnad som menligt skulle påverka rekreativiteterna. I remissvaret 1984 på promemorian Förslag till lag om hushållning med naturresurser återkom länsstyrelsen och Torsby kommun med i princip samma uppfattning. En utbyggnad tillstyrktes däremot av Munkfors kommun, Svenska kraftverksföreningen och Hagfors kommun.

Herr talman! Denna fråga har således varit föremål för behandling i olika instanser under årens lopp, och när bl. a. motion Bo513 väcktes av socialdemokraterna i början av innevarande år aktualiserades frågan på nytt. Den avvägning vi har gjort inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen är att Strängsforsen bör undantas från utbyggnad. Det har inte varit något lätt beslut, men det är nu oåterkalleligt. Beslutet innebär förhoppningsvis att Strängsforsen också i fortsättningen avförs från dagordningen.

Utskottsmajoriteten säger följande: "Vad nu redovisats och vad tidigare anförts i frågan har sammantaget lett utskottet till uppfattningen att Strängsforsen bör undantas från utbyggnad och att riksdagen alltså bör besluta att den aktuella älvsträckan skall ingå i NRL."

I avsikt att undanta Strängsforsen från utbyggnad bör avgränsningen göras så att sträckan mellan Höljes och Edebäck i Klarälven tas upp i 3 kap. 6 § NRL. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1987. Med det nu anförda har syftet med socialdemokraternas motion Bo513, folkpartiets partimotion Bo517 yrkande 6 och vänsterpartiet kommunisternas partimotion Bo521 yrkande 1 såvitt nu är i fråga tillgodosetts. Vi har tyvärr inte lyckats nå full enighet. Moderaterna hävdar alltså att Strängsforsen bör byggas ut och hänvisar till nya alternativ.

Herr talman! Jag lyssnade till Bertil Danielssons inlägg i denna debatt före påskuppehållet. Bertil Danielssons inlägg var mer eller mindre ett eko av vad fallrättsägaren Uddeholms Kraft AB hävdar. Det är inte så, Bertil Danielsson, att det s. k. alternativet skulle vara att bevara och utveckla fisket och att de av lokalbefolkningen och remissinstanserna tidigare framförda synpunkterna har mist sin aktualitet – tvärtom.

Bertil Danielsson vet tydligen inte vad han talar om, eller också pratar han

i nattmössan. Det i sista stund till utskottet överlämnade alternativet har i ett tidigt skede presenterats på länsplanet. Vi har ingående analyserat detta, och vi har en rad invändningar. Det är ytterst marginella förändringar man gör i förhållande till det ursprungliga förslaget. Det är bara att konstatera att moderaterna här går hand i hand med storkapitalet, med näringslivet. Man sätter miljöintressena i strykclass när man hävdar att forsen skall byggas ut.

Herr talman! Jag vet att beslutet har hälsats med stor tillfredsställelse i Klarälvsdalen. När nu dimmorna skingrat sig och Strängsforsen är fredad, går tankarna främst till dem som kämpat på barrikaderna. Det finns en rad eldsjälar. Jag tänker på Hildur Bengtsson i Höljes, Aina Johnsson, ABF Sysseback, Oskar E Bengtsson och Per Tore Persson. Jag tänker också på kommunstyrelsens förre ordförande i Torsby, Oskar Grundström, och nuvarande kommunstyrelsens ordförande, Åke Lagerkvist. Andra namn som bör nämnas är Stig Gustafsson, partidistriktet, Ture Bergman, Värmlands Folkblad och inte minst miljökämpen Rolf Edberg. De har alla stått i bräschan för detta. De har tillsammans med tusentals människor i Klarälvsdalen och i övriga Värmland kämpat och kämpar för att behålla Strängsforsen.

Varför har då motståndet varit så hårt? Den främsta anledningen är den förödande miljöpåverkan som projektet skulle innebära. Många tycker också att Klarälven i dag är tillräckligt utbyggd. Det är en av landets hårdast utbyggda och exploaterade älvar.

Herr talman! Med detta vill jag säga att vi är nöjda med att Strängsforsen och Klarabro nu är fredade för all framtid. Strängsforsen är inte förhandlingsbar, Bertil Danielsson. Det går inte att som vissa företrädare här göra sig till tolk för vad man tror också är andras uppfattning och säga att får vi så och så många arbetstillfällen och miljoner kronor, ja då är vi beredda att sälja forsen. Vi är inte beredda att sälja miljövärdena. Det kan jag säga också som representant för folkpartiet, centern och vpk, eftersom vi är helt eniga i denna del.

En annan anledning till att vi nått en bred uppslutning bakom föreliggande motioner är fisket. Det s. k. projektet för laxfond Väneren har ett omödelbart samband med Klarälvsloxens framtida bestånd. Vi skall förhoppningsvis utöka beståndet av Klarälvslox, 80 % av Klarälvens reproduktionskapacitet när det gäller lax faller inom just det här avsnittet.

Till moderaternas representant vill jag säga att jag hoppas att ni ändrar uppfattning och att ni kommer med i skaran som vill se en vild och otämjd Strängsforsen bevarad.

Med det, herr talman, kan jag avslutningsvis inte annat än understryka den tillfredsställelse som vi känner för att Strängsforsen nu inryms inom naturresurslagen. Oavsett vilken regering som kommer att sitta i landet, så är vederbörande regering och departementschef hänvisade till att återkomma till riksdagen. Och i denna kammare kommer att föras en debatt, om en eventuellt ändring skulle föreslås. Jag är övertygad om att med den breda enighet som vi i dag visar så kommer frågan inte att aktualiseras.

Jag yrkar avslag på reservation nr 8 och bifall till utskottets hemställan.

Reservation nr 9 rörande de obrutna fjällområdena är en uppföljning av folkpartiets partimotion Bo517, yrkande 4. Motionärerna hävdar att det

nuvarande skyddet för fjällområdena inte hindrat vattenkraftsutbyggnader, vägdragningar och prospekteringar efter malm och mineraler. Motionärerna menar att det nu är dags att ytterligare skärpa bestämmelserna och att det är nödvändigt att ge det svenska fjällområdet ett bättre och varaktigare skydd mot framtida exploatering av naturresurserna.

I debatten sade Siw Persson att NRL bör utjämnas så att skyddet mot mineralbrytning i de obrutna fjällområdena blir effektivt. Frågan är bara hur effektivt. Vi kan inte bara lägga en död hand över de obrutna fjällområdena som Siw Persson och folkpartiet hävdar i reservation nr 9.

I en annan motion, nämligen s-motionen Bo502, för man fram andra synpunkter. Man menar att de geologiska och geofysiska arbetena inom fjällområdet hindras och i många fall aldrig kommer till stand. Motionärerna menar att det finns betydande malmförekomster inom de obrutna fjällområdena och att malmpotentialen lämpligen bör tillvaratas på ett bättre sätt än vad som hittills har skett. Slutsatsen av motionärernas krav är att en betydligt aktivare malmprospektering bör startas inom nämnda områden.

Herr talman! Utskottet har för sin del följt riksdagens tidigare beslut och avstyrkt båda motionskraven med åberopande av bostadsministerns tidigare uttalade mening i denna fråga. Utskottet menar att de av bostadsministern förordade riktlinjerna beträffande gruvdrift och annan mineralutvinning utgår från den allmänna utgångspunkten att det är angeläget att utvecklingsmöjligheterna för vårt lands gruvnäring blir goda, liksom att det inte kan uteslutas att starka önskemål om brytning kan komma att föras fram. Konflikten får då lösas från fall till fall genom beslut, i regel vid prövning av fråga om gränsändring. Den restriktiva utgångspunkten bör slås fast för att inte grundläggande syften skall gå förlorade, men avvägningarna måste i praktisk hantering bli beroende också av den vikt man tillmäter ett aktuellt brytningsprojekt.

Bostadsutskottet finner alltså sammantaget att riksdagens tidigare beslut bör stå fast.

Slutligen, herr talman, reservation nr 10. Den är föranledd av vänsterpartiet kommunisternas motion Bo523. Motionärerna begär initiativ syftande till en samlad miljö- och bebyggelseplan för Skåne med vissa mål som anges i motionen.

Reservanterna menar att det bör ankomma på civil- och miljödepartementet att aktualisera en diskussion om Skånes framtid. Den diskussionen bör inrymma en övergripande fysisk och ekonomisk plan för Skåne. Diskussionen bör vidgas och föras via folkrörelser och länsstyrelser för att åstadkomma en bättre tingens ordning, anser de vidare.

Utskottsmajoriteten menar att initiativet bör komma från Skåne och att det är länsstyrelserna och kommunerna som bör ta tag i ärendet. Vi avvisar med andra ord motionskravet och menar att det här bör klaras utan något riksdagens initiativ i frågan.

Med detta yrkar jag således bifall till utskottets betänkande på samtliga punkter med undantag av reservation nr 7 av Oskar Lindkvist m. fl. som jag yrkar bifall till.

Anf. 79 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att det var välgörande att höra Magnus Persson så värtaligt och befogat tala för bevarande av Strängsforsen. Det hade varit roligt om han hade utvecklat samma entusiasm och samma argument då det gällde bevarande av andra älvsträckor som är lika angelägna att bevara.

Jag begärde ordet då Magnus Persson sade att vpk beträffande den tilltänkta överledningen av Ammerån uppe i Jämtland vid fjolårets riksdagsbehandling hade hamnat i famnen på moderaterna. Får jag erinra om att moderaterna alls inte föreslagit att Ammerån skall bevaras och undantas. Det har däremot vpk gjort. Vi har sedan en rad år slagits för det.

Vi hade som utgångspunkt, som Magnus Persson mycket väl vet, att befolkningen som berörs i bygden där uppe praktiskt taget enhälligt motsätter sig en överledning av Ammerån till Gesunden, och följaktligen finns det en mycket stark opinion mot planerna på den överledningen. Det var från den utgångspunkten vi anslöt oss till ett förslag som i fortsättningen skulle omöjliggöra alla diskussioner som skulle utmynna i att en överledning skulle komma till stånd. Vi tog det tillfälle som gavs vid riksdagsbehandlingen att ansluta oss till ett förslag som innebar att det nu så att säga fick vara nog med överläggningar som inte har lett till något resultat på grund av kraftverksbolagens ovilja att över huvud taget prestera någonting.

Framför allt var det dock på grund av den eniga uppslutningen från de berörda människorna och från Ragunda kommuns sida, en uppslutning som nu senast har manifesterats i att man begär att Ammerån skall bli naturreservat och därmed kunna undantas från utbyggnad.

Det var alltså inte så, Magnus Persson, att vpk hamnade i famnen på moderaterna, utan vpk bidrog här till att skynda på frågans avgörande i en riktning som gagnar både kommunen och dess invånare uppe i Ragunda.

Anf. 80 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Man kan inte ta miste på Magnus Perssons engagemang i frågan om Strängsforsen. Han beskyller mig och moderaterna för att vara ett eko av fallrättsägarna och för att yra i nattmössan. Jag vill då erinra om att de tio gånger som den här frågan har varit föremål för riksdagens behandling har socialdemokraterna intagit den ståndpunkt som vi moderater nu står fast vid. Har då socialdemokraterna under tio års tid varit ett eko av fallrättsägarna och talat i nattmössan? Det är vi moderater som står fast och är konsekventa.

Vad som hänt sedan förra gången ärendet behandlades är att det presenterats ett nytt alternativ som kommer att innebära en klart mindre påverkan på miljön än vad som tidigare har varit fallet. Skulle detta föranleda en svängning just nu? Det förefaller inte mig särskilt logiskt.

Den opinion som man hävdar har visat att sträckan måste skyddas är inte så kompakt. Det finns åtskilliga människor som är mycket oroade över att det inte kommer att bli en utbyggnad. Det har till utskottets ledamöter kommit skrivelser och andra opinionsyttringar som klart visar att det finns en djup oro över detta. I skrivelserna står bl. a.: Om Strängsforsen fridlyses så dör norra Finnskoga. I det nya alternativ som fallrättsägarna Uddeholm har presenterat ingår faktiskt ett ganska omfattande åtagande som skulle

innebära åtskilliga varaktiga årssysselsättningar i bygden. Det är många i bygden som vill att man skall bygga ut för att detta skall bli möjligt.

Men så är det nu inte. Socialdemokraterna har svängt i denna fråga. Vår inställning är att denna älvsträcka skall tas med och bli föremål för prövning enligt vattenlagen och avgörande i regeringen. Frågan ligger för närvarande för avgörande hos regeringen.

De synpunkter som har framkommit med det nya alternativet innebär faktiskt att ett nytt moment har tillkommit. Jag tycker det är märkligt att just i det läget svänga på klacken och inta en annan ståndpunkt. Man kan misstänka att Magnus Persson inte tilltror den sittande regeringen förmågan att göra en riktig bedömning i denna fråga utan måste svänga just nu här i kammaren i år. Jag tycker det är märkligt.

Anf. 81 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Magnus Persson kommenterade folkpartiets olika reservationer, bl. a. reservation 1 om åtgärder för att uppnå nivån 66 TWh per år. Han sade att vi hade onödiga pekpinnar till regeringen. Jag vill bara konstatera att inga pekpinnar är onödiga när det gäller att bevara miljövärden. Jag vill än en gång påpeka att folkpartiet med sina motioner har velat uppnå att vi skall konstatera att vattenkraftsepokan i princip skall vara avslutad.

När det gäller de fyra huvudälvarna som vi i folkpartiet vill ha som nationalälvar, Magnus Persson, är det väl ändå att ta till överord att säga att det inte finns några som helst bärande skäl för att nationalälvar skall vara bättre skydd än NRL. Hur kan Magnus Persson veta det? Det är väl inte utrett ännu? Vi begär alltså en utredning för att se vilka åtgärder som skall vidtas för att göra det möjligt att avsätta huvudälvarna som nationalälvar. Vi har länge kämpat för att dessa älvar skall undantas och därför har vi reserverat oss på denna punkt.

Vi tänker också fortsätta att kämpa.

I reservation 7 om Råneälven, som Magnus Persson står bakom, sägs att det finns en bred majoritet inom vattenkraftsberedningen för utbyggnad av älven. Jag vill då än en gång passa på och säga att den är en av de sista stora orörda skogsälvarna. Där finns enorma miljövärden. Men det är tydligen så att Råneälven ligger på fel plats i Sverige. Om älven legat i Värmland hade det kanske blivit ett inlägg med samma engagemang som Magnus Persson hade för Strängsforsens bevarande. Det var mycket trevligt att höra, Magnus Persson, att socialdemokraterna är för Strängsforsens bevarande. Det är också ett gammalt krav från folkpartiet. Folkpartiet kämpar för miljövärden oavsett var de finns – det är litet svårt att flytta älvar i Sverige.

Folkpartiet vill inte heller lägga en död hand över obrutna fjällområden, Magnus Persson. Det är samma sak där; det kanske hade varit bättre om de hade legat i Värmland.

Nej, Magnus Persson, folkpartiet kämpar för att rädda älvar, älvsträckor och obrutna fjällområden, och vi kämpar över huvud taget för bevarandet av miljövärden, oavsett var i Sverige de finns.

Anf. 82 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det var synd, Tore Claeson, att vänsterpartiet kommunisterna hamnade i samma fälla som moderaterna i detta fall. Ni måste ändå inse att Ragunda kommun är i ett betydligt sämre förhandlingsläge i och med det beslut som riksdagen fattade – det är obestriddligt. Det var alltså synd, herr talman, att vpk lät sig dras in i den fällan.

Till Bertil Danielsson vill jag för det första säga att vi socialdemokrater litar på regeringen, på energiministern och på berörda statsråd. Det är självfallet bättre, som läget är i dag, att det finns en så bred majoritet som möjligt bakom ett beslut – det måste kännas bra för den sittande regeringen.

För det andra vill jag säga till Bertil Danielsson att jag inte alls yrade i nattmössan. Jag skall citera ur snabbprotokollet vad Bertil Danielsson har sagt: "De utfästelser som Uddeholm iklätt sig genom att lova att bygga även en vintersportanläggning skulle resultera i att över 100 arbetstillfällen skapades."

Herr talman! Uddeholm har uppvaktat utskottet och har haft upprepade överläggningar med både Torsby kommun, länsstyrelsen och partiföreträdare på lokalt, regionalt och centralt plan. Bolaget har aldrig lovat att skapa 100 arbetstillfällen om utbyggnaden får göras. I snabbprotokollet kan man läsa att Bertil Danielsson har sagt att Uddeholm har lovat att bygga även en vintersportanläggning.

Det s. k. alternativ som har lagts fram är ett dåligt alternativ. Det innebär att den sydligaste bevarade forssträckan skulle tas bort, och det är just om den som striden står, mellan miljöintressen och mäktiga kapitalintressen. Vi är i utskottsmajoriteten inte beredda att, som moderaterna, sälja forsén för några arbetstillfällen.

Vilken skillnad skulle det bli, Siw Persson, om man kallade de fyra huvudälvarna för nationalälvar? De är skyddade genom NRL.

I fråga om Råneälven kontra Klarälven är det diametralt motsatta uppfattningar. I Råneälven vill kommunerna och partiet ha en utbyggnad, men i Klarälven vill inte vare sig kommun, länsstyrelse, landsting, partiet eller majoriteten av kommunmedborgarna ha en utbyggnad. Därför är det två helt skilda ståndpunkter som Siw Persson gör sig till tolk för.

Anf. 83 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Vi kanske skall vara litet försiktiga med att hårdna kommunernas inställning. Magnus Persson nämner som ett argument – och det är ett riktigt argument – för utbyggnad av Strängsforsén att Hagfors och Munkfors kommuner har sagt ja. Men när jag och andra tar upp argument i fråga om andra vattensträckor – jag tar fallet Ammerans överledning – och påvisar att ett enhälligt kommunfullmäktige har sagt nej till överledning väger det tydligen inte lika tungt.

Det är olika saker som måste vägas in, dels den opinion bland de människor som är berörda såsom den har tagit sig uttryck, dels vad de olika kommunerna och beslutande organen i kommunerna har sagt. Jag tycker faktiskt att det är litet av ett skamgrepp när Magnus Persson talar om att hamna i famnen på moderaterna och att Ragunda kommun kommer i ett sämre förhandlingsläge genom vpk:s ställningstagande. Det kan icke vara

Magnus Persson obekant att vid den uppvaktning från Ragunda kommun som vi hade i utskottet svarade Magnus Perssons partikamrat, som är kommunalråd i Ragunda kommun, bestämt nej på frågan om han tyckte att det var meningsfullt med några ytterligare förhandlingar med kraftverksbolaget. Litet rim och reson tycker jag att det får vara också i diskussionerna. Man kan inte bara slänga ur sig klyschor på det sätt som Magnus Persson gör.

Det är alltså på det sättet, Magnus Persson, jag upprepar det, att vpk:s ställningstagande underlättar möjligheterna för Ragunda kommun och de berörda människorna i området att slippa den överledning som är helt onödigt. För varje månad och för varje dag som går blir det allt klarare att det motiv för behovet av överledning som från början anfördes inte håller. Jag kan säga det så mycket mer som jag har tillbringat en del av påskuppehållet där uppe. Jag har kommit i kontakt med och talat med människor från olika partier och med kommunalt ansvariga. Opinionsen där uppe mot överledningen har aldrig varit mer entydig eller starkare än vad den är för närvarande. Därför är det beklagligt att socialdemokraterna står fast vid en princip och ett ställningstagande som är överspelat för länge sedan.

Anf. 84 BERTIL DANIELSSON, (m) replik:

Herr talman! Magnus Persson uttalar med eftertryck att han litar på sin regering. Det är ju självfallet ett kraftfullt uttalande, men det är bara ord. I handling visar Magnus Persson och socialdemokraterna i kammaren att de inte gör det. Man låter inte regeringen avgöra den här frågan, utan man tar över den ifrån regeringen, som nu har hand om ärendet. Det tycker jag är litet märkligt. Särskilt med hänsyn till att det har framkommit ett nytt alternativ. Just då svänger socialdemokraterna. Man har under många år intagit en viss ståndpunkt, men när det erbjuds någonting som skulle kunna innebära ett bättre alternativ då svänger man. Det tycker jag är ganska förvånande.

Uddeholm har uttalat att man är beredd att bygga den omtalade sportanläggningen, som skall ge många jobb. Det är helt ostridigt på det sättet. Det kan inte Magnus Persson bestrida. De människor som bor i de här trakterna värdesätter den här möjligheten. De säger att det finns risk för att bygden dör ut om inte detta kommer till stånd. Det tycker jag att man skall ta en viss hänsyn till.

Jag vill till sist fråga Magnus Persson ytterligare en gång: Vad är det som har inträffat just i år som gör att socialdemokraterna svänger i den här frågan? Vi står fast vid den ståndpunkt vi har intagit hela tiden och som socialdemokraterna har röstat för tio gånger. Är det vi som skall klä skott för att vi står fast vid en ståndpunkt som vi har delat med socialdemokraterna i alla dessa år? Ingenting nytt har inträffat eller framkommit annat än ett skonsammare alternativ, som fallrättsägarna har presenterat. Jag tycker inte att det går ihop att då svänga på klacken.

Anf. 85 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är stor risk, Magnus Persson, för en osäker framtid för de fyra huvudälvarna, och dessa fyra huvudälvar måste bevaras orörda för kommande generationer. Därför tycker folkpartiet att det är viktigt att

utreda vilka möjligheter som finns att avsätta dessa fyra huvudälvar till nationalälvar. Det förstår väl Magnus Persson att jag inte i dag kan ha någon lagtext klar, men jag vill än en gång påpeka att om det finns möjlighet till bättre skydd skall vi naturligtvis ta vara på det. Det är oerhört viktigt att dessa älvar får vara orörda till kommande generationer.

Så gar vi över till Råneälven och Strängsforsen. Magnus Persson säger att det finns eniga kommuner på ena sidan och oeniga på den andra. Det stämmer inte alls. Det har varit en enorm kamp för att bevara Råneälven som den är i dag. Det har inte funnits någon total enighet för eller emot, och det finns det inte heller beträffande Strängsforsen. Det hade varit befriande om vi i diskussionen försökt hålla oss till fakta.

Nej, Magnus Persson, det är glädjande att folkpartiets krav att Råneälven skall undantas nu tillgodoses. Nu är det också klart att Strängsforsen skall undantas. Vi fortsätter och kommer tillbaka nästa år och hoppas att vi också då kan plocka undan någon älvsträcka.

Anf. 86 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Till Tore Claeson vill jag säga att faktum ändå kvarstår att vänsterpartiet kommunisterna med sitt ställningstagande i riksdagen hösten 1986 försatt Ragunda kommun i en sämre förhandlingssits, oavsett om det framdeles skulle bli en överledning eller ej. Det är det faktum som kvarstår.

Till Bertil Danielsson vill jag än en gång säga att vi litar på vår regering. Men det är självklart att även om vi sitter i regeringsställning är det betryggande med en bred majoritet, så bred att socialdemokrater, vpk, folkpartiet och centern står bakom förslagen. Jag kan upplysa Bertil Danielsson om att jag själv har haft ett förtroligt samtal med energiminister Birgitta Dahl, som är ytterst tillfredsställd med den situation som riksdagens beslut i morgon kommer att innebära. Regeringen känner sig inte på något sätt fränhand den frågan.

Bertil Danielsson säger att Uddeholmsbolaget har lovat så och så många arbetstillfällen. De har lovat några fettiga miljoner, men de har varken lovat 100 eller 150 miljoner, de har varken lovat 100 eller fler arbetstillfällen. Jag skulle vilja ge Bertil Danielsson rådet att åka till dessa bygder, tala med befolkningen och med kommunföreträdarna för att höra om de har fått några sådana löften. Det är bara tomt prat. Det finns ingen relevans i talet om några löften.

Till Siv Persson: När det gäller de fyra huvudälvarna är bevarandevärdena lika stora med nuvarande NRL och med riktlinjerna för naturresurslagen. Därför finns det, herr talman, ingen som helst anledning att ta något särskilt beslut vad gäller dessa fyra huvudälvar, även om de nu inte får heta nationalälvar som centern och folkpartiet vill.

Som en sista kommentar vill jag fastslå att när det gäller det kommunala sambandet och opinionen bland de förtroendevalda, både lokalt och regionalt, vill man slå vakt om älvarna och man vill ha ett nej till utbyggnad. Vad gäller Råneälven är förhållandet något annorlunda, men det kommer min partikamrat från Norrbotten att bättre kunna redogöra för. Skillnaden är stor, och det är inte det geografiska avståndet det gäller. Om Råneälven hade legat där Klarälven ligger hade det inte varit så. I vårt parti lyssnar vi till rörelsen.

Tredje vice talmannen anmälde att Bertil Danielsson och Siw Persson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 87 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! I en partimotion från folkpartiet liksom i en partimotion från vpk och i en motion från några socialdemokrater begärs att ett antal älvsträckor, bl. a. Strängsforsen i Klarälven, skall skyddas av naturresurslagen. Riksdagen avtog med stor majoritet liknande framställningar så sent som hösten 1986. Det är mycket märkligt att utskottet nu har svängt så hastigt.

Bostadsutskottets majoritet har nu föreslagit riksdagen att bifalla motionerna. Skulle riksdagen följa det förslaget stängs möjligheten att pröva Strängsforsens utbyggnad enligt vattenlagen. En utbyggnad av Strängsforsen har vi i centern i Värmland sagt ja till, om sökandebolaget förpliktar sig att skapa 150 fasta arbetstillfällen i nordligaste Klarälvsdalen – vi avser då inte de arbetstillfällen som behövs för utbyggnaden utan nya arbetstillfällen efter utbyggnaden. Om så inte sker säger vi i Värmlandscentern nej till en utbyggnad. Allt fler ansluter sig nu till den linjen och instämmer i våra krav.

Varför då detta ställningstagande? Jo, Norra Finnskoga församling i Värmlands nordligaste del – det är Värmlands nordligaste församling – förlorar hastigt arbetstillfällen. Folk kan inte få arbete, och de arbetsföra, speciellt ungdomen, flyttar ut. 1962 hade församlingen 1 443 invånare. 1972 var man nere i 961, och vid senaste årsskiftet var det 641. Av dessa är 188 pensionärer.

Enligt Dagens Nyheter den 9 april finns det i församlingen 330 personer i arbetsför ålder. Av dessa har mer än 250 gått emot att riksdagen skulle besluta att fridlysa Strängsforsen. De vill ha kvar möjligheten till prövning. De har insett situationens allvar och reagerat kraftigt. Det blir bara åldringar kvar. Skolor, affärer och serviceinrättningar dras in. Ljuset i bostäderna slocknar i ökad takt och bygden blir öde. Det är en vacker bygd som därmed går förintelsen till mötes. Den utvecklingen vill centern hejda.

Stora kraftverksbyggen har skett som givit det svenska samhället mycket energi men bygden har inte fått något tillbaka för sitt fortbestånd. Tillräckligt starka krav har inte framförts härför, men det borde ha skett. Och det hade exploatörerna också haft råd med. Utbyggnaderna har givit goda vinster som till stor del borde ha gått till skapande av nya arbetstillfällen för att bevara bygden. Jag beklagar att så inte skett.

Jag medger att en fors är en tillgång för en bygd, om bygden kan förbli levande, men vi kan nu se facit – forsens har funnits där men människorna har likafullt flyttat ut i snabb takt. Något måste ske.

En sak som jag gärna vill klarlägga är att det i dag inte gäller att ta ställning till frågan om en utbyggnad eller ej. Frågan är om man skall ta bort prövningsrätten för en utbyggnad. Skall bygden kunna fortbestå måste åtgärder till, och då måste vi ha kvar prövningsrätten.

Jag kan inte garantera vad sökandebolaget vill göra. Det är mycket som är oklart. Men jag vill ändå vara med och ge bygden och ett sökandebolag en möjlighet att presentera vad man vill och kan göra. Det blir en förhandlings-

fråga. Men om prövningsrätten tas bort försvinner också möjligheterna att göra något. Jag har med andra ord inte utan vidare sagt ja till en utbyggnad, men jag liksom centern i Värmland kräver att kraftiga åtgärder vidtas.

Utredningen om Branäs turistanläggning har pågått i snart 30 år. Anläggningen är belägen i den nedanför liggande församlingen Värmlands-Dalby. Här borde det finnas möjligheter till sysselsättning, något som skulle vara positivt även för Norra Finnskoga. Men man har inte kommit till skott. En utredning av Knallarna - Bleckbergets turistanläggning i Norra Finnskoga - pågår. Detta projekt synes utgöra en av de bättre möjligheterna till sysselsättning.

Dessa anläggningar skulle alltså kunna ge många fasta sysselsättningstillfällen, kanske 200, men härtill krävs ekonomiska satsningar. Även om staten satsar en del pengar är inte det tillräckligt för anläggningarnas tillkomst. Sökandebolaget för Strängforsens utbyggnad borde kunna ställa upp med en rejäl summa, vilket skulle möjliggöra tillkomst och drift av anläggningarna. Då skulle också skuldsumman för investeringarna kunna nedbringas till en nivå som gjorde att driften av anläggningarna blev lönsam.

Andra satsningar borde också kunna diskuteras - fiskodlingar, förädling av råvara, mindre industrier m. m. Det finns ett stort intresse för detta från sökandebolaget. Men sådana satsningar förutsätter givetvis en utbyggnad av forsen. Om emellertid prövningsrätten försvinner uppstår en allvarlig situation för bygden.

Jag har i riksdagen starkt engagerat mig för glesbygdsvärdens intressen, och jag kan inte stillatigande acceptera bostadsutskottets förslag. Det kan bli ödesdigert om det förverkligas. Följden kan bli att en bygd ödeläggs.

Sedan bostadsutskottets fridlysningsförslag blev känt i norra Värmland har andarna vaknat i bygden. Man har gått ut med namnlistor och bl. a. uppvaktat landshövdingen. Man anser sig nu ha en stark majoritet för att prövningsrätten skall finnas kvar. Människorna är rädda för framtiden. Det krävs möjligheter till utveckling om inte bygden skall ödeläggas. Man vill alltså få arbetstillfällen. En orörd Strängfors kan inte på något sätt ersätta en levande bygd, som avfolkas på grund av bristande sysselsättning.

Herr talman! En utbyggnad av Strängforsen är ett lönande projekt, ett av landets bästa. Det kan ge god ekonomi och goda vinster. Men dessa skall enligt min uppfattning användas på ett sätt som säkrar bygdens fortbestånd och ger arbete och utkomst åt människorna. Vi behöver miljövänlig energi, och den finns i Strängforsen. Vi bör medverka till åtgärder som kan ta bort kärnkraftsberoendet och skapa god hälsa. Det är god miljö.

För mig, herr talman, är faktiskt cancersjukdomarnas bekämpande något mycket viktigt. Kan vi få fram bättre och säkrare energikällor är mycket vunnet. Vad är bättre miljö än att ge människor god hälsa? Arbete och utkomstmöjligheter för en bygds befolkning är också viktiga saker.

Som Bertil Danielsson sade har sökandebolaget lagt fram ett förslag som innebär att själva forsen kan vara kvar. Det alternativet betyder dock en tredjedels lägre kapacitet än man hade tänkt sig. Fisket kan också räddas.

Mitt resonemang, herr talman, leder fram till att om Värmlandscaterns krav på 150 fasta arbetstillfällen i norra Värmland efter en utbyggnad skall kunna tillgodoses inom en snar framtid, måste prövningsmöjligheten enligt

vattenlagen bevaras. Det gäller att skapa resurser för en utbyggnad av Strängsforsen innan det är för sent.

I reservation 8 till bostadsutskottets betänkande nr 9 yrkar Rolf Dahlberg, Knut Billing och Margareta Gard avslag på vpk:s, folkpartiets och socialdemokraternas motioner i denna fråga. Jag yrkar bifall till den reservationen. I övrigt följer jag centerpartiets ställningstagande i utskottet.

Jag vill klart och tydligt säga ifrån att jag icke är i famnen på vare sig kapitalister eller andra. Jag är ute efter att ge Nordvärmland sysselsättningsmöjligheter och en miljö som kan ge hälsa.

Anf. 88 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Bertil Jonasson inledde med att säga att det är märkligt att utskottet har svängt. Det heter att löftena kunna ej svikas. Socialdemokraterna i Värmland gick ut 1979 med en valaffisch där vi sade att en röst på socialdemokratin är en garanti för att Strängsforsen skall vara räddad. Det vallöftet är nu infriat.

Jag skall vara snäll mot Bertil Jonasson i dag, men jag kan väl säga så mycket att om vi skulle följa hans recept, skulle vi gå med tiggargästen till exploatören Uddeholm. Vad har det bolaget gett tidigare? Jo, det har varit småpengar. Företaget har dragit sysselsättningstillfällen från Nordvärmland och har inte ställt upp för befolkningen. Därför är det en reaktion från bygden i dag när man vill ha forsens fridlyst.

Det är detta det är fråga om. Det är ett önsketänkande som Bertil Jonasson gör sig till tolk för.

Vid centerns distriktsstämma ställde Bertil Jonasson och andra representanter krav utan att sysselsättningstillfällena fanns med i bilden, men stämmans majoritet gick emot dem. Nu har centern här i riksdagen följt det ställningstagandet, så det finns inte anledning att käbbla om det.

Sedan måste jag säga något om listan som Bertil Jonasson talade om. Det har överlämnats en lista till länets landshövding, men den listan tog man tillbaka i samma andetag. En handfull personer har ringt runt i Värmland och sagt: Visst skriver du på listan för att inte Petter i boa, handelsboden, skall tvingas lägga ner, osv. Det finns de som skrivit på brevet som inte vill kännas vid det i dag – Sven-Olof Ryen är en av dem.

Jag tycker att kyrkan skall stå mitt i byn när vi talar om det här, så att inte någon står i riksdagens talarstol och citerar en artikel i Dagens Nyheter och säger att det är revolution i trakten. Lokalbefolkningen kommer säkert i nästa val att säga vad den tycker om sina företrädare i riksdagen, vem som hade rätt och vem som hade fel. Från socialdemokratisk sida emotser vi det valresultatet med mycket stort intresse.

Anf. 89 BERTIL JONASSON (c) replik:

Herr talman! Vi skall väl inte stå här och diskutera socialdemokratiska löften och valaffischer. Det kan vi lämna åt sidan, för vi vet hur det är med sådant i många fall.

Magnus Persson säger att listan har tillkommit genom att några har ringt runt i Värmland. Jag har fått information om att bara personer från Norra Finnskoga församling har skrivit på listan. Det är inte "runt Värmland", utan

det är bara den lilla biten längst norrut i Värmland. Magnus Persson.

Människorna har svängt, för de har väl inte trott att riksdagen skulle ändra ett beslut så hastigt. När det nu har skett, har de reagerat för att få behålla sysselsättningen.

Det är inte så, Magnus Persson, att vi är ute och springer med tigarstaven till Uddeholm eller andra. Jag har tidigare sagt att jag tycker att de som har varit exploatörer där borde ha gett bygden åtskilligt tillbaka. Det har inte skett, och det har jag kritiserat. Jag skulle heller aldrig gå med på en utbyggnad av Strängsforsen, såvida man inte garanterar att någonting görs i stället. Det är där skillnaden ligger. Jag känner mer för folket i Nordvärmland och för sysselsättningen än så. Därför hoppas jag att det skall bli möjligt för nordvärlänningarna att få ett stöd på ett eller annat sätt så att de kan bo kvar där de trivs och vill bo.

Jag skulle gärna vilja fråga Magnus Persson: Vad kan ni från socialdemokratisk sida tänka er att göra i stället? Jag känner så mycket för en glesbygd att jag inte kan låta den bara dö ut, och mot den bakgrunden har jag tagit min ställning.

Anf. 90 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Bertil Jonasson börjar med att säga att vallöftena skall läggas åt sidan. Nej, det skall de absolut inte. Vallöftena skall vi infria, och det har vi gjort i det här fallet.

När det gäller listan är det möjligt att jag sade Värmland, och det är nog riktigt att den har cirkulerat i Norra Finnskoga. Men det är ju rätt märkligt att när företrädare för pressen och andra vill se listan vägrar man att lämna ifrån sig den. Och det finns personer som har ringt till mig och sagt att de står på listan fastän de inte har skrivit på den själva. Jag kan inte här i riksdagens kammare uttala någon beskyllning mot någondera parten, men det är ganska märkligt när enskilda personer ringer till mig som riksdagsledamot och säger att deras namn finns på listan men att de icke har skrivit på den. Och listan överlämnade man aldrig till landshövdingen, utan den tog man tillbaka.

Till slut frågade Bertil Jonasson: Vad vill socialdemokraterna göra för norra Värmland? Jo, först och främst vill vi bygga ut Branäs. Vi kommer att förverkliga Branäsprojektet, och det kommer att ge rätt många sysselsättningstillfällen. Vi skall självfallet titta över sysselsättningen i stort, och vi gör inte som Bertil Jonasson och omyndigförklarar alla genetiker och fiskebiologer som säger att den här sträckan uppe i Strängsforsen är ett måste för att förverkliga projektet Laxfond för Väneren. Det kanske ger mycket flera sysselsättningstillfällen både i norra Värmland och i övriga delar av Värmland, bl. a. i Vänerområdet. Om vi i de södra och norra delarna av Värmland kan hjälpas åt, då kan vi också skapa sysselsättning. Strängsforsens utbyggnad är ett kortvarigt och kortsiktigt alternativ, som inte ger någon varaktig sysselsättning.

Anf. 91 BERTIL JONASSON (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte var den här listan finns och inte heller om den är tagen tillbaka. Det skall jag undersöka, Magnus Persson.

Men en sak vet jag, och det är att väldigt många har ringt och sagt att de

hade velat vara med på listan men hade kommit för sent. Att inte någon har ändrat uppfattning under den här tiden kan jag inte heller garantera, för sådant kan ju hända. Kvar står i varje fall att den stora allmänheten, de som arbetar produktivt, är ängslig i högsta grad för den situation som håller på att uppstå.

Herr talman! Vallöften är faktiskt löften, säger Magnus Persson. Det är bra, och då skall vi se om Branäsprojektet skall byggas ut. Det kunde väl vara på tiden, när man har hållit på att projektera i snart 30 år.

Sedan vill jag säga till Magnus Persson att jag inte har omyndigförklarat genetikerna på något sätt. Man har hållit på med experiment och man har provat olika metoder för att klara fiskefrågorna, för att man skall få mer lax osv. Jag kan inte garantera att detta har lyckats. Men man har utrett och provat den frågan så länge att jag tycker att man skulle ha en dörr öppen för att sådana här metoder skulle kunna hjälpa norra Värmland att få sysselsättning. Då borde man ha prövningsrätten kvar.

Anf. 92 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Efter nästan tio års motionerande från vpk:s sida skall nu Strängsforsen fredas. Det är bra, men det är ändå något förvånande att detta beslut inte har fattats förrän nu.

Såvitt jag kan se är det kanske ett nytt förhållande som talar för ett bevarande, nämligen det projekt som går under arbetsnamnet Laxfond för Väneren. Egentligen är detta inte heller något nytt argument, för det fördes fram redan i fjol när riksdagen avtog vpk:s förslag om fredande av forsens.

Även om det i dag borde vara frid och gamman, då forsens äntligen räddas och riksdagen inte längre överlåter till regeringen att besluta om Strängsforsens, är inte glädjebägaren helt fri från lort och skräp. Den handlingsförklaring socialdemokraterna tidigare visat i fråga om Strängsforsens har inneburit att kapitalet i form av kraftbolag fått chansen att spela ut ett miljöintresse mot sina kortsiktiga vinstintressen. Jag beklagar att den handlingsförklaring som tidigare präglat ärendet nu också innebär att vi fått in kraftkapitalets intressen i form av en reservation i ärendet.

Näväl, nu räddas forsens. Men det är viktigt att ytterligare mått och steg tas. Inom den närmaste tiden måste följande åtgärder vidtas:

Det s. k. laxfundsprojektet drivs på för att generera arbetstillfällen inom bl. a. turistnäringen.

En arbetsplan för effektivisering av befintliga vattenkraftverk i Värmland upprättas och verkställs med det snaraste.

Vidare måste anläggningen vid Branäs nu börja byggas, och i detta fall är det dags att regeringen tar bladet från munnen.

En vattenkraftsavgift skall införas för att finansiera regionalpolitiska åtgärder och återföra tjänat kapital dit där det förtjänats.

När det gäller att sätta sin tillit till Uddeholms Kraft eller något annat kraftbolag vill jag säga att dessa bolag innebär samma makter och samma kapitalanhopning som skapat den besvärliga situationen i norra Värmland. Finns det en sådan uppsjö av pengar, borde det vara möjligt att göra andra investeringar än att återigen billigt sälja ut naturresurser.

Man kan fråga sig om den kraftiga exploatering av vattenkraften som skett

i norra Värmland är orsaken till att det trots allt bor kvar folk i dessa trakter. Svaret är självfallet nej. Är det nu så att dessa kraftbolag har så gott om tillgängliga medel som de tydligen har, av delar av debatten att döma, så vill jag föreslå att de instiftar en fond särskilt för norra Värmland, ur vilken man kan låna pengar för näringsinvesteringar till låg och fast ränta. Bolagen kan själva få föreslå om lånen skall vara både ränte- och amorteringsfria. Då kanske man kan börja återfå en viss tilltro till de makter som har sugit ut och söndrat denna del av vårt län.

Anf. 93 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Som utskottets talesman Magnus Persson tidigare har sagt kommer jag att uppehålla mig vid den del av betänkandet som rör Råneälven, detta med utgångspunkt i att riksdagen under hösten 1986 behandlade propositionen om en naturresurslag. Då bifölls en borgerlig reservation till vilken även vpk anslöt sig. Detta beslut innebar att Råneälven omfattas av skyddet enligt 3 kap. 6 § NRL.

Då riksdagen vid tre tillfällen tidigare uttalat sig för en utbyggnad kom det senaste beslutet som en kalldusch för många. Beslutet har också väckt förstämning bland de boende i älvdalen.

I detta betänkande finns ett antal motioner som berör våra älvar. Jag kommer i mitt anförande att uppehålla mig kring motion B512. I motionen hemställs att riksdagen ändrar sitt beslut så att en utbyggnad av Råneälven möjliggörs. Bostadsutskottets socialdemokratiska ledamöter har, liksom vid behandlingen av NRL, ej ansett att det funnits tillräckliga skäl att ändra tidigare uppfattning. De har förordat att Råneälven skall ingå i vattenkraftsplanen. Detta ställningstagande återfinns i de socialdemokratiska ledamöternas reservation i detta betänkande.

Skall vi få en tilltro till energipolitiken i vårt land måste den vara konsekvent. Man får inte från dag till annan ändra på förutsättningarna. Riksdagen har tidigare uttalat att vårt energiuttag ur vattenkraften bör vara 66 TWh. Våra tidigare beslut talar för ytterligare utbyggnad med 2,5 TWh.

Råneälven ger ett tillskott till vår energiförsörjning, och detta skall ej förringas. En utbyggnad av Råneälven är riktig av flera skäl.

Enligt mitt förmenande bör vi tillåta förstudier av några orörda älvar, exempelvis Pite och Kalix älvar som beredskap inför avvecklingen av kärnkraften.

Vi behöver detta energitillskott nu, men även då vi skall ersätta kärnkraften kommer vi att behöva ytterligare tillskott. Vattenkraften är vår miljövänligaste energikälla. Den är produktionskostnadsmissigt var billigaste energikälla. Den möjliggör utrymme för miljöhänsyn. Vattenkraften är också en inhemsk energikälla. I Norrlands glesbygd skapar den arbetstillfällen som vi är i stort behov av.

Med denna utgångspunkt måste det vara riktigt att betrakta vattenkraften som en resurs ur både nationell och regional synpunkt.

För Råne älvdal är denna resurs en överlevnads- och utvecklingsfråga, dvs. en utbyggnad av Råneälven är nödvändig och viktig ur energisynpunkt, ur miljösynpunkt och ur regionalpolitisk synpunkt.

Vi socialdemokrater har med stor bedrövelse sett hur älvdalen avfolkas.

De boende i älvdalen har uttryckt stor besvikelse då det stod klart att Sveriges riksdag förvägrat dem dess existens.

Industriminister Thage Peterson har vid flera tillfällen uttalat att vår regionalpolitik skall inriktas på att skapa förutsättningar för en balanserad befolkningsutveckling. Han har också sagt att varje region måste få utvecklas efter egna förutsättningar. Det är ju precis detta som riksdagen bör ställa upp på. Vår region bör få utvecklas efter sina egna förutsättningar. Då måste vi få utnyttja våra naturresurser.

Centern har vid flera tillfällen ställt krav på att flytlasspolitiken skall ersättas av en utvecklingspolitik. Kravet är berättigat. Men ställ då upp! Regionalpolitiska satsningar blir luft om man ej medverkar till den möjlighet som finns att nyttja bygdens tillgångar.

Jordbrukets stora problem i älvdalens nedre del är den ojämna vattennivån och översvämningar vid vårfloden.

Har centern ingen känsla för den näring som enligt dess egen utsago står den närmast? Har centern ingen känsla för jordbruket i Råne älvdal?

Från moderat håll har understrukits att ingen älv skall anses helt undantagen om kärnkraften avvecklas. Kärnkraften skall avvecklas, så en utbyggnad av Råneälven är motiverad av energiförsörjningsskäl. Är det, Bertil Danielsson, ägaren till fallhöjden som styr moderat ställningstagande i fråga om Råne älvdal?

En utbyggnad är litet mer än att tippa betong i älven. En utbyggnad ger energi, direkta arbetstillfällen, avknoppning av företag och bestående servicejobb. En utbyggnad skulle för Råne älvdal ge 150 arbetstillfällen i sju år. Det handlar om ett rejält näringstillskott för älvdalen.

Hur ser elförsörjningen ut i folkpartiets samhälle, Siw Persson? Både folkpartiet och moderaterna sade vid flera tillfällen i förra debatten att vi socialdemokrater gick emot en massiv opinion i älvdalen. Detta påstående vill jag starkt ifrågasätta. Man måste ha omgivits av oerhört dåliga rådgivare. Den opinionsundersökning som gjordes under vintern visar att 75 % av alla boende i älvdalen över 15 år är för en utbyggnad. Det är helt andra siffror än vad som rapporterades vid förra behandlingen. Man bör nog fundera om de rätta uppgifterna fanns inför det beslut som togs i höstas.

Herr talman! Flera skäl talar för att riksdagen bör ompröva detta beslut. Inverkan på miljön och djurarter i älvdalen har enligt nya rön visat sig betydligt mindre dramatisk än vad som påståtts. Utbyggnaden av Råneälven avses att göras med minsta möjliga inverkan på miljön.

Avslutningsvis vill jag rikta en uppriktig vädjan om besinning i denna fråga. Att rösta med reservation 7 är att ge människorna i Råne älvdal en möjlighet till utveckling och framtidstro. Att rösta med reservation 7 är att visa konsekvens med tidigare fattade riksdagsbeslut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 7.

Anf. 94 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Leif Marklund sade att Råneälven undantogs i fjolårets riksdagsbeslut efter en borgerlig reservation, till vilken också vpk anslöt sig. Jag vill för ordningens skull vad gäller historieskrivning påminna om att under ett par års

tid var vpk ensamt som riksdagsparti om att föreslå undantagande av Råneälven. Så småningom anslöt sig flera partier till vår uppfattning, och vi fick en majoritet emot en utbyggnad och för ett bevarande av Råneälven. Det är alltså inte så att vpk traskat patrullo här. I och för sig är det ointressant. Det intressanta är naturligtvis att vi har fått en majoritet och kan bevara Råneälven genom att den nu finns inskriven i naturresurslagen bland de vattendrag som skall undantas.

Anf. 95. BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! I en motion som inlämnats under årets allmänna motionstid har jag och Roland Brännström yrkat att villkoren för en eventuell gruvbrytning i de obrutna fjällområdena bör ytterligare klarläggas för att möjliggöra en aktivare prospektering inom dessa områden. Utskottet yrkar avslag på motionen med hänvisning till att gruvdrift redan i dag kan medges om mycket starka samhällsintressen talar för det. En förutsättning är dock att brytningen av en fyndighet genomförs på ett sådant sätt att områdets tillgänglighet ej ökar väsentligt och att skadan ur natursynpunkt blir liten. Formuleringen "områdets tillgänglighet ej ökar väsentligt" är verkligen förvånansvärd. Det är nämligen ytterst svårt att bedriva gruvbrytning utan att öka tillgängligheten till området. Man kan nämligen inte transportera malm med helikopter.

Prospektering kan dock bedrivas inom huvuddelen av området. Prospektering är en mycket långsiktig och kostnadskrävande verksamhet. De begränsningar som redan nu finns inom de obrutna fjällområdena gör att gruvföretagen inte är beredda att starta dyrbara prospekteringsprojekt inom dessa områden. Även om undersökningarna skulle vara lyckosamma och resultera i nya fynd av normalt brytvärda malmer är risken påtaglig att tillstånd för brytning under nuvarande förhållande ej kommer att medges. Den ur prospekteringssynpunkt intressanta berggrunden ligger till stora delar i kommuner inom de obrutna fjällområdena. De fynd som hitintills gjorts tyder på att malmpotentialen är hög. Om villkor av olika slag även framdeles skall finnas bör givetvis statliga stöd ges till de företag som har så goda idéer och uppslag att de vill genomföra prospekteringskampanjer inom dessa områden. Det blir ju en konsekvens om man önskar bibehålla speciella villkor för gruvbrytning och samtidigt få dessa områden undersökta ur malmgeologisk synpunkt.

I dag riktar man krav på att varje region skall utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Vi har förutsättningar inom Norrbottens län, som Leif Marklund sade. Det är i första hand våra naturtillgångar.

Människan har i alla tider tagit naturen i anspråk och kommer även i framtiden att göra det på olika sätt för sin egen överlevnad. En rörd natur är icke en förstörd natur.

I randen av de obrutna fjällområdena har vi i landet Europas största järnmalmsgruva i Kiruna. Vi har Europas största koppargruva i Aitik och Europas största blymalmsgruva i Laisvall. Man kan fråga sig genom vilka kontakter Siw Persson har fått sådana uppgifter att hon i sina tidigare debattinlägg kunde göra påståendet att det på den andra sidan av denna rand ej kan finnas projekt för utvinning av mineraler, som skulle skapa grogrund

för fortsatt överlevnad för de kommuner där gruvindustrin ur sysselsättnings- synpunkt är av avgörande betydelse.

Röster börjar nu höjas i länet om att den orörda natur som vi i de berörda regionerna skall ställa upp med inte är gratis. För varje förlorat arbetstillfälle måste vi få sätta ett pris. Vi måste få kompensation för uteblivna möjligheter att utnyttja våra naturtillgångar. En sådan nota har inte Siw Persson eller någon annan inom folkpartiet någonsin förklarat sig beredd att betala.

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

*Begränsning av vatten-
kraftsutbyggnaden,
m. m.*

Anf. 96 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Låt mig kort säga att folkpartiet länge har krävt att skyddet mot mineralbrytning inom de obrutna fjällområdena skall bli effektivt. Låt mig också konstatera att vi har helt olika åsikter om detta, Bruno Poromaa. Vi i folkpartiet anser att det är i högsta grad otillfredsställande att man kan gå fram alltför hårt i fjällområdena.

Vi vill ha ett effektivare skydd. Det har vi krävt i reservation 9, och jag står fast vid det yrkandet.

Anf. 97 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Vi vet att ni i folkpartiet har krävt det. Men jag misstänker att folkpartiet i Norrbotten inte har ställt samma krav. Jag tror att folkpartiet i detta fall haltar.

Det är lätt för Siw Persson, som verkar bo i en helt annan del av vårt avlånga land, att föra till torgs en sådan uppfattning. Men det är en helt annan situation för oss som bor och verkar där uppe, där det är så otroligt ont om sysselsättningstillfällen.

Anf. 98 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Jag råkar visserligen bo i Skåne, men vi i folkpartiet grundar våra beslut på information som vi hämtar från alla delar av landet.

Anf. 99 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Det kan vara intressant, även för Siw Persson, att veta vilka områden det är fråga om när det gäller dessa obrutna fjällområden. Jag har inhämtat uppgifter via riksdagens utredningstjänst. Därav framgår exempelvis att Kiruna kommun, som till ytan är lika stor som Malmöhus, Kristianstads, Blekinge och Hallands län tillsammans, till 55 % består av obrutna fjällområden. Det motsvarar ungefär ytan av det landskap som Siw Persson bor och verkar i.

Det rör sig om områden som är ytterst intressanta för prospekteringsverksamhet. Vi måste på något vis komma åt dessa områden för att möjliggöra sysselsättning för alla arbetslösa.

Av de åsikter som Siw Persson har tillkännagett i sina inlägg i denna kammare verkar det som om hon är beredd att avveckla en industri som i så stor omfattning har bidragit till detta lands välfärd och utveckling.

Anf. 100 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag har en viss förståelse för att de borgerliga företrädarna inte vill gå i genmäle på mitt inlägg rörande Råne älvadal. I älv dalen finns

nämligen en absolut majoritet, oavsett partibeteckning, som är för en utbyggnad. Kommunerna är liksom partidistriktet för en utbyggnad. 75 % av älvdalens befolkning över 15 år, eller 2 478 människor, har skrivit under en lista för en utbyggnad. Det är en kamp för deras egen överlevnad och för älvdalens utveckling. I de övre delarna av älvdalen har över 90 % av människorna skrivit på listan. De kräver helt enkelt att de för sin överlevnad får till stånd en utbyggnad av älven.

Man kan exempelvis se på Vattenfalls utbyggnad i Pite älvdal. Man ställer upp och bygger en turistanläggning och en fotbollsplan och gör en mängd upprustningar för att kompensera folket för en reglering av älven, men samtidigt också som en långsiktig lösning för folket.

När vi i höstas behandlade denna fråga sade Siw Persson i en replik att man borde ta hänsyn till den massiva opinion som finns. Det finns något som heter respekt, visa respekt, sade Siw Persson. Jag vill säga till Siw Persson: Visa respekt i denna fråga.

Anf. 101 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Bruno Poromaa får naturligtvis dra de slutsatser han vill. Det kan jag inte göra något åt. Det finns tyvärr inte tid för att nu föra en mera ingående diskussion om vare sig de obrutna fjällområdena eller Råneälven. Låt mig vid kommande tillfällen vidareutveckla folkpartiets syn på dessa frågor.

Till sist vill jag dock än en gång slå fast att folkpartiet värnar om de obrutna fjällområdena. Det som har framkommit från talarna i dag anser jag inte utgör så vägande skäl att vi kan ändra våra åsikter.

Anf. 102 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Eftersom Leif Marklund så enträget önskar en yttring från vår sida vill jag bara helt kort säga när det gäller Råneälven att det inte är särskilt länge sedan frågan om utbyggnad av Råneälven var föremål för en lång debatt och beslut här i riksdagen. Ståndpunkterna har inte ändrats sedan den debatten och det beslutet. Däremot fanns det anledning att ägna debatten om Strängforsen längre tid och större utrymme, eftersom socialdemokraterna svängt i den frågan. När det gäller Råneälven vill jag hänvisa till de överväganden och de motiv vi förde fram i debatten i samband med det beslut som vi fattade förra året. Jag vill hänvisa till protokollet från den debatten för studium.

Anf. 103 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Bertil Danielsson måste väl ändå medge att moderaterna har svängt i den här frågan inför behandlingen av naturresurslagen. Då måste man ställa samma fråga till er som Bertil Danielsson ställde till Magnus Persson: Vad har inträffat som har gjort att moderaterna har svängt i frågan om Råne älvdal?

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:12 om förbättrad kompensation vid korttidssjukdom och vid tillfällig vård av barn (prop. 1986/87:69).

Förbättrad kompensation vid korttidssjukdom och vid tillfällig vård av barn

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

Förbättrad kompensation vid korttidssjukdom och vid tillfällig vård av barn

Anf. 104 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Få gånger under mina rätt många år i riksdagen har jag blivit så besviken som när vi fick motta proposition nr 69. Jag och moderata samlingspartiet i övrigt har i rätt många år engagerat oss hårt för en reform som antligen skulle ge bättre sjukpenningförsäkring åt stora grupper som väldigt länge har varit svårt missgynnade. De har inte ens varit i närheten av de 90 % kompensation för inkomstbortfall vid sjukdom som vi teoretiskt har i det här landet.

Vår senaste motion i ämnet avslogs av riksdagen, vill jag minnas, en torsdag i början av juni för ett år sedan. Fredagen i samma vecka, dagen efteråt, fick regeringen en beställning från LO och Arbetsgivareföreningen på en reform med i huvudsak samma inriktning som den motion riksdagen hade avslagit dagen innan.

Det är alltid glädjande att se sina förslag falla framåt, och det var med stor förväntan som vi såg fram emot propositionen i ärendet. Att någonting var besvärligt förstod man, när den först tänkta dagen för reformens ikraftträdande flyttades från den 1 juli till den 1 december, ett egendomligt datum för att låta en ny lag träda i kraft. Men det förklaras väl av önskemålet att få reformen satt i sjön under avtalsåret, om också bara med 31 dagars marginal.

När så propositionen kom måste vi konstatera att vi var tvungna att yrka avslag på förslaget – det går inte att genomföra. Tre partier har dragit samma slutsats. Det finns tre reservationer med i allt väsentligt likalydande hemställan – man föreslår avslag på den här propositionen. Inte i något fall tror jag avslagsyrkandet motiveras av att man inte vill se en sådan här reform. Det är en reform som många av oss har längtat efter länge. Avslagsyrkandena motiveras av att man helt enkelt inte tror att förslaget i det skick som det föreligger över huvud taget kan genomföras i verkligheten. Det är en dålig proposition, en riktigt dålig proposition, som väl ansluter sig till en rad av dåliga propositioner som vi dess värre har fått på socialförsäkringsområdet de senaste åren. Denna är så dålig att förslaget enligt vår mening faktiskt inte kan genomföras. Det är synd, för vi skulle väldigt gärna ha sett en reform genomföras.

Propositionen består av två bitar.

Den första delen är enkel. Det gäller att avskaffa regeln att man inte får någon sjukpenning för insjuknandedagen. Den saken är administrativt enkel att klara, och den är väl motiverad. Vi har ingen invändning mot det förslaget.

Som alla i denna talrikt besökta kammare vet, har vi länge hävdat att en viss självrisk bör finnas i sjukförsäkringen, liksom i stort sett alla andra försäkringar. Men den bör inte utformas på det sätt som den nu är utformad,

med en sjukpenningfri dag, anmälningdagen. Det träffar orättvist: det träffar i princip bara de sjuka, men inte dem som finner för gott att använda sjukförsäkringen för annat ändamål än för att vara sjuklediga. De kan som bekant lätt gardera sig genom att anmäla sig i god tid om de t. ex. skulle vilja delta i en arbetskonflikt finansierad av sjukförsäkringen, vilket som bekant inte är helt ovanligt. Den regeln bör alltså bort, och vi har andra förslag rörande självrisk i sjukförsäkringen som vi tycker är bättre.

Den andra delen är förslaget om timsjukpenning. Ur remissyttrandena, som jag har läst rätt grundligt, går det nog inte att samla ihop en majoritet för avslag på propositionen, men det finns knappast någon punkt i förslaget som inte möter mycket hård kritik av en eller flera tunga och sakkunniga remissinstanser. Alla vitsordar behovet av en sådan här reform: få tror att den går att genomföra på detta sätt.

På flera ställen i propositionen åberopas en arbetsgrupp, som riksförsäkringsverket har lovat tillsätta och som enligt vad jag har inhämtat redan är tillsatt – för övrigt inte bara en utan flera –, som skall göra det utredningsarbete som inte var gjort när propositionen avlämnades till riksdagen och som skall analysera och försöka lösa de stora problemen, t. ex. med fastställande av årsarbetstid. De lär få svårt med den saken.

De människor som vi här skulle försöka hjälpa skiljer sig ju från majoriteten på arbetsmarknaden just på det sättet att de inte har det där enkla, raka förhållandet till arbetslivet som de flesta ändå har: ett fast jobb med en regelbunden arbetstid, 40 timmar i veckan. De har deltid, säsongsarbete och skiftarbete, de har uppdrag och de bygger ihop sina inkomster av många delar från olika håll. Rent definitionsmässigt är det för mycket stora delar av den gruppen så, att det är just att i förväg beräkna årsarbetstiden som är näst intill omöjligt. I vår sjukförsäkring är och bör det ju vara så att det inte är den inkomst jag har haft tidigare som skall avgöra vilken sjukpenning jag skall ha, utan den förväntade inkomsten, dvs. den inkomst jag har när jag börjar vara sjuk. Det är huvudregeln, och den är naturlig och riktig. Men detta är utomordenligt svårt att klara för just denna grupp. I en del fall, och inte så få, kommer vi att stöta på rena omöjligheter.

Propositionen avfärdar litet lätt med en siffra som inte ser så skrämmande ut de människor som har sin arbetstid så egendomligt inrättad att de har längre sammanhängande ledigheter än två veckor mellan arbetspassen. Det är, står det, bara 0,5 % av hela arbetskraften. Ja, det kanske det är, men 0,5 % av hela arbetskraften är 20 000 människor. Jag känner en del av dem. De arbetar på oljeplattformar ute i Nordsjön t. ex. De är hemma fyra–fem veckor i taget och arbetar dessutom i ett hårt och riskfyllt yrke som ofta leder till sjukdom, skador och behov av sjukskrivning, så nog kunde man ha tänkt på dem.

Jag skall inte räkna upp alla de exempel som finns och som jag betraktar som näst intill omöjliga att genomföra i det här förslaget. Remissyttrandena presenterar en hel katalogaria av sådana svårigheter. Vi har återgett ett litet antal – en handfull – i den moderata motionen med avslagsyrkandet. Men de kunde ha varit många fler. Läsning finns för den som är intresserad. Slutsatsen för mig är att vi kan helt enkelt inte genomföra det här förslaget.

För att komma en bra bit på väg skulle man kunna tänka sig att omedelbart

acceptera förslaget att låta sjukpenning utgå redan från anmälningdagen. Det är inte svårt att göra det. Att döma av hur man i propositionen beräknar kostnaderna skulle ungefär 40 % av problemet lösas. 40 % av kostnaderna går åt just för att undanröja denna haltande karensdag. Vi övervägde att föreslå riksdagen att ta den här biten för att komma en bra bit på väg och vänta med resten.

När man ser framför sig situationen ute på försäkringskassorna och i riksförsäkringsverket tycker jag det förefaller orimligt att göra två genomgripande reformer av sjukpenningförsäkringen med kanske ett halvårs mellanrum. Jag tror inte att det skulle behöva ta så lång tid att hyfsa till förslaget. En del arbete måste vara gjort. För några år sedan gjorde sjukpenningkommittén åtskilligt. En såvitt jag kan förstå flitig arbetsgrupp knuten till socialdepartementet har också arbetat. Det måste finnas mycket material. Man måste ta i detta från början, kanske acceptera ett större inslag av schablonisering, inte låta det bästa bli det godas fiende, utan göra en bra reform även om man måste vara medveten om att det inte blir den allra bästa, fullt så rättvis som vi skulle ha velat ha den. Tror ni att man skulle klara detta på ett halvår eller mindre?

Därför har vi i dag föreslagit riksdagen att avslå förslaget, men med en begäran till regeringen att börja om från början i det rika material som finns, åstadkomma en ny proposition som riksdagen kan få och som vi bör hinna behandla i sådan tid att reformen kan träda i kraft den 1 juli 1988. Det är sju månader senare än vad propositionen har föreslagit. Jag tror det är fullt möjligt. Riksdagen, som ibland är mån om sin värdighet, borde ställa krav på regeringen att en fråga som föranleder en proposition är utredd innan propositionen avlämnas och inte behöver utredas efteråt.

Anf. 105 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det finns en grupp människor som länge systematiskt har missgynnats av vårt sjukförsäkringssystem, och det är de som arbetar bara några dagar i veckan, någon vecka i månaden eller några månader på året. Med en sådan arbetstid – det kallas ibland koncentrerad deltid – får man ut en sjukpenning som ligger långt under den förlorade inkomsten. Den här bristen har länge varit uppmärksamman och det råder såvitt jag vet full enighet om att den måste undanröjas. Frågan är bara hur.

Det förslag som regeringen har lagt fram för att undanröja den här orättvisan är tyvärr mycket dåligt. Från folkpartiets sida säger vi nej till det förslaget, samtidigt som vi i vårt budgetalternativ har avsatt lika mycket pengar som regeringen för att skapa rättvisa åt dem som arbetar koncentrerad deltid.

I regeringens proposition ingår också ett avskaffande av den första och enda karensdagen i sjukförsäkringssystemet. Vi säger nej till det förslaget som vi anser vara illa förberett och oklart till sina finansiella konsekvenser.

Jag skall nu redovisa några invändningar mot propositionen och kommer i anslutning därtill att ställa fyra frågor till utskottets talesman Doris Hävik.

Vår första invändning gäller formerna för det här förslagets tillkomst. Det är lyckligtvis mycket sällsynt att en svensk regering så till den milda grad agerar beställningsskrädderi åt vissa utvalda arbetsmarknadsparter. Bak-

grunden till förslaget om timsjukpenning är en uppgörelse mellan LO och SAF.

LO och SAF får självfallet avtala om vad de vill så länge det gäller deras egna tillgångar, men i detta fall har LO och SAF gjort upp om en skattehöjning som drabbar alla löntagare. Detta beslut har sedan delgivits regeringen, som omedelbart tillsätter en expertutredning för att driva igenom överenskommelsen. På direktiven till utredningen finns en mycket avslöjande detalj, nämligen delgivningslistan. Man lät kännedomskopior av direktiven gå till LO och SAF men inte till någon annan organisation eller till något politiskt parti. Just så agerar ett beställningsskrädderi – allt för kunden!

Det är knappast att undra på att andra grupper på arbetsmarknaden har varit utomordentligt uppbragta över detta sätt att hantera en samhällsekonomiskt viktig fråga. TCO har t. ex. kraftfullt protesterat mot att man inte fick vara med och diskutera saken, och de offentliga arbetsgivarna – både Kommunförbundet, Landstingsförbundet och statens eget arbetsgivarverk – har avstyrkt det förslag som utarbetades i socialdepartementet och som nu har förelagts riksdagen.

För regeringen är det otänkbart att säga nej till någonting som LO och SAF har kommit överens om. Vad skulle LO säga, sade Kjell-Olof Feldt när den frågan ställdes i den allmänpolitiska debatten i år, om regeringen sade nej till en sådan uppgörelse?

Detta är med andra ord korporativism i sin prydno. Järntriangeln bestämmer, och regeringen fogar sig.

Min första fråga till Doris Håvik är därför denna: Skall vi här på Helgeandsholmen bara expediera de beslut om skattehöjningar och lagändringar som fattas på Blasieholmen? Är det så en parlamentarisk demokrati skall fungera?

Det kan ju sägas att det kanske inte vore någon olycka skedd om det beslut som LO och SAF fattade var väl genomtänkt och bearbetat. Men så är det inte. Om det är något som har kommit fram under utredningen och remissbehandlingen är det att hela idén med timsjukpenningen är belastad med en oerhörd massa brister och problem.

För det första baseras reformen nu på att hela sjukpenningssystemet skall göras om. Praktiskt taget alla försäkrade kommer att drabbas av att behöva räkna ut timsjukpenning för de första två veckorna och sedan dagsjukpenning. De kommer också att tvingas räkna ut årsarbetstiden mätt i timmar. Det är inte det verkliga antalet förlorade timmar som skall ersättas utan det "normala" antalet, dvs. arbetstiden minus alla möjliga övertider, jourkompensationer, skifttillägg och mycket annat. Bara den lilla subtila skillnaden kommer att leda till ett oändligt mullrande i rättens krater, till bråk med försäkringskassan och massvis av överklaganden i försäkringsrätterna.

För det andra blir det en enorm byråkrati. Åtminstone till en början behövs närmare 1 000 nya tjänster i försäkringskassorna. Räknar man med all den extra personal som kommer att krävas i försäkringsrätterna och hos arbetsgivarna tror jag knappast att det på permanent basis kan bli mindre än 1 000 personer som på heltid har att hantera den nya reformen. Det är inte dåligt, Doris Håvik – det är snarare något av ett svenskt rekord i ökad administrativ sysselsättning, i varje fall under 1980-talet.

För det tredje blir de privatekonomiska effekterna av reformen ytterst ojämn. Arbetsgivarverket har slagit larm om att påhittiga statsanställda kan komma att få ut en sjukersättning som är 150 % mer än den normala lönen. Vi skriver i vår motion 150 % av den normala lönen, men om man läser riktigt noga i texten står det faktiskt 150 % mer än den normala lönen, dvs. 250 % av lönen. Samtidigt har Kommunalarbetareförbundet visat att systemet för deras turlistearbetande medlemmar kan slå helt olika; den ene kan få 60 % och den andre 100 %.

För det fjärde leder detta också till en kraftig statsfinansiell belastning. RRV har visat att över 500 milj. kr. om året kommer att rinna i väg till försäkrade som får ut mer i sjukersättning än de har i lön. Detta är något som utskottet inte alls har kommenterat, vilket jag finner anmärkningsvärt.

Min andra fråga till Doris Håvik lyder därför: Hur kan ni i utskottsmajoriteten acceptera att genomföra ett system som har sådana konsekvenser att man kan få ut minst 150 % av sin lön och att mer än en halv miljard kronor rinner i väg till folk som får ut mer än sin lön i sjukersättning?

Än så länge har jag talat enbart om statiska effekter, dvs. hur det här systemet slår om det inte alls påverkar människors beteende. Men om man konstruerar ett system som gör korttidsfrånvaro mindre oförmånlig, eller t. o. m. förmånlig i så måtto att man tjänar mer på att vara hemma än på att gå till jobbet, då behövs det inte alltför mycket fantasi för att tänka sig att sådana förändringar också får dynamiska effekter, dvs. att de ändrar vårt beteende. Därmed kan kostnaderna för den här reformen bli helt andra än vad regeringen uppskattar i propositionen.

Det finns också skäl att erinra om att regeringen på senare tid inte har visat sig vara särskilt duktig på att uppskatta kostnaderna för sjukförsäkringen. När vi lämnade över 1982 fanns det i sjukförsäkringssystemet ett ackumulerat överskott på närmare 8 miljarder kronor. Efter fem års socialdemokratiskt styre är det överskottet praktiskt taget förbrukat. Bara mellan budgeten i fjol och budgeten i år har regeringen tvingats höja sina prognoser för kostnaderna för sjukförsäkringsutgifter med 6,9 miljarder kronor. Detta är en dramatisk och utomordentligt allvarlig finansiell försvagning av sjukförsäkringssystemet. Och värre blir det. Strax före påsk kom RRV:s senaste intäktsprognos, som för innevarande och nästkommande budgetår anger en ytterligare försvagning med över 1,3 miljarder kronor. Om man bortser från den budgettekniska manipulation som gör att regeringen nästa budgetår skjuter utgifter på omkring 700 miljoner ett år framåt i tiden, så innebär detta att under nästa budgetår finns ett underliggande underskott i sjukförsäkringssystemet med omkring en halv miljard kronor.

Det är alltså i detta läge – när sjukförsäkringssystemets finansiella ställning redan är skakig och när ytterligare höjningar av arbetsgivaravgiften mycket väl kan bli nödvändiga bara för att täcka hittills införda förmåner – som regeringen väljer att föreslå förändringar i systemet som ytterligare kan driva kostnaderna i höjden.

Jag vill mot den bakgrunden ställa en tredje fråga till Doris Håvik: Har ni socialdemokrater någon som helst föreställning om vilka dynamiska effekter som tidsjukpenningen kommer att få och vilka höjningar av sjukförsäkringsavgiften som därmed kan bli nödvändiga – eller famlar ni i blindo?

Ett ytterligare problem är vilka effekter som den här reformen kommer att få på nästa avtalsrörelse. Finansministern har redan tidigare i finansplanen och i finansdebatten vidgått att den kommer att få effekter och att den inte precis kommer att underlätta avtalsrörelsen. Men ännu har ingen från regeringspartiet klargjort vem det är som skall betala den del av reformen som innebär nya förmåner för LO:s privatanställda. De grupper som avtalsvägen tidigare har förhandlat sig till bättre sjukförmåner än dem som erbjuds av den allmänna försäkringen har som bekant avstått eget löneutrymme för att nå det målet. Nu uppstår alltså frågan om de grupperna – dvs. de offentliganställda och PTK:s medlemmar – skall betala en gång till för förmåner som de redan tidigare har betalat eller om bördan huvudsakligen skall bäras av de berörda på LO – SAF-området. Min fjärde fråga till Doris Hävik lyder: Kan socialdemokraterna ge besked på den här punkten, eller skall det här få bli en de stora stötestenarna i nästa avtalsrörelse?

Låt mig så till sist säga något om vår allmänna syn på sjukförsäkringen. När vi i höstas och i vintras diskuterade engångsskatten, återkom statsminister Ingvar Carlsson några gånger till en synpunkt som jag tycker var intressant. Han sade ungefär så här: När man föreslår åtgärder som slår mot enskilda människors egendom, då är de borgerliga partierna minsann på bettet och ropar om grundlagsskydd och medborgerliga rättigheter, men när de själva regerade gav de sig på sjukförsäkringen utan att så mycket som hosta om grundlag och medborgerliga rättigheter. I det här resonemanget utgick statsministern uppenbarligen från att sjukförsäkringen är ett slags förvärvat rättighet, som löntagarna har erövat och byggt upp i hård kamp och som därför inte får rubbas. Så kan det naturligtvis te sig. Även för oss är sjukförsäkringen en omistlig del av välfärdssamhället, ett skydds nät som ger trygghet och möjlighet till mänskligt och värdigt liv när förvärvsförmågan av en eller annan anledning, för längre eller kortare tid faller bort.

Att försvara och konsolidera det systemet är en viktig och nödvändig politisk uppgift. Men just utifrån den grundsynen kan vi inte fridlysa sjukförsäkringen från varje omprövning och förändring. Det är vi själva som betalar systemet till sista öret, och därför måste också vi själva kunna bestämma vilka villkor som skall gälla och vilken ersättning som skall ges. De reglerna måste kunna bestämmas i en sedvanlig demokratisk process.

Vad regeringen nu föreslår är att en stor del av löneutrymmet i nästa avtalsrörelse skall reserveras för sjukförsäkringen. I första omgången – i den del vi talar om i dag – handlar det om 0,8 %, men det kan mycket väl bli mera genom de dynamiska effekter som jag har berört i mitt anförande.

Vi i folkpartiet menar att man i det längsta skall spjärna emot sådana här avgiftshöjningar och i stället försöka eliminera de orättvisor som finns inom systemet genom omprövning och omfördelning. Vi har i den allmänna försäkringen en kompensationsnivå som med internationella mått är mycket hög. Därför är det inte genom skatthöjningar utan genom solidarisk omfördelning som vi bör lösa problemet med koncentrerad deltid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av Margareta Andrén och Kenth Skårvik.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr talman! Det är få förslag som varit så efterfrågade och efterlängtrade som det förslag som nu behandlas och som var menat att skapa rättvisa ersättningsformer vid sjukfrånvaro. Men det är samtidigt få förslag som givit upphov till så stor besvikelse som just detta förslag, och att detta blev centerns reaktion avspeglas i vår motion.

Regeringen har inte kunnat vara omedveten om den kampanj som bedrivs inom försäkringskassan för att med hjälp av sunt förnuft avbyråkratisera verksamheten. Tanken var att den enskilde försäkringstagaren inte skulle drunkna i paragrafer och bestämmelser och att handläggningstiderna skulle kunna förkortas. Detta arbete bedrivs med gott resultat runt om på försäkringskassorna i landet.

Med allt det sunda förnuft regeringen kunde uppbringa har man så tillskapat ett krångligt, byråkratiskt och knappast lättöverskådligt system, där den enskilde inte har någon möjlighet att finna ut om ett ärende är rätt eller felaktigt handlagt. Vi vet inte om de nya reglerna kommer att vara rättvisare eller ge rätt kompensation, då de även skall gälla dem som inte tillhör gruppen deltidanställda eller skiftarbetande. Varför denna reform skulle utsträckas att gälla alla har propositionen inte kunnat ge något svar på, inte heller utskottsmajoriteten. Det vore av stort allmänt intresse om utskottets företrädare kunde ge den förklaringen i kammaren i kväll. Vilka vinster står att hämta genom denna genomgripande reform av ett för övrigt väl fungerande system när man skulle rätta till vissa delar i det hela? Det är som att riva ner ett helt hus och bygga upp det igen för att rätta till en felaktig dörr. Om man befinner sig i föräldraförsäkringssystemet räknas ersättningen enligt ett system. Om man befinner sig i de första 14 dagarna av en sjukperiod får man ersättning enligt ett annat system, och blir man långvarigt sjuk gäller ytterligare ett tredje system. Blir detta lättare och mera begripligt? Nej, det blir det sannerligen inte.

Vi i centern har i vår kritik mot förslaget framhållit just dessa brister, och vi har pekat på att det vore på sin plats att omarbeta förslaget för att därmed förenkla det hela och låta det gälla de grupper som i dag är underkompenserade. Denna reform har förberetts snabbt, och det märks i den byråkratiska konstruktionen den fått. Bara att fastställa beräkningsgrunderna för ersättningens storlek tycks vara svårt, och det skapar många tillfällen till överklaganden.

I fjol i april tillsattes en arbetsgrupp som snabbt lade fram ett förslag, som var ute på remiss och som sedan ledde fram till propositionen. Vissa viktiga synpunkter hade inte beaktats utan dessa har utskottet fått korrigera. Arbetsgrupper har tillsatts för att följa reformen redan innan den ännu har trätt i kraft. Man tog inte tillräckligt lång tid på sig för att utarbeta en reform som är så pass genomgripande som denna. Man kan bara jämföra med den tid det tog att få fram förslaget om undantagandeänkorna, som vi först nu fått ta del av.

Effekten av denna reform känner vi naturligtvis inte till, men försäkringskassan rustar sig för den ökning av arbetsbördan som man kommer att få. För detta ändamål anslås även medel till tjänster. Detta sker i en period när försäkringskassorna under ett par års tid har fått friställa personal och har en

*Förbättrad kompensatio-
tion vid korttidssjuk-
dom och vid tillfällig
vård av barn*

mycket tung arbetsbörda, orsakad av bl. a. bristande resurser för att klara de stora ärendebalanserna på arbetsskadesidan.

Nog borde det ha varit möjligt att följa några av remissinstansernas påpekanden. Bl. a. försäkringsrätterna anser att förslaget komplicerar den allmänna försäkringen alltför mycket. Man pekar dessutom på de stora kostnaderna och de omfattande administrativa insatser som måste till.

Kooperationens förhandlingsorganisation, KFO, ansåg att frågan om tidsjukpenning eller andra sjukersättningssystem bör utredas ytterligare med inriktning mot att åstadkomma ett administrativt enklare och för individen lättbegripligt och rättvist system. Dessa synpunkter återkommer i flera remissinstansers utlåtanden och borde inte ha nonchalerats som man gjort i propositionen.

Nu står vi inför beslut om denna reform, och det är bara att beklaga att den blev så omständlig att det förmodligen kommer att ta lång tid för en enskild att förstå den. Inte är det den sortens reformer vi bör genomföra om vi tänker oss en avbyråkratisering och förenkling! Hur skall de som handlägger dessa ärenden ute på kassorna kunna vinna trovärdighet, när denna reform trasar sönder alla deras förutsättningar att handlägga ärendena med sunt förnuft?

Denna reform kommer också att innebära att fridagsregeln för egenföretagare slopas till en kostnad av 4,5 milj. kr. Till samma kostnad belöper sig den slopade karensdagen för dessa grupper, och det medför en höjning av småföretagarnas egenavgifter med 0,3 %. Vad det kommer att innebära vet vi alltför väl, vi som känner deras situation. Visserligen får de en något bättre sjukförsäkringssituation, men de får även dyrt betala den, och frågan är om det är där pengarna bäst behövs just nu. Den regionalpolitiska obalansen skall ju till stora delar rättas till genom att människor skall starta egna företag eller bibehålla de företag de har och utveckla dem. Det här utgör verkligen ingen morot för att bli egenföretagare!

Vi i centern anser att avgiftshöjningen överkompenserar kostnaderna och att man borde ha kunnat klara egenföretagarnas reformer med oförändrat avgiftsuttag. Denna avgiftshöjning ter sig märklig också i sken av att de ökade utbetalningarna kommer att leda till ökade skatteintäkter för stat och kommun. Hela reformen skulle således vara överfinansierad.

Andemeningen i regeringsförslaget om förbättrad kompensation till deltids- och skiftarbetande ställer vi från centerns sida helt upp på. Vi har länge krävt en sådan reform. Men vi kan inte acceptera denna konstruktion av förslaget. Vi anser att det finns all anledning att förändra det innan man gör en sådan genomgripande ändring som detta trots allt innebär, och det är anledningen till att vi yrkar avslag på förslaget. Som vanligt kommer verkligheten att visa att vi har rätt även i denna fråga.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till centerns reservation nr 3, som är fogad till betänkandet och som innebär avslag på regeringens proposition 69.

Anf. 107 DORIS HAVIK (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis säga att jag betraktar detta som en mycket stor dag för de människor som stått utanför den trygghet de övriga haft. Jag betraktar det som en utomordentligt stor framgång för stora grupper i vårt samhälle – LO-SAF-områdets anställda – att det nu äntligen

föreligger ett förslag om avskaffande av karensdagen.

Jag har i dag gått tillbaka och tittat på vad som tidigare har hänt i den här frågan. Jag beklagar att jag inte i utredningssammanhang haft med mig dem som här har yrkat avslag på propositionen. De har här målat upp allt det förskräckliga som kan hända och som kommer att drabba försäkringskassan, den enskilde och olika grupper och har inte hittat mer än ett litet korn av förtjänst i förslaget; det kan tänkas, sade förste talaren, att det är av värde att stora grupper nu får sjukpenning även insjuknandedagen, dvs. att vi får bort karensdagen.

Här har t. o. m. riksdagens anseende stått på spel. Jag känner mig faktiskt stolt över att regeringen med socialminister Gertrud Sigurdsen i spetsen framlagt ett förslag om en reform som så många länge och förgäves har väntat på.

Hur började då det hela? Jag har gått tillbaka i tiden och läst om hur det var när det är 1982 förelåg ett förslag om att införa karensdagar i sjukförsäkring-
en. Det förslag som nu ligger på riksdagens bord har inte tagits fram av en utredning som arbetat på ett hafsigt sätt eller under tidsnöd. Här har funnits bakgrundsmaterial.

Jag motionerade själv i frågan år 1975. Folkpartiet var litet sena och kom in i bilden först 1985. Men jag utgår från att folkpartiets intresse för frågan har varit lika stort som vårt.

LO och SAF gjorde uppvaktningar hos departementet och begärde att få till stånd en ändring på detta område. Rune Gustavsson, som då var socialminister, tillsatte en utredning, sjukpenningkommittén. Den har tidigare i kväll omnämnts från denna talarstol. Jag beklagar att ingen av er som nu har kritiserat reformförslaget, ingick i denna utredning som var parlamentariskt sammansatt. Många partier förordade att i utredningen sätta in folk som inte tillhörde parlamentet.

Frågan om ett sjuklönesystem utreddes, och ett förslag var att arbetsgivar-
na skulle betala sjuklönen under förslagsvis 14 dagar. Man utredde naturligt-
vis hur stora kostnaderna skulle bli, något som faktiskt alltid görs i dessa
sammanhang. LO- och SAF-området privatanställda hade inte genom avtal
lyckats slippa karensdagarna trots upprepade försök under 1960-talet. Nu
bad vi SAF, som ingick i utredningen, att räkna hur mycket det skulle kosta
med de 1,3 miljoner anställda som LO- och SAF-området hade, om
karensdagarna togs bort. Utbetalningskostnaderna från arbetsgivaren för de
2,9 miljoner anställda som fanns inom Kommunal, Statsanställdas förbund,
inom bankvärlden osv. skulle inte bli så höga. De hade ju löst denna fråga.
Jag har tyvärr inga kostnader att presentera för dem, men jag har
kostnaderna för de LO- och SAF-anställda. De skulle år 1981 uppgå till 280
milj. kr. Det motsvarade lönekostnaderna för 2 800 personer ute på
företagen. Man bedömde en sådan reform som oerhört dyr, och det gjorde
också vi. Man räknade en gång till och kom fram till exakt samma belopp.
Kostnaden skulle bli 280 milj. kr. och motsvara lönekostnaden för 2 800
anställda.

Vi undersökte också olika metoder att ta bort karensdagarna. Men vi
förstod att intresset inte var lika stort att hjälpa dessa grupper, trots att
sjukpenningkommittén hade de allra bästa ambitioner. Det tog litet tid innan

vi förstod vad som i stället var på gång. Det kom nämligen tilläggsdirektiv om att vi skulle undersöka möjligheterna till införande av karensdagar och/eller neddragning av kompensationsnivån. Vi hade sex månader på oss att lämna ett förslag om detta. Tilläggsdirektivet kom den 2 oktober 1981, och det begärdes att förslaget om denna reform, som man kallade det, skulle ligga på riksdagens bord i mars månad året därpå. Där kunde man tala om en hastig och snabb växling av rollerna. Det som var angeläget att lösa, nämligen frågan om underkompensationen för de korttidssjuka och för de deltidsanställda, var inte längre aktuellt. Det var över huvud taget inte intressant. Nu gällde det att införa karensdagar.

Och vem slog det hårdast mot? Jo, självfallet mot dem som inte genom avtal hade tillförsäkrat sig ersättning för karensdagarna. Men det var ganska ointressant i den debatten att det drabbade dem. Nu slapp de ta smällen, men det var de privatanställda inom LO som skulle ha råkat ut för den.

Daniel Tarschys är mycket intresserad av sjuklönesystem, i motionen och i sin reservation. Han talar om att det kanske tar litet för lång tid nu. Jag trodde inte att någon tid i världen var för lång för Daniel Tarschys, om man bara fick ett mycket bra förslag på bordet.

Sjukpenningutredningen utredde den frågan 1972 och lade fram ett betänkande som heter SOU 1972:60. Det kan vara av intresse att läsa det, även om det var länge sedan det skrevs. Man utredde ett sjuklönesystem som byggde på att alla arbetsgivare skulle betala ut sjuklön under sju dagar utan arbetsgivarinträde. Vad kom man då fram till?

Jo, man kom fram till att arbetsmarknadens parter sade nej till det, med olika motiveringar. LO och TCO var bl. a. oroliga för att en obligatorisk sjuklön skulle kunna innebära ett ökat beroende för de anställda i förhållande till arbetsgivaren. Men vad sade SAF?

Experten från SAF bestred i sitt yttrande inte tanken på att en arbetsgivarbetald period inom sjukförsäkringen skulle kunna rymma något positivt. Men att ålägga alla arbetsgivare, oavsett verksamhetens storlek och art, skyldighet att utge sjuklön skulle enligt hans mening leda till orimliga konsekvenser. Såväl omfattningen som utformningen av en arbetsgivarbetald period var enligt yttrandet frågor som det bör tillkomma arbetsmarknadsparterna att träffa avtal om.

Nu har arbetsmarknadsparterna ansett att något borde göras på denna punkt, och de har vänt sig till regeringen, utan att ha frågat Daniel Tarschys, och bett att den skall titta på frågan. Jag medger att det kan kännas oerhört, men man gjorde det. Regeringen svarade snabbt och har på riksdagens bord lagt ett förslag som inte på något sätt är ett hafsverk.

Den som har suttit i en utredning och varit besjälad av en rättvisekänsla visste att detta måste kunna bli krångligt. Faktum är att demokrati och rättvisa kan både kosta pengar och vara krångliga, men det tar man om man ser att man i ett system får in grupper som stått utanför. Jag är väldigt glad att regeringen inte hesiterade utan har lagt fram ett förslag och är beredd att ta den diskussion som kan komma.

Det finns grupper som det kan bli krångligt för, jag medger det, men principen är riktig, och jag är alldeles övertygad om att man under resans gång kommer att finna lösningar på problemen. Det är väl ingen som tror att

om man fortsätter att utreda och lägger förslaget ett år senare, man då plötsligt skulle ha slipat av alla kantigheter och kommit till rätta med alla svårigheter.

Försäkringskassan kommer att få det så fruktansvärt, har det sagts. Jag hade här i dag helt apropå en grupp från Töreboda lokalkontor. Gruppen hade använt en resursdag för att resa upp till riksdagen och lyssna till denna debatt. Tyvärr har de inte kunnat stanna kvar, beroende på att de skulle resa hem med ett kvällståg. De har följt frågan under flera år och har läst propositionen mycket noga.

Gruppen från Töreboda sade att det kan bli vissa svårigheter men inga svårigheter som inte kan övervinnas. Vi kommer med glädje att ta oss an detta arbete, sade de, för vår belöning kommer med säkerhet att bli de glada ansikten vi möter när människor får en bättre kompensation. Det är de som skall arbeta med dessa frågor på fältet.

Daniel Tarschys ställde några frågor till mig om avtalsrörelsen. Ja, till min förvåning hörde jag detta från denna talarstol. Vi överlåter väl ändå avtalsrörelsen åt arbetsmarknadens parter!

Detta kostar ungefär 3 miljarder kronor. När vi diskuterade i sjukpenningkommittén fick vi tyvärr inte av den dåvarande regeringen möjligheter att göra de ekonomiska beräkningar som hade varit erforderliga för att lägga fram ett förslag, och varför inte det? Man var ju inte intresserad. Man skulle i stället ha karensdagar och nedsatt kompensation, så det var begripligt. Vi försökte så gott vi kunde utan de resurser som den dåvarande regeringen borde ha ställt till vårt förfogande men inte gjorde, men vi kom ändå fram till att det vid den tidpunkten skulle ha kostat ungefär 2 miljarder kronor.

Nu är det faktiskt insjuknandedagen, karensdagen, som kostar de mesta pengarna, 1 580 milj. kr., och de pengarna tycker jag är utomordentligt väl använda för att få bort den orättvisan ur socialförsäkringen. Den var inte värdig vår svenska socialförsäkring.

Den förbättrade ersättningen när det gäller kostnadsnivån drar en kostnad på 1 105 milj. kr. Jag noterar med viss förundran men kanske ändå med en viss förståelse att ni enbart talar om höjning av kompensationsnivån för deltidsarbetande, men ni har icke talat om de korttidssjuka. Det är just de som har dels en insjuknandedag som de inget får för, dels två fridagar. Där ligger kompensationsnivån i dag på ca 50 %. Det är också i regel de som tillhör LO-SAF-området som har den låga kompensationsnivån. Jag hoppas att ni delar min tillfredsställelse, att det känns bra och riktigt att man lägger fram ett förslag där kompensationsnivån för de grupperna höjs. Jag hoppas liksom att ni känner att det är bra och riktigt att vi nu kan se till, att de som är deltidsarbetande – både frivilligt och, som väldigt många, ofrivilligt – får en anständig sjukförsäkring. De har tidigare, visar sjukpenningkommittén, legat på en kompensationsnivå mellan 30 och 65 % – mycket långt från de 90 %.

Jag tror inte för ett ögonblick att en utredning skulle komma fram till någonting som var bättre på denna punkt, och jag menar att detta med en årsarbetstid samtidigt som man fastställer en SGI är ett mycket bra förslag. Jag beklagar att vi som satt i utredningen enbart var inne på att dela årsarbetstiden med 180 dagar i stället för 365 dagar, men hur skall man dela

upp den för den som arbetar 90 dagar? Det hade blivit ett utomordentligt krångligt system, det är jag helt övertygad om. Därför menar jag att man väl inte är så insatt i frågan, Daniel Tarschys, när man i folkpartiets motion använder den reservationen som ett mönster för hur det egentligen borde se ut. Daniel Tarschys har även talat om, att man har apostroferat denna reservation.

Herr talman! Det är med mycket stort beklagande jag känner mig tvungen att från denna talarstol säga att intresset för att denna fråga löses inte tycks vara alltför angeläget bland de borgerliga partierna. Men det kanske också beror på att ni inte har känt för denna fråga på ett riktigt sätt, när ni ganska brutalt kunde avbryta utredningen, som tillsattes 1978 för att lösa problem, för att införa nya och betydligt större problem på det ekonomiska området för de grupperna. Det är någonting som man ogärna vill tala om, men de som drabbades av det kände det in på bara skinnet och har inte glömt.

Jag konstaterar att folkpartiet som enda parti vill ha kvar en karensdag. Men man använder ett uttryck som jag måste be att få översatt, nämligen att man vill ha "en effektivt fungerande insjuknadedag". Någon frågade mig: Innebär det att man måste bli sjukare allteftersom dagen går för att det skall godkännas som ett effektivt insjuknande? Men jag är övertygad om att Daniel Tarschys har tänkt igenom detta ordentligt. Det kan möjligen inte vara samma modell som man hade i förslaget om tre karensdagar? Det är jag mycket intresserad av att få veta.

Herr talman! Jag vill avsluta med att säga att jag hade hoppats att jag vid detta tillfälle skulle känna större respons från de andra partierna – att de grupper som nu får en förbättring hade känt att denna förbättring backades upp också av de andra partierna. Man har väckt tre olika motioner. Alla går ut på avslag, men man kan ändå inte enas i en gemensam reservation. Är det karensdagen det beror på? Det vill jag fråga Karin Israelsson och Nils Carlshamre. Och är det också, Karin Israelsson, kompensationsnivån? Vi skall ha klart för oss att man samtidigt står fast vid en 80-procentig kompensationsnivå när det gäller sjukpenningen och även när det gäller föräldraförsäkringen. Jag hade hoppats att jag skulle känna att regeringen hade stöd när man äntligen kom med denna utomordentligt värdefulla proposition. Jag vill påstå att det är den största förbättring som har skett sedan vi genomförde obligatorisk sjukpenning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på de tre reservationerna.

Anf. 108 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Min första mycket allvarliga fråga om korporativismen viftar Doris Håvik undan med att säga att det är jag som känner mig sårad för att jag inte är tillfrågad. Men det är ju inte det som är problemet. Problemet är att regeringen har agerat utifrån en överenskommelse mellan två parter på arbetsmarknaden utan att fråga de övriga. Man har gjort TCO, Landstingsförbundet, Kommunförbundet och statens eget arbetsgivarverk synnerligen förtörnade över att man helt skjutit dem åt sidan och avgjort en samhällsekonomiskt viktig fråga utan att dessa grupper varit involverade. Jag frågar återigen: Är det på Helgeandsholmen eller är det på Blasieholmen som vi skall höja skatten?

Doris Håvik viftar undan frågan om den här reformens ekonomiska konsekvenser. 500 milj. kr. kommer att gå till personer som får mer än sin lön i sjukersättning. Detta säger riksrevisionsverket. Då säger Doris Håvik att det kommer att vara många glada ansikten. Ja, jag tror också att det kommer att vara många glada ansikten. Jag skulle själv vara ganska glad om jag fick en sjukersättning som var avsevärt högre än vad jag hade i lön. Det är en naturlig mänsklig reaktion. Men är det också sund politik? Är det också ett sätt att förbättra och bevara Sveriges statsfinanser? Är det ett sätt att slå vakt om och konsolidera sjukförsäkringen?

Sjukförsäkringen är ett ömtåligt och dyrbart system. Vi måste på alla sätt se till att vi värnar om det systemet. Då är det en äventyrlig politik att införa en ersättning som kan ligga på 150 % av lönen och som kan innebära att en halv miljard om året går till ersättningar över lönen. Det är i det statiska perspektivet. I det dynamiska perspektivet, som jag sade, kan det självfallet leda till att kostnaderna rakar i höjden ännu mer, eftersom denna typ av ersättningar kan driva upp sjuktalet. Och Doris Håvik vet mycket väl hur ett ökat sjuktal påverkar sjukförsäkringssystemet.

Jag fick inget svar från Doris Håvik om korporativismen, inget svar om att dessa ersättningar kan kosta en halv miljard för mycket, inget svar om de dynamiska effekterna och inget svar på hur dessa ersättningar påverkar avtalsrörelsen. Detta är inte någon begränsad facklig fråga som vi skall undvika att tala om i denna kammare. Jag vill bara påminna om Sveriges kommuner och landsting. De skall nu betala 0,8 % i ökad löneskatt. Detta kommer att leda till en kraftig minskning av kommunernas och landstingens ekonomiska resurser. Tycker Doris Håvik att detta är något som man senare får avgöra om de skall få kompensation för eller som man bör veta hur det skall finansieras?

Anf. 109 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Doris Håvik påstår att detta inte skall leda till några bekymmer för försäkringskassan och för den enskilde. Det låter ju som mycket glada tillrop till massorna. Redan i dag har många stora bekymmer, när det gäller kontakterna med försäkringskassan, och jag tror inte att denna reform kommer att underlätta dessa kontakter nämnvärt, tvärtom kommer den att leda till stora bekymmer.

Doris Håvik säger att det finns bakgrundsmaterial när det gäller att genomföra en sådan här reform. Varför har man då inte använt sig av detta material utan hastigt snickrat ihop något som har visat sig bli en halvmesyra. Under resans gång skall systemet förbättras, säger Doris Håvik, och det får vi innerligt hoppas. Det innebär att vi får ytterligare lappverk i försäkringssystemet som vi årligen skall strida om.

Att det sedan finns glada ansikten på fältet får vi hoppas – någon måste ju visa ett glatt ansikte, men jag tror att försäkringskassans personal kommer att möta många fler bekymrade ansikten.

Alla remissinstanser som har påstått att detta är administrativt och byråkratiskt krångel har väl inte haft fel i sina påståenden – det har ju varit fråga om ganska tunga instanser.

När det gäller fridagen undrar jag om Doris Håvik har läst propositionen

på s. 33, där det står att man får ersättning för den dag man skulle ha arbetat. Det innebär ju att man inte får någon ersättning för den dag man är ledig. Detta betyder att vi i stället får fridagsregler som gäller i 14 dagar, om jag har förstått det hela rätt. Det innebär ingen förbättring, vilket man påstår, utan det innebär en förändring av systemet som för en del kommer att innebära en försämring, eftersom man förlänger detta från 7 till 14 dagar.

Centerpartiet ställer krav på att denna reform skall genomföras. Vi har i vårt motionsförslag angett hur den skall finansieras. Vi är på det klara med att reformen behöver genomföras, men den skall inte genomföras på detta sätt.

Vårt uppsåt behöver Doris Håvik inte tvivla på. De borgerliga partierna är inte eniga om reservationerna, och vad det är som skiljer kan fru Håvik läsa sig till i betänkandet. Vi är tre olika partier med tre olika synpunkter på detta. Det är helt klart att det skall vara så.

Anf. 110 NILS CARL SHAMRE (m) replik:

Herr talman! Låt mig, innan jag glömmer bort det, börja med att yrka bifall till reservation 1.

Doris Håvik beklagar att ingen av oss andra hade förmanen att sitta med i salig sjukpenningkommittén. Vi är några som börjar känna oss som vi hade suttit med i den. Doris Håvik har så ofta och så utförligt berättat om arbete och bekymmer i denna kommitté, dels här i kammaren, dels i utskottet att vi, åtminstone jag, ibland börjar tro att vi var med.

När mina barn var små – det är många år sedan – brakade de och slogs ibland, som syskon brukar. Om jag då försökte inskrida fick jag alltid höra samma visa: Pappa, det var inte jag som började. Jag svarade alltid på samma sätt: Ja, men ungar, det är inte så viktigt vem som började, det viktiga är vem som har vett att sluta. Jag är snart beredd att säga något liknande till Doris Håvik. Ni kan sluta med det där käbblat om vad som hände 1979–1982 osv. Det för inte frågan framåt längre och är inte särskilt intressant.

Systemet och principen är riktiga, säger Doris Håvik. Principen är riktig, och systemet är fel, säger vi.

Principen att vi skall klara av denna fråga är vi med på. Jag hade hoppats att – det sade också Doris Håvik – vi hade kunnat känna tillfredsställelse med att regeringen äntligen har kommit med ett förslag i denna fråga. Jag kände tillfredsställelse fram till den dag propositionen kom till riksdagen. Då försvann tillfredsställelsen och förbyttes i en stor besvikelse, därför att jag inte kunde få in i mitt huvud att detta förslag var möjligt att genomföra. Nu går Doris Håvik helt förbi det. Hon talar om det vi är eniga om, nämligen att principen är rätt. Inte ett ord säger hon om på vilket sätt man skulle kunna försöka klara ens några av de mycket konkreta svårigheter som vi utpekade i motioner och reservationer.

Detsamma gäller förresten utskottsbetänkandet. I majoritetsskrivningen finns heller egentligen inga kommentarer till detta annat än på en enda punkt. Man har valt ut en ganska liten grupp som i utskottsskrivningen ser större ut än den är, nämligen lärarna. Det ser ut som samtliga lärare skulle ha bekymmer med denna reform. Så är det inte alls. Det är en ganska liten grupp lärare, men den finns. Den har verkligen utskottet tagit sig an. Men alla de

andra, mångdubbelt och åter mångdubbelt fler, går man förbi utan ett enda ord till anvisning.

Vi har i utskottet inte minst denna vår vid flera tillfällen hjälpts åt att hyfsa till förslag så att vi har kunnat bli eniga om det som först sett väldigt besvärligt ut. Det har inte funnits, såvitt jag har kunnat uppfatta det, något intresse för det i detta fall, och jag är inte heller säker på att vi skulle ha klarat det om vi hade fått chansen. Annars skulle jag gärna ha försökt göra som vi för ett par tre år sedan blev tvungna att göra med en dålig proposition om s. k. förenklad föräldraförsäkring. Den gången tog utskottet två tre månader extra tid på sig. Jag vill minnas att vi gjorde 62 ändringar i propositionstexten innan vi släppte igenom den. Jag skulle gärna ha ställt upp nu, men det har inte funnits intresse i detta fall. Dessutom tror jag att det skulle ha varit helt omöjligt.

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

*Förbättrad kompensati-
on vid korttidssjuk-
dom och vid tillfällig
vård av barn*

Anf. 111 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! När jag hör alla dessa invändningar, samtidigt som man ger sken av att man verkligen känner för att vi skall rätta till olägenheterna för denna grupp, måste jag säga att invändningarna överväger så markant att jag börjar undra om inte de är till för att dölja att man egentligen är emot. Jag undrar, Daniel Tarschys, fortfarande varför jag inte får veta vad denna effektiva insjuknandedag innebär. Det tror jag att väldigt många behöver veta. Det kanske också kan klaras ut.

Här försöker Daniel Tarschys tala om kostnader som han mycket väl vet, att han inte har belägg för, eftersom det inte finns något remissyttrande. Man säger: Så här måste det självfallet bli. I stället kunde man säga: Nu måste vi se till att kostnaderna inte rusar i höjden. Här skall vi se till att vi får en effektiv försäkring. Det har vi hela tiden arbetat för. Jag vill påstå att vi har en effektiv försäkring, fastän inte fullt ut förrän alla grupper är inneslutna i systemet.

Det är väl helt enkelt så att ni från folkpartiet fortfarande vill ha karensdagar. Moderaterna vill inte längre det. Moderaterna var de första som hoppade av förslaget om karensdagar. Men ni delar uppfattningen om den lägre kompensationsnivån, medan centern helt och hållet har gått ifrån detta. Nej, jag tror snarare att ni inte hade någon känsla alls för denna grupp när vi diskuterade karensdagar.

Jag är väldigt ledsen, Nils Carlshamre, om jag talar om någonting där ni hade så utomordentligt bra möjligheter att agera. Hade ni gjort det, då hade denna debatt inte behövts. Om vi verkligen hade haft ett gemensamt intresse för att lösa frågorna, hade sjukpenningkommittén fått arbeta fram ett förslag. Då hade vi kunnat få en proposition som hade varit ett under av klokhet och enkelhet, och vi hade fått ett system som alla hade kunnat vara glada över. Nu fick vi inte det.

Jag hörde inte i karensdebatten att någon skulle ha beklagat att denna grupp hade blivit bortglömd. Nu tar vi upp den. Det tycker jag fortfarande vi skall hälsa med tillfredsställelse. Jag beklagar att Daniel Tarschys helst vill tala om svårigheter, avtalsrörelser och utgifter. Detta är en grupp som har varit underkompenserad under en följd av år. Skall vi inte kunna ta på oss en kostnad för att rätta till olägenheterna, om vi menar någonting med vårt tal? Måla inte en viss potentat på väggen i inledningsskedet. Säg så här: Detta skall vi lösa. Vi skall följa upp detta och få fram en reform som t. o. m. kan

passa Daniel Tarschys och – jag vet inte riktigt säkert – kanske också Nils Carlshamre.

Anf. 112 DANIEL TARSCHIYS (fp) replik:

Herr talman! Får jag först konstatera att Doris Håvik inte har velat besvara mina fyra frågor. Nu kommer statsrådet Sigurdsen att tala efteråt, och jag hoppas att hon kan besvara de frågorna.

Doris Håvik tror inte på oss när vi säger att vi vill lösa problemet. Jag skulle vilja be Doris Håvik att titta i vårt budgetalternativ. Där har vi reserverat över 1 miljard för att lösa just detta problem. Det skulle vi inte ha gjort om vi inte hade velat lösa problemet – det försäkrar jag. Jag hoppas att detta ganska substantiella bevis på vårt engagemang kan övertyga Doris Håvik om att vi tycker att detta är en utomordentligt angelägen fråga att lösa.

Att problemet är viktigt och angeläget innebär inte att varje lösning är klok och riktig och bör antas av riksdagen under applåder. Regeringen har slarvat till ett dåligt förslag, som kommer att ställa till elände på försäkringskassorna och bli till stort besvär för de sjukförsäkrade långt utanför de grupper vi talade om. Det kommer att leda till statsfinansiella konsekvenser som ingen kan överblicka. Då tycker vi att det är riktigt att ge regeringen bakläxa. Den har gjort sig förtjänt av den bakläxan.

Jag har försökt locka utskottets ordförande att förklara varför man inte vill kommentera uppgifter från riksrevisionsverket och statens arbetsgivarverk om att denna reform kommer att kosta en halv miljard i ersättningar utöver lönen och att det kommer att gå att få 150 % i ersättning. Doris Håvik säger att det rör sig om några uppgifter i några remissvar. Nej, Doris Håvik, inte *några* uppgifter i *några* remissvar, utan uppgifter från två kvalificerade ämbetsverk, som sysslar med att kontrollera statens finanser och att bevaka statens intresse som arbetsgivare. Sådana uppgifter viftar man inte undan. Sådana uppgifter bemöter man. Det har utskottets majoritet inte gjort. Jag tycker faktiskt att det är snudd på skandal att man inte bemödar sig om att bemöta sådana uppgifter, när de kommer från sådana kvalificerade instanser som här varit fallet.

Jag tror att Doris Håviks vetgirighet beträffande den effektiva insjuknandedagen redan har tillfredsställts av vår motion. Det framgår där alldeles tydligt att man enligt vår uppfattning inte skall kunna sjukanmäla sig och få full sjukpenning genom att ringa en telefonsvarare kl. 11 på kvällen dagen före.

Låt mig avsluta den här debatten med Doris Håvik med att säga att vi hade varit glada om vi gemensamt hade kunnat genomföra denna reform. Vi är alla angelägna om att de som arbetar koncentrerad deltid skall få det bättre. Men vi är, som Nils Carlshamre och Karin Israelsson har sagt, utomordentligt besvikna över att vi i stället fått möta en dålig och otjänlig proposition från regeringens sida.

Anf. 113 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Doris Håvik och jag känner varandra väldigt väl. Vi är faktiskt goda vänner, även om det inte låter så i kväll. Jag tror att jag känner Doris Håvik så väl att jag vågar påstå att när hon tillåter sig att säga att Daniel

Tarschys, Karin Israelsson och jag bara ger sken av att visa intresse för att få den här frågan löst, då är det Doris Håvik som ger sken av en misstänksamhet som hon i själva verket inte känner. Hon vet att vårt intresse är äkta och väl-dokumenterat under flera år.

Om sjukpenningkommittén bara hade fått lov att fortsätta, så hade den kunnat lägga fram ett förslag som varit ett under av enkelhet och klarhet. – Men om det hade varit möjligt den gången, varför har det då inte varit möjligt under det senast gångna året för den arbetsgrupp som har haft sjukpenningkommitténs hela material att utgå från? Jag är faktiskt litet undrande över det. Jag tycker också att det kunde ha gått bättre än så här.

Jag hinner med ett par småfrågor. Doris Håvik sade i sitt första inlägg att jag inte hade hittat mer än ett litet korn att vara nöjd med i det stora mörker som propositionen i övrigt utgör. Det kornet skulle vara slopanDET av insjuknandedagen som karensdag. Men det är faktiskt inget litet korn. Det är nästan halva reformen, i varje fall 40 % av den. Jag har sagt att jag är nöjd med den biten. Jag har t. o. m. övervägt att bryta ut den biten och genomföra den meddetsamma i avvaktan på att resten kan hinnas med.

Systemet med karensdagen medför i sin nuvarande utformning två problem. Daniel Tarschys och folkpartiet löser det ena problemet – problemet med att karensdagen slår väldigt olika. Man kan dra sig undan den genom att anmäla när man tänker bli sjuk, men man kan inte dra sig undan den när man vaknar på morgonen och redan har blivit sjuk. Det är en orättvis utformning. Vi vill därför hellre se en annan typ av självrisk. Det andra felet med karensdagen är att den faktiskt utgör ett nästan oöverstigitligt hinder när det gäller att lösa de problem vi håller på med i dag. Det är, som jag sade, ungefär 40 % av problemet. Framför allt för de anställda med koncentrerad deltid är det nästan omöjligt att komma fram till en vettig kompensation utan att offra denna insjuknadedag som karensdag.

Anf. 114 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Doris Håvik säger att alla invändningar så markant överväger. Det är självklart eftersom de väger så tungt. I vår motion har vi så pass tunga skäl för avslag på denna proposition, eftersom vi anser det mycket viktigt att kunna avstå från ett förslag som är krångligt och byråkratiskt. Om det fanns ett intresse av att förbättra denna reform, vore det fullt möjligt att nappa på vårt förslag om att utreda detta ytterligare och sätta reformen i sjön något senare. Något sådant har emellertid inte erbjudits oss.

1982–1987 är en femårsperiod, och när man då från april förra året till april i år snabbt tar fram detta förslag till reform visar det på att det har förelegat en speciell brådska som nästan har gjort det tvunget att snabbt sätta denna reform i sjön. Vi ifrågasätter om den brådskan är nödvändig och om det inte hade varit klokare att ta sig den tid som behövs för att göra detta på ett bättre sätt.

I karensdagsdebatten var det faktiskt så, Doris Håvik, att centerpartiets sista förslag innebar att man skulle finansiera undanröjandet av de orättvisor som består i att skiftarbetande och deltidsarbetande får en sämre kompensation. Vår vilja att göra något för denna grupp har blivit väl dokumenterad under årens lopp. Vi är precis lika villiga att nu se till att denna grupp får

kompenation. Men vi anser att det är fullt möjligt att göra detta på ett betydligt enklare och bättre sätt.

Anf. 115 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Låt mig slutligen säga att det faktiskt är något förvånande att de åsikter som Daniel Tarschys tycker att utskottet skulle ha behandlat inte har förts fram av folkpartiets representanter i utskottet. Det gäller bl. a. vad remissinstanserna har sagt och vad man bör ta till vara. Skall man se det på så sätt att Daniel Tarschys tänker byta utskott för att dessa frågor skall bli bättre hanterade? Jag vet inte hur jag annars skall tolka Daniel Tarschys stora intresse för detta.

Jag vidhåller, herr talman, att man om man hade varit intresserad av denna fråga hade kunnat finna en lösning eller låta sjukpenningkommittén arbeta färdigt. Regeringen hade också kunnat arbeta vidare på detta.

Ja, visst är det bråttom, Karin Israelsson. Det är självklart eftersom utredningen tillsattes 1978 och sedan lämnade sitt betänkande utan att det kom något som helst förslag rörande det som var huvuduppgiften. Det är mycket viktigt att man tittar på denna fråga och ser till att den får en lösning.

Jag tycker att det är naivt och något okunnigt att tro att om man remitterar tillbaka propositionen, så kommer en parlamentarisk utredning att tillsättas och på några månader vara klar att lägga fram ett förslag, som då skulle vara så utomordentligt mycket bättre än detta. Har ni inte något som helst förtroende för att man följer det här ärendet? Ni må tro att de fackliga organisationerna följer det. Arbetsmarknadens parter kommer att studera det. Jag hoppas att Daniel Tarschys inte känner sig störd av att så kommer att ske. Det är utomordentligt bra att man ställer upp och ser efter var svårigheter kan finnas. Vi vet om att det kan finnas svårigheter. Men när det gäller "överkompensationen" så skulle jag vilja rekommendera Daniel Tarschys: Läs propositionen en gång till och den gången grundligt!

Anf. 116 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Riksdagen skall besluta om en proposition som gäller en förbättring av sjukförsäkringen.

Det finns en gemensam uppfattning om att sjukförsäkringen med dagens regler, i sin tillämpning, får orättvisa effekter för stora grupper på arbetsmarknaden. Till detta kommer att vissa grupper med avtal har kunnat förbättra sina villkor, vilket i praktiken lett till ännu större orättvisor.

Med det förslag som nu föreligger undanröjs dessa orättvisor.

De som arbetar koncentrerad deltid får en 90-procentig ersättning vid sjukdom. De föräldrar som stannar hemma för att tillfälligt vårda ett sjukt barn får inkomstbortfallet täckt på samma sätt. De som är sjuka kort tid och som inte har avtal om sjuklön eller liknande får en 90-procentig ersättning för inkomstbortfallet.

Det är en stor rättvisereform som riksdagen skall besluta om. Den jämställer arbetare, tjänstemän samt statligt, kommunalt och privat anställda. Det skulle ha varit en fördel, om alla partier i riksdagen hade stått bakom en sådan här förändring. Men så är det inte. De tre borgerliga partierna tillbakavisar förslaget.

En gemensam motivering från de borgerliga partiernas sida är att förslaget är för krångligt och för dyrt att administrera. Det kan inte vara en vägande invändning.

Den sjukförsäkring vi har i dag administreras av uppskattningsvis 6 000 anställda hos försäkringskassorna. Med den föreslagna förändringen behövs det ytterligare kanske 500 årsarbetare för att klara administrationen.

För mig är det självklart att det är bättre med en rättvis sjukförsäkring, som administreras av 6 500 personer, än med en orättvis, som administreras av 6 000 personer.

Det är också så, att en mer ingående granskning av de borgerliga motionerna ger en annan bild av varför de tillbakavisar regeringens proposition. Åtminstone folkpartiet och moderaterna vill helt enkelt försämlra sjukförsäkringen.

Insjuknandedagen, karensdagen, som helt försvinner med regeringens förslag, den vill folkpartiet göra effektiv, så att den aldrig ersätts av sjukförsäkringen. Vem drabbar det? Det drabbar ensidigt de privatanställda arbetarna. Därtill vill folkpartiet sänka ersättningsnivån från 90 till 80 % de 30 första dagarna i en sjukperiod. Vem drabbar det? Det drabbar ensidigt de privatanställda arbetarna.

Moderaterna menar att karensdagen kan slopas men att ersättningsnivån skall sänkas från 90 till 80 % under de 90 första dagarna i ett sjukfall. Vem drabbar det? Det drabbar ensidigt de privatanställda arbetarna.

Det är uppenbart att båda dessa förslag leder till försämringar för många av de människor som drabbas av sjukdom: I all synnerhet gör folkpartiets förslag det, som skulle drabba de korttidssjuka privatanställda arbetarna, som redan i dag har den allra sämsta sjukersättningen, därför att de inte avtalsvägen har kunnat kompensera inkomstbortfallet på samma sätt som andra grupper på arbetsmarknaden. Det drabbar t. ex. den kvinna på Abbas konservfabrik i Lysekil som har skurit sig i fingret och helt enkelt inte får gå till arbetet, även om hon vill.

Folkpartiet gör med sina förslag en besparing på sjukförsäkringens område med ungefär 1 miljard kronor. Den miljarden vill partiet använda för att förbättra för dem som har koncentrerad deltid och för dem som tillfälligt stannar hemma från arbetet för att vårda sjukt barn. Jag frågar: Varför skall dessa förbättringar för vissa grupper ske på bekostnad av just de privatanställda arbetarna?

Resultatet av regeringens förslag blir ju, faktiskt, en förbättring också för de grupper som folkpartiet säger sig ömma för, och dessutom en förbättring för ungefär en miljon privatanställda arbetare när de är sjuka kortare tid än åtta dagar.

En annan sak: Insjuknandedagen vill folkpartiet effektivisera. I klartext betyder den effektiviseringen såvitt jag förstår att privatanställda arbetare som är hemma från arbetet en dag förlorar hela sin inkomst – men inte statligt och kommunalt anställda, och inte tjänstemännen, som har avtal som täcker inkomstbortfallet.

Det är inte en rättvis ordning i ett välfärdssamhälle. Det är inte att ge människorna valfrihet, som vi så ofta hör att vi skall göra. Tvärtom – de lågavlönade på den privata marknaden ställs många gånger inför tvånget att

gå till arbetet även de dagar när de skulle må bäst av att stanna hemma.

Bland argumenten mot regeringens förslag till en reform av sjukförsäkringen har också framförts att det kommer att försvåra en kommande avtalsrörelse. De grupper som i dag har avtal om sjuklön kommer att kräva kompensation, sågs det.

Jag skulle vilja citera vad Olof Palme sade på Metallkongressen 1985: "Det måste naturligtvis vara möjligt att föra upp sådana grupper som släpar efter i det ena eller andra avseendet i nivå med jämförliga yrkesgrupper, utan att detta i alla lägen skall leda till kompenserande löneökningar för alla andra."

Jag delar Olof Palmes uppfattning, och jag tror att hans resonemang också möts av förståelse bland arbetsmarknadens parter. Och jag är framför allt övertygad om att de borgerliga förslagen, med försämrad sjukförsäkring för dem som redan har de sämsta villkoren, skulle omöjliggöra en lugn avtalsrörelse på den privata arbetsmarknaden inför 1988.

Herr talman! Det har varit en märklig debatt att lyssna på här i kväll. Nils Carlshamre sade att det är en reform som många har längtat efter. Karin Israelsson sade att det är en efterlängtd och efterfrågad reform. Och Daniel Tarschys sade att sjukförsäkringen är en omistlig del av välfärdssamhället.

Karin Israelsson sade också – när hon pläderade för centerns förslag – att verkligheten kommer att visa att centern har rätt även i den här frågan. Jag skulle vilja fråga: Vilken fråga? Det kan väl inte ha varit förslaget om införande av karensdagar? Där fick verkligheten ett annat utseende, som jag tror att alla berörda är glada för.

Karin Israelsson tog också upp undantagandeänkorna som regeringen äntligen har kommit med förslag om. Ja, vi brukar i den här debatten påminna om att vi hade borgerliga regeringar i sex år som inte förde fram något förslag till lösning på det här problemet. Karin Israelsson, det tog tre månader för den socialdemokratiska regeringen att lägga detta förslag! Det var inget utredningsarbete och ingen remissomgång. Men Karin Israelsson har kritiserat den sittande regeringen för att den inte snabbt kunde lägga fram ett förslag. Men när regeringen snabbt lägger fram ett förslag som tar bort en orättvisa som svensk fackföreningsrörelse kämpat mot i 20 år, också då kommer kritiken.

För mig framstår beslutet, när det fattas, som ett avskaffande av en stor social orättvisa. Men detta vill de borgerliga partierna inte medverka till. Det har klart framgått av debatten.

Herr talman! Intresset ljuger inte, som bekant.

Anf. 117 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är nog inte riktigt sant, fru Sigurdsen, att svensk fackföreningsrörelse har kämpat för detta i 20 år. LO hade mycket lätt kunnat få ett slopande av den första karensdagen för sina medlemmar om man prioriterat detta i avtalsrörelserna. Det har man inte gjort, utan man har prioriterat lönekraven. Andra grupper har prioriterat sjukförmånerna och gett avkall på löneutrymmet för att uppnå det målet.

Efter en överenskommelse mellan SAF och LO skall man lagvägen genomföra ett system som andra grupper redan har betalt. Fru Sigurdsen menar att det är en fråga om solidaritet att alla är med och lyfter upp de

privatanställda LO-medlemmarna till den här nivån. Jag tycker att det är en solidaritetsfråga att vi hjälper de sämst ställda att få en bättre sjukpenning. De sämst ställda är de som jobbar koncentrerad deltid. Om vi alla solidariskt accepterar en något lägre sjukpenning i början av en sjukperiod kan vi klara den gruppen utan att genomföra de skattehöjningar regeringen föreslår. Dessa skattehöjningar kommer att slå hårt på reallönerna, kommunerna och landstingen. Det kommer att framtvinga besparingar inom den offentliga sektorn, ytterligare snitt med osthyveln, och på en rad områden påverka välfärden i det svenska samhället.

Under fru Sigurdsens egid har sjukförsäkringsavgiften ökat och utgifterna för systemet ökat. Miljarderna har de senaste åren rullat i en förfärande takt. När vi frågar om regeringen vill vidta några åtgärder för att bromsa denna ökning får vi till svar att vi försöker försämrå sjukförsäkringen. Det är faktiskt inte vår ambition. Vår ambition är att försvara – konsolidera – sjukförsäkringen så att vi har ett stabilt och tryggt skyddsnät som täcker inkomstbortfallet när förvärvsförmågan sviker. För att göra detta måste man kunna hushålla med resurserna. Man kan inte alltid gå till skattebetalarna och be om nya pengar för ytterligare höjningar.

Jag tycker det är allvarligt att ingen från regeringsidan i den här debatten har velat gå in på frågan om överkompensation. 500 milj. kr. kommer enligt RRV att gå till folk som då får mer betalt än om de hade jobbat. Enligt arbetsgivarverket kan man få upp till 150 % mer än sin lön. Detta kommenterar inte regeringen, Doris Håvik och inte heller socialministern. Är det en klok reform, fru Sigurdsen, att handskas med miljarderna på det sättet? En halv miljard skall gå till folk i kompensation utöver den egna lönen! Jag tror faktiskt inte att det är ett väl genomtänkt förslag när man kommer med detta till Sveriges riksdag.

Anf. 118 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det finns nog inte många i detta land som kan mer om svensk sjukförsäkring än Doris Håvik och Gertrud Sigurdsen. Ändå har vi nu lyssnat i sammanlagt 40–45 minuter på inlägg från denna talarstol utan att på en enda punkt få höra ett försök till förklaring av hur man skall komma till rätta med något av de mycket konkreta problemen med den föreslagna reformen som påpekas i motioner och reservationer. Det är märkligt. Det är bättre, säger socialministern, att en rättvis försäkring administreras av 6 500 anställda än en orättvis av 6 000. Ja visst – t. o. m. om det skulle behövas 7 000 anställda, som det kanske gör, är det bättre. Det hade varit bättre om de hade fått administrera en rättvis försäkring, men det kommer de inte att få göra. De får administrera en försäkring med andra orättvisor än dem man försöker bota, men inte en försäkring utan orättvisor.

Det är ett krångligt och svåradministrerat system – det sägs vara huvudinnehållet i vår kritik. Det är riktigt. Men det är inte första gången. Vi lever med en allmän försäkring som är full av krångliga och svåradministrerade detaljer, och det måste vi i viss utsträckning göra. Det är nämligen svårt att få en allmän försäkring att passa någorlunda väl för alla grupper. Ju krångligare den är, dess viktigare är det emellertid att den åtminstone är klar och väl skriven. Men i denna proposition läggs fram ett förslag som till sin

natur inte bara är krångligt och svåradministrerat utan som dessutom är hafsigt och illa hopkommet. Jag skulle vilja gå så långt som att säga att det är ett regeringsarbete i förfall, när en regering släpper ifrån sig en sådan proposition till riksdagen.

Det är det slarv eller alternativt den inkompetens som ligger bakom själva förslaget till utformning som har lett till denna situation, där vi nu är helt eniga – Gertrud Sigurdsen må säga vad hon vill – om att detta är en viktig reform som många av oss har längtat efter, kanske inte i 20 år men mycket länge. Nu står vi där, därför att vi inte kan tro att detta system kommer att fungera. Det kommer att fungera ganska hyggligt på lokalkontoret i Töreboda, men hur kommer det att fungera i försäkringsrätterna och efter något halvår eller år i försäkringsöverdomstolen? Det öppnar alla dammluckor för besvär och överklaganden i hur stor utsträckning som helst. Det kommer inte att gå.

Det sägs att moderaterna vill försämra sjukförsäkringen. Det är riktigt; vi har föreslagit en lägre kompensationsnivå över hela linjen, nämligen 80 % de första 90 dagarna, enligt det senaste förslaget.

Det sägs att det finns ett samband, och det är också riktigt. Jag minns inte i hur många år som jag har varit med och motionerat om att just denna reform skulle läggas fram och genomföras. Varje år har motionen avslagits av riksdagen och oftast eller huvudsakligen med motiveringen att det kostar för mycket – ”det finns inte så mycket pengar i samhällsekonomin, så vi kan inte göra detta nu”.

I detta läge är jag fortfarande fullt beredd att säga att det är alldeles rimligt att solidariskt inom försäkringens ram klara den finansieringen. Jag vet att det är ett problem om alla som i dag ligger på 30–35 och 50–55 % förs upp till 80 %. Det är inte hela vägen ända fram, när det finns andra som har 100 % – det har jag, och jag tror att också Gertrud Sigurdsen har det. Det är inte hela vägen, men det är en bra bit från 30 till 80 %, och därmed har en stor del av problemet lösts.

Jag anser att det är fel att någon skall kunna ha 100 % i kompensation vid sjukdom. Ett privat försäkringsbolag skulle aldrig kunna teckna en sådan försäkring – om man gjorde det skulle man få försäkringsinspektionen på sig. Det är förbjudet, och kallas för överförsäkring. Men i kombinationen av allmänförsäkring och avtalsförsäkring går det, och jag anser att det är fel. Jag skulle gärna åstadkomma en bit av rättvisan genom att låta de hundra procenten för mig själv och andra gynnade åka ner en bit. Men jag vet hur svårt det är, hur näst intill förbjudet det är att komma i närheten av att vilja föreskriva hur arbetsmarknadens parter skall uppträda eller att inskrida i det som finns avtalat. Jag vet att detta är ett näst intill olösligt problem, i varje fall på kort sikt. Men jag säger ändå: O.K. om jag så inte skulle kunna komma längre med att hjälpa de i dag sämst ställda upp till en sjukförsäkring som ger vad vi allihop hade tills någon gång i mitten av 1970-talet. – 80 % kompensation. – som vi då var ganska nöjda med är det ändå ett stort steg mot en ökad rättvisa. Jag kommer aldrig att finna det rimligt att vägra ta ett stort steg bara för att jag inte samtidigt kan ta det sista mindre steget ända fram till målet. Men det är så socialministern resonerar när hon helt avfärdar tanken.

Nu finns det ett annat sätt att finansiera. Det fanns inte när vi skrev våra motioner. Vi vet inte hur det kommer att fungera heller. Det råder som bekant inte full enighet när man skall tolka avtalet på just den punkten. Men i vilket fall som helst vidhåller jag att den försäkring som ger alla åtminstone 80 % kompensation är rättvisare än den som svänger mellan 30 och 100 %. Det är det vi har i dag.

Anf. 119 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Sanningen är att samtliga partier i kammaren är ense om att de grupper som i dag inte har full kompensation skall få förbättringar. Problemet är att man från regeringssidan inte vill lyssna på oss när vi framför vår kritik, utan man genomdriver trots detta en reform som är bristfällig, vilket många remissinstanser har visat på. Någon socialdemokratisk representant har inte i dag på något vis berört de problem som remissinstanserna har fört fram. Vi har heller inte fått någon redovisning av hur det praktiska utfallet kommer att bli för den som är försäkringstagare.

Det kommer att finnas stora olikheter även när reformen är genomförd. Det har remissinstanserna klart och tydligt visat. Det betyder att vi i framtiden får ytterligare ett lappverk att krångla med och ha bekymmer med. Det största bekymret är att våra försäkringsrätter är hårt belastade. Försäkringsöverdomstolen har stora balanser som gör att det kommer att dröja oändligt länge innan vi får utslag i de överklaganden som med all säkerhet kommer att följa på denna reform.

Jag sade att vi fick rätt, och i många frågor har vi fått rätt. I den här frågan kommer vi att få rätt när det gäller den byråkrati och det krångel som ligger inbyggda i reformen. De 500 extra tjänster som man nu försöker fördela på försäkringskassorna kommer mer än väl att behövas. Jag är orolig, för jag tror inte att de tjänsterna kommer att vara tillräckliga för att ge möjligheter att rätt sköta reformens genomförande lokalt.

Beslutet rörande en reform för undantagandeänkorna togs faktiskt i riksdagen i fjol. Men det är först nu i april månad som vi får propositionen. Det tycker jag är relativt lång tid för en mycket enkel reform. I fjol i april satte arbetsgruppen på socialdepartementet i gång med sitt arbete på denna stora reform. Det beslutet skall vi fatta efter denna debatt. Beslutet om undantagandeänkorna är ännu inte aktuellt. Det tycker jag visar på skillnaden i angelägenhetsgrad. Man kan undra över varför det skall vara nödvändigt att driva fram reformen om kompensation, som är så pass krånglig, när man i stället borde ha tagit sig mera tid och gjort på ett annat sätt.

Anf. 120 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Daniel Tarschys säger att det är viktigt att hjälpa de sämst ställda och att folkpartiet vill göra det genom att förbättra sjukförsäkringen för dem som har koncentrerad deltid. Det vill regeringen också. Men jag frågar mig varför Daniel Tarschys inte vill förbättra sjukförsäkringen för de lågavlönade – livsmedelsarbetare, beklädnadsarbetare, handelsanställda, städerskor och andra grupper som i dag drabbas och alltid har drabbats av det

orättvisa systemet. Det är för mig lika angeläget att hjälpa dem till en förbättring.

Replikerna har inte gett mig ytterligare argument för att gå emot reformen – förutom att den är krånglig. Man säger fortfarande att vi är ense om att dessa grupper skall kompenseras, och då finns ju möjligheten att stödja regeringens förslag. Jag trodde att debatten om överkompensation var avklarad i och med att Doris Håvik uppmanade till att läsa propositionen.

Det är väl så, Daniel Tarschys och Nils Carlshamre, att regeringen tar hänsyn till vad remissinstanser säger. Gjorde man inte det på de borgerliga regeringarnas tid? Det gör i varje fall vi. Vi har alltså tagit hänsyn till flera av de tungt vägande synpunkter som har kommit fram vid remissbehandlingen. Det är en myt och helt felaktigt det som har upprepats nu tillräckligt många gånger att man kan få ersättning motsvarande 150 % av sin lön. Det står mycket klart i propositionen att ersättningen i princip skall vara 90 %. Det har också verifierats i ett avtal mellan arbetsgivarverket, Statsanställdas förbund, TCO-S och SACO/SR. Jag tycker att vi borde kunna få slut på den debatten, och jag hänvisar – precis som Doris Håvik – Daniel Tarschys att läsa propositionen.

Jag vill upprepa att det för mig är angeläget att nu kunna avlämna denna proposition, och jag ser fram mot att riksdagen fattar ett beslut som avskaffar denna orättvisa, som jag tycker är en av de största i vårt klassamhälle. Detta är inte värdigt välfärdslandet Sverige.

Anf. 121 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Fru Sigurdsen sade i sitt förra inlägg att det i debatten har framförts att denna reform kommer att försvåra nästa avtalsrörelse. Hon tyckte uppenbarligen att det var ett upprörande argument. Låt mig då påminna om vem som kom med det argumentet. Det var Kjell-Olof Feldt i finansplanen. Det står mycket tydligt i finansplanen att denna reform kommer att leda till problem i nästa avtalsrörelse. Kjell-Olof Feldt har också utvecklat den tanken i den allmänpolitiska debatten – eller om det möjligen var i finansdebatten. Han har bekräftat att han ser detta som ett problem i nästa avtalsrörelse.

Jag har här utan framgång försökt uppmana de socialdemokratiska debattörerna att tala om hur kostnadsfördelningen skall lösas mellan olika grupper, men det har man inte velat ge ett besked om. Den nöten kvarstår att knäcka, och jag tror att den kommer att bli mycket svår att knäcka i nästa avtalsrörelse.

Så frågar fru Sigurdsen mig varför jag inte vill att lågavlönade arbetare inom LO-SAF-området skall få bättre sjukförmåner. Det har jag inte alls några invändningar emot. Självfallet är det fritt för dem liksom för alla andra grupper på svensk arbetsmarknad att avtala sig till de sjukförmåner man önskar i utbyte mot det löneutrymme som man brukar få använda för att finansiera sådana uppgörelser. Vad jag har sagt är att folkpartiet anser att det i den allmänna försäkringen skall finnas en effektiv karenssdag. Vi tycker att det är bra därför att man därigenom kan något bromsa utgiftsexpansionen för sjukförsäkringen, en utgiftsexpansion som har varit förödande och oroväckande under de senaste åren och som utgör en allvarlig risk för hela systemets

stabilitet. Det är en utveckling som pekar mot en ofrånkomlig höjning när den budgettekniska manövern som regeringen har föreslagit för nästa år inte längre hjälper till att skapa ett fiktivt överskott i systemet. Det är utifrån en önskan att konsolidera och stabilisera systemet och att se till att det är finansiellt sunt som vi har sagt att det är farligt att införa sådana förändringar som kan leda till att kostnaderna springer i väg och som kan leda till att det uppstår överkompensation och dynamiska effekter av det slag som kan följa av detta.

Fru Sigurdsen vill inte vidgå att den kritiken från riksrevisionsverket och arbetsgivarverket skulle vara riktig. Läs propositionen, säger hon. Ja, tyvärr måste jag meddela att det är det jag har gjort. Det är därför jag är så bekymrad. Man har i propositionen inte försökt lösa problemen.

Det problem som RRV pekar på har att göra med hur semester räknas i SGI, den sjukpenninggrundande inkomsten. Det problem som arbetsgivarverket visar på har att göra med hur den föreslagna reformen samspelar med de avtal som finns på det statliga området. Inget av dessa problem, fru Sigurdsen, har ni löst i propositionen.

Jag måste be att få returnera uppmaningen: Läs propositionen! Jag kanske skulle tillägga: Skriv den! Dvs. skriv den bättre – ni har inte skrivit den bra på den här punkten. Problemen med överkompensation kvarstår. Därmed kvarstår också problemet med att kostnaderna för reformen inte går att överblicka och kan bli avsevärt större än vad regeringen nu förutsäger.

Anf. 122 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag vill bara undanröja ett missförstånd som möjligen kan föreligga hos fru Sigurdsen. Jag har faktiskt inte uttalat mig om överkompensation i samma sammanhang som Daniel Tarschys. Jag har läst propositionen, och jag tror att Daniel Tarschys faktiskt har rätt i vissa fall. Jag vågar inte ta något ansvar för uppgifter om 150 eller 250 %, men att det i en del fall kan bli näst intill groteska överkompensationer är jag rätt säker på. En del har rättats till – det är också riktigt.

När jag använde ordet överkompensation var det i ett helt annat sammanhang. Det var när jag sade att om någon grupp, vilken som helst, kan tillförsäkra sig 100 % kompensation för inkomstbortfallet vid sjukdom är detta en överkompensation, som skulle vara felaktig och förbjuden i privat försäkringsverksamhet men som inträffar i kombinationen avtalsförsäkring och allmän försäkring. Det var det jag kallade överkompensation och som jag säger att jag är beredd att offra en del av, för att därmed göra det ekonomiskt möjligt att höja dem som i dag är illa lottade till en bättre kompensationsnivå.

Jag tror inte att det lönar mödan att föra den här debatten längre, i varje fall inte för mig. Den undviker – av begripliga och naturliga skäl – vad som egentligen är kärnfrågan. Kärnfrågan är inte om de missgynnade grupperna behöver en bättre sjukförsäkring, och den är inte om någon missunnar dem det – ingen gör det. Kärnfrågan är att socialdepartementet har gjort ett så dåligt arbete. Jag förstår att det är svårt för socialministern att gå i svaromål på den punkten.

Jag vet inte om jag själv kommer att vara kvar i riksdagen den dag det

inträffar att vi får en proposition som kommer att heta förslagsvis Förslag till förenklad sjukförsäkring för grupper med koncentrerad deltid, skifttjänstgöring, m. m. En sådan måste komma. Jag kanske inte har mer än ett år kvar i riksdagen, och det är möjligt att det dröjer något längre än så, men inte mycket längre – sammanbrottet för denna försäkring kommer tidigare än så. Frågan är bara hur länge vi kan leva med den.

Anf. 123 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Inom riks-försäkringsverket och försäkringskassan har man under ett antal år kämpat för det s. k. sunda förnuftet och lyckats rätt väl i sina föresatser att förenkla och avbyråkratisera. Som tack för det får man denna stora present med byråkrati och krångel. När regeringen tillåter sig att göra på det här sättet talar det för att den inte riktigt vet vad som händer ute på fältet.

Det vore intressant att få veta hur det egentligen är med fridagarna. De kommer naturligtvis att finnas kvar, eftersom man, om jag har läst propositionen rätt, kompenseras bara för de dagar man skulle ha varit i arbete. Det innebär att fridagarna finns kvar och att man förlänger den perioden från en vecka till 14 dagar. Det handlar i det fallet inte om någon överkompensation utan om en förändrad kompensation. Detta gäller alla som i dag har ett annat försäkringssystem. Varför skall alla grupper inordnas, därför att man vill kompensera samt förändra och förbättra för en liten grupp i systemet? Är det nödvändigt att ändra på hela systemet för den sakens skull?

Anf. 124 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag delar Nils Carlshamres synpunkt att det inte lönar sig att fortsätta den här debatten.

Jag har inte övertygats av era argument om att ni vill genomföra en rättvis reform för de grupper som ingår i det förslag som regeringen har framlagt. Ni hänvisar till en dålig proposition, krångliga förslag osv. Det står alla partier fritt att motionsvägen eller på annat sätt lägga fram förslag som är bättre. Men jag har inte sett några sådana, och jag tror inte heller att det kommer några från er. Ni har nämligen inte, som Doris Håvik sade, ett tillräckligt stort intresse och engagemang för att få bort orättvisorna. Det är vad det framlagda förslaget går ut på.

Anf. 125 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Låt mig ställa följande enkla fråga till socialministern: Tror socialministern att vi skulle ha avsatt 1 miljard kronor i vårt budgetförslag om vi inte hade varit intresserade av att lösa den här frågan?

Anf. 126 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Socialministern och jag har som så ofta förut till slut kommit fram till en sorts enighet. Denna gång gäller det bara att det inte lönar sig att debattera mer. På den punkten håller jag helt med henne.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

Förnyelsefonder

Anf. 127 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Socialministerns förhoppning om att riksdagen i dag skulle besluta om förbättrad kompensation vid korttidssjukdom och vid tillfällig vård av barn infrias således inte. I stället får jag ordet med anledning av finansutskottets betänkande 18.

I en motion av Erik Hovhammar m. fl. yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändringar av reglerna för utnyttjande av de s. k. förnyelsefonderna på så sätt att den fackliga vetorätten slopas. Det finns ju ingen särskild anledning att ge facket vetorätt i frågan om hur företagen använder sina vinster, när de väl har betalat ut avtalsenliga löner och kanske mer till de anställda. Självklart inhämtar varje företag de anställdas synpunkter på uppläggning och utformning av utbildningsinsatser som berör de anställda. Totalt satsar de svenska företagen varje år långt mer på utbildning av de anställda än vad de s. k. förnyelsefonderna uppgår till. Beslut om sådana insatser bör fattas i de gängse former som gäller på arbetsmarknaden.

Företagens kritiska inställning till dessa förnyelsefonder framgår också med all tydlighet av de ringa belopp som hittills har utnyttjats av fonderna för föreskrivna ändamål. Fonderna kom inte heller till av den primära anledningen att de anställda behövde ytterligare utbildning. De kom primärt till för att dämpa lönekraven i 1985 års lönerörelse. Som bekant har de inte haft någon effekt i det avseendet. Den genomsnittliga lönehöjningen uppgick till över 8 %!

Utskottets majoritet finner det emellertid naturligt att de anställda givits ett avgörande inflytande och att detta inflytande har, som man säger, kanaliserats "via de i demokratisk ordning valda fackföreningarna vid företagen".

Herr talman! Att fackföreningarna valts i demokratisk ordning är emellertid inget argument för att de skall ha avgörande inflytande just i denna fråga. Inte heller är i demokratisk ordning valda församlingar någon garanti för att man fattar kloka beslut. Det visar faktiskt redan vissa riksdagsbeslut.

Jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan i finansutskottets betänkande 18 och bifall till reservation 2 om slopad facklig vetorätt vad avser förnyelsefondernas användning.

Anf. 128 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Vi skall tala om förnyelsefonderna men ur litet olika vinklar, så att säga. För vår del vill vi sedan några år tillbaka att man skall bygga ut förnyelsefonderna och ge dem vidare användning.

Vi brukar säga att förnyelsefondernas syften är väldigt viktiga. Vinster i

företagen skall investeras i kunskap, forskning och utveckling i stället för i ökande grad i spekulation och investering utomlands, för att nämna några exempel på hur vinsterna används.

Det är bra med förnyelsefonder, men de skulle kunna ges en betydligt vidare användning. De skulle också kunna konstrueras på det sättet att man sammanför pengar till en stor fond, så att även företag som inte har stora vinster och alltså inte gör någon avsättning till förnyelsefonderna får del av dem för utbildning av personal och också så att den gemensamma sektorn skulle få del av medlen i förnyelsefonderna.

Det här vore väldigt viktigt, eftersom många människor haft en kort skolgång och kanske inte har möjlighet att på egen hand komplettera sin bristfälliga utbildning. Som ett delförslag i våra förslag om förnyelsefonderna finns då med att man skulle kunna avsätta tid för att bättra på skolutbildningen för en stor del av de arbetare som i dag finns i produktionen och inte har den skolutbildning som ungdomar i dag har.

Detta är viktigt ur demokratisk synvinkel, och det är viktigt för att förstå och kunna använda den nya tekniken. Det finns en rad skäl för att vidga fondernas användning.

Nu har vi formulerat det så att pengar skulle avsättas från företagens vinster under 1986 och 1987. Från utskottets sida sägs då att så kan man naturligtvis inte göra, eftersom det skulle vara retroaktiv beskattning. Men jag menar att fanns det litet god vilja, skulle man ändå kunna ta upp idén och andemeningen i det här förslaget och begära hos regeringen, som jag säger i reservationen, ett förslag om förnyelsefonder med den inriktningen att man skulle nå dessa viktiga mål.

Jag skulle vilja vidga debatten litet och komma förbi det formella ställningstagandet, huruvida det går att beskatta årets vinster eller inte eller om det måste vara nästa års vinster, och fråga Iris Mårtensson: Om man lämnar det formella avslagsargumentet och diskuterar sakinnehållet i vår motion, hur skulle då socialdemokraterna ställa sig till det hela? Det vore intressant att få en debatt om själva innehållet.

Som jag säger i reservationen, bör företagen åläggas att göra ytterligare fondavsättningar, den här gången till en gemensam förnyelsefond som inte är strikt företagsanknuten.

Nu har en företrädare för moderaterna varit uppe i det här ämnet och talat om förnyelsefondernas användning och den fackliga vetorätten. Men jag vet från protokollet från en tidigare debatt att just detta att vidga användningen, så att också företag som inte har stora vinster skulle få del av förnyelsefonderna, är ett moderat krav. Hugo Hegeland framförde just den synpunkten i en interpellationsdebatt i mars i år. Det finns alltså tankar även i andra partier till stöd för vår motion.

Med anledning av det, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 129 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Hösten 1984 beslutade riksdagen att företag som 1985 hade en årsvinst som uppgick till 500 000 kr. skulle betala ett belopp som motsvarade 10 % av vinsten till ett spärrat räntelöst konto i riksbanken, ett förnyelsekonto. Inbetalningen är avdragsgill, om företaget gör en avsättning

till förnyelsefonden. Förnyelsefonderna skall användas för att finansiera utbildning av anställda.

Analogt med införandet av förnyelsefonderna kom den första debatten här i kammaren den 18 december 1984. Från borgerligt håll hävdades då att det skulle bli en katastrof för de vinstrika företagen, om de måste avsätta 10 % av sin vinst.

I dag har moderaterna inget annat att säga om förnyelsefonderna än att man skall slopa den fackliga vetorätten. Det är facket som moderaterna återigen vill trampa på. Jag är inte förvånad över att moderaterna har en sådan taktik. Vi är vana vid moderaternas negativa inställning till den fackliga rörelsen. Moderaternas reservation är egentligen ingenting annat än ett misstänkliggörande av fackföreningsrörelsen – det skulle vara farligt med fackligt inflytande. Jag vill säga till herr Hegeland att ingen väl kan vara mera intresserad än facket av att ett företag går bra och har utbildade anställda. Jag förstår inte den avoga inställning till facket som herr Hegeland och moderaterna har.

Herr talman! Jag anser att någon ytterligare kommentar till moderaternas reservation inte behövs.

Förnyelsefonderna kom ju egentligen till tack vare industriarbetarnas fackliga organisationer. Det var de som födde tanken. Det var de som ville att en tiondel av vinsterna skulle gå till medlemmarnas utbildning.

Som kommentar till reservationen från vpk-vill jag först erinra om vad utskottet sade vid beredningen av förslaget om förnyelsefonder: Hänsyn bör tas till att ett litet företag inte har samma utbildningsbehov och behov av forsknings- och utvecklingsarbete som ett stort.

Vpk bör också ta fasta på vad utskottets majoritet säger i dagens betänkande, nämligen: "Det förslag motionärerna lägger fram är att jämställa med en skatt som skulle tas ut på företagets vinster under 1986 och 1987."

Nu ställer Hans Petersson i Hallstahammar frågan om det förslag som vpk har är intressant. Man vet ju inte hur systemet kommer att formas längre fram, för vi har snart bara fyra år kvar av perioden. Vpk säger också att de fackliga organisationerna skall ha majoritet, om det blir som vpk skulle vilja ha det med fonderna. Det är också vår tanke. Det är just de fackliga organisationerna som har drivit fram tanken på förnyelsefonder, så det finns en del intressant att tänka på i det sammanhanget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan, vilket innebär avslag på både moderaternas reservation och vänsterpartiet kommunisternas reservation.

Anf. 130 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag vill till Hans Petersson i Hallstahammar säga att jag inte i något sammanhang har pläderat för att icke vinstgivande företag skulle få vara med och dela på förnyelsefonderna. Vad jag har sagt är att om några företag verkligen är i behov av förnyelsefonder är det naturligtvis de som inte går med vinst och som kanske kan förbättra sin ställning genom att förbättra utbildningen och kvaliteten.

Till Iris Mårtensson vill jag säga att det inte alls är fråga om att misstänkliggöra fackföreningsrörelsen. Jag har i åtskilliga sammanhang

erkänt fackföreningsrörelsens många goda insatser, men även denna rörelse kan som bekant göra misstag.

Det är inte heller fråga om någon negativ inställning till utbildning, men företagen satsar långt mer på utbildning, totalt sett, än vad förnyelsefonderna uppgår till. Det påståendet är alltså totalt felaktigt. Vad vi har invänt mot är att man plötsligt för att dämpa kraven i 1985 års lönerörelse hittade på att inrätta nya fonder och av någon egendomlig anledning kallade dem förnyelsefonder. Ledande företagare som var på utfrågning i finansutskottet avvisade bestämt förslaget som helt omotiverat. Alltså enbart sakliga skäl motiverar vår kritiska inställning till förnyelsefonderna.

Sedan har vi fått höra av industriministern att han inte ens vill betala tillbaka de pengar som inte utnyttjas, trots att riksdagen har beslutat om detta. Det visar att om någon är opålitlig förefaller det snarast att vara industriministern.

Anf. 131 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Det var intressant att höra Iris Mårtensson säga att det var en god tanke att det skulle kunna finnas en majoritet av fackliga företrädare i fonderna. Det är ju roligt att se att vi har ungefär samma uppfattning när det gäller föfoganderätten över vinster, och vinster som avsätts i fondmedel. Till skillnad från herr Hugo Hegeland, som ju absolut inte vill ha något arbetarinflytande, anser socialdemokrater och kommunister att ett sådant bör finnas.

Man skulle kunna uttrycka det så, att vårt förslag innebär en förnyelse av förnyelsefonderna. Vi vill vidga det hela till att verkligen gälla lågutbildade, personer som har en förhållandevis dålig skolgång. Inte minst i Bergslagen är det många som ställs utanför basindustrierna och som har en skolutbildning som inte är tillräcklig för att de skulle kunna hävda sig i konkurrensen med yngre människor på en alltmer avancerad arbetsmarknad. Genom en sådan gemensam fond som det nya förslaget innebär skulle man få möjligheter att också utbilda människor inom den gemensamma sektorn och inom företaget som inte har vinster som räcker till avsättningar. Det är ju därvidlag som Hugo Hegelands tanke, som han nu försöker ta avstånd från, är exakt densamma som vpk:s. Han säger att det verkligen är de som inte har några vinster, de små företagen, som har behov av att utbilda personal. Ja, precis. Genom den gemensamma fonden skulle de få möjlighet att göra det. Alltså har vi samma uppfattning i det här fallet, Hugo Hegeland. Och det är ingenting att skämmas för. Det är bara bra.

Anf. 132 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Herr Hegeland lyssnar ju endast på företagen. Men när den nya informationstekniken nu skall introduceras på flera arbetsplatser, anser vi socialdemokrater att utgångspunkten bör vara att den faktiska beslutanderätten över medelsanvisningen skall ligga såväl hos företaget som hos de anställda.

Anf. 133 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Med anledning av den sena timmen skall jag inte gå in i logikens värld när det gäller Hans Peterssons i Hallstahammar argumentering här; den talar väl för sig själv.

Till Iris Mårtensson vill jag säga att företagen ju inte får mer pengar till utbildning för att man först tar ifrån företagen medel och sedan stoppar in alla pengarna i någonting som man kallar förnyelsefonder och säger: Sedan får ni ansöka om att få tillbaka dessa pengar, men då får facket vetorätt. På vad sätt får företagen genom detta större resurser till utbildning? Det går inte ihop.

Låt mig citera från en tidningsartikel om vad som hände i ett fall:

”Vi behöver väl inte utbilda oss just nu? Vad ska vi göra med pengarna?”

De åtta anställda vid Weiber Maskin AB, SMW i Malmö kliade sig i sina huvuden och gick igenom alla tänkbara idéer till förnyelse. Alla hade fullt upp att göra, ingen behövde gå på kurs och den stora vinsten på en miljon betydde 100 000 kronors avsättning till förnyelsefondskonto.

I dag är den mycket originella lösningen på problemet genomförd. Lunds tekniska högskola (LTH), sektion maskinteknik, fick alltihop. Sten Sture Weibers fond heter nyskapelsen, som ska avkasta cirka åtta tusenlappar om året till resugna teknister i tredje eller fjärde årskursen.”

Anf. 134 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag får tacka Hugo Hegeland för hans konstaterande att min logik är sådan att den inte behöver ytterligare förklaras. Det var ju skönt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

13 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:23 om minnesmynt (förs. 1986/87:16).

Beträffande detta betänkande konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Kamman beslöt att förhandlingarna skulle fortsätta vid morgondagens sammanträde.

15 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1986/87:152 Inskränkt skattskyldighet för vissa stiftelser m. fl.

1986/87:155 Högre låncandel vid bostadslångivningen till vissa bostadsföretag

Motionerna

1986/87:N159 av Bertil Måbrink m. fl. (vpk)

1986/87:N160 av Ivar Franzén m. fl. (c)

1986/87:N161 av Hadar Cars m. fl. (fp)

1986/87:N162 av Erik Hovhammar m. fl. (m)

Träfiberprovning (prop. 1986/87:105)

1986/87:K117 av Bengt Kindbom m. fl. (c)

1986/87:K118 av Margitta Edgren (fp)

Ändring i datalagen (prop. 1986/87:116)

1986/87:N163 av Erik Hovhammar m. fl. (m)

Vissa oljebolagsfrågor (prop. 1986/87:120)

1986/87:Jo150 av Owe Andréasson m. fl. (s)

1986/87:Jo151 av Carl Bildt m. fl. (m)

1986/87:Jo152 av Anita Bråkenhielm och Göte Jonsson (m)

1986/87:Jo153 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:Jo154 av Lars Ernestam m. fl. (fp)

1986/87:Jo155 av Stina Gustavsson m. fl. (c)

1986/87:Jo156 av Karl Erik Olsson m. fl. (c)

1986/87:Jo157 av Alf Svensson (c)

1986/87:Jo158 av Martin Olsson (c)

Ändring i jordförvärvslagen (1979:230), m. m. (prop. 1986/87:122)

1986/87:Fi106 av Anne Wibble m. fl. (fp)

1986/87:Fi107 av Lars Tobisson m. fl. (m)

1986/87:Fi108 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:Fi109 av Stig Josefson m. fl. (c)

Fortsatt valutareglering, m. m. (prop. 1986/87:123)

1986/87:L137 av Martin Olsson m. fl. (c)

1986/87:So151 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:So152 av Roland Sundgren (s)

1986/87:So153 av Hans Petersson i Röstånga (fp)

1986/87:So154 av Björn Körlof m. fl. (m)

1986/87:So155 av Lars Ahlmark m. fl. (m)

1986/87:So156 av Alf Svensson (c)

1986/87:L138 av Bengt Harding Olson m. fl. (fp)

De homosexuellas situation i samhället (prop. 1986/87:124)

1986/87:N164 av andre vice talman Karl Erik Eriksson m. fl. (fp, c)

1986/87:N165 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:N166 av Christer Eirefelt m. fl. (fp)

1986/87:N167 av Erik Hovhammar m. fl. (m)

1986/87:N168 av Ivar Franzén m. fl. (c)

Vissa aktiefrågor för Procordia AB, m. m. (prop. 1986/87:126)

1986/87:Ub87 av Marianne Andersson och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c)

1986/87:Ub88 av Pär Granstedt m. fl. (c)

- 1986/87:Ub89 av Lars Werner m. fl. (vpk)
1986/87:Ub90 av Ylva Annerstedt m. fl. (fp)
1986/87:Ub91 av Birgitta Rydle m. fl. (m)
1986/87:Ub92 av Lisbet Calner m. fl. (s)
1986/87:Ub93 av Arne Gadd m. fl. (s)
1986/87:Ub94 av Elver Jonsson och Anders Castberger (fp)
1986/87:Ub95 av Lennart Andersson m. fl. (s)
1986/87:Ub96 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Fortsatt decentralisering inom högskolan (prop. 1986/87:127)
- 1986/87:Jo159 av Lars Ernestam m. fl. (fp)
1986/87:Jo160 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m)
1986/87:Jo161 av Lars Werner m. fl. (vpk)
1986/87:Jo162 av Viola Claesson och Jan Jennehag (vpk)
1986/87:Jo163 av Olof Johansson m. fl. (c)
1986/87:Jo164 av Alf Svensson (c)
Ändring i miljöskyddslagen (1969:387) m. m. (prop. 1986/87:135)
- 1986/87:Sk150 av Carl Bildt m. fl. (m)
1986/87:Sk151 av Lars Werner m. fl. (vpk)
1986/87:Sk152 av Knut Wachtmeister m. fl. (m)
1986/87:Sk153 av Stig Josefson m. fl. (c)
Ändringar i beskattningen av bensin, m. m. (prop. 1986/87:139)
- 1986/87:N169 av Christer Eirefelt m. fl. (fp)
1986/87:N170 av Nic Grönvall (m)
1986/87:N171 av Ivar Franzén m. fl. (c)
Ändringar i lagen (1985:571) om värdepappersmarknaden (prop. 1986/87:141)
- 1986/87:N172 av Christer Eirefelt m. fl. (fp)
1986/87:N173 av Nic Grönvall (m)
Ändring i bankrörelselagens bestämmelser om kapitaltäckning (prop. 1986/87:142)
- 1986/87:Fi110 av Lars Tobisson m. fl. (m)
1986/87:Fi111 av Ylva Annerstedt (fp)
1986/87:K119 av Stig Josefson m. fl. (c)
Ny riksbankslag och ändrat huvudmannaskap för riksgäldskontoret (prop. 1986/87:143)
- 1986/87:N174 av Erik Hovhammar m. fl. (m)
Ändringar i lagstiftningen för stads- och landshypoteksinstitutionerna (prop. 1986/87:145)
- 1986/87:N175 av Erik Hovhammar m. fl. (m)
Finansiella koncerner m. m. (prop. 1986/87:148)

Prot. 1986/87:108
22 april 1987

Meddelande om interpellationer

17 § Anmäldes och bordlades
Finansutskottets betänkanden

1986/87:15 Vissa anslag för budgetåret 1987/88 inom civildepartementets verksamhetsområde (prop. 1986/87:100 delvis)

1986/87:20 Kommunalekonomiska frågor (prop. 1986/87:100 delvis)

1986/87:21 Statlig lokalförsörjning och vissa anslag för budgetåret 1987/88 inom civildepartementets verksamhetsområde (prop. 1986/87:100 delvis)

18 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 21 april

1986/87:233 av *Gullan Lindblad* (m) till socialministern om åtgärder för att hindra spridning av sjukdomen aids:

Sjukdomen aids är ett hot mot hela mänskligheten. Med nuvarande spridningstakt fördubblas antalet smittade var tolfte månad och Sverige kommer att ha mellan 160 000 och 320 000 smittade om fem år. Antalet sjuka kan uppgå till 25 000 inom en tioårsperiod.

Allt flera frågor om riksdag och regering verkligen gjort allt som hittills göras kan för att hindra sjukdomens vidare spridning. Det är ju nu som verkligt effektiva åtgärder kunde sättas in. Svaret måste tyvärr bli nekande. Om några år kommer vi att fråga oss varför i hela världen vi väntade tills det var för sent.

Att skylla på bristande ekonomiska resurser går inte. Om några år kommer enbart vården och omhändertagandet av de sjuka att kosta åtskilliga miljarder.

Det är gott och väl att en anti-aidskampanj till sist kom i gång, men hur pass effektiv är denna? Det är viktigt att informera människor, så att de kan ta eget ansvar, men hur pass korrekt är informationen? Läkare och forskare tvistar t. ex. om smittvägarna, men affischer och broschyrer påstår framt att pussar och kramar smittar inte. Det finns inga vetenskapliga belägg för att saliv inte kan smitta.

Mot bakgrund av den tafatta och delvis vilseledande informationen, som kommer att kosta 40 milj. kr. de närmaste två åren, framstår behovet av ytterligare forskningsresurser som oundgängligen nödvändiga.

Vi har i vårt land lång erfarenhet av andra smittsamma – men i jämförelse med aids långt mindre farliga sjukdomar. Varför inte dra lärdom av tidigare effektiva och ganska handfasta åtgärder, t. ex. vad beträffar tbc och syfilis?

Vi vet att narkomaner och prostituerade utgör s. k. riskgrupper – för sig själva och andra. Hittills har inga effektiva åtgärder satts in. Tvärtom har behandlingsmöjligheterna minskat drastiskt på senare tid, t. ex. i Stockholmsområdet. Och under tiden drabbas helt oskyldiga människor av HIV-smitta.

Jag vill fråga socialministern:

Kommer socialministern att verka för att kommande information från aidsdelegationen blir mera sakligt korrekt och ger anledning till större eget ansvarstagande hos den enskilde?

Kommer regeringen att ställa de medel som behövs för forskning till förfogande?

Kommer socialministern att verka för en allmän obligatorisk test – i ett första steg av alla som söker hälso- och sjukvård?

När avser socialministern att framlägga förslag till ny smittskyddslagstiftning – och kommer aids då att klassas som allmänfarlig sjukdom?

Avser socialministern medverka till förslag om lagstiftning, som kriminaliserar all icke-medicinsk befattningsmedel med narkotika?

Kommer socialministern snarast att framlägga ett förslag till ändring av lagen om vård av missbrukare, så att effektiv tvångsvård av narkomaner blir möjlig?

den 22 april

1986/87:234 av *Anna Wohlin-Andersson* (c) till kommunikationsministern om ökad godstransport på järnväg:

Alltmer gods transporteras på våra vägar, trots att det finns mycket starka argument för att styra över en del av de långväga godstransporterna till järnväg.

Mellan 1984 och 1985 ökade SJ sin andel av godstransporterna. Från slutet av 1985 till slutet av 1986 tappade dock SJ 2 % till lastbilarna. Dyrare taxor, nedläggning av industrispår och hela godsbanor, dålig service och bristande punktlighet har i debatten framförts som orsaker. Samtidigt som detta sker aviseras en höjning av längtradarnas tillåtna totalvikt.

Även en del av samhällets egna upphandlingar, såsom posttransporterna, är i snabb takt på väg från SJ till landsvägarna.

Ur miljö- och energisynpunkt och med tanke på vägslitaget är den här utvecklingen djupt oroande. Såvitt jag förstår strider den också mot regeringens klart uttalade målsättning att öka godstransportmängden på järnvägen.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att långsiktigt ge förutsättningar för att en starkt ökad andel av godstransporterna skall ske med järnväg?

Prot. 1986/87:108 19 § Meddelande om fråga
22 april 1987.

Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 21 april

1986/87:548 av *Nils-Olof Gustafsson* (s) till kommunikationsministern om den framtida järnvägspolitiken:

Med anledning av den senaste tidens massmediadebatt angående den framtida järnvägspolitiken, där statens järnvägar i en utredning bl. a. lanserat tanken att tågtrafiken norr om Sundsvall kan läggas ned, vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Har detta SJ-förslag någon som helst förankring i regeringen, och hur stämmer det i så fall överens med regeringens klart uttalade miljö- och regionalpolitik?

20 § Kammaren åtskildes kl. 22.45.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson